

A close-up portrait of a young woman wearing a traditional Slovenian folk costume. She has a large, ornate headdress made of white flowers and colorful beads. She is looking slightly to the side with a gentle smile. The background is blurred, showing other people in similar costumes.

Slovenský

SVETOVÝ KALENDÁR

Slovenský
SVETOVÝ KALENDÁR

na obyčajný rok

2017

ročník 1

Slovenský svetový kalendár vychádza pod záštitou:

**Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí
a
Svetového združenia Slovákov v zahraničí**

**Zakladateľ a šéfredaktor
VLADIMÍR VALENTÍK**

**Zástupkyňa šéfredaktora
KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ**

Redakční spolupracovníci

JÁN BOTÍK – **Argentína**, MARTA KAPUSTOVÁ, ELENA LOMENOVÁ a JÁN KULÍK – **Austrália**, MONIKA NECPÁLOVÁ a VLADIMÍR SKALSKÝ – **Česko**, MICHAL SPEVÁK – **Čierna Hora**, DANIEL COMPAGNON a LUKÁŠ HREHA – **Francúzsko**, BOŽENKA DASOVIČOVÁ, SANDRA KRÁĽOVÁ-VUKŠIČOVÁ a MIROSLAVA GRŽINIČOVÁ – **Chorvátsko**, DUŠAN TÓTH, JOZEF STAROSTA a IRENA TIMKOVÁ – **Kanada**, ALŽBETA HOLLEROVÁ-RAČKOVÁ, ANNA KOVÁČOVÁ, HAJNALKA KRAJČIOVÁ a JÁN BENČÍK – **Maďarsko**, RADKA RUSŇÁKOVÁ – **Malta**, VERONIKA GBÚRIKOVÁ, JARMILA BUCHOVÁ, MARTIN VÁLOVEC a JURAJ BARTOŠ – **Nemecko**, MILICA MAJERÍKOVÁ-MOLITORIS – **Poľsko**, BIANCA UNC, IVAN MIROSLAV AMBRUŠ a PAVEL HLÁŠNIK – **Rumunsko**, MILINA SKLABINSKÁ – **Srbsko**, EVA SOLMOŠIOVÁ – **Švajčiarsko**, DUŠAN DAUČÍK – **Švédsko**, IVAN LATKO – **Ukrajina**, MILAN ČUBA, JOZEPH JÁNEK a ALEXANDRA LANE – **USA**, JULIANA SERSENOVÁ a JOZEFÍNA KOVALČÍKOVÁ – **Veľká Británia**

S finančnou podporou

**Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

**Výboru pre informovanie
Národnostnej rady slovenskej
národnostnej menšiny v Srbsku**

Slováci vo svete na jednom mieste

Spoločná minulosť, rozosiata prítomnosť a neurčitá budúcnosť sú dostatočné dôvody – dať vedieť o sebe. Na počiatku bolo Slovo... ono trvá a dúfame, že ešte dlho zotrvá. Tento kalendár má za úlohu slovenské slovo udržať a priblížiť, zhromaždiť na jednom mieste. Lepšie poznajúc seba, ľahšie sa zachováme. Ľahšie zachováme naše Slovo ako Slováci. Ľahšie zachováme našu reč a vlastné bytie. Slovenské slovo je prítomné v celom svete, od Austrálie až po Ameriku. Naša nová ročenka má za úlohu uložiť ho, nadnes a nazajtra, pre prítomnosť a pre budúcnosť.

Dať vedieť o sebe vo forme kalendára, raz do roka, je našou kultúrnou tradíciou. Od polovice 19. storočia až po súčasnosť vychádzali a vychádzajú slovenské ročenky – kalendáre nie iba na Slovensku, ale aj vo svete. Aj v súčasnosti slovenské kalendáre vychádzajú tak v Amerike, ako aj v Srbsku, Maďarsku, Ukrajine... Pokus vydávať populárnu ročenku pre všetkých Slovákov vo svete vznikol pri príležitosti pripomínania si deväťdesiat rokov založenia dvoch slovenských dolnozemskej kalendárov: Čabianskeho v Maďarsku a Národného v Srbsku. Vzácná žena Anna Ištvánová (1955 – 2014) pri tej príležitosti organizovala v Békešskej Čabe konferenciu a príspevky, ktoré na nej odzneli, rozhodla sa spolu s nami prezentovať nie v zborníku, ale v Svetovom kalendári Slovákov.

Idea dozrela a v rukách máme prvý ročník nového Slovenského svetového kalendára na rok 2017. Tentoraz to nie je pokus, ale predsavzatie. Tento prvý ročník našej novej ročenky, ktorá nás priblížila a zoskupila z celého sveta na jednom mieste, venujeme spomienke na Annu Ištvánovú. Na bezmála 300 strán nám je skvele a príjemne spolu, tak v prítomnosti, ako aj v budúcnosti, ktorá na nás čaká. Zanechávame stopy a šírimo povedomie o spolupatričnosti...

Vladimír Valentík,
*zakladateľ a šéfredaktor
Slovenského svetového kalendára*

Január

1	N	Nový rok
<i>Deň vzniku Slovenskej republiky</i>
2	P	Alexandra, Karina
3	U	Daniela
4	S	Drahoslav
5	Š	Andrea
6	P	Antónia
<i>Zjavenie Krista Pána,
Traja králi</i>
7	S	Bohuslava
8	N	Severín
9	P	Alexej
10	U	Dáša
11	S	Malvína
12	Š	Ernest
13	P	Rastislav
14	S	Radovan
15	N	Dobroslav
16	P	Kristína
17	U	Nataša
18	S	Bohdana
19	Š	Drahomíra, Mário
20	P	Dalibor
21	S	Vincent
22	N	Zora
23	P	Miloš
24	U	Timotej
25	S	Gejza
26	Š	Tamara
27	P	Bohuš
28	S	Alfonz
29	N	Gašpar
30	P	Ema
31	U	Emil

Poznámky

[illegible]

Február

1	S	Tatiana
2	Š	Erik, Erika
<i>Hromnice</i>
3	P	Blažej
4	S	Veronika
5	N	Agáta
6	P	Dorota
7	U	Vanda
8	S	Zoja
9	Š	Zdenko
10	P	Gabriela
11	S	Dezider
12	N	Perla
13	P	Arpád
14	U	Valentín
<i>Deň zaľúbených</i>
15	S	Pravoslav
16	Š	Ida, Liana
17	P	Miloslava
18	S	Jaromír
19	N	Vlasta
20	P	Lívia
21	U	Eleonóra
22	S	Etela
23	Š	Roman, Romana
24	P	Matej
25	S	Frederik, Frederika
26	N	Viktor
27	P	Alexander
28	U	Zlatica

Poznámky

[illegible]

Marec

1	S	Albín
<i>Popolcová streda</i>
2	Š	Anežka
3	P	Bohumil, Bohumila
4	S	Kazimír
5	N	Fridrich
6	P	Radoslav, Radoslava
7	U	Tomáš
8	S	Alan, Alana
<i>Medzinárodný deň žien</i>
9	Š	Františka
10	P	Branislav, Bruno
11	S	Angela, Angelika
12	N	Gregor
13	P	Vlastimil
14	U	Matilda
15	S	Svetlana
16	Š	Boleslav
17	P	Ľubica
18	S	Eduard
19	N	Jozef
20	P	Vítazoslav, Klaudius
21	U	Blahoslav
22	S	Beňadik
23	Š	Adrián
24	P	Gabriel
25	S	Marián
26	N	Emanuel
27	P	Alena
28	U	Soňa
29	S	Miroslav
30	Š	Vieroslava
31	P	Benjamín

Poznámky

[illegible]

Avril

1 S Hugo

2 N Zita

3 P Richard

4 U Izidor

5 S Miroslava

6 Š Irena

7 P Zoltán

8 S Albert

9 N Milena

Kvetná nedeľa

10 P Igor

11 U Július

12 S Estera

13 Š Aleš

Zelený štvrtok

14 P Justina

Velký piatok

15 S Fedor

Biela sobota

16 N Dana, Danica

Vel'konočná neďeľa

17 P Rudolf

Veľkonočný pondelok

18 U Valér

19 S Jela

20 Š Marcel

21 P Ervín

22 S Slavomír

23 N Vojtech

24 P Juraj

25 U Marek

26 S Jaroslava

27 Š Jaroslav

28 P Jarmila

29 S Lea

30 N Anastázia

Poznámky

[illegible]

Máj

1	P	<i>Sviatok práce</i>
2	U	Žigmund
3	S	Galina
4	Š	Florián
5	P	Lesana, Lesia
6	S	Hermína
7	N	Monika
8	P	Ingrida
<i>Deň víťazstva
nad fašizmom</i>
9	U	Roland
<i>Deň Európskej únie</i>
10	S	Viktória
11	Š	Blažena
12	P	Pankrác
13	S	Servác
14	N	Bonifác
15	P	Žofia, Sofia
16	U	Svetozár
17	S	Gizela
18	Š	Viola
19	P	Gertrúda
20	S	Bernard
21	N	Zina
22	P	Júlia, Juliana
23	U	Želmíra
24	S	Ela
25	Š	Urban, Vivien
<i>Nanebovstúpenie
Krista Pána</i>
26	P	Dušan
27	S	Iveta
28	N	Viliam
29	P	Vilma
30	U	Ferdinand
31	S	Petronela, Petrana

Poznámky

[illegible]

Jún

1	Š	Žaneta
<i>Medzinárodný deň detí</i>
2	P	Xénia, Oxana
3	S	Karolína
4	N	Lenka
<i>Svätodušná nedeľa</i>
5	P	Laura
<i>Svätodušný pondelok</i>
6	U	Norbert
7	S	Róbert, Róberta
8	Š	Medard
9	P	Stanislava
10	S	Margaréta
11	N	Dobroslava
12	P	Zlatko
13	U	Anton
14	S	Vasil
15	Š	Vít
16	P	Blanka, Bianka
17	S	Adolf
18	N	Vratislav
19	P	Alfréd
20	U	Valéria
21	S	Alojz
22	Š	Paulína
23	P	Sidónia
24	S	Ján
25	N	Tadeáš, Olívia
26	P	Adriána
27	U	Ladislav, Ladislava
28	S	Beáta
29	Š	Peter, Pavol, Petra
30	P	Melánia

Poznámky

[illegible]

Júe

1	S	Diana
2	N	Berta
3	P	Miloslav
4	U	Prokop
5	S	Cyril a Metod
<i>Sviatok sv. Cyrila
a Metoda</i>
<i>Deň zahraničných
Slovákov</i>
6	Š	Patrik, Patrícia
7	P	Oliver
8	S	Ivan
9	N	Lujza
10	P	Amália
11	U	Milota
12	S	Nina
13	Š	Margita
14	P	Kamil
15	S	Henrich
16	N	Drahomír
17	P	Bohuslav
18	U	Kamila
19	S	Dušana
20	Š	Ilja, Eliáš
21	P	Daniel
22	S	Magdaléna, Magda
23	N	Oľga
24	P	Vladimír
25	U	Jakub
26	S	Anna, Hana, Anita
27	Š	Božena
28	P	Krištof
29	S	Marta
30	N	Libuša
31	P	Ignác

Poznámky

[illegible]

August

1	U	Božidara
2	S	Gustáv
3	Š	Jerguš
4	P	Dominik, Dominika
<i>Deň Matice slovenskej</i>
5	S	Hortenzia
6	N	Jozefína, Jozefa
7	P	Štefánia
8	U	Oskar
9	S	Ľubomíra
10	Š	Vavrínek
11	P	Zuzana
12	S	Darina

13	N	Ľubomír
14	P	Mojmír
15	U	Marcela
16	S	Leonard
17	Š	Milica
18	P	Elena, Helena
19	S	Lýdia

20	N	Anabela, Liliana
21	P	Jana
22	U	Tichomír
23	S	Filip
24	Š	Bartolomej
25	P	Ľudovít
26	S	Samuel

27	N	Silvia
28	P	Augustín
29	U	Nikola, Nikolaj
		<i>Výročie Slovenského
národného povstania</i>
30	S	Ružena
31	Š	Nora

Poznámky

[illegible]

September

1	P	Drahoslava
<i>Deň Ústavy</i>
<i>Slovenskej republiky</i>
2	S	Linda, Rebeka
3	N	Belo
4	P	Rozália
5	U	Regina
6	S	Alica
7	Š	Marianna
8	P	Miriama
9	S	Martina

10	N	Oleg
11	P	Bystrík
12	U	Mária
13	S	Ctibor
14	Š	Ľudomil
15	P	Jolana
		<i>Sedembolestná</i>
		<i>Panna Mária</i>
16	S	Ľudmila, Ľudomila

17	N	Olympia
18	P	Eugénia
19	U	Konštantín
20	S	Ľuboslav, Ľuboslava
21	Š	Matúš
22	P	Móric
23	S	Zdenka

- 24 N Ľuboš, Ľubor
25 P Vladislav, Vladislava
26 U Edita
27 S Cyprían
28 Š Václav
29 P Michal, Michaela
30 S Jarolím

Poznámky

[illegible]

Οκτώβρις

1	N	Arnold
2	P	Levoslav
3	U	Stela
4	S	František
5	Š	Viera
6	P	Natália
7	S	Eliška

8	N	Brigita
9	P	Dionýz
10	U	Slavomíra
11	S	Valentína
12	Š	Maximilián
13	P	Koloman
14	S	Boris

15	N	Terézia
16	P	Vladimíra
17	U	Hedviga
18	S	Lukáš
19	Š	Kristián
20	P	Vendelín
21	S	Uršula

22	N	Sergej
23	P	Alojzia
24	U	Kvetoslava
25	S	Aurel
26	Š	Demeter
27	P	Sabína
28	S	Dobromila
		<i>Deň vzniku</i>
		<i>samosostatného</i>
		<i>Československa</i>

29 N Klára
30 P Šimon, Simona
31 U Aurélia
Deň reformácie

Poznámky

[illegible]

November

1	S	Denis, Denisa
<i>Sviatok všetkých
svätých</i>
2	Š	<i>Pamiatka zosnulých</i>
3	P	Hubert
4	S	Karol
5	N	Imrich
6	P	Renáta
7	U	René
8	S	Bohumír
9	Š	Teodor
10	P	Tibor
11	S	Martin, Maroš
12	N	Svätopluk
13	P	Stanislav
14	U	Irma
15	S	Leopold
16	Š	Agnesa
17	P	Klaudia
18	S	Eugen
19	N	Alžbeta
20	P	Félix
21	U	Elvíra
22	S	Cecília
23	Š	Klement
24	P	Emília
25	S	Katarína
26	N	Kornel
27	P	Milan
28	U	Henrieta
29	S	Vratko
30	Š	Ondrej, Andrej

Poznámky

[illegible]

December

1	P	Edmund
2	S	Bibiána

3 N Oldrich

4 P Barbora, Barbara

5 U Oto

6 S Mikuláš

7 Š Ambróz

8 P Marína

9 S Izabela

10 N Radúz

11 P Hilda

12 U Otília

13 S Lucia

14 Š Branislava, Bronislava

15 P Ivica

16 S Albína

17 N Kornélia

18 P Sláva, Slávka

19 U Judita

20 S Dagmara

21 Š Bohdan

22 P Adela

23 S Nadežda

24 N Adam, Eva

Štedrý deň

25 P Prvý sviatok vianočný

26 U Štefan

Druhý sviatok vianočný

27 S Filoména

28 Š Ivana, Ivona

29 P Milada

30 S Dávid

31 N Silvester

Poznámky

[illegible]

Kalendár na rok 2017

január

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

február

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

marec

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

apríl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

máj

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

jún

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

júl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

august

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

september

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

október

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

november

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

december

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Ondrej Štefanko (1949 – 2008)

Rumunsko

Naše dejiny

**Do očí sa nám prach
jak spánok lepí.
Do uší hučia ako cepy
dejiny.**

**Tak z dediny do dediny
sme šli už dávno predtým.
Hľadali sídlo
aj polia neviny.**

**Nie hľadať začiatok si v jame,
kde blato modeluje nový dom,
si ale čiarat' tiene dávno známe
tu, v prapočiatku slova SOM,
a pretrvať tak rozprávku
pod čelom.**

**Takže prelom,
čas, tie naše premeny...**

**Lebo väznení
na oji obzora sme seba našli ešte.
Trváme ako na cestách prach.**

**Naše dejiny sú žeravé kliešte
v predstavách...**

Ján Varšo,
predseda ÚSZZ

Slovenskému svetovému kalendáru na rok 2017

Milí krajanovia a rodáci, priatelia

podľa všeobecnej definície kalendár vo svojej podstate predstavuje delenie času do väčších celkov na základe zvolených, spravidla astronomických, kritérií. Nám sa dostáva do rúk Svetový kalendár Slovákov, ktorý delí čas v roku 2017 podľa udalostí dôležitých pre krajanov a našich rodákov vo svete. Ponúkané informácie a poskytované prehľady majú prispieť k vzájomnému sebaopoznávaniu a k posilňovaniu súdržnosti Slovákov a rodákov žijúcich v zahraničí.

Hlavným cieľom a poslaním tohto kalendára je prehľbiť a rozšíriť informácie o Slovákoch a rodákoch žijúcich v zahraničí. Tieto môžu byť užitočné z hľadiska vzájomnej komunikácie a nadväzovania pragmatickej spolupráce medzi krajauskými spolkami a združeniami v širom svete v oblasti vzdelávania, kultúry, informovanosti a médií. Budem rád, keď kalendár, nad ktorého vydaním v roku 2017 som v mene Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí prevzal záštitu, naplní túto funkciu a prispeje tak k posilňovaniu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí. Aktívny prejav slovenskosti nájdeme najmenej v 28 krajinách sveta, v ktorých žije viac ako milión našich krajanov a rodákov. To je hodnota, ktorej cena rastie úmerne vzájomnej spolupráci a posilňuje sa väzbami na Slovensko, ktoré „naveky“ ostane našou materskou loďou a vlasťou, kde sa môžeme vždy uchýliť a prichýliť. Úprimne ma poteší, keď sa s celým obsahom kalendára oboznámia krajanovia, aby poznali šírku a hĺbku aktivít Slovákov na jednotlivých kontinentoch pri udržiavaní, prezentovaní a rozvíjaní národnej kultúrnej identity a prípadne sa nimi inšpirovali aj vo svojej činnosti.

Autochtónne slovenské komunity v Maďarsku, Srbsku, Rumunsku a Chorvátsku, ktoré sa formovali od presídľovania v 18. storočí na Dolnú zem, ako aj z Ukrajiny, Poľska a Česka, majú stáročné poznatky zo zachovávaní a zveľaďovania slovenskej kultúrnej identity v týchto priestoroch. Udržali si ju vďaka nadšencom, ktorí sa zasadzovali za používanie slovenského jazyka v rodine

i v škole a v kostoloch i kultúrnych spolkoch tiež preberali štafetu duchovných a kultúrnych tradícií a zvykov predkov zo svojej materskej krajiny.

Aj potomkovia Slovákov a rodáci zo zámoria a západnej Európy, ktorí sa za lepším životom sťahovali na prelome 19. a 20. storočia, nepochybne, majú čo odovzdať svojim nástupcom. Ďaleko od rodnej zeme napomáhali pri pozdvíhaní slovenského národného povedomia v materskom Slovensku i v domovských krajinách. Je potešujúce, že aj ich štafetu slovenskosti postupne preberá mladšia generácia ich následníkov.

Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie sa nemalá časť Slovákov rozhodla využiť slobodný pohyb osôb, pracovných síl, kapitálu a služieb a pracuje alebo je aj usadená v niektorej z členských krajín Európskej únie, čo prináša so sebou nové výzvy vo väzbe na materskú Slovenskú republiku. Potešujúce je, že registrujeme záujem rodičov a spolkov v domovských krajinách o udržiavanie slovenského jazyka, ducha, tradícií aj v týchto nových prostrediach.

Slovenská republika si váži a podporuje úsilie a aktivity všetkých Slovákov v zahraničí, ktoré smerujú k zachovaniu kultúrnej identity. Z úspechov, ktoré naši krajanovia dosahujú v zahraničí, máme úprimnú radosť a sme na ne hrdí. Prezentácie slovenskosti v týchto krajinách radíme do slovenského duchovného alebo hmotného bohatstva, ktoré robí dobré meno nášmu Slovensku.

Svetový kalendár Slovákov, časomerač krajanských udalostí v roku 2017, sa predstavuje účastníkom stálej konferencie „Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí“ v Bratislave na konci októbra v roku 2016. Jej cieľom je práve hodnotiť dvojročné obdobie uplatňovania štátnej politiky Slovenska vo vzťahu ku krajanom a načrtnúť priority na ďalšie dva roky. Kalendáru teda želim úspešný vstup medzi krajanov a v roku 2017 aj ich patričnú pozornosť.

Na záver chcem krajanom a rodákom poďakovať za prácu na poli slovenskosti v roku 2016 a v nadchádzajúcom roku 2017 nám všetkým zaželať veľa zdravia, osobnej a rodinnej pohody a pracovnú uspokojenosť. Ako predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí zároveň vyjadrujem presvedčenie, že aj v roku 2017 dôjde k ďalšiemu posilňovaniu národného povedomia a jednoty i spolupráce Slovákov vo svete i v jednotlivých krajinách.

Vladimír Skalský,

predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí,
riaditeľ Slovenského domu v Prahe

Tretina slovenského národa (alebo pár slov do prvého Slovenského svetového kalendára)

Áno, prakticky tretina slovenského národa žije za hranicami Slovenska, dva milióny nás je. Tak ako o nás Slovákoch žijúcich v zahraničí hovorievame, že sme roztratení, no nestratení, aj niektoré myšlienky, nápady sú niekedy ako prerušovaná pieseň, nápev ktorej však i v okolnosťami vynútených zámlkách ďalej pokračuje v duchu, v našom spoločnom podvedomí, a ako ponorná rieka znovu vyrazí na povrch. Presne taká je aj myšlienka spoločného kalendára Slovákov žijúcich v zahraničí. Po nesmelých pokusoch minulosti teraz prichádza prvý ročník plnohodnotného Slovenského svetového kalendára!

Keď som písal príhovor do kalendára na rok 2011, ktorý sa pokúšal zhmotniť túto myšlienku už vtedy, vyjadril som názor, že má všetky predpoklady vytvoriť novú dlhú a zmysluplnú tradíciu. „Po rokoch bude možno našim nasledovníkom pripadať taká samozrejma a neodmysliteľná, akoby tu bola vždy a objavila sa sama od seba,“ zamyslel som sa. No ale prišli rôzne turbulencie v slovenskom svete, prišla aj smutná udalosť, ktorá nám odniesla takpovediac krstnú mať vtedajšieho kalendára, Anku Ištvánovú. No a výsledok? Vyšiel vtedy len ten jeden jediný ročník kalendára. Avšak ponorná rieka znovu vyviera, a to s novou silou. A v tomto prvom ročníku Slovenského svetového kalendára spomíname aj na Anku Ištvánovú a jej vtedajšie úsilie.

Existuje dlhá tradícia kalendárovej tvorby nielen na Slovensku, kde zohrala svoju nemalú rolu najmä v čase národného obrodenia, ale i neskôr predovšetkým na vidieku, ale aj v krajanskom svete. Kalendáre vychádzali v mnohých krajinách. V týchto rokoch ich stále vychádza šesť. Dva v Maďarsku – Náš kalendár a Čabiansky kalendár, dva v Srbsku – v Báčskom Petrovci a v Starej Pazove, jeden v ukrajinskom Užhorode a jeden v americkom Pittsburgu.

Už ten výpočet vysvetľuje, prečo práve Dolná zem sa stala kolískou myšlienky Svetového kalendára Slovákov, ktorý vyšiel v Békešskej Čabe, v meste na juhu Maďarska, kde Slováci postavili najväčší murovaný evanjelický kostol v strednej Európe pre 3600 veriacich, ale aj vynašli čabiansku (čabajskú klobásu). No a Slovenský svetový kalendár vyjde zasa v Báčskom Petrovci, akosi centre slovenského života vo Vojvodine, v Srbsku. Vydať sa ho podujali tamojší Slováci a ich inštitúcie, písmenká sa na papier odtlačajú v slovenskej tlačiarňi. To všetko v šesťtisícovej dedine plnej slovenských galérií, umelcov, kde je slovenské divadlo i gymnázium, kde v každom druhom dome býva slovenský aktivista či spisovateľ. V centre tejto najživotaschopnejšej enklávy slovenského zahraničia.

Som mimoriadne šťastný, že Svetové združenie Slovákov v zahraničí patrí k dobrým sudičkám projektu, že vykryštalizoval v našom spoločnom dialógu na pôde tejto strešnej organizácie slovenského sveta, združujúcej viac než stovku najvýznamnejších spolkov a inštitúcií z 24 krajín. A som rád, že v zmysle našej vynikajúcej a produktívnej spolupráce s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý vznikol práve aj na základe našej iniciatívy, vychádza svetový kalendár i s podporou tejto štátnej inštitúcie Slovenskej republiky.

Pretože opakovanie je matkou múdrosti, pretože i pri modlitbe, zariekavaní či v básňach sa od vekov opakuje, čo je vrúcnyim želaním, ešte raz odcitujem, čo som napísal do kalendára na rok 2011: „Želám mu tú neúnavnú trvácnosť, ktorá je nám Slovákom vlastná. Niekedy tichá, nenápadná, ale nezdolná. Jednoducho nech platí: s novým rokom nový kalendár. Ako nemie rok bez priletu a odletu sťahovavých vtákov, tak nemôže bez toho, aby tlačiarenské stroje nevychrlili novú várku slovenského slova z najrôznejších končín našej – aj vďaka takýmto projektom – stále prepojenejšej planéty. Planéty, ktorá je našou zásluhou aj slovenská.“

Keď si týchto pár riadkov napísaných v Prahe a vytlačených v Báčskom Petrovci prečítate hoci v New Yorku alebo v Štokholme, bude celkom jasné, že slovenský svet je aj vďaka nášmu združeniu jedným organizmom a potrebuje svoj spoločný, svetový kalendár!

Slováci vo svete

Slováci v Argentíne

Ján Botík

Slováci v argentínskom Chacu

Ku krajinám, v ktorých našli slovenskí vystaľovalci svoju novú domovinu, patrí aj Argentína. Napriek tomu, že tamojšia slovenská komunita nie je príliš početným slovenským ostrovom (okolo 30 tisíc), určite je jedným z najpríťažlivejších. Hlavne preto, lebo popri staršej sociálnej, tzv. chlebovej emigrácii, po druhej svetovej vojne tu zakotvila aj silná a neobyčajne aktívna skupina politických emigrantov. Slováci v Argentíne priťahujú pozornosť aj

*Vystaľovalci do Argentíny z Podemu (Bulharsko) v prístave.
Brémy, Nemecko 1929.*

tým, že sa tu usadili v značne rozdielnych a aj extrémnych prírodných, klimatických a hospodárskych podmienkach, čo spôsobilo ich výrazne odlišný vývin v novom prostredí. Slováci v Argentíne sú pozoruhodní ešte aj tým, že sa tu usadila celá plejáda významných osobností slovenského kultúrneho a politického života – Martin Kukučín, Jozef Cíger Hronský, Rudolf Dilong, Stanislav Mečiar, Štefan Nemčok, Ferdinand Hoffmann, Ján E. Bor, Ferdinand Durčanský, Štefan Polakovič a ďalší.

Sťahovanie Slovákov do Argentíny patrí k mladšej vlne slovenského vysťahovalectva. Počiatky jeho masovej podoby spadajú do obdobia po prvej svetovej vojne. Čiže do obdobia, keď sa Slovensko po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie stalo súčasťou novoutvorenej Československej republiky. Zmena v štátnom začlenení Slovenska sľubovala istú nádej na zlepšenie nielen politických, ale aj hospodárskych a sociálnych pomerov. Takéto nádeje sa však nenaplnili. Vystáhaloľstvo bolo pre Slovensko aj naďalej trvalým a príznačným javom. V medzivojnovom období (1920 – 1938) sa zo Slovenska vysťahovalo 200 tisíc osôb (SVETOŇ 1958 : 169), pričom v mnohých okresoch pripadlo na vysťahovalcov 10 – 14 % všetkého obyvateľstva (BIELIK 1980 : 49). Denne sa zo Slovenska vysťahovalo priemerne 120 osôb (BIELIK – RÁKOŠ 1974 : 43).

Za najstaršieho slovenského prisťahovalca do Argentíny bol označený Michal Kluch, ktorý sa tam prisťahoval v roku 1894 z obce Slovany v Turčianskej stolici. Pracoval ako robotník vo viacerých pivovaroch a cukrovaroch. Neskôr sa zmohol na vlastný mlyn v mestečku *Moguehua* v provincii Buenos Aires. Napriek tomu, že sa oženil s Argentínčankou, so svojím synom Eugeniom sa až do konca svojho života rozprával aj po slovensky (SLOVENSKÝ ĽUD 1935 : 5). Iným slovenským vysťahovalcom z predvojnového obdobia bol František Kováč, námorník a maliar, ktorý v Argentíne natrvalo zakotvil v roku 1912 (BOR 1986 : 11). K predvojnovým prisťahovalcom sa zaradili aj slovenskí imigranti, ktorí sa v rokoch 1915 – 1916 stali spoluzakladateľmi známej kolónie *Veronica* (SLOBODA 1934 : 68). Spomedzi predvojnových prisťahovalcov do Južnej Ameriky bezosporu najvýznamnejšou osobnosťou bol Martin Kukučín. Vysťahoval sa z Dalmácie v roku 1907. Po krátkom pobyte v Buenos Aires, kde si nostrifikoval svoj lekársky diplom, usadil sa v čilskom meste *Punta Arenas*, kde prežil pätnásť rokov ako príslušník tamjšej chorvátskej kolónie. S Argentínou ho spájala veľkostatok, ktorý vlastnil pri patagómskom jazere *Lago Argentino* (GERALDINI 1977 : 125).

Najviac Slovákov sa do Argentíny prisťahovalo v medzivojnovom období. Pamätníci spomínali, že začiatkom dvadsiatych rokov (1922 – 1926) kaž-

dou loďou prichádzalo 50 – 80 slovenských prisťahovalcov (HRUBÝ 1977 : 112). Buenos Aires bolo vstupnou bránou nielen do Argentíny, ale aj do ďalších juhoamerických krajín. Už v tom čase sa toto mesto rozkladalo na ploche okolo 200 km² a žilo v ňom vyše dvoch miliónov obyvateľov. V súčasnosti aglomerácia veľkého Buenos Aires zahŕňa 19 miest a žije v ňom okolo 12 miliónov obyvateľov.

Značná časť európskych a medzi nimi aj slovenských imigrantov zostávala v hlavnom meste Argentíny Buenos Aires. V tomto veľkomeste sa natrvalo usadila asi jedna tretina slovenských prisťahovalcov. Odhaduje sa, že na sklonku medzivojnového obdobia žilo v Buenos Aires 7 – 10 tisíc Slovákov. Rozprchli sa po všetkých častiach tejto aglomerácie, hlavne po predmestiach a prímestských osadách, v ktorých si našli zamestnanie alebo bývanie. Najvyššia koncentrácia Slovákov v Buenos Aires bola v jeho častiach *Doc Sud, Avellaneda, Villa Devoto, Villa Dominico, Lanus, Pineyro, Ramos Mejia, Bernal, Quilmes a Berazategui*. V povojnovom období, keď sa staršia imigrácia Slovákov rozvetvila o druhú a tretiu generáciu, a keď sa medzi nich začlenili aj príslušníci povojnovej politickej emigrácie, Slováci sa rozptýlili aj do ďalších častí Buenos Aires. Tým sa ich dovtedajšia aká-taká koncentrácia ešte viac znížila. Možno konštatovať, že v sídelných podmienkach tejto veľkomestskej aglomerácie slovenská komunita nevytvorila kompaktnější etno-teritoriálny útvar (slovenskú štvrť, ulicu). Jej usídlenie sa vyznačovalo vysoko mierou rozptýlenia.

V Berisse sa rozvinul aj čulý spolkový a kultúrny život Slovákov. V roku 1927 vznikol *Slovenský spevokol* a v roku 1933 *Slovenský kultúrny spolok* s názvom *ŠTEFÁNIK*. Pri tomto spolku bola zriadená aj Slovenská doplnovacia škola a neobyčajne agilný ochotnícky divadelný krúžok. Viacero rokov tu pôsobili zo Slovenska vyslaní učitelia (MÉSÁROŠ 1938 : 154, KOZÁR 1936 : 108).

Ďalšou lokalitou, v ktorej sa Slováci usadili vo väčšom počte, je mesto *Comodoro Rivadavia*. Leží na pobreží Atlantického oceána v zálive Svätého Juraja, v provincii *Chubut*, ktorá zapadá do rozsiahlej juhoargentínskej oblasti *Patagónia*. Comodoro Rivadavia je od Buenos Aires vzdialené asi 1700 km. Prví Slováci sa tu začali usadzovať v rokoch 1923 – 1927. V tridsiatych rokoch žilo v Comodoro Rivadavia a v neďalekej *Plaza Huincul* 1000 – 1500 Slovákov.

Comodoro Rivadavia je najvýznamnejším argentínskym strediskom na ťažbu ropy. Podľa bohatých petrolejových nálezísk bolo toto mesto a jeho okolie nazvané „kraj čierneho zlata“. Takmer všetci tunajší Slováci boli za-

Divadelní ochotníci Slovenského spolku. Buenos Aires, 1940.

mestnaní pri ťažbe a spracovávaní ropy, hlavne v podniku YASIMIENTOS PETROLI-FEROS FISCALES. Zmienku si zaslúži, že spomedzi slovenských robotníkov sa viacerí vyšvihli aj medzi majstrov a na iné zodpovedné miesta. Mohlo to súvisieť aj s tým, že mnohí slovenskí imigranti prišli do Comodoro Rivadavia z Gbelov a okolia, odkiaľ si mohli priniesť aj skúsenosti naftárskych ťažiarov (ŠLESÁR 1935 : 94).

Slováci v Comodoro Rivadavia zriadili po Buenos Aires a Montevideu ďalšiu odbočku *Slovenského spolku pre Južnú Ameriku* (1933). Spolok popri sociálno-podporných aktivitách rozvíjal aj kultúrnu činnosť, predovšetkým v divadelnom a speváckom krúžku. Z činnosti tohto spolku osobitnú zmienku si zaslúži zriadenie slovenského cintorína, ktorý sa stal vari najvýraznejším prejavom a symbolom ich pretrvávajúcej kultúrnej a etnickej identity.

Po Buenos Aires druhá najpočetnejšia slovenská komunita, a to nielen v Argentíne, ale v celej Južnej Amerike, sa sformovala v severoargentínskej provincii Chaco (Cako). V porovnaní s vyššie uvádzanými lokalitami slovenská komunita v Chacu je osobitná tým, že sa v nej zoskupili prevažne prisťahovalci, ktorí sem prichádzali zo slovenských ostrovov sformovaných mimo

*Jozef Durgala s gaučovským výstrojom.
Castelli, 1991.*

územia Slovenska. Tí, ktorí prichádzali priamo zo Slovenska, nepredstavovali viac ako 10 – 25 % zo všetkých Slovákov v Chacu.

Slovenská komunita v Chacu sa začala formovať v roku 1923. Vtedy sa na kóte 173 km, ktorá dostala názov *Presidencia Roque Saenz Peña* (ďalej len Saenz Peña), usadila prvá skupina Slovákov, ktorá pochádzala z Bulharska. Do Argentíny ju priviedol Pavel Trnovský a bolo v nej spolu 174 osôb, prevažne z obce Gorna Mitropolija. Do Ameriky sa vydali na podnet argentínskeho konzula, ktorý osobne agitoval v Gornej Mitropoliji, ale aj inde (DUBOVICKÝ 1988 : 203). Vyplávali z prístavu v Amsterdame na lodi ORANIA. Do Buenos Aires dorazili na Vianoce 1922. Celá výprava sa ubytovala v hoteli *Inmigrant* a začala si hľadať zamestnanie v Buenos Aires i na

jeho okolí. Hneď po príchode Pavel Trnovský vyslal svojho syna, spolu s dvomi ďalšími mladými mužmi, do provincie Chaco, aby sa zoznámili s tamojšími pomermi. Zakrátko syn napísal otcovi, že v Chacu možno nájsť prácu a aj výhodne získať pôdu k samostatnému hospodáreniu. To bol podnet k tomu, že takmer celá výprava vedená Pavlom Trnovským odcestovala do Chaca. Tu na železničnej stanici v Saenz Peña privítal celú skupinu Slovákov z Bulharska Bohuš Derka, jeden z rozvetvenej podnikateľskej rodiny moravských kolonistov, vtedajší nájomca hostinca SLÁVIA. Na nákladnom aute ich všetkých poodvážal najprv do hostinca a postupne aj na farmy moravských a českých prisťahovalcov, ktorí sa tu začali usadzovať už od roku 1913. Takže v roku 1923 ich tu žilo už niekoľko desiatok rodín. Títo zamestnali slovenských prisťahovalcov na svojich farmách a pomohli im tak riešiť počiatočné existenčné problémy. Derkovci poskytli slovenským prisťahovalcom vo svojich obchodoch aj úvery pri nákupe potravín a rôznych potrieb do domácnosti a k hospodáreniu na vlastných farmách (SLOVÁK 1935 : 50).

Slováci v Austrálii

Marta Kapustová

Dejiny Slovákov vo Victorii, v Austrálii a Združenie austrálskych Slovákov vo Victorii

Prvá vlna slovenských prisťahovalcov, ktorí sa usadili v Austrálii, prišla loďou Kholn z nemeckého prístavu Bremen v júni 1928. Asi 160 chlapov, poväčšine mladých ženatých, sa vylodilo v Melbournskom prístave bez znalosti angličtiny a s predstavou, že tu zbohatnú a skoro sa vrátia domov. „Neplačte, mati, veď vám hovorím, veď o dva-tri roky sa vrátim, vyfičúrený ešte viac ako amerikáni, a s hodnou hrčou peňazí.“

Realita však bola iná. „Veruže nás tá horúca zem studeným náručím objala.“ Väčšina mladých mužov bola bez remesla a v Austrálii panovala tiež nezamestnanosť. „Škaredé slová nám vychádzali z úst. Nepekne sme sa vyslovovali aj vtedy, keď sme sa dívali po pobreží. Mysleli sme na krásu našich

*Spoločná fotografia prvých slovenských prisťahovalcov do Austrálie z roku 1928
zverejnená na titulnej strane novín Slovenský štít roku 2003 pri príležitosti
75. výročia príchodu*

Záber z predstavenia Dobrodružstvo pri obžinkoch roku 2009

oravských či liptovských hôr i dolín a zdalo sa nám, že Austrália už prišla neskoro, keď rozdeľovali nádheru. Len dymu a ohňov všade nadostač. Až potom nám ktosi vysvetlil, že to vypaľujú buš pod farmy. Ani nám na myseľ neprišlo, že to bude pre nejedného z nás každodenný chlebiček."

*Práca z najmladšími je dôležitá. Vyučovanie v Slovenskej detskej besede.
Naši najmenší s učiteľkou Dankou Bučkovou (marec, 2015)*

*Aktivitám s deťmi sa venuje hodne pozornosti. Oslava Fašiangov
v Slovenskej detskej besede (2015)*

Združenie austrálskych Slovákov bolo založené na Veľkú noc v roku 1950 v Sydney a o pár mesiacov neskôr v tom istom roku bolo vytvorené v Melbourne Združenie austrálskych Slovákov vo Victorii – ZASV. Otec Senčík bol aktívnou osobnosťou duchovného a kultúrneho života v Melbourne. Za pomoci ZASV organizoval kultúrne večierky a slovenskú folklórnu skupinu Beseda. Jeho meno je spojené s vybudovaním katolíckeho kostola so zvonnicou a „grotto“ na Caveate, s podporou slovenských farmárov Yurittu, Kopanicu a Hlinku.

Pre krajanov je dôležité sa stretať. Obed so seniormi (august, 2015).

Sú príležitosti obliecť si ľudový kroj. Australia Day je jedna z nich.

Najaktívnejším a zakladajúcim členom ZASV a jeho dlhoročným predsedom bol pán Ondrej Banda. Ďalší aktívni členovia boli S. Gornal, Dr. P. Hrtús-Yuritta, J. Brokeš a iní. Päťdesiate roky mali veľa kultúrnych aktivít, čo sa nedá povedať o šesťdesiatych rokoch, keď okrem aktivít organizovaných Otcom Tiborom Strniskom, hlavne výlety na Caveat, sa nekonalo nič. Mariánske procesie sa tu konali 1. októbra až do jeho smrti v roku 1987.

K zmene v Melbourne prišlo po Sovietskej invázii Československa v roku 1968, keď do Austrálie prišla veľká skupina utečencov, ktorí sa po počiatčom pobyte v táboch v Bonegille, usadili v Melbourne. Starousadlíci ich privítali medzi sebou a poskytli im potrebnú pomoc. Tieto nové skupiny prisťahovalcov ožili komunitný život v Melbourne za pomoci ZASV. Slovenské zábavy, pikniky, výlety, mikulášske pikniky sa stali pravidelnými aktivitami.

Pamätný bol aj Slovenský deň vo Ferntree Gully Park, spoluorganizovaný so Spolkom Ľ. Štúra v roku 1977. Viac ako 400 Slovákov sa tu zúčastnilo a profit z predaja jedál a nápojov bol použitý pri výstavbe Slovenského domu v Lavertone.

Ďalším pozitívnym krokom bolo založenie slovenského futbalového mužstva Inter Williamstown v roku 1970. Tento klub mal 30 registrovaných

Účastníci pochodu Australia Day roku 2013

hráčov a existoval do roku 1979. Neskôr, v roku 1976, bol založený futbalový klub Wiltona, ktorý jestvoval až do osemdesiatych rokov.

V roku 1979 bola prvýkrát za predsedníčku zvolená Terézia Kráľová, ktorá bola zároveň vo výbore Porobených národov. Združenie bolo tiež oficiálne registrované ako samostatná skupina.

Koncom roku 1979 sa začala ďalšia vlna slovenskej emigrácie. Združenie pre nich organizovalo aktivity a pomoc. Od marca 1980 začalo vyučovanie slovenčiny v sobotňajšej jazykovej škole v Mount Waverley. Škola mala 19 žiakov. Slovenská mládež v Melbourne si od roku 1981 začala organizovať vlastné aktivity – športové a kultúrne.

Hybnou silou spoločenského a kultúrneho života v Melbourne bola Terézia Kráľová. Slovenský jazyk sa mohol od roku 1981 študovať na Katedre slovanských jazykov na Monash Univerzite, Rádio 3EA začalo vysielat' v slovenskom jazyku. Pravidelné zábavy a slovenské kultúrne večery sa konali počas osemdesiatych rokov v YMCA Melbourne.

Združenie austrálskych Slovákov vo Victorii je spoločensko-kultúrna organizácia zameraná na zachovávanie slovenskej kultúry, jazyka a zvykov, ako aj zviditeľňovanie slovenskej komunity v austrálskej multikultúrnej spoločnosti. Náplňou činnosti je organizovanie podujatí a tým aj príležitostí pre stretávanie sa členov slovenskej komunity, ako sú napríklad pikniky s futbalovými zápas-

mi, tanečné zábavy so slovenskými večerami, kultúrne večery, koncerty, výlety po Victorii a pre najmladších i príchod Mikuláša, Ježiška či Veľká noc.

Od roku 2007 neúnavne pracovalo slovenské amatérske divadlo STAG pod vedením pani Terky Kráľovej, ktoré uviedlo v roku 2007 veselohru Jozefa Hollého *Kubo*. V roku 2009 pripravilo hru Jána Palárika *Dobrodružstvo pri obžinkoch* a v roku 2011 hru Ivana Stodolu *Čaj u pána senátora*.

Len ten, kto sa venoval činnosti pre komunitu, rozumie a pochopí náročnosť práce s komunitou žijúcou v 4.6 miliónovom meste, kde vzdialenosti nie sú vždy najväčším problémom na stretnutia. Na druhej strane je to práca uspokojujúca a odmenou je veľa príjemných chvíľ s priateľmi, nadväzovanie nových kamarátstiev a vytváranie spomienok na celý život.

Posledné roky potrebovalo Združenie 'omladenie' členov výboru, členov s väčšou energiou, entuziazmom a novými nápismi, ktoré by prilákali všetky generácie. Novozvolený výbor ZASV si dal za úlohu vytvoriť si vlastnú mladú základňu založením slovenskej školy, registrovanej na Ministerstve školstva (Department of Education and Training). V júli 2012 s finančnou pomocou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ), Ethnic school association Victoria a victorijskej vlády bola slávnostne otvorená Slovenská detská beseda.

Od januára 2012, tiež za pomoci ÚSZZ, začal vychádzať štvrťročne bulletin o živote Slovákov vo Victorii pod názvom Slovenské zvesti. Od roku 2013 sa usporadúva v novembri, spolu so Slovenskou detskou besedou, slovenskou školou, Slovenský tábor pre deti na Philip Island.

Pre združenie je však rovnako dôležitá podpora osamelých, chorých či starších ľudí slovenského pôvodu, ktorí potrebujú pomoc, či už v spojení s miestnymi orgánmi (Councils), zdravotnými zariadeniami alebo len „prehodiť kus reči“.

Od roku 2012 sa začala nová tradícia – pravidelná príprava a účasť nasledujúcich kultúrnych podujatí: pochod *Australia Day March* v januári, Piknik v Deň práce v marci, stavenie májov na Šumave v Melbourne v máji, Oslavy dňa zahraničných Slovákov začiatkom júla, Obed pre seniorov v auguste, pravidelný piknik spojený s varením guláša v októbri, účasť na festivale českej a slovenskej kultúry *Voda Fest* v novembri a tradičný Mikulášsky piknik v decembri.

Elena Lomenová

Slovenská spoločenská a kultúrna asociácia Ľudovíta Štúra inc. Melbourne

**Päťdesiatka Slovenského spolku Ľudovíta Štúra
a blížiaci sa päťdesiatka Slovenského evanjelického
a. v. zboru Krista Pána v Melbourne, v Austrálii**

Slovenský spolok Ľudovíta Štúra v Melbourne, v Austrálii, **bol založený v roku 1966** na podnet slovenských emigrantov zo slovenských osád Vojvodiny, v rámci vtedajšej Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie (SFRJ). Emigrácia zo SFR Juhoslávie sa začala v päťdesiatych, rozprúdila sa v šesťdesiatych rokoch 20. storočia a svoju kulmináciu dosiahla v sedemdesiatych rokoch, po ktorých slovenských emigrantov z tých priestorov bolo stále menej, až po roky deväťdesiate, keď sa v dôsledku rozkladu FR Juhoslávie a vojny na jej priestoroch emigrácia do Austrálie znovu rozprúdila.

Charakteristiky tých dvoch vysťahovaleckých období boli príliš rozličné. Prvú vlnu vysťahovalcov tvorili prevažne osoby s nižším stupňom odborného vzdelania, poľnohospodári a remeselníci, ktorí sa vybrali cestou lepšieho života v krajine, ktorej jazyk nadostač neovládali, nuž aj to bolo prekážkou naplno sa zapojiť do spoločenského života na novom kontinente. Práve z tých príčin vyrástla i túžba po stretávaní sa s krajanmi, medzi ktorými sa cítili viacej „doma“, čo vyvrcholilo rozhodnutím o založení spolku, ktorého pôvodný cieľ stretávania sa bol veľmi rýchlo rozšírený aj na zachovanie si materinskej reči a bohatého kultúrneho dedičstva, ako i poskytovanie informácií v slovenskej reči. Za iniciátorov založenia spolku sa považujú Ján Beláni, Ondrej Guláš st. a Pavel Peška, avšak rýchlo sa k nim pripojili aj O. Koza, P. Pálenkáš, J. Karlečík, J. Čjepa, M. Benka, J. Jagoš a Š. Petráš.

Slovenská emigrácia z priestorov bývalej Juhoslávie ku sklonku 20. storočia už pozostávala z osôb, ktoré vlastnili odborné kvalifikácie nielen v oblasti remesiel, ale aj školstva, umenia, náboženstva, farmakológie a väčšina z nich

Jednota a Detvan v Slovenskom dome v roku 2011

ovládala anglický jazyk, nuž aj pracovné príležitosti týchto osôb boli iného typu.

Z bohatej činnosti Slovenského spolku vyrastali aj jednotlivé odbočky ako tanečná, futbalová, mäsiarska, Združenie matiek, rozhlasové vysielanie v slovenskej reči od roku 1977, a tak, ako sa rozvíjala činnosť spolku, vzrastala i potreba mať vlastný objekt, v ktorom by sa jeho členovia zoskupovali. Z dobrovoľných príspevkov a nespočetných hodín dobrovoľníckej práce členov spolku vyrástol **Slovenský dom**, ktorý bol slávnostne otvorený **26. decembra 1981** a aktivita Slovenského spolku sa ešte väčšmi rozprúdila. Každoročne sa usporadúvali tak tradičné zábavy pri príležitosti jednotlivých náboženských, ale i spoločenských sviatkov (fašiangová, veľkonočná, hroznová, vínový bál, michalská zábava, ondrejovská, krojová, Vianoce s kultúrno-umeleckým programom, štefanská a silvestrovská zábava), ako i niektoré prevzaté z nového životného prostredia – zábava ku Dňu matiek a ku Dňu otcov, Párový/Debutantský bál. Aspoň raz v roku, obvykle počas Vianoc, scénu Slovenského domu skrášľujú majestátne panely olejomalieb spolkovej členky, insitnej maliarky Márie Čapeľovej, ktoré znázorňujú dedinské ulice jednak slovenských domov rodiska, ako aj drevené domce spod Tatier, pri ktorých autorka trávila mnohé noci v Slovenskom dome.

Okrem zábav vo vlastnom Slovenskom dome vedenie spolku organizovalo nespočetné pikniky, výlety a tábory, často aj spolu so Slovenským evanjelickým cirkevným zborom Krista Pána v Lavertone, a Združenie matiek Sloven-

Tanec debutantov v roku 2011

ského spolku Ľudovíta Štúra usporadúvalo priadky s výstavami ručných prác a neustále sa staralo o kroje tanečných skupín.

Na podujatiach chvíle spríjemňovali slovenské hudobné skupiny už od roku 1969, ktorých členovia sa počas rokov striedali a stále pribúdali noví, mladí milovníci slovenskej hudby. V dnešnej dobe nám do tanca hrá hudobná skupina *Zmena 5*, ktorá pozostáva výlučne z mladých členov a sú to: Tom Peška, Michal Oravec, Benjamín Peška, Joshua Peška, Tom Šimák, Martina Povolná a Tatiana Chrtánová.

Uvedené mnohopočetné aktivity je v Slovenskom spolku Ľudovíta Štúra možné usporiadať vďaka tomu, že jeho členovia si vlastnými finančnými prostriedkami a tisícami vlastných pracovných hodín vybudovali svoj *Slovenský dom*, v ktorom počas Vianoc v roku 2011 bolo oslávené 30. výročie jeho otvorenia. Rekordný počet hodín na výstavbe (podľa údajov z *Pamätníce Slovenského spolku 1966 – 1981 predsedu Štefana Bovdiša*) strávili: J. Medovarský, J. Peška, M. Brňa a V. Peška. K úspešnej práci staviteľov-dobrovoľníkov iste prispela dobrá organizácia zo strany členov *Stavebného výboru*: Jána Pešku, Vladimíra Pešku a Štefana Bovdiša.

Významný príspevok v realizácii početných podujatí počas polstoročia pôsobenia Slovenského spolku neustále poskytovali šikovné ruky našich

Folklorný súbor Ľudovíta Štúra na Slovensku roku 2010

Sloveniek, manželiek, matiek, sestier, starých matiek, ktoré sa z iniciatívy Márie Karlečíkovej (ktorá bola i jeho prvou predsedníčkou) zoskupili v *Združení matiek*. I keď združenie neoficiálne pôsobilo ešte od roku 1981, bez toho, aby malo vymenované svoje vedenie, úradne však za odbočku spolku bolo potvrdené valným zhromaždením Slovenského spolku Ľ. Štúra v roku 1985 a v júni 2016 oslávilo 30. výročie svojej bohatej činnosti. Prvoradým cieľom práce Združenia matiek bola najmä starostlivosť o deti v tanečných skupinách, ktorých v prvom desaťročí bolo viac než 70, dozor na deti, chystanie osvieženia počas tanečných skúšok, zaobstarávanie, opatrovanie, pranie a žehlenie krojov, ako i šitie nových. S rovnakým cieľom, s akým bolo založené, Združenie matiek pracuje až dodnes. Členky tejto odbočky sa starajú aj o prezentovanie bohatstva našej kultúry širšej verejnosti usporadúvaním výstav ručných prác nielen v našom Slovenskom dome, ale aj na rôznych viacnárodnostných festivaloch, v školách, v obchodných strediskách a všade tam, kde vystupujú naši tanečníci. Členky Združenia matiek navštevujú chorých členov a členky slovenskej komunity, pomáhajú výboru spolku vždy, keď je to potrebné, organizujú zábavu ku Dňu otcov, tradičné priadky, zaoberajú sa dizajnom a publikovaním Kalendára Združenia matiek na každý nadchádzajúci rok, ako aj dizajnom a organizáciou výroby suvenírových predmetov k jednotlivým jubileám. Združenie viedli predsedníčky Mária

Tanečníci Folklórneho súboru Ľudovíta Štúra roku 2010

Karlečíková, Anna Bovdišová a Anna Pešková. Anna Bovdišová funkciu predsedníčky veľmi úspešne vykonávala vcelku dvadsaťpäť rokov. Je povšimnutiahodná spolupráca *Združenia matiek a Oltárneho krúžku žien* pri Cirkevnom zbore Krista Pána. Členky oboch združení si navzájom pomáhajú a zúčastňujú sa spolu buďto s predajnými stánkami slovenských koláčov a iných špeciálnych na rôznych multikulturálnych festivaloch, alebo v realizovaní akcií, či zábav v Slovenskom dome (lahôdky na priadkach, večera na zabíjačke a vianočnej zábave), a rovnako tak v realizovaní akcií *Slovenského evanjelického zboru Krista Pána*, kde si šikovné ruky Sloveniek nájdu svoje uplatnenie pri kuchárčení, pečení koláčov a rožkov na spoločné obedy, dekorovaní priestorov, vyšívaní slovenskej vzorky na znaku luteránskej konferencie a tomu podobné, ako i v prípravách na spoločnú akciu odchodu na Krajanské stretnutie Slovákov v Austrálii, na pozvanie Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Canberre. Obetavosť členiek oboch združení počas rokov spolupráce je chvályhodná a prispievajúca k pestovaniu slovenských tradícií a k zachovaniu a zároveň i sprístupneniu slovenskej kultúry v takej mnohonárodnostnej krajine, akou je Austrália. Anne Bovdišovej sa za jej dlhodobú nezištnú činnosť v Slovenskom spolku Ľudovíta Štúra v Melbourne a v širšej

Folklórny súbor Ľudovíta Štúra roku 2011

spoločnosti z obce *Hobsons Bay* dostalo pekného uznania – *Inspirational Women Award 2014*. V súčasnosti funkciu predsedníčky Združenia matiek vykonáva Mária Šimáková.

V *Slovenskom dome* sa od samého začiatku uskutočňuje aj vyučovanie slovenského jazyka, *Slovenská škola*, ktorá však začala pôsobiť ešte skôr, pred výstavbou Slovenského domu v roku 1977. Prvou učiteľkou bola Mária Makovníková a jej nástupkyňou bola Božena Kulíková.

O registrácii Slovenského spolku ako neprofitnej organizácie sa na schôdzach jeho vedenia hovorilo počas mnohých rokov. Finalizoval to počas svojho predsedníckeho mandátu Vladimír Dubovský v roku 1996. *Slovenská škola Ľudovíta Štúra* bola v tom istom roku tiež úradne registrovaná v *Ministerstve školstva Viktórie* ako škola etnických komunít na základe dokumentácie, ktorú vypracovala Elena Lomenová. Menovaná z príležitosti 20. výročia pôsobenia *Slovenskej školy Ľudovíta Štúra* pri Ministerstve školstva Victorie si pripomenie aj vlastné, neustále prispievanie jednak k administratívnym požiadavkám ministerstva, ako aj vstevovanie lásky a zrnečok vedomostí z klenotnice materčiny generáciám detí, žiakov Slovenskej školy. Pomoc pri práci s početnými detičkami jej počas rokov poskytovali: Anna Pešková, Zuzana Šusterová, Mária Pavelová, Anna Chrtanová-Varhelyiová a Anna Petrášová. Vďaka registrácii a periodickému (trojročnému) procesu reakreditácie Slovenská škola spĺňa podmienky na požiadavku o grant, na základe ktorej sa na účely vyučovania

*Ženská spevácka skupina na Slovenských národných slávnostiach
v Báčskom Petrovci roku 2014*

slovenského jazyka (úmerne počtu žiakov) z ministerstva každoročne vyčleňuje určitá suma peňazí, čím štát Viktória podporuje naše snahy o zachovanie bohatého dedičstva – materinskej reči.

Pri príležitosti osláv 20. výročia založenia Slovenskej republiky 1. januára 2013 sa Elene Lomenovej dostalo vzácného *uznania* od veľvyslankyne Slovenskej republiky v Canberre pani Evy Ponomarenkovej za *výnimočné snahy v podporovaní slovenskej komunity v Austrálii a propagácii dobrého mena Slovenska v Austrálii*.

V Slovenskom spolku Ľudovíta Štúra od jeho samého založenia pôsobili tanečné skupiny, aktivitou ktorých sa prispievalo najsamprv k zachovaniu kultúrneho dedičstva Slovákov z tzv. *Dolnej zeme* a rozširovaním spolupráce so súbormi a učiteľmi tanca zo Slovenskej republiky aj kultúrneho dedičstva zo Slovenska. Prvú *besedu* z príležitosti otvárania Slovenského domu nadviedli Michal Čapeľ a skupinu *rytmických tancov* mala na starosti Anna Pešková. Potom v práci s tanečníkmi pokračovali Anna Bovdišová a Samuel Rauza. Záujem o slovenský folklór bol nesmierne veľký a na tanečné skúšky prichádzalo až 70 detí a mládežníkov. Tanečníci bývali zaradení do troch až piatich tanečných skupín podľa vekovej príslušnosti a úspešne vystupovali nielen na vlastných spolkových podujatiach, ale aj na podujatiach iných spoločen-

Detský súbor v Town Hall, v Melbourne, roku 2015

ských združení a zúčastňovali sa aj rôznych festivalov tak v lokálnych rámcoch v štáte Viktória, ako i v Tasmánii a Novom južnom Wheals-e. Zázazdy na Slovensko a do slovenských osád Vojvodiny (úhrne štyri) a vystúpenia vo Veľvyslanectve Slovenskej republiky v Canberre predstavujú vrchol aktivity tanečných skupín, v náviku ktorých sa z domácich učiteľov tanca ešte podieľali V. Dubovský, Z. Poniger, A. Gulášová, J. Kulíková, E. Oravcová, D. Šuster, A. Chrtánová, A. Sklenárová, P. Hraško, P. Slúka ml., D. Lalíková, A. Gajdošová, V. Sabo a S. Poniger. Stanislav Poniger je presvedčivo najväčší vášnivec slovenského folklóru v Sloven-

skom spolku Ľ. Štúra – tancuje už celých tridsať rokov! V snahe zachovať kvalitnú úroveň a schopnosti jednak tanečníkov, ale aj učiteľov tanca spolok povolával aj choreografy z niekdajšieho Československa: Jaroslava Ševčíka a Jánoša Kvitnera, potom Pavla Bútora zo Slovenska a Katarínu Mosnákovú zo Srbska.

Okrem zázazdov našich tanečných skupín Slovenský spolok bol ešte častejšie hostiteľom folklórnych súborov iných etnických skupín (Poliakov, Macedóncov, Srbov), Futbalového klubu *Vojvodina* z Nového Sadu (vedenia a celého tímu hráčov), hudobnej skupiny *Narakord* a spisovateľov *Matiju Bečkovića* a *Vuka Draškovića* z bývalej Juhoslávie, folklórnych a hudobných súborov z bývalého Československa a potom zo Slovenskej republiky ako: *Družba, Lipa, Vršatec, Hájenka, Ekonóm, Prvosienka*, hudobno-spevácka skupina *bratov Muchovcov*, hudobno-spevácka skupina sestier *Gajdošových*, hudobno-spevácka *Rodina Jendruchová* (11 členná), *Dodo* a *Jozef Ivaškovi*, súbor *Koleso* z bývalej Juhoslávie, a v novšej dobe súbory *Jednota* z Hložian, *Detvan* z Vojlovic, ako aj zmiešaný súbor členov súborov *Jednoty, Detvana* a *Pavla Jozefa Šafárika* z Nového Sadu a *Janka Čmelíka* zo Starej Pazovy, spolu s hudobníkmi *Hot Band* z Kovačice v Srbsku. Takou aktivitou sa v Spolku

Ľudovíta Štúra zabezpečovala kontinuita v zachovávaní slovenskej identity, v pestovaní, sprístupňovaní a prenášaní kultúrneho dedičstva už aj na tretiu, ba aj štvrtú generáciu Slovákov v Austrálii, ktorí vlastne v materskej krajine, na Slovensku, nikdy ani nežili, a niektorí z členov Slovensko nikdy dosiaľ ani nenavštívili.

Slovenský spolok sa pravidelne zúčastňuje vianočných či novoročných stretnutí krajanov v Canberre, iniciovaných prvou veľvyslankyňou Slovenskej republiky Dr. Annou Tureničovou, v organizácii ktorých pokračovala veľvyslankyňa Eva Ponomarenková a v súčasnej dobe organizovaných pánom veľvyslancom Igorom Barthom. Jedno z podujatí, na ktoré je Slovenský spolok Ľ. Štúra výnimočne hrdý, je organizovanie slávnostnej recepcie v *Slovenskom dome* pri príležitosti *Osláv 10. výročia Slovenskej republiky* na žiadosť veľvyslankyne SR Dr. Anny Tureničovej.

Každý z doterajších predsedov Slovenského spolku si iste s radosťou a hrdosťou spomínal na mnohé podujatia, ktoré pomohol organizovať, a na mnohých vzácných hostí, ktorých mal príležitosť v Slovenskom dome privítať.

Predsedovia Slovenského spolku Ľ. Štúra chronologickým poradím boli: Ján Beláni (1966 – 1968), Pavel Pálenkáš (1968), Pavel Peška (1968 – 1972), Ján Horeš (1972 – 1973), Ján Beláni (1973 – 1976), Vladimír Peška (1976), Ján Kulík (1976 – 1980), Štefan Bovdiš (1980 – 1983 – 1986 – 1989 – 1992), Samuel Poniger (1992 – 1995), Vladimír Dubovský (1995 – 1998 – 2001), Daniel Šuster, DrSc. (2001 – 2004 – 2007), Ján Horeš (2007 – 2010), Elena Lomenová, DrSc. (2010 – 2013), Andy Guľáš (2013 – 2016).

Všetci uvedení predsedovia, ako i početní členovia Slovenského spolku Ľ. Štúra v Austrálii neustále vynakladajú úsilie o zachovanie slovenskej identity, jazyka a kultúrneho dedičstva aj na takej veľkej vzdialenosti od materskej krajiny. Zdá sa, že máme na to dobré predpoklady. Ved'práve my, tzv. *Dolnozemskí Slováci*, zotrávame mimo materskej krajiny už vyše 270 rokov a na austrálskom kontinente už celých 50 rokov. Sme na svoj pôvod a na svoju činnosť hrdí. A môžeme sa pochváliť aj nezvyčajným bohatstvom – máme až tri vlasti: vlast' našich pradedov (Slovensko), vlast' našich otcov (bývalá Juhoslávia) a vlast' našich detí (Austrália). Okrem tohto bohatstva máme aj bohatstvo dobrých ľudí, ktorí nešetria na svojom voľnom čase, ani hmotných prostriedkoch a pomáhajú, kde pomôcť treba. Medzi tými v slovenskej komunite v Melbourne môžeme byť nanajvýš hrdí na Jána Belániho, pivníckeho rodáka, ktorý bol vizionárom už v mladom veku, Slovákom hrdým na svoj pôvod, húževnatým pracovníkom počas celého života a filantropom, ktorého veľkorysosť nezostávala iba v rámcoch Slovenského spolku

Ľ. Štúra a Cirkevného zboru Krista Pána, ale presahovala nielen lokálne hranice, ale aj hranice kontinentov (Austrália, Afrika, Európa). Ján Beláni bol za svoju celoživotnú filantropickú činnosť v roku 2015 vyznamenaný najvyšším uznaním krajiny, v ktorej žije – **ODZNAKOM RADU AUSTRÁLIE**.

Okrem tradičných spolkových podujatí v Slovenskom dome boli usporiadané aj kultúrne večierky typu divadelných predstavení (prvé divadelné predstavenie bolo odohrané ešte v roku 1971, teda skôr než bol vystavaný dom) a zo spolupráce členov Slovenského spolku Ľ. Štúra a Združenia Austrálskych Slovákov vo Viktórii, v réžii jeho vtedajšej predsedníčky Terézie Kráľovej, vyrástlo v roku 2007 divadelné predstavenie J. Hollého *Kubo* a v roku 2011 predstavenie I. Stodolu *Čaj u pána senátora*. O kapitálne knižné dielo z oblasti kultúry Slovákov žijúcich hlavne na priestoroch Vojvodiny bol v slovenskej komunite v Melbourne veľký záujem hneď po jeho vydaní a pri druhej návšteve nášho spolku jednej z jeho autoriek, Kataríny Mosnákovej, bol usporiadaný večierok s kultúrnym programom a prezentáciou knihy *Slováci v Srbsku z aspektu kultúry*. Do programu bola zaradená aj výstava krásnych fotografií *Slovensko naša zem*, tvorcov I. Kenéza, I. Čombora a Ľ. Schmida.

Z iniciatívy nášho váženého člena Jána Belániho v roku 2011 vyrástol aj spoločný knižný projekt dvoch neustále sa prelínajúcich zložiek slovenskej komunity v Melbourne, Slovenského spolku Ľ. Štúra a Slovenského evanjelického zboru Krista Pána, pracovným názvom pomenovaný *Korene dolnozemských Slovákov v Austrálii*, ktorým budú zobrazené profile mnohopočetných slovenských rodín teraz žijúcich v Austrálii.

Slovenský evanjelický a. v. zbor Krista Pána v Lavertone/Seabrook

Podobne zmýšľajúc ako naši predkovia po presťahovaní sa na tzv. Dolnú zem, austrálski Slováci túžili po zachovávaní si materinskej reči a náboženstva, a tak sa práve na Nový rok **1. januára 1967** v dome Jána Čjepu rokovalo o konaní služieb Božích po slovensky. Na schôdzi boli prítomní *Ján Beláni, Samuel Čáni, Ján Čjepa, Ondrej Guláš, Ján Jagoš, Pavel Pálenkáš*

a *Pavel Peška*, ktorí sa pokladajú za zakladateľov Slovenského evanjelického a. v. zboru Krista Pána. A tak sa začalo s čítaním kázni najprv u Čjepovcov a

Spevacká skupina a kňaz Ján Haviar roku 2014

potom aj v iných slovenských domácnostiach. Prvé služby v chráme boli konané v chráme Sv. Matúša vo Footscray, do ktorého prišiel aj prvý evanjelický kazateľ, ktorý mohol kázať dvojязыčne, pán farár *Michal Brondoš* zo *Slovenskej evanjelickej luteránskej cirkvi, Dištriktu Missourskej Synody* v Spojených štátoch amerických. V nasledujúcom roku 1968 začala s prácou aj *Nedeľná škola*, v ktorej deti vyučovala *Zuzana Činčuráková* a pomáhali jej pritom *Katarína Sklenárová* a *Anna Kováčová*. Od samého začiatku pôsobenia slovenského zboru spolupráca so spoluveriacimi v Austrálii bola považovaná za dôležitú, a tak boli organizované spoločné dvojrečové *Slovensko-Austrálske reformačné služby Božie* v Anglesea, 1973, *Slovensko-Austrálske misijné zhromaždenie* v Hawksdale a Swan Hill. Podobne boli slovenské služby Božie vykonávané aj v iných mestách Austrálie, ako Dandenong, Wollongong (Berkley), Sydney (Epping), Brisbane, Adelaide.

Pestovanie a zachovávanie tradícií, akými sú svätý krst, konfirmácia, sobáše a tradičné prisluhovanie služieb Božích, činia významnú časť pôsobenia cirkevného zboru, okrem ktorých potom v zbore boli organizované i mnohopočetné výlety a návštevy chorých. **Ženský krúžok bol založený v roku 1976**, v ktorom za správkyňu bola zvolená *Erka Pešková* a za tajomníčku *Anna Belániová*. Ďalšími vedúcimi krúžku boli *Anna Pálenkášová* a *Mária Karlečíková*. V súčasnej dobe krúžok pôsobí pod menom **Oltárny**

Z osláv 30. výročia Oltárneho krúžku žien

krúžok žien pod vedením Márie Strešniakovej, tajomníčkou je Zuzana Činčuráková a pokladníčkou Katarína Gubečková a v marci 2016 bolo *Slávnostnými pašiovými službami Božími oslávnené 40. výročie Oltárneho krúžku žien* za prítomnosti veľvyslanca Slovenskej republiky v Canberre Igora Bartha. Slávnostnou kázňou slova Božieho poslužil generálny biskup ECAV na Slovensku Miloš Klátik. Na slávnosti sa zúčastnili aj hostia zo Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Srbsku a z Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, ktorí pozdravili svojich rodákov z Dolnej zeme a zo Slovenska. Členky OKŽ sa stretávajú raz v mesiaci, keď si prečítajú zo slova Božieho, zaspievajú a plánujú návštevy s kyticou kvetov chorých alebo starších členov cirkevného zboru, ktorí sú menej mobilní alebo izolovaní. Varenie obeda pre riadne mesačné stretnutia penzistov je tiež úlohou členiek krúžku. Medzi početné aktivity jubilujúceho Oltárneho krúžku žien patrí aj výroba závariiek alebo pečenie rožkov na objednávku, varenie pri spoločných obedoch, oslavách narodenín, krstín, confirmácii, karoch. Obed pre **Najdlhší luteránsky stôl**, ktorý bol úspešne organizovaný tri roky za sebou, je tiež významnou novou akciou nielen Oltárneho krúžku žien, ale i cirkevného zboru a slovenskej komunity vcelku.

Pre takú úspešnú činnosť slovenského cirkevného zboru iste závažným bolo rozmyšľanie a pevná viera jednotlivcov, že slovenský kostol bude vystavaný. Nasledovalo rozhodnutie na konvente roku 1975 o kúpe pozemku.

Spevacká skupina a kňaz Ján Havjar roku 2015

Keď manželia Ján a Anna Belániovci v roku 1976 darovali svojej cirkvi veľký pozemok s domom, prekážok na výstavbu slovenského kostola bolo omnoho menej. Vymenovaný bol *Stavebný výbor* v zložení: Pavel Oravec, Michal Činčurák, Ján Čjepa, Ondrej Mendan a Ján Beláni. Zároveň bolo rozhodnuté začať so zbierkou na výstavbu kostola do fondu, ktorý bol založený, keď manželia Jozef a Mária Maďarovci darovali cirkvi peniaze nazbierané na ich svadbe.

Posviacka Slovenského evanjelického luteránskeho chrámu Krista Pána bola vykonaná **11. februára 1979** za prítomnosti vtedy už tretieho kňaza slúžiaceho v slovenskom cirkevnom zbore, pána farára Ondreja Koleca z Argentíny a ctených hostí: predsedu Viktoriánskeho dištriktu, pána farára T. M. J. Wiebuscha, predsedu Misijného výboru Viktoriánskeho dištriktu, pána farára John Juersa, cteného pána farára Gustáva Babylona z Pivnice, predstaviteľa Luteránskeho svetového zväzu v Albury, pána S. K. Bartsch-a, cteného katolíckeho pána farára Tibora Strnisku a iných hodnostárov.

Kňazi pôsobiaci v *Slovenskom evanjelickom cirkevnom zbore Krista Pána* chronologickým poradím boli: A.W. Wundersitz (1967 – 1971), Michal Brondoš (1973 – 1977) zo Spojených štátov amerických, Ondrej Kolec (1979 – 1990) z Argentíny, ThMgr. Miloslav Velebír (1991 – 2006) zo Slovenskej republiky. V súčasnej dobe, už 10 rokov, pôsobí ThMgr. Ján Havjar (od r. 2006) z vojvodinskej Kovačice (Srbsko).

Povinnosti cirkevného dozorca v *Slovenskom evanjelickom cirkevnom zbore Krista Pána* vykonávali: Ján Beláni (1967 – 1978), Ondrej Mendan (1978 – 1982), Ján Beláni (1982 – 1985), Ján Sklenár (1985 – 1992), Ján Čjepa (1992 – 1993), Vladimír Peška (1993 – 1996), Pavel Čapeľa (1996 – 1999), Štefan Činčurák (1999 – 2005). Od roku 2005 a aj v súčasnosti je dozorcom Ján Sklenár.

Presbyterstvo v súčasnej dobe činia (abecedným poradím): J. Beláni, Z. Gajdošová (tajomníčka), J. Gubečka, J. Hraško (pokladník), P. Oravec, Z. Poliaková, M. Rybársky, J. Sklenár (cirkevný dozorca) a J. Straka. Každá schôdza cirkevného presbyterstva sa koná za prítomnosti službukonajúceho kňaza ThMgr. Jána Havjara.

Počas takmer 50-ročného pôsobenia Slovenský evanjelický cirkevný zbor Krista Pána mal česť vo svojom chráme uvítať mnohých cirkevných hodnostárov jednak zo Slovenska, ako aj z bývalej Juhoslávie a terajšieho Srbska. Medzi nimi boli: dôstojný generálny biskup ECAV na Slovensku Miloš Klátik, dôstojný biskup ThMgr. Samuel Vrbovský, dôstojný biskup Andrej Berédi, dôstojný biskup Ivan Ošuský, dôstojný biskup Ján Valent, ThDr. Miroslav Hvozďara, senior myjavský, Pavel Sklenár, senior banátsky, doc. ThDr. Július Filo, ThMgr. Juraj Šefčík, p. f. Ján Cicka, p. f. Ivan Rubaninský, p. f. Ján Velebír st., p. f. Ján Velebír ml. a katolícki p. f. Tibor Strnisko a Peter Vojtko.

V Slovenskom spolku Ľudovíta Štúra a v Slovenskom evanjelickom cirkevnom zbore Krista Pána sa tešíme na druhé polstoročie nášho pôsobenia!

Slováci na Cypre

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Zväz priateľstva Cyprus – Slovensko vchádza do tretej dekády pôsobenia

Organizácia, ktorá zastrešuje Slovákov žijúcich na Cypre nesie názov Zväz priateľstva Cyprus – Slovensko. Zväz bol založený v roku 1996 s cieľom rozvíjať vzťahy medzi národmi Cypru a Slovenska, rozširovať duch solidarity a vzájomnej pomoci medzi krajinami a organizovať sústreďenia, stretnutia, výstavy, prednášky a iné kultúrne podujatia a činnosti. Ich poslaním je aj rozvíjať spoluprácu s inštitúciami, organizáciami, športovými odbočkami, zväzmi a jednotlivcami doma a v zahraničí.

Predsedičkou zväzu je Elena Christodoulou, ktorá spolu so správnou radou a spolupracovníkmi pripravila v roku 2016 oslavu 20. výročia spolku.

Detký karneval roku 2015

Oslava Dňa žien v podobe pikniku v dedinke Vavla roku 2015

O tomto významnom jubileu sa hovorilo aj na novoročnom stretnutí, ktoré na rezidencii usporiadala veľvyslankyňa SR v Cyperskej republike Oksana Tomová. Veľvyslankyňa poďakovala za doterajšie aktivity spolku a zaželala rovnako úspešné pôsobenie a nadviazanie na doterajšie úsilie. Zároveň povedala, že najmä v čase bezprecedentnej hospodárskej krízy na ostrove bol spolok príkladom, že napriek obmedzeným finančným prostriedkom sa snaží pôsobiť proaktívne.

Z početných aktivít spolku spomenieme najmä pravidelný jesenný výlet členov zväzu, karnevaly pre deti a dospelých, oslava Medzinárodného dňa žien, tanečné zábavy, majálesy, futbalové zápasy, oslava Mikuláša atď. Okrem uvedených podujatí spolok svojim členom sprostredkuje informácie o koncertoch slovenských súborov na Cypre, alebo aj sleduje významné udalosti na Slovensku. Každoročne ponúka štipendium na Letnú školu slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca v Bratislave.

Významný projekt Cypersko-slovenského obchodného združenia (Cyprus-Slovakia Business Association), do ktorého sa zapojili aj Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Cyperskej republike a Zväz priateľstva Cyprus – Slovensko je otvorenie Slovenskej doplnkovej školy na území Cyperskej repub-

Slováci na Cypre sa starajú o Slovenský park

liky pre deti, občanov SR pôsobiacich na Cypre a krajanov. Školu plánujú otvoriť v septembri 2016 a jej zámerom je udržanie a vyučovanie slovenského jazyka, histórie a slovenských reálií, ale aj približovanie bohatstva slovenskej ľudovej tvorby a tradícií. Plánované je, že škola bude vedená jedenkrát do týždňa vo viacerých mestách na Cypre: Nikózia, Limassol, Larnaka, Pafos a Paralimni. Vyučovanie bude prebiehať prostredníctvom kvalifikovaného slovenského pedagóga a v počiatočnej fáze sa sústredia na deti prvého stupňa vzdelávania. Súčasťou vzdelávania budú aj víkendové aktivity pre rodičov a deti.

Zväz si za finančnej podpory Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí zriadil knižnicu, ktorá obsahuje slovenské knihy a je k dispozícii verejnosti. Zaujímavá je aj akcia Staráme sa o náš park, keď členovia zväzu vysádzajú kvety a čistia Park Slovenska v Limassole.

Vidno, že je činnosť zväzu skutočne pestrá a že prispieva k zachovávaniu a zveľaďovaniu života slovenskej komunity v Cyperskej republike. Nech sa im podobne tak darí aj v tretej dekáde pôsobenia, ktorá sa začína už rokom 2017.

Foto: Archív zväzu

Slováci v Česku

Monika Necpálová

Od Slovenského domu ku Karlovej univerzite

Nie je to ešte tak dávno, čo osadili tabuľku na vchod stánku slovenskej kultúry v Prahe. Stojí na nej: Slovenský dom v Prahe. Miesto sa razom stalo aj domovom Slovensko-českého klubu, ktorý kultúrnu ustanovizeň zriaďuje od októbra 2014. Dnes sa na Soukenickej ulici číslo 3 v samom centre kráľovského mesta stretávajú na početných podujatiach tamojší krajanovia. Z podujatí spomeňme zaujímavo znejúci Česko-slovenský večer primeraných depresii či šansónové i operné koncerty. Rok 2016 priniesol v Slovenskom dome, ktorý vznikol aj pod patronátom prezidentov oboch republík, okrem iného množstvo výstav i detskú folklórnu školičku. Riaditeľom Slovenského domu je Vladimír Skalský, ktorý je aj predsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí.

Nada Vokušová, predsedníčka Slovensko-českého klubu, a Vladimír Skalský, riaditeľ Slovenského domu v Prahe, na veľtrhu Svet knihy v Prahe, kde sa predstavujú aj slovenská literatúra (foto: Monika Necpálová)

*Valné zhromaždenie Spoločnosti M. R. Štefánika v Prahe v roku 2016
(zdroj: archív Slovenského domu v Prahe)*

A čím je Slovensko-český klub? V prvom rade mu možno priradiť označenie „domov“. Ak totiž prežijete pár rokov medzi jeho pomyselnými piliermi, a tie treba vnímať ako ľudí, na pleciach ktorých stojí činnosť klubu, potom sa

*Fašiangová folklórna školička sa konala tiež v priestoroch Slovenského domu v Prahe
(zdroj: archív Slovenského domu v Prahe)*

pre vás svojím spôsobom jeho úrodná pôda stáva pôdou rodnou. Rodí sa na nej slovenské slovo – aj v podobe časopisu Slovenské dotyky. Bielym stranám s čiernymi písmenkami charizmou veľí pravá dáma, šéfredaktorka Naďa Vokušová, ktorá je aj predsedníčkou Slovensko-českého klubu.

O kúsok ďalej, no za usilovnej práce Nade i Vladimíra, rodia sa slovenské knihy v Slovenskom literárnom klube. Medzi desiatky kníh, ktoré nesú vydavateľské logo klubu, patria aj knihy Zdenky Sojkovej o Ľudovítovi Štúrovi, historika Vojtecha Čelka a v roku 2014 vyšla aj knižka mladej autorky Kataríny Džunkovej Eupalinova láska. Jej dielo bolo nominované na Cenu Jána Johanidesa, ktorú vyhlasuje Literárne informačné centrum, v kategórii najlepšia próza autora do 35 rokov za rok 2016 v slovenskej literatúre. Kníh je, samozrejme, omnoho viac...

Migrácie po rozdelení federácie

Žeby predsa krajanskí Slováci v Čechách pootvorili bránu aj mladým Slovákom, ktorí nežijú možno na území štátu od rozdelenia federácie v 1993, ale je ich tu čoraz viac? Kto je dnes krajanským Slovákom? Závažná otázka sa naskytá práve v súvislosti s mladšími Slovákmí, ktorých priviedli do Česka, predovšetkým do Prahy, Brna či Plzne, štúdiá. Dlho na seba nenechali čakať ani pracovné možnosti. Cezhraničná migrácia medzi Slovenskom a Českom má stále viac priaznivcov. Na Karlovej univerzite v Prahe či dokonca aj na Akadémii múzických umení sa úspešne uplatňujú naši Slováci. A koľko slovenských medikov vyrastá na akademickej pôde českých univerzít? Už ich ani nepočítame. Jazyková bariéra takmer neexistuje. Pre Slovákov. Veľmi rýchlo im čeština sklzáne na jazyk. Ani nezbadajú. Zmiešané manželstvá, a to medzi rôznymi národnosťami, na ktoré v multikultúrnej Prahe narazíte, sú samozrejmosťou. Zato pri občasných návratoch na Slovensko slovenčina už nezaznieva čisto. Argument? S češtinou ti bude tu ľahšie. Skôr si tak nájdeš zamestnanie. Asi tak uvažujú mnohí mladí slovenskí otcovia i mamy v Českej republike, pokiaľ ide o vzdelávanie ich detí. Preto jednou z výziev stále zostáva vzbudiť záujem rodičov o to, aby vznikla v Prahe najskôr slovenská škôlka a neskôr, ktovie, aj škola základná či aspoň slovenská sekcia na strednej škole. Napohľad sa zdá, že keď Slováci žijú v Čechách, akoby nežili v cudzine. Ale už 23 rokov žijú. O to dôležitejšie je práve v takomto podobnom prostredí neskĺznuť k väčšine a udržať si svoju kultúru i slovenčinu ako reprezentantku národa.

Kupujte noviny!

Snažia sa o to okrem Slovenských dotykov aj ďalšie dva magazíny. Korene vychádzajú pod hlavičkou Obce Slovákov v ČR, na čele s predsedom Jaromírom Slušným, a pod časopis Listy sa podpisuje Klub slovenskej kultúry, ktorému predsedá Helena Nosková. Zodpovedne môžeme povedať, že o obsahovej kvalite časopisov niet pochyb. Dovolila by som si malý exkurz: Kým som pôsobila v redakcii Slovenských dotykov, naučila som sa veľa o redakčnej práci, a to od A po Z. Redakcie krajských časopisov ČR sú malé, od dvoch do štyroch dobrých duší, čo sa v slove vyžívajú a vidia zmysel v tom, že môžu korektne, zaujímavo a zmysluplne informovať Slovákov v Čechách. Bola to skvelá škola – tá slovenská redakčná kuchyňa pod českou vlajkou. Periodicita časopisov sa usiluje zaznamenať každý mesiac. S uzávierkou prichádza do redakcií čoraz viac rukopisov, pretože mnoho textov je od dopisovateľov. Svedčí to o veľkom záujme publikovať v týchto časopisoch. Len ten čitateľ... Azda aj ten bol dakedy iný. Časopisy v ČR sa distribuujú

*Uvedenie knihy Juraja Šajmoviča v Slovenskom dome v apríli 2016
(zdroj: archív Slovenského domu v Prahe)*

formou predplatného. V stánku ich nekúpite a dokonca prišlo i na horšie časy a z Koreňov sa stal internetový magazín. Financie. Dotácie. Ale aj každý jeden čitateľ môže byť spásou pre slovenské časopisy v Česku. Pokojne možno tvrdiť, že kto ich nečíta, je ochudobnený.

K informačným kanálom treba ešte priradiť aj Rádio Color, ktoré na svojich vlnách prináša zaujímavé rozhovory. V rámci českého verejnoprávneho rozhlasu môžeme počúvať vysielanie s názvom Mozaika. Samozrejmosťou je, že aj Slovenský rozhlas RTVS má v Prahe svojho vyslaného redaktora. Je ním Boris Kršňák. Som v Prahe. sk – Slováci žijúci v Prahe je webový portál, ktorý vytvára sieť medzi Slovákmi v ČR. Združenie, ktoré udržiava doménu, usporadúva aj rôzne podujatia.

Priazeň kultúry

Jedným z priestorov, ktoré umožňujú aj organizáciu podujatí pre Slovákov v centre Prahy je, pravdaže, priestor Slovenského inštitútu, ktorý sa nedávno presťahoval z Jilskej ulice k Pražskej bráne. Predstavme si ho okrem iného aj ako galerijný priestor, v ktorom sa uskutočňujú pravidelne výstavy. Vrylo sa mi do pamäte vystúpenie padinských divadelných ochotníkov v Slovenskom inštitúte. Aj takto sa prepájajú diaspóry. V Slovenskom dome zas vystúpili hostia – folkloristi z vojvodinského Kulpína. Svedčí to azda o vzájomnej náklonnosti k priateľským vzťahom medzi krajaňskými Slovákami navzájom a stále väčšej otvorenosti, čo veští spoluprácu. Výstava Slovenské insitné umenie zo Srbska v Slovenskom dome v januári 2016 bola nepochybne jedným z lákadiel nielen pre Slovákov, ale aj pre cudzincov.

Tých však ohuruje aj slovenský folklór. Hoci ho nie je v Čechách medzi našimi krajanmi až toľko, predsa len rezonuje. Folklórny festival Jánošíkov dukát organizuje združenie s rovnomenným názvom, na čele s predsedom Vlastimilom Fabišikom, spolu so Svetovým združením Slovákov v zahraničí. Festival sa koná každoročne uprostred leta v Rožnově pod Radhoštěm. Ak si máte chuť zakrpiť, naučia vás to ešte zamladi, vo folklórnom súbore Limborka. A ak sa vám bude dariť, preskočíte rovno k starším do Limbory. Združenie Limbora tým, že vedie tri folklórne súbory, upevňuje slovenské ľudové tradície a dôstojne ich prezentuje napríklad aj na medzinárodnom festivale Praha – srdce národov, kde sa s tradičnými tancami a spevmi predstavujú rôzne národnosti žijúce v Prahe. Súbory vedú Mária Miňová a Jaroslav Miňo.

*Krst knihy Povesti o slovenských liečivých prameňoch a kúpeľoch Igora Váleka
(zdroj: archív Slovenského domu v Prahe)*

Festival slovenského divadla v Prahe je renomovanou akciou, ktorá každoročne vypredáva sálu divadla Bez zábradlí! Počas niekoľkých dní si sviatok Thálie užívajú všetci Slováci v Prahe. Na doskách sa už predstavilo Slovenské národné divadlo z Bratislavy, Divadlo Andreja Bagara v Nitre, Slovenské komorné divadlo Martin a iné. Malých divadelníkov zas z času na čas potešia predstavenia združenia BONA FIDE pod označením *Rozprávky sú pohádky*. Okrem toho v Prahe sídli aj združenie Česko-slovenská scéna.

Doménou Slovákov v Českej republike je však tanec, a to ten moderný. Na hranici performancie a alternatívneho divadla, moderného scénického tanca pôsobí Studio Alta, alternatívna tanečná platforma, v Prahe, si svoje miesto vydobyla vďaka svojej slovenskej riaditeľke Lucii Kašiarovej. Ak niekto spomenie v nadnárodnom meradle súčasný tanec, musí povedať ALTA a úspešných slovenských tanečníkov, ktorí kralujú tanečnej scéne v Česku. Podobne ja na tom aj medzinárodné divadelné štúdio Farma v jeskyni, ktorému velí Slováč Viliam Dočolomanský. A keď sme už pri kultúre, dodajme, že sa tu uchytili aj naši operní speváci a slovenskí herci, o muzikantoch nehovoriac.

Vďaka Bohu za činorodých ľudí

Netreba zabúdať na to, že o duševný pokoj väčšieho spoločenstva Slovákov v ČR sa stará aj Evanjelická cirkev. Malebný tehlový kostolík v samom centre Prahy, blízko Národnej třídy, je miestom stretávania nielen s Bohom, ale aj s ľuďmi. Po službách Božích vás vždy radi privítajú pri malom pohostení na fare. Činnosť evanjelickej komunity dopĺňa aj Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Prahe. Konfesné zastúpenie tu má však aj Gréckokatolícka cirkev a Slovenská rímskokatolícka farnosť.

Spomeňme zo zoznamu ešte tieto inštitúcie: Regionálna Obec Slovákov, Spoločnosť Jána Kollára, Spolok M. R. Štefánika, Spolok Detvan, Folklórne združenie Púčik, Slovenská agentúra pre cestovný ruch – zahraničné zastúpenie, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry, Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR. Združení a organizácií, ktoré pôsobia na území Českej republiky, sa ukazuje viac ako dosť. Sú nevyčerpatelnou studnicou nádeje na prospešné, moderné i tradičné existovanie takej špecifickej diaspóry Slovákov, akou krajanovia v Česku nepochybne sú. Dôkazom ich aktivít sú aj Dni slovenskej kultúry v Moravskej Třebovej, Českých Budějoviciach a ešte v ďalších ôsmich mestách.

Adresy krajských spolkov a časopisov

(zdroj: Ministerstvo zahraničných vecí SR – Slovenský inštitút v Prahe; www.mzv.sk/web/sipraha/spolupraca-s-krajanmi Slovenský inštitút)

Folklórne združenie Púčik

Dr. Vladimír Fabišík
Chodská 19
612 00 Brno
tel.: +420603445279
e-mail: fabisik@atlas.cz
www.pucik.cz

Jánošíkov dukát, o. z.

Dr. Vlastimil Fabišík
Chodská 19/i

612 00 Brno
tel.: 420603445279
e-mail: fabisik@atlas.cz
www.janosikovdukat.cz

Klub slovenskej kultúry, Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR

Dom národnostných menšín
Vocelova 3
13 000 Praha 2
Kontakty: PhDr. Helena Nosková, CSc.
tel.: 603 824 370
e-mail: noskova@usd.cas.cz
Mgr. Zuzana Štancelová
tel.: 227 311 555
e-mail: anazuz.s@volny.cz

Slovensko-česká spoločnosť

PhDr. Radovan Čaplovič
adresa domov: U Vojenskej nemocnice 1200, 16 200 Praha 6
tel.: 608 766 658
e-mail: rcaplovic@gmail.com

Obec Slovákov v ČR

predseda OS v ČR: doc. Jaromír Slušný
e-mail: vitan@bohem-net.cz
Telefón: 00420 235 514 542, mobil: 00420 777 591 215

Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Prahe

V Jirchářích 14/152
110 00 Praha 1
kontaktná osoba: Jana Haluková
tel.: 737 702 526
e-mail: Janka.Halukova@seznam.cz, ecav@ecav.cz, slovzbor.praha@ecav.cz

Slovenské folklórne združenie Limbora

Vedúci súboru: MUDr. Mária Miňová, Ing. Jaroslav Miňo
Gorazdova 3

12 000 Praha 2
tel.: 224 921 350, 777 144 770
e-mail: limbora@gmail.com, info@limbora.cz

Slovenská agentúra pre cestovný ruch – zahraničné zastúpenie

Ing. Klára Badinková
Jilská 450/16
11 000 Praha 1
tel.: 224 946 082, 776 765 477
e-mail: office.cz@slovakia.travel
www.slovakia.travel

Slovensko-český klub

Nad'a Vokušová
Salmovská 11
120 00 Praha 2
tel.: 224 918483
e-mail: klub@czsk.net , dotyky@czsk.net

BONA FIDE o.z.

Mgr. Richard Tršťan, MgA.Viera Kučerová
Východní nám. 9
14 100 Praha 4
tel: 605842191
e-mail: viera.k@centrum.cz, richmail@email.cz
www.bonafideos.cz

Spolok Detvan

Spolok Detvan, z. s.
Ing. Matúš Hornáček
Vocelova 602/3
12 000 Praha 2
tel.: 00420/ 777 07 40 40
e-mail: info@detvan.cz, predseda.spolokdetvan@gmail.com

Spolok M. R. Štefánika

Ing. Jozef Havaš, CSc.
Talichova 2038

16 900 Praha 6 – Břevnov
tel.: 233 355 310
e-mail: mrstefanik@centrum.cz

Dr. Vojtech Čelko
tel.: 606 946 634
e-mail: celko@usd.cas.cz

Spoločnosť Jána Kollára

Ing. Vojtech Vecán
Nad Vodovodem 73
10 000 Praha 10
tel.: 274 776 704, 602 303 881

SomvPrahe.sk – Slováci žijúci v Prahe

Občianske združenie, ktoré sa venuje budovaniu komunitného života, organizácii kultúrnych a športových akcií a riešeniu každodenných problémov života Slovákov v Prahe a v ČR.

Igor Kruták
Františka Křížka 8
17 000 Praha 7
Tel.: +420 777 733 778
email: zdruzenie@somvprahe.sk

Česko-slovenská scéna, Café Teatr Černá Labuť

Na Poříčí 25, Praha 1
Iva Benáčková
tel.: 603 890 900
e-mail: benackova@cernalabut.cz, cernalabut@cernalabut.cz

KORENE

Vydavateľ: Obec Slovákov v ČR
Šéfredaktor: Juraj Rácz
tel: 235 514 542, 607 859 092
e-mail: korene@slovaci.cz
www.slovak.cz

LISTY

Vydavatel: Klub slovenskej kultúry

Šéfredaktor: PhDr. Helena Nosková, CSc.

tel.: 603 824 370

e-mail: noskova@usd.cas.cz, listy.ksk@seznam.cz, listy@klubsk.net www.klubsk.net

SLOVENSKÉ DOTYKY

Vydavatel: Slovensko-český klub

Šéfredaktor: Naďa Vokušová

tel.: 224 919 525

e-mail: dotyky@czsk.net , klub@czsk.net
www.czsk.net

Gréckokatolícka cirkev

Kornel Baláž

e-mail: k.balaz@ms.ipnet.cz

Slovenská rímskokatolícka farnosť

Ladislav Radvanský

e-mail: rady77@pobox.sk

Slovenský farár v RKC

Miloš Szabo

email: m.szabo@email.cz

Regionálna Obec Slovákov

Průběžní 1752

50 009 Hradec Králové,

Julia Špalková

tel. 495 270 623, +420 606 368 236

www.slovaci-hk.cz

Slováci v Čiernej Hore

Michal Spevák,
predseda ČSP

Etnická skupina Slovákov v Čiernej Hore včera, dnes a zajtra

Etnická komunita Slovákov v Čiernej Hore začala byť viditeľná v roku 2007, keď bola založená združujúca organizácia Čiernohorsko-slovenské priateľstvo (ČSP).

28. júla 2007 skupina Sloveniek, Slovákov a priateľov sa rozhodla založiť si organizáciu. V iniciatívnom výbore boli: Michal Spevák, Ondrej Vízi, Vesna Kyseľová-Nikoličová, Andrijana Adámeková-Vujoševićová, profesor Veselin Pavičević, Božidar Nikolič, Gordan Karaman, Božena Karamanová, Katka Milikičová, Snežana Dragičevićová, Vladimír Čizmanský, Tatjana Urbanová-Babovićová, Predrag Babović, Ivan Čarapić, Svetlana Markovićová, Tatjana Bulkičová, Lale Brković, Michal Toman, Danica Speváková.

*28. júla 2007 skupina Sloveniek, Slovákov a priateľov sa rozhodla
založiť si organizáciu ČSP*

Ako sme migrovali

Slováci migrovali do Čiernej Hory z viacerých vln. Prví prisťahovalci boli rakúsko-uhorskí vojaci. Podľa cirkevných kníh Andrej Skladaný z Ružomberku prišiel do Boky Kotorskej v roku 1860. Aj dnes žijú jeho potomkovia v meste Kotor. V novej dobe sem migrovali z dvoch smerov: zo Slovenska a z Vojvodiny. Zo Slovenska migrovali hlavne ženy s cieľom spojiť rodiny, a to ešte v časoch bývalého Československa, keď sa sťahovali do bývalej Jugoslávie. Z Vojvodiny Slováci migrovali do Čiernej Hory za prácou, ale tiež aj s pohnútkami spájania rodín. V súčasnosti prevažná časť Slovákov žijúcich v Čiernej Hore sa zaoberá cestovným ruchom.

Podľa oficiálneho sčítania obyvateľstva v roku 2011 v Čiernej Hore žije 73 Slovákov, čo je pokles oproti poslednému sčítaniu o 15 osôb (v roku 2003 sa za Slovákov hlásilo 88 osôb). Najviac Slovákov žije v hlavnom meste Podgorica.

Ako materinský jazyk – slovenský jazyk na sčítaní ľudu v roku 2011 potvrdilo 53 osôb. Tabuľka podľa lokálnych samospráv (obcí):

	2003	2011
Bar	14	8
Bijelo Polje	1	1
Budva	8	6
Danilovgrad	3	2
Kotor	6	1
Pljevlja	1	–
Tivat	16	14
Podgorica	17	25
Ulcinj	1	1
Herceg Novi	20	13
Cetinje	1	1
Nikšić	0	1
Celkove	88	73

Projekty

Naša združujúca organizácia ČSP v období 2007 – 2016 úspešne realizovala 41 projektov. Spolupracujeme s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ), lebo bez pomoci a podpory zo Slovenska realizácia týchto projektov by nebola možná, totiž v Čiernej Hore nemáme postavenie menšiny,

ale iba etnickej skupiny. Podľa tunajšieho zákona menšiny sú etniká, ktorých je počet vyše 1000 osôb.

Divadlo

Zdôrazňujeme, že po prvýkrát v dejinách sme mali divadlo po slovensky v Čiernej Hore – Slavomír Mrožek: *Emigranti* v roku 2007. Herci Ján Kolárik a Pavel Brezník a režisér Fedor Popov oduševnili obecenstvo v Kultúrnom centre Dodest v Podgorici. V septembri 2015 boli hostia matičiari zo Zvolenskej Slatiny, hrali predstavenie *U richtárov bola svadba* v meste Herceg Novom.

Divadelné predstavenie Emigranti v roku 2007 oduševnilo obecenstvo v Kultúrnom centre Dodest v Podgorici

Slovenské koncerty

Mali sme aj slovenský koncert veselej kapely Pavla Matúcha a priateľov v rokoch 2007 a 2008.

Medzinárodný knižný veľtrh

Na 4. medzinárodnom knižnom veľtrhu v Podgorici v máji 2009 sme na svojom stánku prezentovali publikáciu *Slováci v Čiernej Hore* a publikáciu pre deti *Pod' so mnou farbiť*.

Folklór bez hraníc

Organizovali sme zájazd Slovenského kultúrneho centra (SKC) Šafárik z Nového Sadu v októbri a novembri roku 2008 – prezentovali sa v mestách na severe Čiernej Hory, v Mojkovci a v Bijelom Polji. Dva roky neskôr organizovali sme zájazd Folklórneho súboru Krajan Vojvodina v septembri 2010. V decembri 2012 znovu sa nám podarilo zorganizovať zájazd SKC Šafárik z Nového Sadu. Nástup Šafárika bol výnimočne úspešný. V hlavnom meste Podgorica bola plná sála za účasti mestskej a štátnej elity. Tiež koncert v meste Danilovgrad bol mimoriadne úspešný.

Slovenské kultúrne centrum (SKC) P. J. Šafárika z Nového Sadu hosťovalo a prezentovalo sa v mestách na severe Čiernej Hory v Mojkovci a v Bijelom Polji

Halušky

Združujúca organizácia Slovákov v Čiernej Hore sa zúčastnila na Medzinárodných majstrovstvách vo varení a jedení bryndzových halušiek v Košiciach v roku 2008 a v Krompachoch v roku 2009. V pláne je zúčastniť sa na 20. jubilejných majstrovstvách vo varení a jedení bryndzových halušiek v júni roku 2017.

Plavba – Networking

Pre našich členov sme organizovali Plavbu Skadarským jazerom v rokoch 2009 a 2011. Plavba má symbolický názov *Všetci sme na jednej lodi*. Spolok Čiernohorsko-slovenské priateľstvo svojou prácou neustále prehlbuje spoluprácu medzi národmi a medzi Slovenskom a Čiernou Horou a plavba vyznela aj preto ako symbol existencie slovenského národa v Čiernej Hore.

*Vedenie pre členov ČSP organizovalo plavbu Skadarským jazerom
v rokoch 2009 a 2011*

Film

Dokumentárny film o plavbách členov ČSP pod názvom *Sme na jednej lodi* autora Ondreja Víziho bol slávnostne predstavený v decembri 2011.

Mikuláš v Podgorici

Na Mikuláša od roku 2011 deťom slovenských potomkov delíme novoročné darčeky. Projekt Mikuláš v Podgorici mal veľmi pozitívnu odozvu.

Podelili sme každý rok od 45 do 165 darčiekov, lebo sme darovali aj deťom iných národností. Vzhľadom na úspech pravdepodobne tento projekt sa bude opakovať každý rok.

Na Mikuláša od roku 2011 deťom slovenských potomkov sa delia novoročné darčeky

Folklór a výstava fotografií

Slováci v Čiernej Hore svoju ruku ochotne poskytli bratom Čiernohorcom. V roku 2008 v Michalovciach na 14. Medzinárodnom zemplínskom festivale sa zúčastnil Folklórny súbor AS z mesta Herceg Novi. V júni a v júli 2011 sme v Bratislave v priestoroch galérie Univerzitnej knižnice na Ventúrskej ulici realizovali výstavu na Slovensku, a to výstavu fotografií autora Ivana Petroviča pod názvom *Čierna Hora päť rokov nezávislosti (2006 – 2011)*. V auguste 2011 v Prešove hostovala na spoznávacom zájazde mládež z mesta Mojkovac. V roku 2015 na ELRO v Kežmarku sa zúčastnil KUD Tekstilac Bijelo Polje.

Výstava portrétov Slováci a priatelia

V decembri 2011 v Čiernej Hore bola putovná výstava *Slováci a priatelia* autora Balšu Rakočeviča. Fotograf zvečnil 25 členov nášho spolku.

Publikácie

V doterajšej činnosti sme vydali štyri publikácie: *Slováci v Čiernej Hore – kto sme, čo sme a kam ideme* (2008), *Spievajme spolu* (2008), *Pod so mnou farbiť* (2010), *Prvé tri kroky* (2010).

Webová stránka

Viac informácií o našich projektoch nájdete na www.nvocsp.org. Táto stránka je bilingválna, ale zároveň aj jediným médiom v Čiernej Hore v slovenskom jazyku. Cestou internetu sa nám hlásia noví členovia, a tak v roku 2016 máme 300 členov ČSP. V printových médiách sme veľmi dobre viditeľný – pozrite www.nvocsp.org/press/index.htm, ale aj v elektronických – pozrite napríklad you tube www.youtube.com/watch?v=ieDBv1vXoCY&feature=related

www.youtube.com/watch?v=EmdxUzPL7nw&feature=relmfu

Letná škola slovenskej vlastivedy

Letná škola slovenskej vlastivedy existuje od roku 2013. Deti majú možnosť vypočuť si prednášateľov a naučiť sa niečo o jazyku, dejinách a folklóre. Tancovať ich učil choreograf Ján Slávik. V Podgorici v hoteli Ramada v rámci projektu Letnej školy slovenskej vlastivedy odštartovali sme Modul Šikovní jazyček slovenský s cieľom, aby sa deti učili slovenčinu. Modul Šikovní jazyček slovenský 2 sledovalo doteraz 27 detí, niektoré aj s rodičmi. Deťúrencom veľmi zaujímavo prednášala Helena Ľos-Ivoríková z Lektorátu slovenského jazyka a kultúry v Belehrade. To sa opakuje každý rok.

Dotyky

Do Čiernej Hory radi chodia a vždy sú srdečne privítaní aj krajanovia z Markovca Našického. V roku 2015 v auguste členovia Slovenského kultúrno-umeleckého združenia Fraňa Strapača mali tri koncerty – dva v Podgorici

a jeden v Tivte. V roku 2016 sa ich turné zopakovalo a okrem Podgorice a Tivtu koncertovali aj v mestách Danilovgrad, Spuž a Bandiči.

Srdečné privítanie v Čiernej Hore aj krajanov z Markovca Našického Slovenského kultúrno-umeleckého združenia Fraňa Strapača

Slovenská ulica v Podgorici

Dňa 20. mája 2016 bola slávnostne otvorená Slovenská ulica v novej modernej časti rozrastajúcej sa Podgorice. Otvorili ju MZVEZ SR Miroslav Lajčák a primátor Podgorice Slavoljub Stijepović a odhalili tabuľu s názvom „Slovačka ulica“. Prítomní boli veľvyslanec SR Roman Hlobeň, bývalý veľvyslanec František Lipka, konzul SR Milica Serdarevičová, predseda CSP Michal Spevák, početní členovia združenia, občania Podgorice a príslušníci slovenskej komunity žijúci v Čiernej Hore.

Slováci vo Francúzsku

Daniel Compagnon,

predseda A.O.T.S. – Paris

vedúci FS Nádeje

Kontakt: slovmeud@aol.com

Spolok rodákov Českých krajín a Slovenska a ich priateľov vo Francúzsku (A.O.T.S.)

Dejiny krajanov od roku 1914 dodnes

Prvá svetová vojna je pre utláčané národy rakúsko-uhorskou monarchiou príležitosťou striasť sa storočného jarma. Dva národy, Česi a Slováci, sa spoločne bijú, bok po boku, za svoju nezávislosť. Česká a slovenská emigrácia sa dostala do novej etapy po vzniku prvej Československej republiky v roku 1918. Národ sa teší z vytvorenia tejto republiky a očakáva zlepšenie životných podmienok. Napriek tomu hospodárska emigrácia pokračuje.

Záber z vystúpenia na Slovensku

Orchester a spevácka skupina

Do roku 1923 väčšina emigrantov odchádza do USA, ale v rokoch 1921 a 1924 nové americké zákony obmedzujú imigráciu a československí emigranti sa otáčajú ku Kanade, Latinskej Amerike a hlavne k západnej Európe. Francúzsko je jednou z privilegovaných destinácií.

Od konca druhej svetovej vojny sa Európa reorganizovala a nová politická situácia vytvorila ďalšiu vlnu emigrácie: politickú v rokoch 1948 a 1968, hospodársku po roku 1990.

Náš spolok od roku 1958

Po (Československej kolónii) štafetu prebral názov (Spolok rodákov z Československa) 11. decembra 1958. Zoskupil okolo 3000 rodín, ktoré ostávajú pripútané k svojim koreňom a stále cítia potrebu ostať v kontakte so Zemou svojich predkov.

Folklórny súbor Nádeje, ktorý vznikol v roku 1952 na podnet mladých z Československej kolónie po jednom pobyte v Československu, stále reprezentuje české a slovenské tradície vo Francúzsku. Jeho repertoár je bohatý na české, moravské a slovenské ľudové tance, spevy a hudbu. Prispieva na upevňovanie priateľstva medzi našimi tromi národmi zúčastňujúc sa mnohých verejných akcií.

Členovia súboru pred objektívom

V roku 1990, po politickom prevrate v Československu, spolok mení svoj názov a stáva sa Spolkom rodákov Českých krajín a Slovenska ako odraz sociálnej skutočnosti. V roku 2005 spolok upraví svoj názov na Spolok rodákov Českých krajín a Slovenska a ich priateľov. Od júla 2007 je usadený na Montmartri pod bazilikou Sacré-Cœur (Sväté Srdce) v dobre známej parížskej štvrti. Prijemný priestor a dve klenuté pivnice mu umožňujú organizovať mnoho kultúrnych a zábavných činností, ako sú výstavy, premietania, tradičné jedlá, jazykové kurzy...

Naše činnosti sú určené v našich stanovách, v článku č. 2: *Cieľom spolku je udržiavať priateľské vzťahy medzi jeho členmi, ponúknuť im v rámci svojich možností a prostriedkov výchovné, rekreačné, športové, turistické a iné činnosti, ktoré sú vo vzťahu s českým a slovenským kultúrnym dedičstvom, aby ho podporovali a šírili vo Francúzsku.*

Spolok v súčasnosti

Dnes spolok svojim členom ponúka množstvo aktivít. Na zachovávanie slovenskej a českej ľudovej kultúry sa konajú prezentácie a predaj remeselníckych výrobkov: keramika, šúpolie, drevo..., výstavy slovenskej a českej ľudovej kultúry, konferencie o Českej a Slovenskej republike, predaj folklórnych CD a DVD a vystúpenia folklórneho súboru Nádeje.

Folklorný súbor Nádeje bol založený v roku 1952 (tento rok slávi svoje 64. narodeniny). Je súčasťou Spolku rodákov Českých krajín a Slovenska a ich priateľov a reprezentuje český, moravský a slovenský folklór vo Francúzsku. Je amatérsky a má dvojaký cieľ: udržiavať tradície a ľudové zvyky pre rodákov Čiech a Slovenska žijúcich vo Francúzsku a podporovať českú, moravskú a slovenskú ľudovú kultúru vo Francúzsku.

Počas svojej dlhoročnej činnosti prijal do svojich radov okolo 300 členov, aktuálne ich je asi 20, a predstavil sa vo Francúzsku a zahraničí stovkami vystúpení, približne 30 každý rok. Zúčastnil sa folklórnych festivalov na Slovensku v Detve, Východnej, Heľpe, Terchovej, Myjave, Michalovciach, Klenovci, Humennom, Braväcove, na Slovácku v Hluku, na Morave v Starom Hrozenkove a v Rožnove Pod Radhoštěm a taktiež v Českej republike na Spartakiáde a na Svetovej výstave v Prahe. Zo zahraničia môžeme spomenúť Anglicko, Belgicko, Švajčiarsko, Taliansko, Rumunsko a Grécko.

V repertoári FS Nádeje sú české, moravské a slovenské tance v tradičných ľudových krojoch, spevy dievčat, sprevádzané vlastnou hudobnou zložkou (husle, flauta a harmonika), predstavovanie ľudových hudobných nástrojov: fujara, píšťalka, koncovka, heligónka, ústna harmonika.

Okrem zachovávanía ľudovej kultúry spolok sa venuje i cestovnému ruchu. Organizuje poznávacie zájazdy do Čiech a na Slovensko, ako aj obhliadky Paríža so sprievodcom. Tiež ponúka praktické informácie o cestovaní do Česka a na Slovensko. Na výučbu slovenského a českého jazyka prispieva kurzami, predajom učebníc, slovníkov a ponúka preklady do a z francúzštiny, do a zo slovenčiny, do a z češtiny.

Spolok tiež usporadúva plesy, tanečné popoludnia, ponúka tradičné jedlá, svätí sviatok svätého Mikuláša, organizuje večierky kuchárskych špecialít atď. Je vydavateľom bulletinu a prevádzkuje internetovú stránku www.aots.com

Lukáš Hreha

Slovenský folklórny súbor z Dijonu

Slovenský súbor začal pôsobiť pod vedením Lukáša Hrehu v septembri 2014 pri Sciences Po. Je jeden z troch slovenských súborov pôsobiacich vo Francúzsku a zároveň jediný, ktorý sa venuje šíreniu kultúry a tradícií Zemplína. Na dijonskom campuse školy zameranom na geografickú oblasť strednej a východnej Európy sme jeden z mála študentských projektov reprezentujúcich kultúru strednej Európy. V súbore pôsobí 12 tanečníkov zo Slovenska, Česka, Francúzska, Ruska a Kazachstanu.

Počas dvoch rokov aktivity sme pred medzinárodným publikom na našej škole i v meste prezentovali tance ako parchoviansky čardáš, pozdišovská karička, bašistovská, flaškový tanec a ľubotínsky čenč. Podujatia, ktoré sme organizovali sami, alebo na ktoré sme boli pozvaní, zožali u publika veľký úspech.

Okrem účasti na mnohých študentských a charitatívnych podujatiach v Dijone a okolí, Paríži, Nancy a Poitiers sa môžeme pochváliť najmä zorganizovaním stavania mája v centre mesta Dijon.

V súbore pôsobí 12 tanečníkov

Tradícia stavania mája sa vrátila do ulíc mesta počas miestneho festivalu

Napriek tomu, že Slovensko a Francúzsko delí vzdialenosť 1000 km, tieto dve krajiny spája spoločná tradícia stavania mája, ktorá bola do nedávnej minulosti uchovávaná aj vo východnom Francúzsku, no na rozdiel od Slovenska sa už úplne vytratila. 7. mája 2016 sa táto tradícia vrátila do ulíc mesta počas miestneho festivalu. Tancovanie spoločnej karičky pripravovalo 120 ľudí a z toho okolo 70 sa aj zúčastnilo.

Po ozdobení májov sa tanečníci, 7 folklórnych skupín, presunuli v sprievode za hudby a spevu do centra mesta. Tam máje postavili a zatancovali spoločnú karičku a lubotínsky čenč. Podujatie ukončili krátkou zábavou pre publikum so živou ľudovou hudbou a vystúpeniami jednotlivých folklórnych skupín.

www.tvojtrebisov.sk/trebisovcan-lukas-poblaznil-francuzsko/

Slováci v Chorvátsku

Boženka Dasovićová,
prof. slovenského jazyka

Slováci v Iloku

Mesto Ilok je najvýchodnejšie položené mesto v Chorvátsku. Umiestnené je pri samých hraniciach so Srbskom, leží na úpätí Fruškej hory, na pravom brehu Dunaja. V súčasnosti v Iloku žije asi 5 500 obyvateľov, z čoho je asi 1 000 Slovákov.

Vedľa Dunaja sú staré hradby (pevnosti), ktoré vystavali zväčša Rimania. Ide o mesto s bohatou históriou. Prvá písomná zmienka o Iloku pochádza z roku 1267, spomína sa v podobe Vjlok alebo Wylok (z maď. Újlak – Nové sídlo). Najslávnejším majiteľom Iloka bol Nikola Iločský (1410 – 1477), ktorý bol kráľom Bosny od roku 1471 až po svoju smrť. Za jeho vlády Ilok zažil svoje „zlaté obdobie“. Po smrti Nikolu Iločského na tróne ho vystriedal jeho syn Lovro (1459 – 1524). Po Lovrovej smrti vymiera táto rodina a v roku 1525 mesto dobyli Turci. Za tureckého panstva v rokoch od 1526 – 1688 Ilok zohral veľkú historickú úlohu. V ňom sídlil turecký paša, ktorý spravoval celý pašaluk (kraj). Po páde tureckého pan-

Z vystúpenia tanečníkov SKOS Ľudovíta Štúra na Krajanskej nedeli v Detve

Mužská spevácka skupina na festivale Keď sa ruža rozvíjala v Lipovľanoch roku 2015

stva dostal ilocký hrad a k nemu patriace pozemky pápež Inocent XI., ako odmenu za výdatnú pomoc, ktorú poskytol rakúskemu cisárovi Leopoldovi I. vo vojne proti Turkom a pri ich vyhánaní z jeho ríše. Po pápežovej smrti tento majetok prešiel do rúk jeho príbuzných, kniežat Odeschalchi.

Knieža Odeschalchi a gróf Chotek už začiatkom 18. storočia pozývali na svoje majetky Slovákov, aby sa tu usadili a obrábali pôdu. Títo Slováci boli katolíckeho vieroveryznania a po krátkom čase sa asimilovali s väčšinovým chorvátskym obyvateľstvom.

V rokoch 1860 – 1870, po cisárskom patente, ktorý bol vydaný 1. septembra 1859 – lebo predtým nebolo dovolené evanjelikom v Chorvátsku a v Slavónii sa osádzať a zakupovať si tu majetky – začali sa do Iloku sťahovať evanjelickí Slováci z Báčky. Medzi prvými osadníkmi boli: Juraj Zajac, Michal Párnický, Legíndy, Kámaň. Po nich prichádzali ďalší, zväčša chudobní ľudia. Za jutro zeme, ktoré v Báčke predali, tu si mohli kúpiť 3 až 4 jutrá poľa. Lacná zem tu bola často zarastená, neobrobená, ale nebolo ju ťažko vyklčovať. Tak sa usadili mnohí Slováci na okolí Iloka a v poli a vznikli kopanické osady Radoš, Skandala, Fučie, Hlboký potok, Rađevac a iné.

Už v roku 1864 Slováci evanjelického augsburského vieroveryznania si za pomoci báčsko-sriemského seniorátu zakúpili starý, trstinou pokrytý dom, ktorý im slúžil ako modlitebnica, škola a učiteľský byt. V tom istom roku slovenské deti začali chodiť do slovenskej evanjelickej školy. Totiž v minulosti školy boli rozdelené podľa vieroveryznaní, a tak v Iloku v tom čase pôsobili

Najmladšia detská folklórna skupina na prehliadke na Radoši v roku 2016

štyri školy: chorvátska katolícka škola, srbská pravoslávna škola, slovenská evanjelická škola a židovská izraelitská škola.

Prvým cirkevným učiteľom v slovenskej škole bol Ján Babylon, povoláním krajčír. Ako učiteľ pôsobil iba jeden rok. Po ňom prišiel Ján Botáni, ktorý v Iloku pôsobil 10 rokov. V Iloku ešte ako cirkevní učitelia pôsobili: Ladislav Urban, Matej Krajec, Ladislav Herstein. Posledným cirkevným učiteľom bol Jozef Maliak, ktorý učiteľskú službu v Iloku vykonával v rokoch 1881 – 1896. V roku 1896 prestala s prácou slovenská cirkevná škola a slovenské deti chodili do chorvátskej štátnej školy. Jozef Maliak a členovia cirkevného zboru sa snažili od štátnej vrchnosti znovu získať učiteľa Slováka a slovenskú školu, ale nenachádzali na porozumenie. Situácia sa konečne zlepšila príchodom Adama Vereša, evanjelického farára (neskôr aj biskupa), v roku 1921. Dňa 1. septembra 1922 bola v Iloku otvorená štátna ľudová škola so slovenským vyučovacím jazykom. Taktiež bola vystavaná aj nová budova vedľa obecného domu v Dolnom meste, kde sa vyučovali slovenské deti. Prvou učiteľkou v tejto škole bola Božena Verešová, manželka biskupa Adama Vereša. V tom roku bolo až 130 slovenských školopovinných detí.

Slovenská škola v Iloku pracovala do roku 1957, keď sa administratívne pripojila k základnej škole. Posledným riaditeľom tejto školy bol učiteľ Andrej Kukučka.

Slováci v Iloku mali slovenskú školu – slovenské triedy, v ktorých prebiehalo celkové vyučovanie v slovenskej reči od prvej po štvrtú triedu ZŠ až po školský rok 2002/2003. V súčasnosti sa slovenský jazyk na školách (základnej a strednej) vyučuje len ako voliteľný predmet – pestovanie slovenského jazyka a kultúry.

Za začiatok kultúrno-osvetovej činnosti môžeme pokladať nacvičenie prvého divadelného predstavenia v slovenskej reči. Premiéra bola 12. apríla 1914, divadelní ochotníci predviedli divadelnú hru Ferka Urbánka – *Strašidlo*. Režisérmi boli Blanka Maliaková, dcéra učiteľa Jozefa Maliaka, a Michal Imrek. Prvá svetová vojna prerušila priekopnícku činnosť slovenských divadelných ochotníkov v Iloku. Nasledujúce divadelné predstavenie sa konalo až 2. februára 1921, na Hromnice, čiže – na Mary. Divadlo sa tradične v Iloku hrá aj na Jána – 27. decembra, a tomu je tak od roku 1952, keď bol slávnostne otvorený Slovenský národný dom.

Začiatky spolkovej činnosti ilockých Slovákov sa viažu k Združeniu stredoškôľakov, ktoré založili slovenskí žiaci – ilockí gymnazisti, na podnet Ivana Vereša, 25. júna 1925. V tom istom roku sa združenie pripojilo k Spolku československých akademikov v Juhoslávii a stalo sa jeho pobočkou. V roku 1928, táto pobočka sa osamostatnila a ďalej pôsobila pod názvom Štúr, spolok slovenských akademikov. 15. apríla 1928 bol založený aj druhý slovenský spolok v Iloku – Slovenský čítací spolok, ktorý založili slovenskí roľníci a remeselníci. Keďže tieto dva spolky pôsobili oddelene, učiteľ Ján Vítěz sa veľmi snažil o ich zlúčenie. V spolupráci s Ivanom a Milanom Verešovcami, Jozefom Stupavským a učiteľkou Júliou Párnickou sa mu to aj podarilo a na valnom zhromaždení Slovenského čítacieho spolku 26. februára 1940 rozhodli, že sa tieto dva slovenské spolky zlúčia do jednej kultúrno-osvetovej organizácie pod názvom Slovenský čítací spolok. Rozvila sa čulá činnosť spolku, založili sa mnohé sekcie. Tento názov – Slovenský čítací spolok sa používal až do roku 1951, keď spolok zmenil svoj názov na Slovenský kultúrno-osvetový spolok Ľudovíta Štúra.

Ilockí Slováci veľmi túžili po budove, v ktorej by sa mohli stretávať, nacvičovať divadlá, spievať a tancovať. V roku 1951 sa konečne na to vytvorili podmienky. Slovenská evanjelická cirkev darovala pozemok na Solgovom dvore, stavebný materiál darovalo mestské spoločenstvo a finančnú pomoc poskytl aj spoločensko-politické organizácie z Iloka a okolia. S prvými stavebnými prácami sa začalo na jar roku 1952. Hlavným architektom bol Julije de Luca a vedúcim stavebných prác bol majster murár Pavel Kováč. Ilockí Slováci svojou obetavou prácou darovali mnoho pracovných dní. Hlavné

Ženská spevácka skupina na festivale Keď sa ruža rozvíjala v Lipovľanoch roku 2015

stavebné práce sa konali v lete, keď ľudia práve aj doma mali mnoho práce, keďže sa takmer všetci ilockí Slováci v tom čase živilí poľnohospodárskou prácou. Predsa, všetko to úspešne zdolali a už 27. decembra 1952 budova Slovenského národného domu bola slávnostne otvorená.

V budove Slovenského národného domu vždy bolo rušno, svoju činnosť rozprúdili mnohé sekcie, a tak čoskoro priestory domu nestačili na všetky aktivity. Rozmýšľalo sa o dostavbe a dostavba aj bola realizovaná v roku 1979.

Počas vlasteneckej vojny (1991 – 1997) ilockí Slováci prežívali veľmi ťažké časy a aj budova Slovenského národného domu bola značne poškodená. Na jar roku 1996 do Iloka zavítal docent Dr. Emil Horák, ktorý vtedy pôsobil v Záhrebe ako lektor slovenského jazyka na tamojšej Filozofickej fakulte. Informoval ilockých Slovákov o tom, že v blízkosti Iloka (v Borove) má začať pôsobiť Slovenský ženijný prápor UNTAES-u, SLOVENGBAT, a že by určite mohol pomôcť. 16. júna 1996 pán Horák priviedol časť veliteľstva Slovenského ženijného práporu a v mene ilockých Slovákov poprosil o pomoc pri rekonštrukcii domu. Bez žiadneho váhania a veľmi ochotne poskytol pomoc. Skúsení inžinieri a stavbári poradili, aby sa uskutočnila kompletná rekonštrukcia budovy, pričom sľúbili, že pri prácach všemožne pomôžu. Medzi prvými, ktorí poskytli konkrétnu a nezištnú pomoc ilockým Slovákom v tých veľmi truchlivých vojnových časoch, boli náčelník zdravotnej služby práporu

Tradičné podujatie ilockých Slovákov je celovečerný folklórny program pod názvom ... aj tancujem

major MUDr. Ján Dobrovolský a hovorca práporu kapitán Dr. Anton Fillo. Veľká vďaka patrí aj vtedajšiemu veľvyslancovi SR v Chorvátsku Matúšovi Kučerovi a Veľvyslanectvu SR v Záhrebe, ako aj veliteľovi ženijného práporu Mierových síl OSN, podplukovníkovi Štefanovi Janglovi. Pomocnú ruku ochotne podal aj Milan Činčura zo slovenského ministerstva zahraničných vecí a vtedajší podpredseda Matice slovenskej v SR Stanislav Bajaník. Pravdaže, ruku k dielu ochotne a nezištne priložili aj ilockí Slováci, ktorí znovu, zjednotení ako aj v roku 1952, venovali mnoho pracovných dní na rekonštrukciu budovy, pretože veľmi chceli, aby mali moderný a funkčný Slovenský dom, v ktorom sa budú schádzať aj ich potomkovia. Skvelá spolupráca priniesla skvelé plody, a tak už 24. augusta 1997 bol slávnostne otvorený vynovený Slovenský národný dom.

Matica slovenská v Iloku bola založená 18. decembra 1997. V rámci MS pôsobí SKOS Ľudovíta Štúra, v ktorom sú tanečná, spevácka, hudobná, divadelná, športová sekcia a čulú činnosť rozvinul i ženský spolok.

Tanečná (folklórna) sekcia je najpočetnejšia a najaktívnejšia sekcia. Rozdelená je podľa vekových kategórií do 5 skupín: najmladšia (deti od 3 do 7 rokov), stredná (deti od 7 do 10 rokov) a staršia detská skupina (deti od 11 do 15 rokov), mládežnícka skupina a skupina dospelých tanečníkov. Tanečné skúšky a stretnutia sa začínajú začiatkom roka, už vo februári, po valnom zhromaždení MS Ilok. Vtedy sa organizujú a zostavujú tanečné skupiny podľa záujmu detí o folklórnu činnosť. Pravidelne sa stretávajú dvakrát do

tyždňa a nacvičujú nové choreografie pre novú tanečnú sezónu. Keď sa chystajú na vystúpenia, tanečné skúšky sa konajú aj častejšie. Pre väčšinu tanečníkov sa tanečná sezóna končí celovečerným folklórnym programom pod názvom ... **aj tancujem**. V roku 2016 sa do činnosti sekcie aktívne zapojilo 72 tanečníkov, z čoho je 46 detí, 14 mládežníkov a 12 dospelých tanečníkov. V roku 2015 sa po prvýkrát v dejinách spolku vytvorila i najmladšia tanečná skupina, do ktorej sú začlenené deti predškolského veku. Túto skupinu zorganizoval vedúci folklórnej skupiny Alexander Knapček, ktorý s nimi aj nacvičuje choreografie. O mládežnícku a dospelú tanečnú skupinu, ale tak tiež aj o celoročný program tanečných skupín sa stará dlhoročná choreografka spolku Jarmila Mudrochová.

Tradičné kultúrne podujatia ilockých Slovákov sú: *Váľanie mája, Ilocké leto, Na brehu pri Dunaji* – festival sólových spevákov slovenských ľudových piesní a celovečerný folklórny program pod názvom ... **aj tancujem**.

Detská stredná skupina pri váľaní mája

Váľanie mája je tradičné podujatie, ktoré má viac ako 60-ročnú tradíciu. Koná sa vždy v poslednú májovú nedeľu. Začína sa folklórnym programom, na ktorom sa predstavujú všetky tanečné skupiny vo folklórnej sekcii, speváci a hudobníci, ktorí pôsobia pri MS Ilok, a hostujúce súbory z územia mesta

Bez orchestra ani pri válení mája

Ilok. Po programe nasleduje válenie mája a tanečná zábava pre všetkých návštevníkov.

Ilocké leto je tiež tradičné podujatie, ktoré každoročne organizuje MS Ilok v posledný augustový víkend. Prvé ročníky Ilockého leta boli vlastne folklórne večierky organizované so zámerom spestriť leto, ale aj povzbudiť, zorganizovať a zabaviť deti a mládež. Zakladateľom tohto podujatia je profesor Vlatko Miksád, ktorému nešlo len o to, aby Slováci v Iloku mali ešte jedno tradičné podujatie, ale hlavným cieľom bolo rozprúdiť kultúrnu činnosť v meste, zorganizovať mládež, ktorá v Iloku mala veľmi málo možností na kvalitné trávenie voľného času, a zároveň starším občanom skrášliť letný večer. Ilocké leto sa postupom času rozrastalo a rozšírilo na dvojdnové podujatie, v ktorom pravidelne účinkuje mnoho hostujúcich folklórnych súborov. V súčasnosti na tomto podujatí vystupujú všetky aktívne skupiny domáceho spolku, ale aj hostujúce súbory: chorvátske folklórne súbory, súbory iných národnostných menšín z Chorvátska, slovenské folklórne súbory z Vojvodiny a folklórne súbory zo Slovenska. Okrem hlavného nedeľného folklórneho programu návštevníci majú možnosť užiť si aj sprievodné podujatia v rámci Ilockého leta. Sú to: divadelné predstavenia, výstavy, ktoré usporadúva Spolok slovenských žien (pôsobiaci v rámci MS Ilok a SKOS-u

Detská spevácka skupina na podujatí Ilocké leto 2014

Ľudovíta Štúra), a výstavy ilockých umelcov. Tohto roku sa uskutoční v poradi už 37. Ilocké leto. Cieľom tohto podujatia je zachovanie bohatého kultúrneho dedičstva našich predkov a zároveň prezentovanie svojej činnosti širšej verejnosti.

Festival ***Na brehu pri Dunaji*** má svoje začiatky v roku 2006. Je to festival sólistov slovenskej ľudovej piesne. Uskutočňuje sa každý rok koncom októbra. Zakladateľom a organizátorom je Matica slovenská v Iloku. Festival je súťažnou prehliadkou spevákov sólistov slovenských ľudových piesní a obsahuje štyri kategórie. Prvá kategória je pre deti do 7 rokov, druhá pre deti od 8 do 12 rokov, tretia pre spevákov od 13 do 16 rokov a v štvrtnej kategórii súťažia speváci vo veku 17 až 25 rokov.

Hlavnou myšlienkou pri založení podujatia bolo nielen zachovanie pôvodných ľudových piesní a pôvodného ľudového odevu, ale aj ich šírenie a uvádzanie do života ľudí, prenášanie lásky k ľudovým piesňam na mladú generáciu, úcta k tradíciám a kultúrnemu dedičstvu našich predkov. No a v neposlednom rade aj prinášať ľuďom radosť. Cieľom festivalu je rozvíjať osobnosti talentovaných detí, usmerniť ich interpretačné snahy a objavovať nové talenty pre slovenskú ľudovú pieseň, prostredníctvom ľudového spevu a hudby spájať Slovákov z viacerých oblastí Chorvátska, ale aj prezentovať

Víťazi festivalu Na brehu pri Dunaji

tradície a kultúru tu pôsobiacich folklórnych súborov. Počas uplynulých rokov sa vytvoril tradičný priebeh tejto súťaže, ktorá sa koná pred početným obecnstvom a odbornou porotou. Nepísaným pravidlom festivalu je, že účinkujúci vystupujú vo svojich tradičných krojoch, čo má naozaj veľké čaro. V roku 2015, pri príležitosti 10. ročníka festivalu, vo vydaní MS Ilok svetlo sveta uzrela prehľadná brožúrka *10 rokov festivalu Na brehu pri Dunaji*. V tejto publikácii sú predstavené všetky ročníky tohto úspešného festivalu a všetci speváci, ktorí sa na ňom zúčastnili.

Tradičným podujatím ilockých Slovákov je aj celovečerný folklórny program pod názvom **... aj tancujem**, v ktorom účinkujú všetky tanečné skupiny a domácemu obecnstvu predvádzajú všetky choreografie, s ktorými vystúpili toho roku na folklórnych podujatiach budto v Iloku, v iných mestách Chorvátska, alebo v zahraničí. Program má názov **... aj tancujem**, pretože v dnešnej uponáhľanej dobe je veľmi ťažko organizovať si čas tak, aby sa vedľa každodenných povinností našlo priestoru aj na tanečné skúšky a vystúpenia. Na tomto podujatí je už zvykom, že sa oceňujú všetci aktívni členovia, ktorí svoj voľný čas trávili v spolku a svojou činnosťou prispeli k rozvoju a zveľadeniu činnosti Matice slovenskej v Iloku a Slovenského kultúrno-osvetového spolku Ľudovíta Štúra.

Na pamiatku a na znak vďaky za všetku snahu a vynaložené úsilie, za voľný čas, ktorý dobrovoľne venovali spolku, Matica slovenská v Iloku každo-

ročne udeľuje ďakovné listiny aktívnym členom folklórnych skupín, spevákom, hudobníkom a *krojárkam* (ženám, ktoré sa starajú o kroje). Je to poďakovanie za ochotu a skvelé prezentovanie činnosti Matice slovenskej v Iloku, tak doma, ako aj v zahraničí. Celovečerný program ... **aj tancujem** sa už tradične koná koncom novembra. Ako sprievodné podujatie k tomuto programu vždy je nainštalovaná aj výstava fotografií zo všetkých podujatí v bežnom roku pod názvom *Spomienky na vystúpenia*. Túto výstavu si návštevníci môžu pozrieť po ukončení programe. Zakladateľkou tohto podujatia je dlhodobá choreografka a vedúca folklórnej sekcie Jarmila Mudrochová.

Tohto roku sa uskutoční jubilejný, v poradí už 10. ročník podujatia ... **aj tancujem**.

Folklórna sekcia Matice slovenskej v Iloku a SKOS Ľudovíta Štúra sa zúčastňujú na všetkých aktivitách, ktoré organizuje Zväz Slovákov v Chorvátsku, vystupujú na tradičných chorvátskych podujatiach v meste, v župe, na mnohých štátnych podujatiach a v televíznych reláciách Chorvátskej televízie. Mali príležitosť a česť predstaviť sa i obecnstvu v zahraničí, a to: v Českej republike, v Belgicku, v Nórsku, v Poľsku a v Srbsku.

Spolok žien pri Matici slovenskej v Iloku sa pravidelne stretáva každú stredu od roku 2008. Ženy svoju činnosť zameriavajú na tradičné ľudové umenie, venujú sa ručným prácam, vyšívaniu, háčkovaniu a pod. Spolu trávia čas v Slovenskom dome a pritom sa delia o svoje skúsenosti, vedomosti a zručnosti. Svojou obetavou prácou obohacujú i činnosť folklórnej sekcie. Zhotovili časti krojov a obnovili kroje, v ktorých tanečníci vystupujú. Svoje skúsenosti si vymieňajú i so spolkami žien pôsobiacich vo Vojvodine. Chodia napríklad k nim na *priadky*, kde sa vždy niečo nové naučia a potom to doma prezentujú. Často organizujú tvorivé dielne a usporadúvajú výstavy ručných prác.

Aj v súčasnosti ilockí spolkári a matičiari sú činní, schádzajú sa vo svojom Slovenskom národnom dome, organizujú tradičné podujatia, odchádzajú na početné podujatia do všetkých končín Chorvátska, ale hostujú aj v zahraničí, najviac na Slovensku a v Srbsku. Týmto spôsobom sa snažia zachovať si svoju národnú a kultúrnu identitu a svoje skúsenosti, vedomosti a dedičstvo našich predkov odovzdávajú ďalším generáciám.

Fotografie poskytla: Jarmila Mudrochová

Sandra Kráľová-Vukšićová

Slovački centar za kulturu Našice
– Slovenské kultúrne centrum Našice
Braće Radića 68, p.p. 30, 31500 Našice
E-mail: slovackicentar-ravnatelj@os.t-com.hr
www.skc.hr

Slovenské kultúrne centrum Našice – najmladšia slovenská organizácia v Chorvátsku

Po vzniku Chorvátskej republiky v roku 1991 príslušníci slovenskej menšiny založili organizáciu Zväz Slovákov. Je to občianske združenie, ktorého úlohou je koordinácia matíc slovenských, pôsobenie v oblasti kultúrneho ochotníctva, vydavateľstva a informovania. Zväz Slovákov podľa aktuálneho právoplatného modelu kultúrnej autonómie v Chorvátsku vykonáva pôsobenie určené občianskym združeniam. Aby Slováci mohli uplatniť práva, ktoré model kultúrnej autonómie dáva do kompetencie ustanovizniám, Zväz Slovákov 2. októbra 2010 na zasadnutí výkonného výboru prijal uznesenie o založení kultúrnej ustanovizne, ktorej súčasný úplný názov je Slovački centar za kulturu Našice – Slovenské kultúrne centrum Našice. Na tomto zakladajúcom zasadnutí bola za dočasnú riaditeľku vymenovaná Branka Baksová, ktorá túto funkciu vykonávala ako dobrovoľníčka. Podpísaním zmluvy o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí z rozpočtu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Zväzu Slovákov, ktoré sa uskutočnilo dňa 20. októbra 2011, boli splnené podmienky na kúpu budovy Slovenského kultúrneho centra Našice, ku ktorej prispeli v rovnakej miere aj vláda Chorvátskej republiky a mesto Našice.

Podpísaním Dohody o spolufinancovaní Slovenského kultúrneho centra Našice medzi vládou Chorvátskej republiky – Ministerstvom kultúry Chorvátskej republiky a Slovenským kultúrnym centrom Našice 8. júla 2011 bolo zabezpečené financovanie zamestnancov Slovenského kultúrneho centra Našice. Slovenské kultúrne centrum Našice začalo svoje reálne pôsobenie 1. novembra 2011, keď na miesto riaditeľky nastúpila DrSc. Sandra Kráľová, a to na obdobie jedného roka. Slávnostné otvorenie centra a jeho aktívnej

Slávnostný začiatok pôsobenia SKC Našice, 20. 12. 2011

(DrSc. Sandra Kráľová-Vukšićová – dočasná riaditeľka, Branka Baksová – tajomníčka Zväzu Slovákov, Andrej Kuric, prof. – predseda Zväzu Slovákov, Asja Godžirovová-Kuriljová – novinárka Rádia Našice, Mr. Krešimir Žagar, Dipl. Ing. – primátor mesta Našice, Mr. Zdenka Čuhniová, Dipl. Ing. – poslankyňa pre českú a slovenskú menšinu v Chorvátskom parlamente, Vlatka Zahirovićová, prof. – riaditeľka Základnej školy kráľa Tomislava Našice, Anna Kuricová, Dipl. psych. – psychologička Základnej školy kráľa Tomislava Našice)

činnosti sa v spolupráci so zriaďovateľom Zväzom Slovákov uskutočnilo dňa 20. decembra 2011. Koncom roka 2012 sa riaditeľom stal Samir Slivka. Koncom roka 2013 ho vystriedala terajšia riaditeľka DrSc. Sandra Kráľová-Vukšićová. Slovenské kultúrne centrum Našice malo na vykonávanie vlastnej činnosti od svojho založenia v roku 2010 do roku 2014 jedného stáleho zamestnanca na pozícii riaditeľa. Od roku 2014 pribudol kustód, čo umožnilo rozšírenie aktivít SKC Našice.

Sídlo Slovenského kultúrneho centra Našice je na adrese Braće Radića 68 v Našiciach, kde sídli aj jeho zakladateľ.

Ako je aj na webovej stránke www.skc.hr uvedené, poslaním Slovenského kultúrneho centra Našice je predstavovať, udržiavať a rozvíjať tradičnú a súčasnú kultúru Slovákov v Chorvátskej republike. Centrum vykonáva informačno-dokumentárnu činnosť, spracúva a dokumentuje materiály zo života slovenskej menšiny v Chorvátsku, organizuje edukačné a informačné podujatia. V najširšom slova zmysle SKC Našice svoje pôsobenie zameriava na udržanie a rozvoj kultúry slovenskej menšiny, ako aj na jej prezentáciu na území Chorvátska a v rámci európskeho spoločenstva.

Prezentácia SKC Našice a európskeho projektu Slovake.eu a Zväzu Slovákov a jeho vydavateľskej činnosti pri príležitosti podujatia Lipovljanski susreti (Lipovljanské stretnutia) v rámci programu Slovensko – partnerská krajina. 28. 8. 2014 Lipovljani (Darinka Siladićová – hosteska)

Víziou Slovenského kultúrneho centra Našice je v spolupráci so Zväzom Slovákov, maticami slovenskými v Chorvátsku a inými organizáciami a inštitúciami sledovať „kultúrnu infraštruktúru Slovákov v Chorvátsku“ za účelom projekcie jej rozvoja.

Spolupráca Slovenského kultúrneho centra a Zväzu Slovákov je permanentná a zreteľná hlavne na príprave časopisu Prameň – mesačníka Slovákov v Chorvátsku, ktorého je Zväz vydavateľom. Vydávanie kultúrno-spoločenského časopisu Slovákov v Chorvátsku Prameň finančne podporujú Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky a Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí Slovenskej republiky. Tohto roku vychádza jeho 25. ročník. Od roku 1992 časopis vydáva Zväz Slovákov, a to v posledných dvoch rokoch v spolupráci so Slovenským kultúrnym centrom Našice. Jazykovú úpravu robí zamestnankyňa SKC Našice Tatjana Buchová, terajšou šéfredaktorkou je riaditeľka SKC Sandra Kráľová-Vukšićová. V päťčlennej redakčnej rade má Zväz Slovákov prevažujúce zastúpenie – predseda Mirko Vavra, podpredsedníčka pre kultúru Miroslava Gržiničová, podpredseda pre školstvo a informovanie Josip Krajči, tajomníčka Branka Baksová a člen vykonávneho výboru Zväzu Slovákov Pavel Tréger.

Zväz Slovákov koncom roka 2014 odovzdal SKC Našice kompetencie z oblasti slovenského školstva v Chorvátsku, najmä prípravu projektov, koor-

Terénny výskum v obci Jurjevac v rámci projektu Nástenné kuchárky – výtvarné prejavy našich starých matiek, 12. 4. 2016, MS Jurjevac (1. rad: respondentky Slavica Ištvaníková, Verica Drga, Marija Šimićová a výskumníčka Sandra Kráľová-Vukšićová; 2. rad: respondentky Anka Novaková, Vjera Majdišová, Anđela Majdišová a výskumníčka Tatjana Buha).

dináciu ich realizácie a evaluáciu. Každoročne sa pripravuje 4-6 projektov, ktoré finančne podporuje Ministerstvo vedy, vzdelávania a športu ChR, 4 – 6 projektov, ktoré podporuje Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a 2 – 3 projekty podporuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Navyše v školskom roku 2015 – 2016 bol realizovaný projekt v spolupráci SKC Našice so Základnou školou Josipa Kozarca z Josipovca Punitovského. Projekt financovaný prostriedkami Ministerstva sociálnej politiky a mladých čiastočne riešil stravovanie detí počas pobytu v školskom zariadení, čo by v budúcnosti privítali aj ďalšie školy, v ktorých sa slovenský jazyk vyučuje. V spolupráci so školským dozorcem – poradcom pre výučbu v slovenskom jazyku Andrejom Kuricom koordinujeme vyučovanie slovenského jazyka na dvanástich základných a dvoch stredných školách, zúčastňujeme sa na aktíve učiteľov a podieľame sa na organizácii literárno-recitačno-dramatickej prehliadky v slovenskom jazyku Slovenčina moja a prezentácii zbierky žiackej literárnej tvorby, básní a prózy Kvapky, ktoré v roku 2015 vyšli v XI. ročníku.

S ohľadom na geografickú blízkosť a priateľské lokálne vzťahy SKC Našice podpísalo v roku 2012 Dohodu o spolupráci so Základnou školou kráľa To-

Členovia skupiny a organizátor na vernisáži výtvarných diel skupiny Kontrast Matice slovenskej Josipovac vo výstavnej sieni Vlastivedného múzea Našice v kaštieli Pejačevičovcov, 18. 4. 2015 Našice (Tatjana Buha – kustódka SKC Našice, Katarína Kuricová, Matija Labak, Anica Popovićová – vedúca skupiny, Adam Konjušak, Mihaela Brkićová, Josip Brandis, Ana Marija Barešová, Dominik Komar a Sandra Kráľová-Vukšićová – riaditeľka SKC Našice).

mislava Našice a Základnou školou Ivana Brníka Slováka Jelisavec. V duchu tejto dohody pripravuje SKC Našice pri príležitosti Medzinárodného dňa materinského jazyka každoročne program pre žiakov týchto dvoch škôl.

V rámci Mestskej knižnice a čítárne Našice pôsobí Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátsku. Spoluprácu zatiaľ realizujeme v rámci predstavovania slovenských vydání v Chorvátsku. Pri príležitosti osláv Dňa mesta Našice predstavujeme naše inštitúcie občanom Našíc. Ideí na rozvoj budúcej spolupráce je mnoho, o to skôr, keď ide o dve ustanovizne založené na etnickom princípe, ktoré majú od roku 2015 podpísanú Dohodu o spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou.

V oblasti jazyka sa okrem spolupráce so školami Slovenské kultúrne centrum Našice ako asociovaný partner zúčastnilo na projekte Slovake.eu. Oprávneným zmluvným orgánom tohto projektu je Výkonná agentúra pre vzdelávanie, audiovizuálne a kultúrne politiky – EACEA Lifelong Learning Programm – PROGRAM EURÓPA PRE OBČANOV. Projekt, na ktorom sa zúčastnilo deväť partnerov z celkovo siedmich krajín má za cieľ umožniť bezplatné učenie slovenského jazyka prostredníctvom internetového portálu www.slovake.eu. Hlavná úloha Slovenského kultúrneho centra Našice ako

Návšteva žiakov 7A triedy Základnej školy kráľa Tomislava Našice v SKC Našice pri príležitosti Medzinárodného dňa materinského jazyka, 25. 2. 2015

asociovaného partnera bola práca na diseminácii projektu. Veľkou výhodou výsledku projektu je neobmedzené časové používanie a nepretržitá dostupnosť všetkým, ktorých zaujíma učenie sa slovenského jazyka ako materinského jazyka alebo ako jazyka cudzieho, a to bez ohľadu na vek. Projekt má pre slovenskú komunitu veľkú hodnotu s ohľadom na skutočnosť, že predstavuje priamu cestu v snahe zastavenia nepriaznivej situácie, v ktorej sa slovenčina ako materinský jazyk Slovákov v Chorvátsku nachádza.

So zámerom prezentovať a zároveň propagovať rozličné formy slovenskej kultúry a umenia SKC Našice v priestoroch Vlastivedného múzea Našice realizovalo niekoľko výstav. Umiestnením výstav v priestoroch kaštieľa rodu Pejačevićovcov v Našiciach je symbolicky vyjadrená vďačnosť Slovákov voči Pejačevićovcom, ktorí koncom 19. storočia prisťahovalcom do Slavónie poskytli možnosť nového začiatku a novej vlasti, kde dodnes Slováci žijú a pôsobia.

V roku 2015 sa uskutočnila prvá výstava výtvarných prác skupiny Kontrast, ktorá pôsobí v rámci Matice slovenskej Josipovac. Výstava mala za cieľ prezentovať súčasné umelecké vyjadrenia a prezentovala len malú časť bohatého opusu v rôznych technikách, od akvarelu po kolorovaný linoryt a enkaustiku až po sochárske diela z hliny a kameňa.

S cieľom prezentovať hmotné kultúrne dedičstvo Slovenska sme v spolupráci s Veľvyslanectvom Slovenskej republiky zrealizovali dve výstavy. V roku

Infostánok SKC Našice v rámci oslavy „Deň mesta Našice“, 6. 6. 2015 (1. rad: Ljilja Martinovićová, Mr.Sc. Blaženka Pavlovićová-Radmanovićová – riaditeľka Mestskej knižnice a čítárne Našice, Ankica Mitićová, Ranka Dumančićová a Katica Vinčaková – učiteľky na dôchodku. 2. rad: DrSc. Sandra Kráľová-Vukšićová – riaditeľka SKC Našice, Silvija Šokićová – knihovnička v našickej knižnici, Mgr. Ružica Vinčaková – vedúca Ústrednej knižnice Slovákov v Chorvátsku, Mgr. Tatjana Buha – kustódka SKC Našice).

2015 to bola výstava *Drevené kostoly na Slovensku a slovenské dedičstvo v UNESCO*. Výstava prezentovala vybrané existujúce i zaniknuté drevené kostoly na slovenskom území – spolu 32 existujúcich a 6 zaniknutých objektov, vrátane jednej drevenej synagógy a 8 kostolov zapísaných v prestížnom Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. V roku 2016 sa uskutočnila výstava *Krížové cesty a kalvárie na Slovensku*. Výstava bola prezentovaná v mnohých krajinách sveta, v ktorých žijú Slováci, a skôr ako prišla do Chorvátska, bola prezentovaná v Moskve. V Chorvátsku bola okrem Našíc predstavená v Rijeke, Lipovljanoch a Zadri.

Slovenské kultúrne centrum Našice v roku 2016 začalo s výskumnou činnosťou realizáciou projektu pod názvom *Nástenné kuchárky – výtvarné prejavy našich starých matiek*. Zároveň sú to aj prvé terénne práce SKC Našice v oblasti ochrany a dokumentovania hmotného a kultúrneho dedičstva Slovákov v Chorvátsku, súčasťou ktorého je budovanie vlastného dokumentačného fondu. Do konca roka bude spracovaných 14 lokalít, kde žijú a prostredníctvom organizácií matíc slovenských pôsobia Slováci.

Pracovníci Katedry manažmentu kultúry a turizmu na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sa pod vedením prof. Jaroslava Čuka-

Pri príležitosti oslavy „25. výročie vzniku Vyšehradskej skupiny“ v Maďarskom inštitúte v Záhrebe, 8. 3. 2016 Záhreb (Vladimír Bilek – poslanec pre českú a slovenskú menšinu v Chorvátskom parlamente, Dr. Hana Kováčová – zástupkyňa veľvyslanca Slovenskej republiky, DrSc. Sandra Kráľová-Vukšićová – riaditeľka SKC Našice, JUDr. Juraj Priputen – veľvyslanec Slovenskej republiky v Záhrebe, Mgr. Tatjana Buha – kustódka SKC Našice).

na dlhodobu venujú výskumu kultúry Slovákov žijúcich v priestore Dolnej zeme, čo bolo predpokladom na podpísanie Memoranda o spolupráci medzi Katedrou manažmentu kultúry a turizmu a SKC Našice v Solľanoch 4. mája 2014. Výskumný tím s asistenciou SKC Našice realizuje výskumný projekt zameraný na mapovanie kultúrneho potenciálu Slovákov v Chorvátsku. Cieľom projektu je identifikovať, popísať a zhodnotiť hmotné aj nehmotné kultúrne dedičstvo, kultúrne a iné ustanovizne, kultúrnu infraštruktúru a ľudské zdroje spojené so slovenskými minoritnými spoločenstvami a predstavuje súčasť projektu Kultúrny potenciál dolnozemskej Slovákov.

Bohatú a rôznorodú činnosť SKC Našice podporujú okrem Zväzu Slovákov mnohé ďalšie inštitúcie v Chorvátsku: Ministerstvo kultúry ChR, Ministerstvo vedy, vzdelávania a športu ChR, poslanec pre českú a slovenskú menšinu v Chorvátskom parlamente, Rada pre národnostné menšiny, župa Osijecko-baranská a mesto Našice. Zo Slovenskej republiky podpora prichádza prostredníctvom spolupráce s Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Chorvátsku, Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Miroslava Gržiničová,
predstaviteľka slovenskej národnostnej menšiny v PGŽ

Slováci v Rijeke a Prímorsko-goranskom kraji

Prímorsko-goranská župa sa nachádza v západnej časti Chorvátska. Má rozlohu 3588 m² a je na piatom mieste v Chorvátsku podľa veľkosti, s počtom obyvateľov 296 195. Hlavným mestom tohto kraja je prístavné mesto Rijeka so 128 624 obyvateľmi. V Prímorsko-goranskom kraji pôsobi 17 národnostných menšín, medzi ktoré patria aj Slováci. Viaceré z nich majú svoje spolky a kultúrne organizácie.

Slováci prichádzali do Rijeky už koncom 19. storočia, keď bola veľká migrácia Slovákov do sveta. V čase Rakúsko-Uhorska odišiel veľký počet ľudí do sveta práve z rijeckého prístavu. Medzi nimi boli známe osobnosti, ale aj remeselníci-drotári, ktorí odchádzali za prácou a lepším životom. Niektorí z nich ostali v Chorvátsku. František Huserik i Adam Muchtin si tu otvorili drotárske dielne, v ktorých zamestnávali drotárov zo Slovenska.

Slováci z ostatných častí Chorvátska a vtedajšej Juhoslávie prichádzali do Rijeky hneď po druhej svetovej vojne. V tom čase boli v Rijeke veľké závo-

*Pracovné predsedníctvo valného zhromaždenia Matice slovenskej Rijeky 2016:
M. Grolmusová, predsedníčka; M. Gržiničová, podpredsedníčka;
E. Hranjová, tajomníčka; M. Strehársky, člen*

Záver z oslavy

dy a dobré pracovné možnosti. Neskôršie, v 70. a 80. rokoch 20. storočia sa do Rijeki prisťahovalo dosť Slovincov, ktoré sa vydali za Chorvátov a tu našli svoj druhý domov. Vďaka nim pôsobi teraz v Rijeke Matica slovenská. V roku 2003 po zmene Ústavného zákona Chorvátskej republiky menšiny

Počas vystúpenia na Dňoch slovenskej kultúry, ktoré sa organizujú od roku 2000

Na námestí pri slovenskom folklóre bolo veselo

dostali právo voliť svoje rady a predstaviteľov. To právo využila aj slovenská menšina a zvolila si prvého predstaviteľa v Prímorsko-goranskom kraji Maria Gržiniča. Podľa posledného sčítania obyvateľov z roku 2011 v tomto kraji žije 125 osôb slovenskej národnosti v 23 mestách a obciach. Najviac ich žije v Rijeke, kde je aj sídlo Matice slovenskej.

Matica slovenská Rijeka, Korzo 35, 51 000 Rijeka, Chorvátsko

Založená je 3. 12. 1994 ako dobrovoľný spolok občanov slovenskej národnosti, ale aj ostatných, ktorí majú chorvátske občianstvo. Teraz je v Chorvátsku 16 matic slovenských, ktoré sú združené vo Zväze Slovákov so sídlom v Našičiach. Matica slovenská v Rijeke má 55 členov, počtom je najmenšia, ale aj najvzdialenejšia od sídla v Našičiach. Je jedinou prímorskou maticou a kolektívnym členom MS. Cieľom Matice slovenskej je zachovávať slovenskú identitu, jazyk, kultúru, bohatstvo zvykov, rozvíjať spoluprácu so Slovenskom, organizovať rôzne vystúpenia, slávnosti, ale aj odborné prednášky. Možno povedať, že Matica slovenská v Rijeke je od svojho založenia, viac ako 20 rokov, ambasádorom Slovenska v tomto kraji. Veľkú zásluhu na tom okrem aktívnych členov a predstaviteľa snemu v PGŽ majú predsedovia Marta Uremovičová (1994 – 1999), Miroslava Gržiničová (1999 – 2007 a 2007 – 2015), Slavko Pavlovič (2007 – 2009), Margita Rekičová-Grolmusová od roku 2015. Najaktívnejšie skupiny sú spevácka a folklórna skupina, literárna,

Spoločne pred objektívom

foto a iné, ktoré zastupujú MS Rijeka na rôznych festivaloch tak doma, ako i v zahraničí. Matica slovenská Rijeka je od svojho založenia organizátorom zväzových podujatí v rokoch 2001, 2003, 2005, 2013.

Organizuje tieto podujatia: Dni slovenskej kultúry od r. 2000 do r. 2016 (16-krát), v roku 2012 Piesňou a tancom do EÚ, v roku 2014 Slávnostná akadémia 20 rokov MSR, koncerty v roku 2005, 2006, 2008, 2011.

V rámci Matice slovenskej boli usporiadané rôzne výstavy v spolupráci s Považským múzeom, HKC z Prievidze, Maticou slovenskou na Slovensku, Veľvyslanectvom SR, SNM z Bratislavy, E. Fajnorovou zo SR, MS Josipovac, Turčianskou galériou zo SR, Kucharikovou, Benkom zo Srbska a iné. Matica organizovala promócie kníh (14), ako napr. *Drotárova cesta* od M. Mrve a L. Fapša, *Drámy a komédie* od J. Jankoviča, *Letenka do Ameriky* od K. Strelkovej a iné.

Vydané boli 2 zbierky básní M. R. Grolmusovej a V. Mataija, zbierky receptov a monografia *20 rokov MSR* od M. Gržiničovej.

Pripomíname si štátne sviatky SR, vkladáním venca do mora vystahovaných Slovákov, každý rok dávaním venca na tabuľu S. H. Vajanského vo Vološkom, ktorú sme postavili v roku 2006.

Navštívili nás divadelné skupiny zo Slovenska, Srbska, Maďarska a Chorvátska.

Záber z dokumentárnej výstavy o Slovensku od 16. do 19. storočia

Na našich festivaloch sa zúčastnili folklórne skupiny z celého Slovenska. Na slávnostnej akadémii pri príležitosti 20. výročia založenia nás navštívila aj podpredsedníčka NS SR Jana Laššaková. Folklórna a spevácka skupina spolu s ostatnými vystupovali na rôznych podujatiach v Taliansku, Francúzsku, Maďarsku, Srbsku, viackrát na Slovensku. Okrem folklórnych manifestácií sme sa zúčastnili viackrát súťaží vo varení bryndzových halušiek, mútenia masla i humanitárnej akcie *Srdce ako dar*.

Niekoľkokrát sme organizovali kurz slovenského jazyka a malú školu pre deti. Organizujeme literárne večierky s prednesom vlastnej poézie a pripomíname si aj slovenských spisovateľov.

Každý rok koncom augusta organizujeme viacdňové podujatie *Dni slovenskej kultúry* v Rijeke, na ktorej obyvateľom a turistom predstavíme Slovensko v malom. V tých dňoch je Rijeka slovenská. Vďaka našim aktivitám, našej matici a aktívnym členom môžeme byť hrdí na náš malý spolok ľudí, ktorí od srdca dokazujú svoju slovenskosť.

Ďakujeme všetkým, ktorí nám počas celého obdobia pomáhali i vážia si našu prácu.

Slováci v Kanade

Dušan Toth

Kanadská základina pre kultúru a divadlo

Slováci v Kanade

Je mojou úprimnou radosťou a ctou byť súčasťou tohto tak prepotrebného *Svetového kalendára*, ktorý vznikol z iniciatívy literáta, pedagóga a výtvorného teoretika a kritika Vladimíra Valentíka.

Mám napísať o slovenskej komunite v Kanade. Najprv niekoľko základných údajov: Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2011 66 545 občanov sa vyjadrilo, že jeden alebo oba rodičia boli slovenského pôvodu. (Wikipedia) Prvý slovenský spolok bol založený v Regini v roku 1928 a Kanadská slovenská liga bola založená vo Winnipegu v r. 1932. Neskôr vznikali i ďalšie kultúrne a svojpomocné organizácie a cirkevné spoločenstvá.

Založenie Svetového kongresu Slovákov bolo najvýznamnejšou udalosťou v slovenskom zahraničí po druhej svetovej vojne.

Štefan Roman pozval v roku 1951 do mestečka Niagara Falls, ktoré leží na hranici medzi Spojenými štátmi americkými a Kanadou, predstaviteľov všetkých exilových organizácií. O niekoľko rokov neskôr, koncom mája 1960, do New Yorku prišli predstavitelia Slovenskej národnej rady v zahraničí, Slovenského oslobodzovacieho výboru a reprezentanti Slovenskej ligy v Amerike s jediným cieľom: „Spojiť všetkých Slovákov v práci pre Boha a národ!“ V lete 1969, a to vďaka novej vlně utečencov po invázii na Česko-Slovensko, sa podarilo vytvoriť platformu politickej emigrácie s americkými fraternalistickými organizáciami za pomoci cirkevných predstaviteľov, tak katolíckych, ako aj evanjelických, a zakladajúce zhromaždenie Svetového kongresu Slovákov sa stalo historickou skutočnosťou.

Hotel Amerikana v New Yorku od 19. do 21. júna 1970 hostil 282 delegátov a okolo 150 pozorovateľov ako aj viacero hostí. Štefan Roman vtedy povedal: „Utvorenie Svetového kongresu Slovákov je absolútnou potrebou, aby Slováci hovorili jedným silným hlasom, aby sa mohli slobodne vyjadriť k základným otázkam slovenského národa a aby predĺžili život Slovákov v zahraničí.“ A ďalej pokračoval: „Kedysi dve srdcia veľkých vlastencov Moyzesa a Kuzmányho zapálili oheň, ktorý sa zaznamenal v hymnickej piesni

*Záber z predstavenia Kubo: Pozri sa! Torontského slovenského divadla;
réžiu podpísal Dušan Toth, scenár vypracoval Valerian Stazovek,
v úlohe Kuba Martin Dančovský*

Kto za pravdu horí...

*Keď zahrmla delá, orol zaveje,
za slobodu milú, kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom, kto vlast' zacloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

To nie je len sentimentálna spomienka z dávnych dejín, platí to i dnes. Dorástli sme! Teda ako takí chceme pracovať tak v politike, ako i na kultúrnom pláne v prospech svojho národa preto, aby sa jeho meno a jeho práva stali známe všade vo svete."

Dnes, po 45 rokoch, sa môžem pozrieť na svoje vlastné zážitky, skúsenosti a priniesť pravdivosť o skutočnom stave. Hneď úvodom musím povedať, že naše rady v kostoloch, na koncertoch, divadelných predstaveniach, večierkoch poézie, akýchkoľvek kultúrnych podujatiach rapídne sa strácajú. Pionieri, ktorí zakladali cirkevné spoločenstvá, ktorí boli prítomní na takmer každej slovenskej akcii, umreli a dokonca aj vlna, ktorá mala posilniť slovenskú komunitu v Kanade z roku 1968, už začína vymierať.

Večierok venovaný Milanovi Rúfusovi pri príležitosti jeho úmrtia

V škole nás učili: „Budúcnosť nás učí poznávať minulosť.“

Každý dôležitý historik 18. a 19. storočia, ktorý sa zamýšľal nad emigráciou, vyslovil viac-menej nasledujúcu vetu: „Naši otcovia si do emigrácie priniesli pracovný elán, dve zdravé ruky, veriace srdce, slovenského ducha, Bibliu, modlitebnú knihu, Tranoscius, aby ich tieto hodnoty udržali pri živote ako národ, ktorý má hlboké korene vo viere otcov.“

Historici na konci 20. storočia a na začiatku 21. storočia o emigrantoch píše: „Novoprichádzajúci si do emigrácie prinášajú loptop, kopu informácií o možnostiach, ako sa presadiť a realizovať.“

Tí predtým potrebovali jeden druhého, aby si pomáhali v ťažkých začiatkoch, a tak si budovali kostoly, kluby, strediská, svojpomocné organizácie. Potom sa stretali v tých inštitúciách, ku ktorým pribudli obchody, zdravotné zariadenia, vytvárali si malé getá vo veľkých mestách, aby prežili.

Dnešný emigrant nepotrebuje nikoho, je sebestačný a rýchle sa integruje a k tomu nemá záujem o nič, čo by ho prípadne viazalo so súkmeňovcami, lebo chce žiť v anonymite a v závetrí sveta. Dokonca aj pri sčítaní občanov,

každých 10 rokov, odpovedá na otázku, ako sa cíti: raz ako Čech, Slovák, občan Európskej únie či svetový občan. A pre našu komunitu je v tej chvíli stratený.

Ako tohto Európana, či svetového občana, ktorý žije v anonymite, pozvať do slovenskej spoločnosti a otázka znie: A do ktorej? Do tej, ktorá sa združuje okolo kostola, keď už dávno žije v ošiali mamony? Do tej rýdzo slovenskej, za ktorú sa už dávno hanbí? Do tej kultúrnej, na ktorú hľadí pohrdavo? Do tej folklórnej, ktorá je síce na úrovni, ale doma sme tejto folklórnej kultúry mali viac ako dost? Do ktorej ho potom zapojiť? znie otázka... A tak ho lákame do kostola, na koncert, do divadla, na večierky poézie, na zábavu... a nedarí sa nám to. Bojujeme o každého potencionálneho krajana, máme nádej, že ho možno osloví ten alebo onen spevák, koncert, divadelné predstavenie, alebo *zabíjačkové* hody. A tak hľadáme chytáky: To tu ešte nebolo! Jedinečný koncert! Príďte a neolútujte! Takéto niečo ste ešte nejedli! Takéto niečo ste ešte nezažili! Posedte si s naším nezabudnuteľným spevákom, na ktorého sa pamätáte ešte spred štyridsiatich piatich rokov! a iné.

Zabudli sme na duchovné bohatstvo národa, z ktorého sme vyšli. Prestali sme si vážiť hodnoty ducha. Prestali sme sa stretávať a vymenili sme osobné stretnutia a rozhovory za čítanie, pri ktorom nám ubehlo 4 – 5 hodín ako voda, ktorá pretečie riekou, ale na stretnutie s priateľmi na koncerte nám už čas nevychádza. Dokonca sme sa prestali rešpektovať, a byť hrdí na svoj pôvod. A keď sa predsa len náhodou stretneme, už si nemáme čo povedať, lebo sme tak roztriešení, tak do seba zahľadení, že sme vysoko povznesení nad tými, ktorí sa ešte niečo snažia vytvoriť pre svet.

Kde sa stala chyba? Kde sme zatúlali? Možno je ešte ponúknuť jeden druhému kus spolupatričnosti? Dobré a milé slovo? Kus dobrého umenia, ktoré by pookrialo?

– Áno, je to možné!

My, ktorí sa snažíme tu a tam ponúknuť kus dobrého umenia, alebo si len uctiť tých, ktorí čosi vytvorili a nás Slovákov predstavili tu v ďalekej cudzine, máme svojich potomkov, ktorým odovzdáme štafetu?

Áno. Prvoradou úlohou je pozrieť sa na seba. Ako sme disciplinovaní. Nezáleží nám, čo robíme, akí sme dôležití, ale kto sme. Myslíme to, čo robíme, úprimne a nezištne, alebo naše záujmy sú ziskuchtivé? Skutočne dnes už nejde o to, koľko nás bude sedieť na tej alebo onej akcii, ale aké poslanstvo nesieme, alebo len, jednoducho, čo chceme povedať.

Druhou zásadou je, koho získame pre našu prácu, kým sa obklopujeme. Iste poznate výrok: „Možeš priviesť koňa ku vode, ale nemôžeš ho prinútiť, aby sa napil.“ Je niekoľko možností, ako ho motivovať. Jedna je, keď mu dáme slané jedlo, vysmädne, a napije sa schuti vody. Naši súkmeňovci keď budú hladní a smädní po duchovnej potrave, či po tej dobrej spoločnosti, prídu. Veľmi je potrebné vytvoriť hlad po duchovných hodnotách, po umení, spoločenstve a ponúknuť ozajstný cenný zážitok.

Konečne komu odovzdáme štafetu dedičstva, aby sme si uctili predkov a tým si uctili samých seba a tých, ktorí nás povzniesli ako národ, pretože bez nich by sme dnes nič neznamenal.

Môj obdiv, uznanie a úcta patrí všetkým, ktorí nešetria silu a obetujú svoj čas pre povznesenie ducha a skôstneho slovenského dedičstva.

Mária Vrabčėková

Slovenské začiatky v Britskej Kolumbii

Slovenské osídľovanie Britskej Kolumbie

Osídľovanie Kanady Slováckmi malo svoj špecifický vývoj. Kým do Spojených štátov amerických prichádzali skupiny slovenských vystaľovalcov priamo z Európy a ich migrácia postupovala z východu – smerom do vnútrozemia, v prípade Kanady to bolo opačne; zo západu na východ. Početné skupiny Slovákov, ktoré prichádzali zo susedných Spojených štátov amerických, začali osídľovať rozľahlú provinciu Britská Kolumbia, ktorá je známa svojím veľkým nerastným bohatstvom. Na začiatku teda prevažovalo osídľovanie baníckych oblastí.¹

Najstaršia slovenská komunita sa usadila v baníckom mestečku Ladysmith na ostrove Vancouver v roku 1889². V neskoršom období, okolo roku 1898, keď bola v meste Fernie, neďaleko hraníc Alberta, otvorená ťažba uhlia³, usadilo sa tu približne sto slovenských baníkov z Pensylvánie. Neskôr sa ďalší Slováci usadili v dnes už nejestvujúcich baníckych osadách Michel a Natal. V štyridsiatych až šesťdesiatych rokoch 20. storočia v dôsledku zatlvorenia tamojších baní začali tieto osady postupne upadať, a preto sa Slováci vybrali hľadať nové možnosti obživy.⁴

Od začiatku 20. storočia sa Slováci začali usadzovať aj na iných miestach Britskej Kolumbie. Pracovali predovšetkým na ťažbe dreva, na pílach, stavbách, v železiarskom priemysle a veľká časť z nich pracovala v poľnohospodárstve ako farmári. Svoje osady zakladali poväčšine na pobreží Tichého

¹ Bližšie nešpecifikovaný zdroj, ktorý bol nájdený na fare v New Westminsteri. Pravdepodobne: BOTÍK, Ján: *Slovaks on the West Coast of the USA and Canada*. Autor uvádza zdroj: JAKEŠOVÁ, E.: *Vystaľovalectvo Slovákov do Kanady*. Bratislava 1981, s. 39.

² Tamže. Prvý Slovák v Britskej Kolumbii bol údajne Karol Hvorecký, ktorý sa ako člen prieskumného kolektívu podieľal na vytyčovaní trasy pre transkontinentálnu železnicu v roku 1874.

³ KOREM, A.: *Po stopách prvých Slovákov v Britskej Kolumbii*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

⁴ BOTÍK, Ján: *Slovaks on the West Coast of the USA and Canada*.

*Slovenskí ochotníci v divadelnej hre Kamenný chodníček (pravdepodobne v roku 1951):
hore zľava: Emil Bartoš, ??? Kukuča, Štefan Radzo ml., Rado Šušanik; dole zľava:
Eva Danielová, ??? Solčany, Mary Kiktová-Benešová (fotografia zo zbierky Emila Bartoša)*

oceánu a odtiaľ údolím pozdĺž rieky Frazer: Vancouver, New Westminster, Burnaby, Port Moody, Surrey, Richmond, Queensboro, Cloverdale, Langley, Pitt Meadows, Haney, Chiliwack, Whonnok, Agassiz. Početné skupiny Slovákov sa začali objavovať aj vo východných oblastiach Britskej Kolumbie, ako je Osoyoos, Kelowna, Rutland, Grand Forks, Trail a Nakusp. Pri sčítaní obyvateľstva v provincii Britská Kolumbia, v roku 1951, sa k slovenskej národnosti hlásilo 2 606 obyvateľov. Najviac Slovákov žilo v mestách Vancouver, New Westminster a Victoria. Mesto New Westminster sa v druhej polovici 20. storočia stalo najvýznamnejším centrom spolkového a národnokultúrneho života Slovákov v Britskej Kolumbii.⁵

⁵ Tamže. Autor uvádza zdroj: KIRCHBAUM, J. M.: *Slovaks in Canada*. Toronto 1967, s. 146.

Skupina Slovákov pri spoločnom stretnutí (pravdepodobne v roku 1948 na stretnutí Kanadskej slovenskej ligy). Na fotografii poznáme v spodnom rade zľava Jána Kaprálika, Jána Kiktu a ??? Segeča (fotografia z rodinného albumu rodiny Kiktovej-Benešovej)

Spolkový život

V začiatočných fázach osídľovania Britskej Kolumbie, v rokoch 1891 – 1903, vznikali spolky v baníckych lokalitách ako odbočky amerického Národného slovenského spolku, ktorý mal sídlo v Pensylvánii⁶.

V roku 1935 si skupinka Slovákov v New Westminsteri založila Nezávislý slovenský podporný spolok – NSPS. O tri roky neskôr si členovia tohto spolku postavili Slovak Tatra Hall na ostrove Queensboro, ktorý je súčasťou mesta New Westminster, kde hrali divadlá a usporadúvali zábavy. V roku 1966 túto halu predali⁷.

Ďalšia organizácia, Kanadská slovenská liga – KSL, bola v Britskej Kolumbii založená 15. júla 1944, ako 47. zbor KSL, v tom čase so sídlom vo Vancou-

⁶ Tamže. KOREM, A.: *Po stopách prvých Slovákov v Britskej Kolumbii*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

⁷ KOREM, A.: *Nezávislý podporný spolok*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

verí⁸. Veľkú zásluhu na tom mal Ján Kaprálik, ktorý sa podieľal aj na vzniku ďalších zborov v mestách Hanney a Cloverdale. V roku 1951 bol založený III. okresný zbor KSL, so sídlom v New Westminsteri, z dôvodu efektívnejšieho organizovania zborov KSL v Britskej Kolumbii⁹. Činnosť tohto spolku spočívala v organizovaní slovenských dní na Pacifiku v spolupráci s Nezávislým slovenským podporným spolkom, usporadúvaní zábav, piknikov, divadelnom ochotníctve a mnohých iných činnostiach¹⁰.

V roku 1952 bol založený ďalší spolok s názvom I. Katolícka slovenská jednota – I. KSJ, so sídlom v New Westminsteri. Členovia I. KSJ usporadúvali rôzne večierky, oslavy, pikniky, slovenské dni, mikulášske večierky, hrávali divadlá a pod. Okrem iného podporovali katolícke inštitúcie alebo jednotlivcov. Na základe iniciatívy členov tohto spolku vznikla v roku 1960 slovenská farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri (¹¹).

*Článok bol pôvodne publikovaný v 1. čísle časopisu
Slovo z Britskej Kolumbie,
pozri www.slovozbritskejkolumbie.ca/kiosk*

⁸ V roku 1954 bolo sídlo tohto zboru preložené do New Westminsteru. Namiesto spomínaného zboru vznikol 66. zbor KSL so sídlom vo Vancouveri. KAPRALIK, J.: *Ako sme začali organizovať KSL v B.C.* In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

⁹ Tamže.

¹⁰ RADZO, Š.: *47. zbor KSL v New Westminsteri.* In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

¹¹ LACKO, V.: *O IKSJ v New Westminsteri.* In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

Mária Vrabčeková

Začiatky slovenskej farnosti v New Westminsteri

Z mnohých skúseností slovenských vysťahovalcov je nám známe ich silné príhlutie k náboženstvu. Popri spolkoch, ktoré mali zväčša svojpomocný a podporný charakter, si slovenskú identitu udržiavali, formovali a zveľaďovali práve v kostoloch. Kňazi boli totiž dlho jedinou inteligenciou, ktorá popri misionárskej a náboženskej činnosti pracovala na tom, aby sa v emigrantoch udržalo slovenské národné povedomie a reč.

Slovenská komunita v meste New Westminster sa začala formovať v dvadsiatych rokoch 20. stor. V roku 1928 tu žilo okolo 300 slovenských prisťahovalcov¹.

Popri spolkovej činnosti sa sústreďovali v kostole Ducha Svätého na Queensboro, ktorý si postavili v dvadsiatych rokoch pod vedením rev. Malaytera. Tu sporadicky dochádzali rev. Albert Florián SVD a rev. Fajkus, aby vykonávali duchovné obnovy².

V päťdesiatych rokoch, po likvidácii kláštorov na Slovensku, sa situácia zmenila, keď v Kanade začala pôsobiť rehoľa slovenských jezuitov, ktorí si v Galte, provincii Ontario, zriadili stredisko svojho misionárskeho pôsobenia³.

V roku 1952 začal svoje misijné pôsobenie v Queensboro fr. Ján Žabka SJ. Po ňom, v roku 1953, prišiel fr. Ján Sprušanský SJ, ktorý sa vo svojej pastoračnej práci zameral aj na okolité mestá Vancouveru. Napriek jeho trojročnému úsiliu sa mu slovenskú farnosť nepodarilo založiť⁴.

¹ Bližšie nešpecifikovaný zdroj, ktorý bol nájdený na fare v New Westminsteri. Pravdepodobne: BOTÍK, J.: *Slovaks on the West Coast of the USA and Canada*. Autor uvádza zdroj: KIRSCHBAUM, J.M.: *Slovaks in Canada*. Toronto 1967, s. 147.

² LACKO, V.: *Slovenská farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

³ BOTÍK, J.: *Slovaks on the West Coast of the USA and Canada*. Autor uvádza zdroj: JAVORKA, J.: *Slovenskí jezuiti na farách v Kanade*. In: *Slovenskí jezuiti v Kanade*. 1975, s. 24.

⁴ BOTÍK, J.: *Slovaks on the West Coast of the USA and Canada*. Autor uvádza zdroj: KADLEC, J.: *Britská Kolumbia. Pamätnica slovenských jezuitov v Kanade 1952 – 1977*. Cambridge 1977. s. 24.

STE. CYRIL & METHODIUS CHURCH
 402 EAST 9th AVE.
 NEW WESTMINSTER, B.C.

D R U H Ů V Ě K A Z DOBRODINCŮ NA KOSTOL
 / 10. júl 1960 /

ANTALEK
 BELEJ, BENŠ, BUNKO
 GALA, GABRIAR
 HAJDIE, HORVATH, HURBY, HURBY
 KAČER, KEBI, KIKTA, KLIMEK, KNAPO, KOHÁR M., KOKÁN Š., KOLARČIK
 MAČNIAK, MARCINEK, MAŠČUNA, MICHALEC, MIKUŠTAK, MIŠOTA, MOSES
 NABOČIK, NEUBAUER
 ONIEHKO, ORAVEC S., ORAVEC M., OTROŠINA
 PAJERCHIN, PETERENČIK
 RADZO St., RADZO M., RAJČAN, RUSINKO
 SEGEČ, SHELING Josef, SHELING Peter, SILAJ, SVIDOŠ
 ŠURINÁK Andrej, ŠURINAK Mar., ŠURINAK J., ŠURINAK Št.
 TANCO, TRSTENSKY
 VARGA St., VARGA M.
 VITKAY Andy, VITKAY Mary, VOJT
 YAKUBČO, YUBČO

 I.K.S.J. z divadla.....: \$ 175.40
 Cyrilometodejský výkrik.....: 370.24

Všetko spolu do 10. júla 1960: \$ 6, 830. 86

Pán Boh zaplať všetkým.

D R U H Ů V Ě K A Z sa uverejní až 10. augusta 1960.

Zoznam prvých dobrodincov, ktorí prispeli na zaplatenie pôžičky na kúpu kostola

Kostol sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri, Britská Kolumbia, vyzeral takto v čase zakúpenia r. 1960. Kostol, fara a hala stáli v tom čase 42 000 \$

To sa stalo až na prosbu veriacich, predovšetkým členov I. Katolíckej slovenskej jednoty, ktorí požiadali cirkevnú vrchnosť o slovenského kňaza do Vancouveru.

V apríli roku 1958 získal fr. Viliam Lacko SJ⁵ od vancouverského arcibiskupa povolenie k zriadeniu slovenskej rímskokatolíckej farnosti. Spočiatku býval v kolégiu u anglických jezuitov, odkiaľ chodil vykonávať svoju kňazskú službu k Slovákom v New Westminsteri, Cloverdale, Pitt Meadows, Nakusp,

⁵ Viliam Lacko SJ.: Narodil sa 28. februára 1920 v Čachticiach. Po skončení stredoškolských štúdií vstúpil do jezuitského noviciátu v Ružomberku 20. júla 1937. Filozofické štúdiá absolvoval v Záhrebe a v Košiciach. Teológiu študoval na Gregoriánskej univerzite v Ríme, kde bol vysvätený za kňaza 15. júla 1948. Po skončení štúdií v rokoch 1950 – 53 bol duchovným v utečeneckom tábore vo Valke pri Norimbergu. V decembri 1953 prišiel do Kanady. Najprv bol organizátorom misijných prác slovenských jezuitov a v rokoch 1960 – 69 bol duchovným slovenskej farnosti v New Westminsteri, B.C. Okrem toho počas 13 rokov bol aj duchovným v nemocnici pre mentálne choroby. Od roku 1974 bol farárom vo Windsore, Ont. V roku 1981 sa vrátil do New Westminsteru, kde bol duchovným otcom až do jesene 1992, keď ho jeho chatrné zdravie prinútilo odísť na zaslúžený odpočinok. Svoj život dožil v Misijnom dome v Cambridge, Ont., kde i zomrel.

Zakladateľ farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri otec Viliam Lacko SJ, ktorý sedí za bubnom, bol nielen duchovným pastierom...

Grand Forks a Trail. Takisto slúžil každý mesiac sv. omšu v kostole Ducha Svätého v Queensboro. Tento kostol však časom už nestihol pojať všetkých veriacich⁶.

To bol hlavný dôvod, prečo sa slovenskí veriaci dňa 10. apríla 1960 rozhodli kúpiť kostol sv. Michala v New Westminsteri, ktorý potom upravili a zasvätili sv. Cyrilovi a Metodovi. Prvá sv. omša sa tam konala 13. apríla 1960 na Zelený štvrtok⁷.

Bohoslužobný priestor však slúžil nielen slovenským veriacim rímskokatolíckeho obradu. Aj slovenskí gréckokatolíci tu slávili svoju liturgiu spolu s ukrajinskými veriacimi. Takisto aj českí katolíci mávali v tomto kostole sv. omše vo svojom jazyku⁸.

⁶ LACKO, V.: *Slovenská farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

⁷ tamže

⁸ LACKO, V.: *Slovenskí gréckokatolíci na Pacifiku*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

Dvojnásobné „objatie“ kostola farníkmi slovenskej farnosti pri príchode nášho terajšieho duchovného otca Juraja Kopanického roku 2002

S kostolom bola zakúpená aj hala, kde sa hrávali divadlá, oslavovali národné sviatky, konali svätomikulášske nádielky pre deti, svadby, krstiny a zábavy⁹. V septembri 1970 sa pri fare zorganizovala slovenská škola a slovenská knižnica¹⁰. Spoločenský a farský život tunajších Slovákov sa tak zjednotil a zdynamizoval.

Novovzniknutá farnosť sa postupom času stala základňou misionárskej činnosti slovenských jezuitov v Britskej Kolumbii a priľahlých oblastiach západnej Kanady a tiež aj strediskom spoločenského a národnokultúrneho života tamajších Slovákov¹¹.

Článok bol pôvodne publikovaný v 2. čísle časopisu Slovo z Britskej Kolumbie, pozri www.slovozbritskejkolumbie.ca/kiosk

⁹ Zo zápiskov Marty Stykovej.

¹⁰ LACKO, V.: *Slovenská farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri*. In: *Kanadský Slovák*. č. 46/14. november 1970.

¹¹ BOTÍK, J.: *Slovaks on the West Coast of the USA and Canada*.

Jozef Starosta
rozhovor

Slovo z Britskej Kolumbie

Z iniciatívy Joža Starostu v decembri roku 2007 vyšlo prvé číslo časopisu Slovo z Britskej Kolumbie, ktorý vychádza aj v súčasnosti. Bol to dôvod na rozhovor s Jozefom Starostom.

Aký je hlavný cieľ periodika?

Náš časopis Slovo z Britskej Kolumbie je veľmi ovplyvnený básňou slovenského emigrantského básnika Mikuláša Šprinca (1914 – 1985)

Mramor a tvár

*Dostal si život ako dláto a srdce miesto kladiva.
Ostatok bol len tvrdý mramor...*

*A každý dych je jeden úder na biely balvan, ktorý iskrí.
Na jeho temä namáhaš sa a je to výstup veľmi príkry.*

*Poznania zhŕňaš malé špetky, zápletky drobné veľkej drámy,
denne sa s nimi spolurodíš a buduješ z nich svoje chrámy.*

*Niekedy trafiš na studienku a ochutnáš z nej prudkú radosť
v srdci ti pritom čosi šepká, že nájdeš azda večnú mladosť...*

*Kreš ale ďalej, neúnavne a nehľad' dolu, ale dohora.
hoc roky vädnú ako lístie javora
tvár tvoja vynára sa z mramora.*

V časopise Slovo z Britskej Kolumbie, prinášame **špetky poznania** lade-
né na pozitívne inšpiračné stránky emigrantského života, na kooperáciu, na
dobré skúsenosti a na to, čo nás spája. Chceme slúžiť Slovákom v Britskej
Kolumbii, ale aj iným slovenským komunitám roztrúseným po celom svete a
píšeme o živote Slovákov žijúcich v Britskej Kolumbii, ale aj o živote tých

Svadba Mary Kiktovej a Franka Beneša r. 1956

slovenských zahraničných komunit, ktoré sa chcú podeliť s našimi čitateľmi so svojimi životnými skúsenosťami.

Akým témam sa najčastejšie venuje?

Časopis Slovo z Britskej Kolumbie má viacero pravidelných rubriík.

Čitatelia si oceňujú hlavne inšpirujúce príbehy, zamyslenia, pohľady do budúcnosti, články zo slovenskej histórie za posledných 120 rokov, o historických udalostiach slovenského národa, o slovenských historických osobnostiach. Zaujímavé sú tiež útržky z histórie Slovákov v zahraničí, udalosti zo života súčasných slovenských zahraničných komunit, život zaujímavých jedincov emigrantského života, zážitky emigrantov z cesty na Slovensko.

Zážitky z potuliek po svete, opis nového domova v zahraničí, príbehy zo slovenských misií, zo spomienok emigrantov na svoje začiatky sa tiež tešia veľkej obľube.

Uverejňujeme tiež ponuky služieb našich sponzorov, hlavne ak sa týkajú poskytovaných služieb pre našich v zahraničí alebo pre zahraničných návštevníkov Slovenska.

Ako je Slovo financované? Aká je cena jedného výtlačku (predplatného na rok), predplatného do zahraničia?

V roku 1971 oslavovala Britská Kolumbia 100 rokov pripojenia sa ku Kanade: Slováci z farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri prispeli k oslavám svojou krojovanou účasťou

Slovo z Britskej Kolumbie „žije“ z dobrovoľného úsilia redakčnej rady, autorov a po finančnej stránke z podpory našich sponzorov.

Je to len hobby, alebo platená redaktorská činnosť?

Určite to nie je „platená redaktorská činnosť“, lebo za tie mnohé hodiny a dni prípravy jednotlivých čísel časopisu nie je žiadna finančná úhrada. Či je to hobby, závisí od definície tohto pojmu. Ak pod „hobby“ rozumieme záujmovú činnosť vo voľnom čase, tak to nie je čisté hobby, lebo Slovu z Britskej Kolumbie venujeme nielen „voľný“, ale aj produktívny čas. Pociťujem to skôr ako „volanie“...

Vychádza v internetovej aj tlačenej verzii, či len v internetovej? Ak aj v tlačenej, aký je náklad?

Časopis vychádza v oboch formách, v elektronickej (internetovej) verzii, ale tiež v plnofarebnom tlačennom formáte. V čase mobilov, tabletov, emailov, esemesiek, sociálnych sietí a rôznych elektronických dokumentov držať v rukách nezávislý slovenský emigrantský časopis, ktorý je príťažlivý na vzhľad, kvalitný na hmat a má zaujímavý, inšpiratívny a povzbudzujúci obsah, je rarita. Slovo z Britskej Kolumbie chce byť touto raritou, napriek tomu, že vydanie jedného čísla vo farebnej tlači nás stojí 800 – 1600 dolárov.

Po príchode emigračnej vlny po r. 1968 vznikla pri farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri „Slovenská škola“, ktorú viedla p. Regina Tobiašová. Slovenská škola usporadúvala tiež pikniky a výlety do prírody. Toto je jeden z výletov z r. 1973.

Časopis začal vychádzať s finančnou podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V prvých rokoch, keď mal menší počet strán, vychádzal v náklade 1000 výtlačkov. Teraz, pri väčšom počte strán, sa náklad pohybuje od 150 do 500 výtlačkov, podľa štedrosti našich sponzorov.

Na kolkých stranách vychádza?

Prvé číslo vyšlo v decembri 2007 na 8 stranách. 24. číslo, ktoré sme vydali pred mesiacom, malo 36 strán. Rekordom bolo 22. číslo so 40 stranami. (Medzičasom už vyšlo aj 25. číslo s 36 stranami a 26. číslo na 40 stranách.)

Kto sa podieľa na jeho tvorbe?

„Kľúčovými hráčmi“ sú členovia redakčnej rady, redaktor a vydávateľ Jožo Starosta a grafik Daniel Behan. Pred dvomi rokmi sa k nim pridal fotograf Paul Stacho. Bez príspevkov dobrých autorov by však ich úsilie bolo ako snaha preplávať Atlantik na malom člne s tromi veslami. Počet dobrých autorských príspevkov sa každým číslom zväčšuje. Z autorov, ktorých je niekoľko desiatok, by som chcel spomenúť Máriu Eškutovú, ktorej úvodník v každom z doteraz vydaných 24 (26) čísel duchovne pozdvihol nejedného čitateľa.

V roku 1990 oslavovala 1. Katolícka slovenská jednota v USA a v Kanade 100 rokov svojej existencie. Pri tej príležitosti bola oslava v hale farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri. Tieto dve fotografie sú z tejto oslavy.

Stretnutie „generácií“ Slovákov vo farskej hale

V akom jazyku vychádza? Len v slovenčine so zopár anglickými článkami, alebo má aj anglickú mutáciu?

V časopise publikujeme hlavne slovenské články, ale občas sa tam vyskytnú anglické a české príspevky. Anglická verzia by bola vítaná, potrebovali by sme však pomoc mladých prekladateľov ☺

Aký je ohlas krajanov a občanov na toto periodikum? Čítajú ho len krajanovia, či aj kanadskí obyvatelia?

Časopis Slovo z Britskej Kolumbie sa dostáva do povedomia čoraz väčšieho počtu čitateľov v Kanade, doma na Slovensku, ale aj v komunitách Slovákov roztrúsených po celom svete. Tí čitatelia, ktorým sa časopis dostane do rúk a ktorí si nájdu čas nám napísať, sa o časopise vyjadrujú iba pochvalne. V každom čísle uverejňujeme ohlasy „Z listov našich čitateľov“, z ktorých mnohé sú až zahanbujúco pochvalné. Viem o sebe, že až takí dobrí nie sme.

Pre mňa osobne bolo veľkým povzbudením prečítať si email zo Slovenska:

Pozdravujem Vás, pán Jozef Starosta! Neviem, či som už zaregistrovaný, lebo dostávam od Vás oznámenia/upozornenia na články v Slove z Britskej Kolumbie. Páči sa mi to a oceňujem Vašu snahu v tejto oblasti. Ja som gréckokatolícky kňaz, 85-ročný, a pomáham v pastorácii podľa svojich síl. Nie všetko prečít-

Vo Vancouveri prebieha každý rok v máji Európsky festival. Medzi hlavnými organizátormi je naša krajanica Marika Kovalčíková. Na fotografii sú traja Slováci pred slovenským stánkom na Európskom festivale v r. 2012

tam, lebo „duch je síce ochotný, ale telo slabé“. Priznám sa, že zo začiatku som myslel, že je to nejaký podvrh (spam), ale keď som otvoril Slovo, bol som milo prekvapený. Nech Vám Pán Boh pomáha; budem Vás sprevádzať svojimi modlitbami. S pozdravom Fr. Fedor

Zaujímavá je druhá časť Vašej otázky, kde čitateľov rozdeľujete na krajanov a kanadských obyvateľov. Je to pohľad takmer každého nového emigranta, v ktorého myslení sme to „my“ (Slováci, krajanovia, emigranti, ...) a „oni“ (Kanadania). Trvá to obyčajne niekoľko rokov (niektorí vravia, že až 20), keď našinec zistí, že aj „my“ sme „oni“... Ale späť k Vašej otázke, časopis čítajú všetci tí, ktorým sa dostane do rúk a pre ktorých je slovenčina zrozumiteľnou rečou, teda aj obyvatelia Kanady slovenského, českého, ale aj chorvátskeho alebo slovinského pôvodu.

Aká veľká je slovenská komunita u vás? Fungujete aj v nejakom spolku?

Slovákov v okolí Vancouveru je niekoľko tisíc. Názory sa rôznia, 3 000 – 10 000. Spájajú ich (aj rozdeľujú) rôzne záujmy. Môže to byť láska k prírode, turizmus, poľovačka, láska ku kultúre, k umeniu, k hudbe, k športu, láska

Tradície „našich otcov“ si zachovávame počas adventu na ranných „rorátnych“ sv. omšiach pri svetle sviečok

k národu, k tradíciám, k histórii, láska k Bohu, k blížnemu, k duchovnému životu. Podľa toho vznikajú (a zanikajú) rôzne záujmové skupiny, spolky, organizácie.

Z tých „najstarších“ treba spomenúť 1. Slovenskú katolícku jednotu, kanadskú Slovenskú ligu, Slovenský podporný spolok. Medzi historicky „mladšími“, ale tiež historickými, sú Slovenský kultúrny spolok, Slovak Heritage and Cultural Society, tanečný súbor Bystrina a v súčasnosti je tu folklórny súbor Slávik, spevácky zbor Great Moravia, Poľovnícky klub sv. Huberta, české a slovenské Združenie, česká a slovenská hudobná skupina Bohemian Express, české divadlo *Za rohem*, v ktorom hráva viacero Slovákov.

Sám som bol členom 826. pobočky 1. Slovenskej katolíckej jednoty, tá však koncom 90-tych rokov zanikla, lebo po vymretí staršej generácie 4 členovia nepostačovali na pokračovanie pobočky. Bol som tiež členom Poľov-

Na pozvanie folklórneho súboru Slávik nás v máji 2016 navštívil Folklórny súbor Ostroha z Írska, ktorý vystúpil na Európskom festivale 2016 spolu s lokálnym slovenským súborom Slávik. Členovia Ostrohy svojím spevom skrášlili aj bohoslužby v kostole sv. Cyrila a Metoda.

Mnohí Slováci a Slovenky žijú v miešaných manželstvách, ale, ako hovorí nápis na tričku, „lepší polovičný Slovák ako žiadny“

nického klubu sv. Huberta, nemám však flintu, takže som iba zriedka chodil s poľovníkmi do prírody.

Vyššie polstoročia združuje slovenských emigrantov farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri. Okrem hlavného zamerania na rozvoj duchovného života, ktorému sa venovali slovenskí jezuiti takmer 40 rokov a mladí slovenskí kňazi bansko-bystrickej diecézy za ostatných 15 rokov, je farnosť strediskom národného, kultúrneho a spoločenského života. Hrávali sa tam divadlá, dodnes sa usporadujú pikniky, spoločenské zábavy, reprezentačné vystúpenia v slovenských krojoch pri rôznych kanadských oslavách, spievajú sa vianočné koledy, veľkonočné pašie, a to všetko v slovenskom jazyku.

Do Vancouveru a okolia prichádzajú mnohé slovenské dievčatá a chlapci krátkodobo i dlhodobo, za prácou. Niektorí novodobí imigranti prídu do farnosti pozrieť iba raz, dvakrát, získať potrebné informácie a idú ďalej svojou cestou. Iní sa z času na čas vracajú, hlavne vtedy, keď zacítia duchovný hlad a prázdnotu. Avšak mnohí mladí ľudia zakotvia vo farnosti a sú trvalým prínosom pre farské spoločenstvo.

Som členom tohto farského spoločenstva od nášho príchodu do Vancouveru r. 1986.

Aká je v Kanade úroveň slovenčiny?

Žijúci starousadlíci, ktorých je stále menej, si udržuujú nárečie rodného kraja, východňare východňarske, západniari západniarske a Oravci oravské. Samozrejme, ich nárečie je popretkávané poslovenčenými anglickými slovami, takže novoprišlému našincovi nie je ľahké im porozumieť.

Generácia tých, ktorí prežili 20 – 30 rokov na Slovensku, napríklad emigranti po 68. roku, ak si dajú záležať, tak hovoria peknu spisovnou slovenčinou. Ich slovná zásoba sa však postupne zmenšuje. Po návšteve Slovenska naopak, požívajú komplexnejšie vety spolu so zriedkavejšími slovenskými slovami.

Slovenčina tých, ktorí prišli v nedávnom období, „po revolúcii“, je, samozrejme, taká, akou sa hovorí v súčasnosti na Slovensku, hovoria však (pováčšine) veľmi rýchlo, pre nich je všetko „v pohode“, niekedy „majú bobky“ a spomínajú tiež „haluz“ ☺. Ich písomný prejav závisí od toho, akú mali učiteľku slovenčiny. Nezriedka si spomínajú na chvíle „so svojov starkov“ alebo na svojich „rodičou“ a pre viacerých by bolo požehnaním, keby sa nerobil rozdiel medzi predložkou „s“ a „z“ a keby sa všade písalo iba mäkké „i“.

Deti, ktoré sa už narodili tu, v Kanade, majú takú slovenčinu, akú do nich vstúpili ich rodičia alebo starí rodičia. Závisí to tiež od toho, či sa narodili slovenským rodičom alebo do zmiešaných manželstiev, či sa doma hovorí slovensky alebo nie. Ak si rodičia alebo starí rodičia dajú tú „námahu“ rozprávať sa s deťmi iba slovensky, deti predškolského veku zvládnu slovenčinu hravo a plynule preskočia zo slovenčiny do angličtiny a naopak. Sú prípady, keď 4-ročné dieťa prekladá anglicky hovoriacemu otcovi to, čo hovoria slovensky hovoriaci starí rodičia. Po príchode do školy sa im najskôr začne strácať mäčkanie de, te, ne, le, akoby sa všetci zrazu zmenili na Trnavčanov, potom začne rednúť slovná zásoba a neskôr stále čosi rozumejú, ale zväčša slovensky nehovoria.

A čo Vy ako šéfredaktor? Koľko rokov už vediete Slovo?

Osem rokov, od r. 2007. Šéfredaktor zneje honosne... veľakrát sa však cítim ako učiteľ v jednotriedke v zapadnutej dedinke, ktorý bol síce riaditeľom školy, ale riaditeľoval iba sám sebe, lebo bol učiteľom všetkých predmetov, školníkom, kuričom, upratovačom...

Je podľa vás toto periodikum perspektívne?

Áno.

Nehrozí mu zánik?

Hrozí a raz aj zanikne.

Nemôže dôjsť k asimilácii Slovákov?

Môže a aj dochádza.

K zániku rodnej reči?

Môže a aj zaniká.

Všetko, čo vzniklo, raz aj zanikne. Reč, komunita, spolok, farnosť, časopis. Otázka je len kedy. A tiež, čo robíme my? Napomáhame k zániku alebo k udržaniu, k obnove, k znovuzrozeniu?

Malé businessy vymierajú a veľké, nadnárodné spoločnosti ich požierajú. Možno podobný osud čaká aj malé národy. Nadnárodné sily ich prevalcujú. Ako dlho si my v tomto trende udržíme svoju identitu, svoju slovenskosť? Budeme hrdí na svojich predkov, na svoju históriu, alebo budeme nekriticky oslavovať a nasledovať cudzie „ideály“?

Tieto otázky sú rovnako aktuálne pre Slovákov na Slovensku aj v zahraničí.

Slovo z Britskej Kolumbie sa snaží tento trend zániku a asimilácie spomaľovať a napomôcť k zachovaniu, k obnove a k znovuzrozeniu slovenskosti. Tak ako malé deti hrajúce sa na morskej pláži aj my veríme, že stavať pieskové hrady je dôležité, aj keď sa rozplynú vo vlne času. Veď prídu iné „deti“, ktoré ich znova začnú stavať.

Ako získavate informácie z diania na Slovensku?

Spočiatku som iba oslovoval autorov inšpiračných článkov, ktoré som našiel na webe a žiadal o povolenie publikovať ich tvorbu. Dnes začínajú prevládať ponuky na publikovanie, ktoré dostávame od autorov ako odozvu na formu a obsah nášho časopisu, ktorý sa dostáva do širšieho povedomia našich žijúcich doma na Slovensku.

Osobne sa teším každému príspevku, ktorý príde zo Slovenska alebo zo sveta a ak je tento príspevok od mladej autorky či autora, radosť je dvojnásobná.

Čo si myslíte o fungovaní krajskej tlače?

Je to jeden z projektov, ktoré „mám v šuflíku“. Rád by som zmapoval krajskú tlač a pripravil „kiosk krajskej tlače“, niečo podobné, ako je „kiosk Slova z Britskej Kolumbie“ (www.sk-bc.ca/citajteslovo)

Možno môžeme spojiť sily?

S redaktorom a vydavateľom časopisu Slovo z Britskej Kolumbie Jožom Starostom sa „na diaľku“ zhovárala **Nikola Kokiová**

Rozhovor bol publikovaný v 25. čísle časopisu Slovo z Britskej Kolumbie (pozri www.slovozbritskejkolumbie.ca/kiosk).

Pre tých, ktorí si chcú prečítať zahanbujúco pochvalný článok o Slove z Britskej Kolumbie, pripájam linku www.slovenskezahranicie.sk/sk/blog/55/slovo-z-britskej-kolumbie-starostov-prijemny-spolocnik-v-jesennom-case.

Irena Timková

Domovina má dva domovy

Vo Windsore, v Ontariu, žije, pôsobí a slovenské tradície zachováva a prezentuje hŕstka kanadských Slovákov. Stretávajú sa v Slovenskom centre Svätého Cyrila a pri cirkvi Svätého Cyrila a Metoda, ako aj v priestoroch byzantského kostola Svätého Michala a slovenského evanjelického kostola Narodenia Krista Pána. Slováci si tu organizujú rôzne spoločenské podujatia, zábavy, obedy a oslavy ku Dňu matiek, privítaniu Sv. Mikuláša, Obaračkovú zábavu a i.

Od roku 1983 vo Windsore pôsobí Slovenský tanečný súbor Domovina. Jeho skutočným domovom je Kanada, ale na pradomov Slovensko si stále spomína, chráni ho pri srdci a odovzdáva novým generáciám. Na to poukazuje už aj poslanie súboru, ktorým je prostredníctvom spevu a tanca zachovávať slovenské kultúrne dedičstvo.

Domovina počas 33 rokov existencie vystupovala po celej Kanade, USA a v Európe. Vo Windsore a okolí sa predstavila v školách, kostoloch, nemocniciach, centrách pre seniorov a sanatóriách a, samozrejme, na početných festivaloch, kultúrnych podujatiach, medzi ktoré patria aj Slovenské dni v Kanade a USA. Súbor nezabúda na vystúpenie na výstave EXPO 86 vo Vancouveri, B. C., ako ani na III. svetový festival slovenskej mládeže (SFSM) v Mt. Poconos, PA, USA a v Semmeringu a v Rakúsku (v roku 1989).

Členovia súboru si vždy s radosťou zatancujú aj na Slovensku. Po prvýkrát sa v krajine predkov predstavili v roku 1992 na V. SFSM v Martine a potom aj v Oravskej Lesnej. V roku 1996 vystúpili na Dňoch zahraničných Slovákov (DZS) a na Folklórnych slávnostiach pod Poľanou v Detve. Nasledovali Matičný svetový festival slovenskej mládeže, Haluškový festival a Podpolianske slávnosti (2001), na ktorých sa potom ukázali aj o 6 rokov neskôr. V roku 2010 tancovali a spievali na MSFSM v Nitre, pokiaľ sa v roku 2013 zúčastnili na svetovom stretnutí Slovákov v Košiciach, na Slávnostiach v Detve a na Hrušovskom festivale. Najnovšie ste ich mali možnosť vidieť na Južnoslovenských mládežníckych a detských folklórnych slávnostiach v Duľovciach, na Dňoch zahraničných Slovákov na Hlavnom námestí v Bratislave a na Podpolianskych slávnostiach v Detve (2016).

Členovia Folklórneho súboru Domovina

Každoročne TS Domovina vystupuje na Festivale etnickej kultúry „Carrousel of the Nations“ (Kolotoč národov), ktorý je kaleidoskopom rôznych národností. Vďaka tomuto súboru na tomto podujatí sa prezentuje aj slovenská kultúra a tradície.

Repertoár Domoviny je zložený z tancov z rôznych regiónov Slovenska: Trenčín, Terchová, Detva, Gorál, Šariš, Horehron, Myjava, tiež má choreograficky spracovanú svadbu a temperamentný cigánsky tanec. Choreografi tancov sú Pavol Sirák, Ján Blaho a Veronika Beno. Pre tieto tance si súbor zadovážil originálne kroje, a to vďaka podpore 28 zboru Kanadskej slovenskej ligy vo Windsore a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Takýto repertoár poukazuje nielen na pestrosť programu TS Domovina, ale predovšetkým na pestrosť a krásu slovenského folklóru.

Súbor už 33 rokov organizačne vedie Irena Timková a učiteľkou je Anna Palenkášová-Chauvin, ktorá spolupracuje s Veronikou Beno. Súčasne je v kolektíve 20 členov, mladých ľudí vo veku 15 až 25 rokov. Niektorí z nich sa narodili na Slovensku, ale väčšina sú kanadskí Slováci, ktorí rozprávajú po slovensky a snažia sa udržiavať slovenské tradície a ľudové umenie. Tak tomu bolo 33 rokov a veríme, že tak bude aj v budúcnosti.

Slováci v Maďarsku

Alžbeta Hollerová-Račková,
predsedníčka
Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku

Vziať svoj osud do vlastných rúk

O Slovákoch v Maďarsku a ich samospráve

Vyššie tri storočia uplynuli odvtedy, ako sa v prvých lokalitách na území dnešného Maďarska usadili Slováci. Naši húževnatí predkovia prišli do týchto krajov – medzi Pilíšske vrchy, cez Novohrad, Zemplín a Bakonské pohorie po žirne roviny Dolnej zeme – z rôznych regiónov severnej časti Uhorska. Hovorili viacerými nárečiami, boli príslušníkmi odlišných konfesií a nositeľmi rôznej kultúry – v súdržné komunity ich vliat spoločný osud, ktorý zdieľali vo svojom novom bydlisku. Iba v posledných dvoch desaťročiach sa slovenskej komunite v Maďarsku naskytla príležitosť prostredníctvom slovenských samospráv formovať svoj osud.

Začiatky. Húfne sťahovanie slovenských nevoľníkov do južných stolíc Uhorska bol takmer dve storočia trvajúci proces. Po vyhnaní Turkov sa na územie dnešného Maďarska presťahovala jedna pätina slovenského etnika (približne 150 – 200 tisíc osôb) a podieľala sa na znovuzaložení vyše 100 obcí. Sťahovanie malo rôzne príčiny. Habsbursko-turecké vojny (1526 – 1718) a stavovské povstania proti Habsburgovcom (1604 – 1711) priniesli so sebou znásobovanie bremien doliehajúcich na obyvateľstvo. V preľudnených hornouhorských stolicach nastal nedostatok úrodnej pôdy. Krutá rekatolizácia, ktorá sa začala začiatkom 18. storočia, nútila evanjelikov hľadať miesta, kde mohli slobodne vyznávať svoju vieru.

Živelnou formou migrácie Slovákov (od polovice 17. storočia) bol odchod poddaných na sezónne poľnohospodárske práce a úteky poddaných do Pilíša (*Santov, Kestűc, Čív*), peštiansko-novohradskej oblasti (*Banka, Veňarec, Jača*) a do Zemplína. Druhou, už organizovanou formou kolonizácie

*Budapešťiansky slovenský spevácky zbor Ozvena – laureát tohtoročného
vyznamenania Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Za našu národnosť
(Foto: Imrich Fuhl)*

(1711 – 1740) bolo, keď svetskí a cirkevní zemepáni, ktorí vlastnili majetky aj v severnom Uhorsku, presťahovali časť svojich poddaných na svoje južnejšie majetky a keď statkári osídľovaním veľkostatkov, ktoré dostali za služby cisárskemu dvoru, poverili tzv. lokátorov. V tomto období vznikli ďalšie slovenské obce v novohradsko-peštianskej oblasti (*Sudice, Asód, Maglód*), v Zadunajsku (*Senváclav, Eška, Čerňa, Bánhida, Tardoš*), medzi Dunajom a Tisou (*Malý Kereš*) a v békešsko-čanádskej oblasti (*Békešská Čaba, Sarvaš, Poľný Berinčok*), ako aj prvá sklená huta v Bukovom pohorí (*Stará Huta*). V tretej etape (1740 – začiatok 19. storočia) kolonizácie časť slovenských poddaných usadených v békešsko-čanádskej oblasti pre nedostatok pôdy putovala ďalej a zakladala nové osady (*Slovenský Komlós, Níredháza, Veľký Bánhedeš, Pitvaroš*). Z hornouhorských oblastí prichádzali baníci, remeselníci, drevorubači, sklári a drotári, väčšinou katolíckeho vierovyznania, ktorí sa usadili v Pilíši (*Mlynky*), Bukových horách (*Répašská Huta*), v Zemplíne (*Vágašská Huta*) a v Mátre (*Alkár, Horná Huta*).

20. storočie. Do prvej svetovej vojny predkovia dnešných Slovákov v Maďarsku žili v spoločnom štátnom útvare so svojim materským etnikom,

Cenu Štefana Lamiho si na Dni Slovákov v Maďarsku v obci Alkár (Mátraszentimre) mohol prevziať Folklórny spolok z Kerepešu (Foto: Imrich Fuhl)

s ktorým zdieľali spoločný osud. Po prvej svetovej vojne, po rozpade Uhorska, sa Slováci v Maďarsku ocitli izolovaní nielen od materského etnika, ale aj od slovenských komunít v Rumunsku a v Juhoslávii. V medzivojnovom období v horthyovskom Maďarsku čelili silnému asimilačnému tlaku. Po druhej svetovej vojne, v rámci výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom, sa pod vplyvom skúseností z národnostnej politiky medzivojnového obdobia a intenzívnej agitačnej kampane do Československa presídlilo 73 tisíc Slovákov. Negatívny dopad na zachovanie oslabených slovenských komunít mala aj spoločenská mobilita a spriemyselňovanie krajiny v období socializmu.

Spoločenské organizácie. V roku 1948 vznikol *Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku*, ktorý zastupoval záujmy Slovákov na politickom, hospodárskom a kultúrnom poli. Činnosť zväzu budovaného na báze miestnych organizácií sa pod vplyvom politického vývinu od roku 1951 zúžila na kultúru. Koncom 80. rokov minulého storočia, v čase spoločenských zmien, vznikli tzv. alternatívne spoločenské organizácie s celoštátnou pôsobnosťou a postupne sa zakladali aj miestne a regionálne slovenské spolky. Organizáciami s celoštátnou pôsobnosťou v súčasnosti sú *Zväz Slovákov v Maďarsku*, *Únia*

Momentky z najväčšieho sviatku našej komunity – Dňa Slovákov v Maďarsku v roku 2016 (Foto: Imrich Fuhl)

slovenských organizácií v Maďarsku, Slovenský spolok Identita a Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku. Spoločenské organizácie na voľbách národnostných samospráv vystupujú ako nominujúce organizácie.

Systém slovenských samospráv a politické zastúpenie. Zákon o právach národných a etnických menšín v Maďarsku z roku 1993 vytvoril možnosť zakladania národnostných samospráv a prevádzkovania vlastných inštitúcií. K slovenskej národnosti sa pri poslednom sčítaní obyvateľstva prihlásilo 29 tisíc osôb, za svoj materinský jazyk označilo slovenčinu necelých 10 tisíc osôb. Slováci v Maďarsku disponujú v súčasnosti 112 miestnymi samosprávami, 6 regionálnymi samosprávami a Celoštátnou slovenskou samosprávou v Maďarsku (CSSM). Na parlamentných voľbách v roku 2014 si prvýkrát v histórii zvolili svojho parlamentného hovorcu, ktorý presadzuje ich záujmy v zákonodarnom zbore Maďarska.

Naše inštitúcie. Po vytvorení právnych a finančných podmienok Celoštátna slovenská samospráva od roku 2004 postupne prevzala do prevádzky školy, v ktorých prebieha jednojazyčná slovenská, resp. dvojajazyčná výučba. V súčasnosti prevádzkuje školy v *Sarvaši*, v *Békešskej Čabe*, *Slovenskom Komlóši*, v *Novom Meste pod Šiatrom* a v *Budapešti*. S výnimkou školy v No-

vom Meste pod Šiatrom všetky ustanovizne majú aj materskú školu a dve z nich – Békešská Čaba a Budapešť – aj gymnáziá. V školskom roku 2015/2016 navštevovalo tieto inštitúcie 1286 žiakov. Napriek stúpajúcemu počtu žiakov v školách prevádzkovaných CSSM v uplynulých desaťročiach sme svedkami poklesu počtu škôl, kde sa vyučuje slovenčina. V školskom roku 2015/2016 bolo v Maďarsku 36 štátnych škôl s vyučovaním slovenčiny. Slovenský jazyk, literatúru a kultúru, resp. odbor slovenské národnostné učiteľstvo možno študovať aj na štyroch vysokoškolských inštitúciách v Maďarsku.

Najvyšší volený zbor Slovákov v Maďarsku prevádzkuje aj niekoľko kultúrnych, vedeckých a odborných inštitúcií. Interdisciplinárny *Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku* bol v čase spoločenských zmien prvou národnostnou výskumnou dielňou v Maďarsku. *Slovenské divadlo Vertigo* disponuje ochotníckou a profesionálnou zložkou a so svojimi predstaveniami hostuje vo všetkých Slováckmi obývaných regiónoch v krajine. *Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku* má dve oddelenia: oddelenie osvetu a oddelenie kultúrneho dedičstva. Svoju činnosť vyvíja prostredníctvom desiatich regionálnych stredísk. *Knižnica a dokumentačné centrum Slovákov v Maďarsku* zbiera a sprístupňuje dokumenty týkajúce sa našej komunity a pomáha pri zásobovaní župných a obecných knižníc slovenskými knihami. Naše *Pedagogické metodické centrum* poskytuje odbornú podporu školám a zabezpečuje starostlivosť o talentovaných žiakov prostredníctvom Programu pre nadaných. CSSM je aj zakladateľkou a majiteľkou *Obchodnej spoločnosti Slovak Um*, ktorá vydáva týždenník *Ľudové noviny* a ďalšie publikácie, a stará sa o správu a využívanie nehnuteľného majetku našej samosprávy.

Médiá. Od roku 1957 vychádza týždenník *Ľudové noviny*, ktorý od roku 2004 má aj denne aktualizovaný portál www.luno.hu. Slovenské vysielenie *Maďarského rozhlasu* oslovuje poslucháčov od roku 1974. Reláciu *V materinskom jazyku* môžu poslucháči počúvať každý deň od 18. do 20. hodiny. Maďarská verejnoprávna televízia vysiela slovenské relácie od roku 1983. Magazín *Domovina* môžu diváci sledovať v pondelok popoludní. Informovaniu v materinskom jazyku slúžia aj časopis *Čabän*, časopis *Budapešťiansky Slová* slovenské prílohy miestnych novín (*Komlósska mozaika*, *Novinkár nad Kerešom*, *Zrnko-Magocska*), a nezávislý portál www.oslovma.hu. Populárnym čítaním v slovenčine sú *Náš kalendár* a *Čabiansky kalendár*.

Anna Kováčová

riaditeľka Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku

Pôsobnosť Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku

Poslanie ústavu

Skúmať, monitorovať a spracúvať históriu, jazyk a kultúrnu antropológiu Slovákov v Maďarsku, upevňovať, zachovávať a ďalej reprodukovat' slovenské národné povedomie slovenskej minority žijúcej v Maďarsku.

1. Charakteristika ústavu

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (VÚSM) je prvým národnostne orientovaným vedeckým ústavom v Maďarsku. Ústav so sídlom v Békešskej Čabe vznikol v roku 1990 z iniciatívy čabianskej slovenskej inteligencie a za podpory Zväzu Slovákov v Maďarsku. V tejto dobe to bola jedinečná národnostná vedeckovýskumná inštitúcia.

Jeho založenie znamenalo výrazný kvalitatívny zlom v skúmaní slovenskej diaspóry v Maďarsku. Na smerovaní a aktivitách novovzniknutého vedeckého ústavu sa podieľali a čiastočne dodnes podieľajú viacerí významní vedeckí pracovníci, špecialisti na minoritný výskum v stredoeurópskom priestore. Spomenieme aspoň prvú riaditeľku inštitúcie prof. Annu Divičanovú, Dr. hab., a nedávno zosnulého PhDr. Ondreja Krupu, CSc.

Spoločenskovedný ústav už vyše 25 rokov prispieva k poznávaniu minulosti a prítomnosti Slovákov žijúcich v Maďarsku, pričínal sa o obohacovanie domácej slovenskej kultúry a posilnenie slovenskej identity, slovenského národného povedomia. Monitoruje činnosť kultúrnych ustanovizní, organizácií a združení Slovákov v Maďarsku a pátra po významných osobnostiach slovenského národnostného života. Výskumný ústav sa orientuje aj na rozvojovú výskumnú činnosť, vedecky analyzuje spoločenské procesy týkajúce sa minulosti a súčasnosti slovenskej minority v Maďarsku.

Realizáciou historických, jazykových, etnografických a sociologických výskumov sa ústav spoľahlivo zaradil medzi uznávané vedecké pracoviská. O úrovni práce pracovníkov ústavu svedčí organizácia celého radu odborných

Prezentácia v Békešskej Čabe

a vedeckých a vedecko-popularizačných podujatí, konferencií, terénnych výskumov a nesporne publikačná činnosť, v ktorej majú významné miesto dve monografie vydané dvojjazyčne – *Atlas slovenských nárečí v Maďarsku* a *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku*.

Od roku 2001 pôsobí ústav pod záštitou Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku. Ústav je jedným zo šiestich inštitúcií *Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku*. V súčasnosti je financovaný zo štátneho rozpočtu, ale okrem sumy stáleho financovania sú k fungovaniu a k riešeniu rôznych projektov a aktivít nevyhnutné schválené dotácie, a to tak zo strany Maďarska, ako aj zo strany Slovenska.

Inštitúcia predstavuje tak pre samotných obyvateľov slovenských jazykových ostrovov a ich potomkov žijúcich v Maďarsku (i komunity presídlencov z Maďarska žijúcich na Slovensku), ako aj pre interdisciplinárny vedecký výskum tejto minority kľúčové centrum tak pre maďarskú, ako aj pre slovenskú vedu.

V zmysle svojho poslania Výskumný ústav Slovákov sa venuje výskumu jazyka, politických, sociálnych a kultúrnych dejín dolnozemskej a budapeštianskej Slovákov od začiatku 18. storočia až po súčasnosť. Hlavnými oblasťami výskumu sú: slovensko-maďarské vzťahy a dejiny slovenskej národnej spoločnosti v 19. a 20. storočí, národné a regionálne dejiny, súčasná jazyková situácia Slovákov v Maďarsku, kultúrne dejiny Slovákov v Uhorsku/Maďarsku.

Vďaka interdisciplinarity vznikli zmiešané vedeckovýskumné tímy, ktoré sa orientovali napr. na výskum jednotlivých zložiek etnickej/slovenskej identity, slovensko-maďarských vzťahov (jazyk a jazykové správanie vo formálnom i neformálnom prostredí, prejavy a opis slovenskej regionálnej kultúry vrátane cirkevnej kultúry, stav slovenského povedomia u rôznych skupín slovenského obyvateľstva, pôsobenie reprezentantov slovenského spoločenského, politického či kultúrneho života).

Na základe odbornej erudície svojich pracovníkov a spolupracovníkov ústav samostatne pripravuje a realizuje vedeckovýskumnú činnosť prostredníctvom základných, aplikovaných a komparatívnych výskumov predstaviteľmi slovenskej inteligencie v Maďarsku s cieľom zachovávať, zveľaďovať a skúmať jazyk, kultúru a tradície, ako aj dnešný život Slovákov v Maďarsku, resp. danej lokálnej komunity.

Dosiahnuté vedecké výsledky prezentuje vo forme vedeckých monografií, zborníkov, štúdií a kolektívnych prác (napr. regionálno-historických čítaniek, jazykových učebných pomôcok), zároveň koordinuje a podporuje programy a aktivity, ktoré prispievajú k rozvoju kultúrnej histórie a etnografie Slovákov v Maďarsku.

Odborné vedomosti bývalých starších či mladších kolegov (ako boli O. Krupa, J. Gomboš a A. J. Tóth), ako i externých kolegov (A. Divičanová a J. Chlebnický), predstavujú hodnotu, ktorá je východiskom bádania, výskumu a samozrejme cenných poznatkov pri hodnotení činnosti ústavu. V plánoch každodennej výskumnej práce bolo vždy prítomné dedičstvo uplynulých rokov, ako aj snaha o zachovanie dobrého mena výskumného ústavu. V ústave pracuje taký kolektív výskumníkov, ktorý sa aktívne zapája do výskumu a prispieva k poznaniu a uchovaniu kultúrneho dedičstva slovenskej society v Maďarsku.

Činnosť ústavu aj v súčasnosti charakterizuje rozvíjanie dlhodobých projektov, ako i nových. Úspešné roky, pozoruhodné podujatia a vynikajúce publikácie, zborníky môžeme ďakovať aj prvej a druhej riaditeľke ústavu, Dr. Anne Divičanovej a Dr. Alžbete Uhrinovej-Hornokovej, ako aj ostatným zamestnancom. Nemôžeme vynechať ani dokumentačnú a organizačnú prácu referentky Magdalény Lacovej a knihovníčky Zuzany Gulyášovej-Kunovacevej, totiž súčasťou pracoviska je aj odborná knižnica.

Kolegovia ústavu (Alžbeta Hornoková-Uhrinová, Anna Kováčová, Tünde Tušková, József Demmel) v záujme zachovania jazyka, kultúry a tradícií slovenskej národnosti žijúcej v Maďarsku okrem iného mapujú problémy slovenského jazyka a jeho fungovania v Békešskej Čabe, analyzujú súčasnú slovenskú jazykovú situáciu v Maďarsku stav používania slovenského a maďarského jazyka v kruhu slovenskej vysokoškolskej mládeže v Maďarsku, sledujú inovačné a kultúrne stratégie významných osobností, alebo interpretujú Pešť-Budín a Dolnú zem cez dokumentárnu slovenskú literatúru. Historik Demmel József vydal monografiu o Štúrovi, v ktorej zviditeľnil aj také prvky jeho života a pôsobnosti, ktoré sa dosiaľ vymkli pozornosti slovenskej verejnej pamäti a odbornej literatúry. Prostredníctvom turčianskeho

Hlavný vchod do Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku

podžupana J. Justha analyzoval slovenskú šľachtickú vrstvu a cez cirkevného hodnostára G. Adolfa Szeberényiho stratégie dvojitej identity. V poslednej svojej publikácii *Uhorská vlasť, slovenský národ* sa zaoberal politickými snahami v Uhorsku v rokoch 1860 – 1872. A. Kováčová v zborníku štúdií z roku 2014 *Po stopách slovenskej minulosti Budapešti* sa pokúsila „zviditeľniť“ kultúrne dedičstvo slovenskej komunity žijúcej alebo pôsobiacej kedysi v hlavnom meste, ako aj predstaviť zameranie a význam jednotlivých združení v každodennom živote Slovákov. Uverejnila tiež monografiu o emblematickej postave peštianskej slovenskej spoločnosti Ľ. Izákovi. A. Uhrinová v súčasnosti pripravuje tematickú bibliografiu tradičných a elektronických dokumentov v slovenskom jazyku.

Kľúčové oblasti činnosti (vedeckovýskumné projekty, konferencie a sympóziá, interdisciplinárne kolektívne výskumy, výchovno-vzdelávacia činnosť, vydavateľská, prezentačná a publikačná činnosť, spolupráca a iné špecifické aktivity) organizované Výskumným ústavom, svojim obsahom odrážajú reprezentatívne a tematické výsledky výskumnej činnosti. Rozvojovo-výskumná činnosť vo VÚSM sa realizuje i prostredníctvom spolupráce s vonkajšími spolupracovníkmi, s ktorými sme v posledných rokoch rozvíjali niekoľko projektov. Predovšetkým ide o edíciu *Koridor Knihy* a o projekt

Výskumníci a referenti výskumného ústavu

spracovania priezvisk čabianskych slovenských rodín, na ktorom sa podieľal autorský kolektív, ktorý v roku 2015 vydal publikáciu *Čabianske priezviská*.

Okrem toho ústav realizuje, koordinuje a podporuje programy a aktivity, ktoré všeobecne prispievajú k rozvoju kultúrnej histórie a etnografie, vedy a umeniu Slovákov v Maďarsku. Popri vedeckom výskume sa ústav zapája aj do organizovania rôznych aktivít, edičnej a vydavateľskej činnosti, snaží sa poskytnúť odbornú pomoc jednotlivcom, doktorandom a mnohým organizáciám.

Poradným orgánom inštitúcie je Vedecká rada, ktorá sa predovšetkým vyjadruje k vedeckovýskumnej, publikačnej a vydavateľskej činnosti ústavu, k zameraniu spolupráce s ďalšími domácimi a zahraničnými inštitúciami a snaží sa o zefektívnenie vedecko-organizačnej činnosti. Členovia zastupujú maďarské a slovenské akademické pracoviská.

V ďalšej perspektíve sme rozhodnutí vynaložiť všetko úsilie, aby sme využili našu odbornú erudíciu, doterajšie dobré kontakty a pracovné (aj osobné) vzťahy doma a v zahraničí, poskytujúce možnosti získania ďalších financií cez granty a cez konkurzy a naďalej udržali dobré renomé tohto ústavu.

2. Vedeckovýskumná činnosť ústavu

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2. októbra 2015 oslavoval 25. výročie svojho založenia. Počas dvadsaťpäťročného pôsobenia sa stal významným interdisciplinárnym centrom výskumu minulosti, ako aj súčasnosti Slovákov žijúcich v Maďarsku.

Realizácia vedeckovýskumnej činnosti je zameraná na skúmanie špecifických oblastí života Slovákov v Maďarsku od minulosti cez súčasnosť k perspektívnej budúcnosti.

Za uplynulé štvrtstoročie sa na pôde ústavu uskutočnili viaceré projekty, na ktoré sme získavali financie na základe žiadostí adresovaných fondom. Tieto projekty boli zamerané na používanie jazyka v kruhu slovenskej inteligencie v Békešskej Čabe, resp. v univerzitnom prostredí, na výskum ľudovej kultúry a na výskum spoločenského a kultúrneho života slovenskej society v Uhorsku, ako aj na zmapovanie a prezentáciu významných osobností slovenského pôvodu pôsobiacich v Budapešti, resp. na Dolnej zemi. V centre pozornosti stoja i ďalej otázky sledujúce používanie slovenského jazyka v prostredí slovenského etnika, jazykovú situáciu mládeže a pokračujeme v skúmaní pôvodu priezvisk. Z výskumov sa zrodili rôzne monografie a zborníky. (Vid' webovú stránku: www.vusm.slovaci.hu.)

2.1 Prvoradým cieľom historických a kultúrno-historických projektov je pokračovanie v štúdiu histórie a kultúrnej histórie slovenskej minority v Uhorsku/Maďarsku, zmapovanie a objasnenie zložitých slovensko-maďarských vzťahov, spracúvanie dejín historiografie Slovákov na Dolnej zemi v 19. až 20. storočí, resp. zhromažďovanie materiálov o aktivitách a životnej dráhe reprezentantov slovenských politických, vzdelaneckých a cirkevných kruhov na Dolnej zemi.

V rámci historického a kultúrno-historického výskumu okrem iného vyšla monografia o učiteľovi a dirigentovi L. Izákovi pôsobiaceho vyše 30 rokov v Budapešti, o kľúčovej osobnosti slovenských dejín Ľ. Štúrovi a o slovenskej spoločnosti 19. storočia, o dejinách Novej školy, o ústavných slovenských politických snahách v Uhorsku (1860 – 1872), ako aj zborník štúdií A. Kováčo-

vej o individuálnych a skupinových aktivitách budapeštianskych Slovákov, o zameraní jednotlivých združení a o inovačných a kultúrnych stratégiách významných osobností. Kolegovia analyzujú sieť kultúrnych ustanovizní a organizácií, skúmajú kultúrnu topografiu slovenskej Budapešti kedysi, etno-konfesionalitu, spoločenské hnutia, národnú a konfesijnú identitu Slovákov v Maďarsku.

2.2 Pri jazykovedných a sociolingvistických projektoch sme sa v poslednom desaťročí zameriavali na výskum používania slovenčiny v Békešskej Čabe, na bibliografiu Čabianskeho kalendára, na identifikáciu jazykovej situácie slovenskej mládeže v Maďarsku, na výskum priezvisk v slovenských osadách v Maďarsku. Pripravuje sa publikácia o slovenskom písomníctve v Maďarsku po roku 1989.

Výsledkom spolupráce so Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach sa realizovali dva transparentné výskumy – zamerané na skúmanie etnickej identity slovenskej inteligencie a slovenskej rodiny v Maďarsku. V krátkej budúcnosti plánujeme realizovať interdisciplinárny projekt v spolupráci so Spoločenskovedným ústavom pod názvom: *Národnostný život Slovákov v Maďarsku – minulosť, súčasnosť, budúcnosť*.

2.3 Špecifickým projektom v roku 2013 bolo *Zmapovanie stavebného a kultúrneho dedičstva Slovákov v Maďarsku*. Inventarizáciu, zmapovanie artefaktov, týkajúcu sa slovenskej národnosti v Maďarsku finančne podporilo Ministerstvo ľudských zdrojov.

3. Konferencie, sympóziá a vedecko-popularizačné aktivity

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku každý druhý rok pripravuje vedecké konferencie, interdisciplinárne tematické sympóziá s medzinárodnou účasťou s vyhranenou tematickou oblasťou. Okrem iného koncom roka 2012 sa v Békešskej Čabe konala interdisciplinárna konferencia pod názvom *Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí*. V roku 2014 konferencia pod názvom *Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí*, ktorá bola venovaná na počesť okrúhleho životného jubilea kandidáta etnografickej vedy, bývalého kolegu PhDr. O. Krupu, CSc. pri príležitosti jeho 80. narodenín. Témou tohtoročnej konferencie bude *Etnokonfesijná identita versus národná identita dolnozemskej Slovákov*. Zámerom takýchto konferencií je predovšetkým prezentácia vedeckých poznatkov, výskumných analýz a ich aplikácia v praxi. Z príspevkov prednesených na konferenciách ústav pravidelne vydáva aj recenzovaný konferenčný zborník.

Návšteva z Japonska

Kolegovia ústavu sa zúčastňujú nielen na domácich konferenciách, ale aj na rôznych vedeckých programoch v zahraničí (Slovensko, Rumunsko, Srbsko, Čechy).

K zviditeľnovaniu misie VÜSM jednoznačne prispievajú vedecko-popularizačné aktivity pre širšiu verejnosť, konané v spolupráci kultúrnych ustanovizní či civilných organizácií. Najnovšie publikácie alebo výsledky výskumnej práce popularizujeme v rámci prednáškovej série „*Z pohľadu vedy*“. Populárnosť a užitočnosť série dokazuje dobrá návštevnosť a aktívna účasť hostí.

Na iniciatívu riaditeľa Slovenského inštitútu v Budapešti spolu s výskumným ústavom organizuje dvojmesačne tzv. Koridor – salon, sympóziu na vybrané témy. Okrem iného pri príležitosti 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra prebiehalo vedecké sympóziu pod názvom *Ľudovít Štúr – v zrkadle maďarskej historiografie*. Na týchto pravidelných stretnutiach nová generácia maďarských historikov dokáže kriticky sa zamyslieť nad maďarským historickým kánonom a hľadať netradičné cesty vedeckého výskumu. Externí a interní pracovníci ústavu sa zúčastnili prezentácií kníh a verejných diskusií o spoločných dejinách, slovenskej a maďarskej identite, problémoch stredoeurópskych spoločností.

4. Etnologický program

K dlhoročnej tradícii spoločenskovedného ústavu nerozlučne patrí organizovanie medzinárodných interdisciplinárnych kolektívnych výskumov v lokalitách či obciach obývaných Slovákmi v Maďarsku.

Cieľom terénnych výskumov je na jednej strane činnosť vedecká (t. j. zber materiálu v teréne, a potom jeho spracovanie a vedecké interpretovanie vo forme štúdií) a na druhej strane môže prítomnosť výskumníkov v lokalite pozitívne vplývať na posilňovanie etnického povedomia obyvateľov a na oživovanie duchovnej kultúry tradícií danej lokality. Výskumy usporiadané vo vybraných lokalitách v značnej miere prispievajú k poznaniu minulosti a súčasnosti, tradícií a kultúry skúmanej lokality, špecifickosti etnokultúrneho vývoja oblasti. Práca v teréne slúži i na nadviazanie odborných a priateľských vzťahov.

Prvý kolektívny výskum sa uskutočnil v roku 1977 v Novohradskej župe. Od tej doby pravidelne prebiehajú národopisné výskumy. Organizátorom výskumov v teréne v rokoch 1977 – 1991 bol *Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku*, a od roku 1991 už VÚSM. Výskum v roku 2001 pokračoval v Dabaši-Šáre, v r. 2013 vo Veňarci a v roku 2015 sa tábor uskutočnil v Dunaed'háze. Osvedčilo sa, že jednotlivé osady poskytujú dobré základne pre výskum rôznych tém, a tak sa odborníkom podarí obohatiť súčasné poznatky o nové zistenia a fakty.

Etnografi, historici, jazykovedci alebo kulturológovia okrem iného skúmali kolektívnu pamäť, ľudové zvyky, živé pomenovania slovenského obyvateľstva, tradičnú kultúru, zvláštnosti spoločenského a kultúrneho života, medzilokálne kontakty, alebo zemepisné názvy. Odborníci sa snažia rešpektovať fakty, že v posledných desaťročiach sa v značnej miere posilňuje lokálne povedomie minority a zachovávajú sa miestne tradície. So zreteľom na tieto fakty a zmeny, zameriavajú svoje výskumy predovšetkým na súčasný stav, pomôcť interpretovať súčasnú etnokultúrnu situáciu Slovákov v Maďarsku, vidieť vývoj ľudovej kultúry v historickom čase a v procese premien.

Dôležitou snahou kolektívu výskumnej inštitúcie je prezentovať skúmané témy. V roku 2008 ústav uverejnil pamätný zborník: *30 rokov vo výskumných táboroch*, ktoré prezentujú výsledky bádateľskej činnosti výskumníkov a skúsenosti z výskumných táborov. V ďalšom roku vyšiel prvý zborník, dokumentujúci výsledky národopisného tábora v Šári: *Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaši-Šáre*. Prvá elektronická kniha inštitúcie, ktorá obsahuje 11 štúdií, 6 výskumných správ, ako aj bibliografiu k dejinám obce Senváclav, vyšla v roku 2009.

V tejto súvislosti treba pripomenúť, že za prvé kolektívne uznanie ústavu môže VÚSM ďakovať práve multidisciplinárnym terénnym výskumom, totiž *Slovenská národopisná spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied* udelila *Cenu za rok 2004* kolektívu pracovníkov ústavu v Békešskej Čabe za dlhoročné organizovanie národopisných táborov. Pri príležitosti laudačného dňa Ústavu etnológie SAV, organizovaného pri príležitosti jeho 70. výročia, udelili pamätnú plaketu univ. profesorky Anne Divičanovej, ktorá mala značné zásluhy na vytváraní dobrých kontaktov s kolegami Ústavu etnológie a zúčastnení sa výskumných národopisných táborov v Maďarsku.

5. Edičná a publikačná činnosť

Ústav od svojho založenia vykonáva vydavateľskú a edičnú činnosť, ktorej výsledkom je doteraz vydaných 67 publikácií. V posledných desiatich rokoch uzrelo svetlo sveta 36 titulov.

Rok 2014 bol milníkom v živote ústavu, totiž v tomto roku sa ústav stal editorom dvojjazyčného historického časopisu *Korridor* (zakladateľmi boli dve Akadémie a dve národnostné výskumné inštitúcie) a krátko zatým vyšlo v edícii *Koridor/Korridor knihy* prvé dielo vedeckého pracovníka ústavu Józsefa Demmela pod názvom *Cena dvojitej identity*, kniha o cirkevnom hodnostárovi G. Adolfovi Szeberényim. Najmladší kolega, historik je nielen zakladateľom, ale aj editorom tejto série. Pravda je, že v roku 2015 – 2016 VÚSM samozrejme chcel pokračovať aj vo vydávaní nového slovensko-maďarského historického periodika *Kor(r)idor*, cieľom ktorého bolo prezentovať výsledky slovenského historického výskumu a vytvoriť priestor pre plodný dialóg s medzinárodnou vedeckou komunitou. (Vid. webovú stránku: www.kor-ridor.eu.)

Žiaľ, slovensko-maďarský historický časopis vydržal iba rok. Prvý ročník časopisu v roku 2014 financovalo s 95 percent Maďarsko, kým druhý ročník malo dotovať Slovensko, ale Bratislava neposkytla potrebné financie a odborný časopis zanikol. Zo strany Slovenska nebola dostatočná ochota podporovať vydávanie tohto časopisu, ktorý vyšiel aj so zámerom budovania vedeckých vzťahov, a ktorý mal obsahovať ďalšie štúdie, kritiky, historické rozhľady, recenzie a portréty, ako aj zefektívniť a zintenzívniť zapojenie sa slovenských a maďarských historikov do medzinárodného vedeckého života.

Vo vydávaní publikácií v knižnej edícii v posledných mesiacoch ústav značne pokročil. Vďaka dobrým kontaktom s domácimi a slovenskými historikmi, a po zabezpečení finančných predpokladov sa podarilo realizovať vydávanie ďalších vedeckých kníh v slovenčine alebo v maďarčine. V prvom

Prezentácia kníh slovenskej diaspóry v Maďarsku

polroku tohto roku vyšlo šesť titulov a v nasledujúcich mesiacoch vyjdú ďalšie tri. Edícia sprístupňuje pôvodné pramenné publikácie a monografie v maďarčine alebo v slovenčine.

Vydávanie dvojjazyčného historického časopisu *Koridor* inicioval maďarský historik Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku József Demmel, rovnako navrhol uverejňovať aj vedecké publikácie v edícii *Koridor Knihy*. Pod názvom: *Koridor-knihy / Korridor Könyvek* plánujeme publikovať najdôležitejšie slovenské historicko-odborné knihy v maďarčine, a pripravujeme sériu maďarských kníh v slovenčine, ako aj doposiaľ nepublikované pramene. Napr.: Denník čabianskeho evanjelického farára a historika Ľudovíta Hana a denník čabianskeho učiteľa J. Pr. Bellu.

Riaditeľ Slovenského inštitútu v Budapešti G. Hushegyi zasa inicioval pravidelné stretnutia maďarských a slovenských odborníkov v rámci Salónu *Koridor*, kde historici môžu viesť vedecké diskusie na dané zaujímavé, občas aj konfliktné témy, ako je napr. viacnásobná identita, asimilácia, pretrvávajúce národných mýtov. Náplňou týchto stretnutí je aj predstavenie aktuálnych vedeckých kníh oboch historiografií.

Z vedeckých publikácií v edícii VÚSM sa verejnosť môže dozvedieť o najnovších výsledkoch slovenskej a maďarskej historiografie, o spoločných dejinách, o polemických alebo sporných otázkach. Demmel József na jar vydal publikáciu: *Uhorská vlasť – slovenský národ*/Ústavné politické snahy Slovákov v Uhorsku, 1860 – 1872 /Magyar haza – szlovák nemzet a pred letom vyjde zborník štúdií o L. Štúrovi v zrkadle maďarskej historiografie, v oboch jazykoch.

V Budapešti v apríli tohto roku čestným hosťom 23. medzinárodného knižného festivalu bolo Slovensko, na ktorom bol prítomný ako vydavateľ aj Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, venujúci sa okrem iného štúdiu slovenskej národnosti, spoločnej histórie. Na tohtoročnom veľtrhu boli predstavené historické diela M. Michela, J. Demmela a autorskej dvojice E. Kowalskej a K. Kanteka. Vedecké publikácie uverejnené v edícii Koridor knihy, sú nástupcom časopisu Korridor/Koridor, ktorý mal poskytovať priestor pre štúdie k slovenským a maďarským dejinám.

Publikácie v edícii Korridor knihy ako aj diskusia historikov pri okrúhlom stole v Slovenskom inštitúte či na Knižnom festivale v Budapešti, opäť presvedčivo demonštrovala pozitívnu a záslužnú činnosť novej generácie maďarských a slovenských historikov, ktorí sa dokážu kriticky zamyslieť nad maďarským a slovenským historickým kánonom a hľadať netradičné cesty vedeckého výskumu.

6. Iné aktivity

6. 1 Slovenská vedecká inteligencia v Maďarsku ako aj VUSM si uvedomuje svoju zodpovednosť za výchovu svojich nástupcov, novej generácie vedcov. VUSM pokladal za dôležité, aby popri výskumnej činnosti i ďalšími aktivitami upevňoval, šíril a rozvíjal slovenské národnostné povedomie aj v kruhu mládeže.

Ústav – v snahe zapájať aj mladú generáciu do výskumnej práce a vychovávať vedecký dorast – pripravujeme už vyše desať rokov súťaž „pre mladých vedcov“, pre žiakov vyšších tried, gymnazistov a vysokoškolských študentov, resp. doktorandov. Študentské – vedecké súťaže mládeže, ktoré sú celoštátne, tvoria dôležitú oblasť výchovno-vzdelávacieho projektu ústavu. Podujatia pre mladých, nádejných výskumníkov, sa konajú každý druhý rok v niektorej z miestnych slovenských základných a stredných škôl. Skrytým cieľom inštitúcie je inšpirovať študentov, aby spoznali svoje korene, históriu svojej rodiny, bydliska.

Komisia rokuje na súťaži mládeže v Budapešti

Úlohou súťažiacich je na základe individuálne zozbieraného materiálu vypracovať projektovú prácu, ktorá prezentuje výsledky ich vlastného bádania, v konkrétnej, ale každoročne sa meniacej – tematickej oblasti. V druhom kole mladí výskumníci už ústne majú prezentovať svoje vedecko-odborné práce. V predošlých rokoch sa zrodili práce na nasledovné témy: *Pátranie po predkoch – Dejiny mojej rodiny* (2013), *Spoločenský život Slovákov v Maďarsku* (2012), *Staviteľské pamätihodnosti Slovákov v Maďarsku* (2011): *Slovenské samosprávy a ich aktivity – k 20. výročiu založenia národnostných samospráv v Maďarsku* (2014). V roku 2016 si žiaci/študenti mohli vybrať z dvoch tém: *Čo prezrádzajú rodinné albumy* a *Používanie slovenčiny v mojom okolí*.

Do finále aktuálneho ročníka sa prebojovalo 37 súťažiacich, ktorí prezentovali svoje vedecko-odborné výstupy. Dve odborné poroty zložené z domácich vedcov, hostujúcich pedagógov a akademických pracovníkov zo Slovenska, ako aj riaditeľ Slovenského inštitútu Gabriel Hushegyi jednohlasne konštatovali čoraz vyššiu náročnosť a kvalitu predložených prác a kreativitu v oblasti intermediálnej prezentácie. Jazyková znalosť súťažiacich dáva nádej, že slovenčina bude jazykom bádania aj ďalšej generácie mládeže v Maďarsku.

V roku 2009 pomocou dotácie sa podarilo vydať práce študentov aj v knižnej podobe pod názvom: *Ukážky zo súťažných prác*, v ktorej sú uverejnené úryvky zo 139 prác. Časti, úryvky zo študentských prác postupne uverejňujeme na stránkach Ľudových novín, Čabianskeho kalendára a Dolnozemského Slováka.

6.2 Nakoľko pokladáme za dôležité pravidelne informovať širšiu verejnosť o výsledkoch vedeckovýskumnej činnosti v lokálnom prostredí, v spolupráci s miestnymi slovenskými organizáciami, samosprávami, pravidelne zorganizujeme prezentácie najnovších publikácií ústavu, externých či interných pracovníkov, alebo predstavíme pôsobenie, aktivity významných osobností politického či spoločenského života z príležitosti ich životného jubilea.

7. Spolupráca a kontakty

Významnou súčasťou pôsobenia ústavu je dlhoročná spolupráca a udržiavanie pracovných a partnerských kontaktov s vysokými školami, univerzitami, akademickými pracoviskami, mnohými spoločenskými a kultúrnymi organizáciami a tiež s redakciami vedeckých, odborných aj popularizačných časopisov, a to v domácom prostredí aj v zahraničí (predovšetkým na Slovensku, ale aj Rumunsku a Srbsku).

Za veľmi dôležitú a prospešnú považujeme predovšetkým spoluprácu so zahraničnými akademickými a vzdelávacími inštitúciami, s mnohými na základe dlhoročnej zmluvnej spolupráce. Je napr. dohoda o spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave, s Historickým ústavom SAV, s Ústavom etnológie SAV, Ústavom slovenskej literatúry SAV v Bratislave a so Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach. V rámci dohody o spolupráci medzi Slovenskou akadémiou vied a Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku predovšetkým poskytnú výskumné pobyty výskumníkom oboch inštitúcií.

Ako výsledok dohody o partnerskej spolupráci (napr. tu by som vyzdvihla spoluprácu s Ústavom etnológie v národopisnom projekte pri príprave *Atlasu ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku*, v roku 2014 – 2016 s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave v zostavení vydania o priezviskách a od r. 2014 s Historickým ústavom SAV pri zrode historického časopisu) jednotlivé ústavy pracujú na prehĺbení efektívnosti a realizácii daných spoločných vedeckovýskumných projektov. Zapájajú sa do vydavateľskej čin-

nosti, zabezpečiť účasť na konferenciách, v terénnych výskumoch, poskytnú odborné lektorovanie, poskytnú odborné publikácie pre knižnicu. Prehĺbenie pracovných a ľudských vzťahov a užšia spolupráca medzi vedeckými inštitúciami tvoria pevný základ a predpoklady účinnejšej vedeckej činnosti. Ďalším účelom je zabezpečenie všestrannej kvality činnosti, šírenie a výmena informácií, zapojenia sa do spoločných vedeckovýskumných projektov alebo realizovanie prednášok.

Záver

Výskumný ústav od svojho založenia sa usiluje prispieť k posilneniu a formovaniu slovenskej identity, pestovaniu slovenského kultúrneho vedomia, k pochopeniu histórie svojich predkov, k zachovaniu slovenčiny, proste k celkovému poznaniu národnostného života v Maďarsku žijúcich Slovákov. Sme si presvedčení, že pôsobenie ústavu takého typu má pre etnokultúrny vývin a slovenské národnostné cítenie veľmi veľký význam. Nielen ich obohacuje, ale aj upevňuje a dáva predpoklady ďalšieho rozvoja.

Navyše Slováci v Maďarsku, ako integrovaná menšina, svojimi osobitosťami a špecifikami vo významnej miere môžu dotvárať aj kultúrnu mozaiku multietnického Maďarska.

Ambíciou ústavu bude aj v ďalších rokoch ostať vedeckou inštitúciou slovenskej society v Maďarsku a popri vedeckej a edičnej činnosti poskytovať odbornú pomoc slovenskej inteligencii a iným záujemcom v Maďarsku, šíriť a popularizovať výsledky vedeckovýskumnej činnosti ústavu, ale aj kolegom tých vedeckých inštitúcií, s ktorými má ústav dlhodobé pracovné kontakty. Pokračovať v dialógu medzi slovenskou minoritnou a majoritnou maďarskou spoločnosťou považujeme tiež za nevyhnutné.

Hajnalka Krajčiová,

riaditeľka Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe

Slováci v Békešskej Čabe a ich inštitúcie

(K 20., a nie 42. resp. 25. výročiu)

Prečo je dôležité, aby sme sa rozpamätali na výročia? Lebo môžeme si prehľadnúť obsah, hodnoty toho obdobia, výročia, ktoré oslavujeme. V titulku môjho príspevku by som chcela dať na vedomie, že Čabianska organizácia Slovákov (ČOS) v roku 2015 oslavuje 20. výročie úradného zaregistrovania sa za civilnú organizáciu, stav ktorého podľa nových zákonov v r. 2014 aj obdržala. Je to dôležité preto, lebo poslaním organizácie vždy bolo slúžiť a pracovať za občiansku sféru – bez čoho ako aj verejná múdrosť hovorí „Všetko sa buduje od dolu, a jeho budúcnosť závisí od dobrého základu a jeho údržby“ – lebo by to inak celok oslabilo. Ale takto to funguje aj v spoločnosti, ktorá sa vždy členila na rôzne vrstvy – po modernom pojme makro- a mikrospoločnosť, a v rámci ktorej počas dejín vždy chápali, že občianska sféra okrem štátotvornej formy spoločenstva má svoje úlohy, ktoré potom počas rozvoja sveta sa rozšírili s úlohami prebratými od vedenia štátu (príznačné najmä od začiatku 20. stor.). V súčasnosti to zastupujú aj tzv. verejnoprospešné civilné organizácie, ktoré to vykonávajú podľa svojich špecifických zameraní, keď ide o našu národnosť. Treba k tomu pridať, že následkom LXXVII. Zk z roku 1993 *O právach národných a etnických menšín* tieto úlohy vykonali aj novozaložené národnostné samosprávy (obhajovanie záujmov a vytváranie mostu medzi národnostnou komunitou a samosprávou, úradmi, zabezpečenie priestoru národnostnej práci a spolupráci, ako aj kultúrnych nárokov). Tieto posledné sa so založením civilných organizácií a podľa Občianskeho zákona CLXXV. z r. 2011 tam, kde sa vytvorili civilné organizácie posunuli do pozadia a národnostné samosprávy sa zameriavali na tomto poli vo väčšej miere na ich podporu, resp. na vytvorenie kultúrnych vzťahov v spätosti obce, župy atď. A tak dve inštitucionálne formy zastupovali rovnaké úlohy.

Založenie organizácií nieslo v sebe dvojitosť napätia a prijatia, hodnoty a konkurencie. Tak pozrime si, akú rolu hrala so svojou činnosťou a ako sformulovala verejné povedomie v tomto Čabianska organizácia Slovákov počas týchto 20-tich rokov?...

Najprv iba krátko o tom, prečo 42 a 26? Aj to sú výročia Čabianskej organizácie Slovákov, ale pred úradným samostatným zaregistrovaním sa. V roku 1973 sa združila slovenská pospolita Čaby do Slovenského klubu, ktorý pracoval v rámci Župného osvetového centra na Ulici Békéši, potom s uznaním II. Zk 1989 o Spoločovaní sa s 200 zakladajúcimi členmi na čele s Matejom Sipiczkim sa stala pobočkou Zväzu Slovákov v Maďarsku. V roku 1995 sa zaregistrovala ako samostatná civilná organizácia pod č. Pk. 60.057/95/7 a por. č. 1202 a o dva roky požiadala verejnoprospešnosť, čo aj získala pod číslom Pk. 60.057/1995/13. Počas tejto dráhy od začiatku na čele slovenskej čabianskej spoločnosti stáli dve ženy, Anna Ištvánová a Alžbeta Ančinová, napokon od r. 2000 pri A. Ištvánovej plnil vedúcu rolu Michal Lászik, ale ani pani Ančinová neprestala byť činná, pracuje za Slovákov dodnes.

Keďže ide o minulé obdobie, príspevok píšem v minulom čase, čo neznamená, že práca sa prerušila, iba jedna éra sa rozpracuje.

Čabianska organizácia Slovákov bola tou zriedkavou civilnou organizáciou, ktorá vo svojom vlastníctve mala trojfunkčné sídlo, pomenované Dom slovenskej kultúry. Z jednej strany to bolo potešiteľné, veď zabezpečila spoločenský priestor pre slovenskú komunitu, ako aj priestor na vybavenie administratívnych a úradných vecí, pritom z druhej strany nemožno prehliadnúť, že inštitúciu bolo treba prevádzkovať a obdržať jej stav na kultúrnej úrovni. V týchto rokoch aj vo vlastníctve ČOS nastali zmeny. V r. 2000 zakúpila vedľajší pozemok a zjednotila pod jedným číslom 3914. Teraz tam, žiaľ funguje parkovisko.

ČOS spoločovala slovenskú komunitu, rozvíjala, otvorila možnosť na seba-vyjadrenie sa a sebauplatnenie sa, čo sprostredkovala v prvom rade cez ľudí, cez svoje humánne zázemie – cez svoju mikrospoločnosť smerom k makrospoločnosti. Konala to organizačnou, rozvojovou činnosťou, pravidelne fungujúcimi tvorivými kultúrnymi telesami a skupinami zameranými na osožné trávenie voľného času medzi Slovákami v slovenskom prostredí, vydavateľskou činnosťou, organizovaním rôznych podujatí a poradenstvom.

*Dom slovenskej kultúry zo dvora
(v úzadí veža Veľkého evanjelického kostola)*

*Predseda Čabianskej organizácie Slovákov Michal Lászik
a pani Ildika Ocsovszká v Krajanskom dvore na Detve*

V rámci organizácie fungovali zoskupenia miestnych škôlkarov vyučujúc slovenčinu – Sobotňajšia škôlka, zoskupenia aktívnej generácie až po generáciu dôchodcov – Slovenský klub, Slovenský pávi krúžok a Klub seniorov. Pri generačnom charaktere môžeme členiť činnosť aj podľa odbornosti a strávenia voľného času. Do toho posledne spomenutého by som zaradila od roku 2003 do roku 2007 fungujúcu skupinu aktívnej generácie Utorkové večery, ale aj Klub slovenských gazdiniek a záhradkárov. Dynamicky pracujúce odborné skupiny môžeme zaradiť do troch subskupín: tvorivé, ako Výšivkársky krúžok Fajala a Výšivkársky krúžok Rozmarín (na celoštátnej odbornej úrovni vyzdvihnuté), kultúru spevu – spevokol Čabianska ružička, spevokol Orgován, a nie v poslednom rade ľudovú hudbu – citarový súbor Boleráz (podobne skupine Rozmarín na celoštátnej odbornej úrovni zožali najvyššie uznania) a Mladí citaristi.

Tieto vtedy prevádzkované skupiny okrem pestovania národnostnej kultúry a formovania spoločnosti so svojimi prezentáciami a vystúpeniami boli indikátormi – nielen národnostných – priateľských, odborných a partnerských stykov, nepriamo odzrkadľovali aj vnútorné národné a medzi dvoma národmi fungujúce styky.

Jednou z najdôležitejších úloh organizácie bolo sprostredkovanie písaného slova, čo slúžilo aj archívácii. Pravidelne vydavala ročenku Čabiansky kalendár (znovuvydávanie sa začalo od r. 1991) a mesačníka Čabän (od r. 1998). Niekoľko rokov mala možnosť ročne vydať ešte 2-3 publikácie, ale následkom zníženia finančných zdrojov sa to redukovalo na jednu, a nakoniec sa vydali ročne spomenuté dve publikácie. Obe publikácie nosili v sebe prezentáciu vnútorného života slovenskej komunity, sprostredkovali užitočné rady a informácie, otvorili možnosť na sebavyjadrenia sa, na posilnenie identity a, samozrejme, otvorili priestor aj na sprostredkovanie a zachovanie hodnôt (archivácia). Dôležité je, že podaním informácií sa otvorila možnosť na sebarozvíjanie sa.

K sebarozvíjaniu prispela organizácia aj usporadúvaním samostatných tréningov, odborných stretnutí, tábora, ako aj v partnerstvách organizovanými akciami a zabezpečením účasti na info dňoch, doškoloňovaní a tréningoch. Predplatila odborné časopisy, ktoré pre členstvo boli dostupné. K sebazveľaďovaniu pomohla aj zabezpečením odborných vedúcich skupín v odborných táboroch, odborných okružných cestách. Účastníci sa mohli obrátiť na pracovníkov o informácie, konzultáciu a poradenstvo.

Čabianska organizácia Slovákov organizovala podujatia rôzneho typu. Možno sa o tom dočítať v kronike Čabianskeho kalendára (kde sa postupne zaradili aj ďalšie slovenské podujatia – často späté s čabianskou spoločnosťou v prípade účasti, resp. vzhľadom na to, že od r. 2001 sídlo organizácie/Dom slovenskej kultúry, teda pracovný kolektív organizácie zastupuje aj regionálnu slovenskú osvetovú činnosť. Jej podujatia čoraz častejšie sa spájali s celokrajinskými veľkými podujatiami, ako napríklad *Jarný festival* atď. So svojimi akciami vykročili na medzinárodné dejisko, ako to povedal pán predseda Michal Lászik: „V rámci tzv. ľudovej diplomacie sa uzavreli priateľské styky, ktoré podporujú vzájomné dvojstranné spoznávanie.“

Ako pán predseda spomenul, bola dôležitá kontaktná sieť zastupiteľ národností a väčšinového národa. Druhou dôležitou činnosťou na poli posilnenia a vybudovania kontaktov bolo generovanie tzv. úradných kontaktov sprostredkovaním činnosti vedúcich organizácií (viacerí zastupovali Čabiansku organizáciu Slovákov ako členovia rôznych grémií, aj organizácia bola členom rôznych spolkov, združení).

Čabianska organizácia Slovákov ako verejnoprospešná civilná organizácia so svojou multifunkčnou činnosťou pri spolčovaní komunity a naplnení života hodnotným obsahom formovala a rozvíjala tak z odbornej, ako aj zo sociálnej strany svojich príslušníkov. Jej aktivita a sieť kontaktov postupne prestúpila aj hranice.

Ján Benčík,
predseda Spolku segedínskych Slovákov

Spolok segedínskych Slovákov dvadsaťročný

Milí krajanovia,

ak si myslíte, že po príchode do nášho krásneho mesta, mesta Slnka, si v hoci ktorej reštaurácii môžete objednať segedínsky guláš, tak sa veru veľmi mylíte. V tomto dolnozemskom meste totiž takéto jedlo nepoznajú. Možno vám ho v Segedíne navarí rodina, z ktorej aspoň jedna časť pochádza zo Slovenska a toto jedlo pozná. Čo dobré ponúkajú naše reštaurácie, o tom pár slov až na záver môjho príspevku.

Segedín je župné mesto, tretie najväčšie mesto v Maďarsku a najväčšie mesto južnej Dolnej zeme v Maďarsku. Je župným mestom Čongrádskej župy a okresu Segedín, nachádza sa tam, kde sa rieka Maruša vlieva do Tisy. Prvé písomné zmienky o meste sa datujú do roku 1183. V dobe kráľa Ľudovíta I. Veľkého bolo už najvýznamnejším mestom, v roku 1498 dostalo titul slobodné kráľovské mesto. Po tureckej nadvláde tento titul získalo znova v roku 1715. Dňa 21. mája 1719 bol mestu udelený erb, a tak 21. mája oslavujú každoročne Deň mesta. Do týchto osláv sa zapájajú aj tu žijúce národnosti vrátane slovenskej. Spravidla sa predstavujú publiku na prírodnom javisku v centre mesta v rámci Národnostného folklórneho galaprogramu.

Viac dôležitých udalostí sa tu odohralo počas meruôsmych rokov 1848-49. História mesta a aj vznik dnešnej tváre mesta v značnej miere ovplyvnila veľká povodeň v roku 1879. Väčšina budov bola vtedy úplne zničená, a teda značná časť mesta bola vybudovaná po nej. Staré budovy vystriedali krajšie a modernejšie. Po podpísaní Trianonskej zmluvy prevzalo mesto rolu niekoľkých miest, ktoré sa dostali za dnešné hranice Maďarska, tým význam mesta vzrástol. V roku 1962 sa stalo sídlom Čongrádskej župy. Počas totality tu bol posilnený ľahký a potravinársky priemysel a do dnešného dňa je Segedín jedným z potravinárskych centier krajiny. Popritom je i univerzitným mestom a zároveň dôležitým strediskom kultúry. Segedínska univerzita dostala najlepšiu kvalifikáciu medzi univerzitami v Maďarsku.

Obyvatelia mesta počas histórie hovorili rôznymi jazykmi a väčšina si názov mesta prispôsobila svojmu pravopisu: po nemecky *Szegedin* alebo *Segedin*, po srbsky *Сегедин*, chorvátsky *Segedin*, po slovensky: *Segedín*,

Záber z predstavenia Bartók a drevený princ v Segedíne

(ale zase musím poznamenať, že v dolnozemských osadách sa mu vždy hovorilo: Siged), rumunsky *Seghedin*, v stredoveku po grécky Partiszkon, latinsky *Partiscum*.

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 žilo v meste 168 273 ľudí, z toho 93,5 % maďarskej, 0,7 % rómskej, 0,6 nemeckej, 0,5 % srbskej, 0,2 % rumunskej a slovenskej a 0,1 % chorvátskej národnosti. Spomedzi v Maďarsku zákonom uznaných 13 národností v meste žije 8 (srbská, slovenská, arménska, poľská, chorvátska, ukrajinská, nemecká a rumunská). Podľa sčítania ľudu v roku 2015 žilo v meste 162 593 ľudí a k slovenskej národnosti sa ich hlásilo 290.

Spomedzi nich za svoj materinský jazyk označilo slovenčinu 110, ale na otázku koľko ľudí slovenčinu používa v rodinnom a priateľskom kruhu odpovedalo kladne 122 ľudí. Dotazník obsahoval otázku: Patríte k danej národnosti? Na ňu odpovedalo áno 355 opýtaných. Tieto otázky sú označované za senzitívne, preto na ne nebolo potrebné odpovedať, a ani sčítací komisári ju nepoložili všade každému... Podľa historika Dr. Štefana Tótha žije v Segedíne okolo 600 Slovákov.

Oveľa viac ľudí cíti, že patrí k danej národnosti, ale na otázku či je Slovák, neodpovie kladne. To je už tá zoslabnutá národnostná identita.

Do Segedína prišli Slováci za prácou z okolitých osád hlavne z Békešskej župy, potom tu zostali a založili si rodiny. Jazyk sa výlučne používal doma,

*V Segedíne sa pravidelne organizujú i Dni slovenskej kultúry, kde sa odovzdáva
Cena segedínskej slovenskej samosprávy*

alebo u starých rodičov na dedine, v meste nie je slovenská materská škola, ani základná škola alebo gymnázium. V roku 1955 sem bola presťahovaná z Budapešti Katedra slovenského jazyka a literatúry, a tak v rámci Vysokej školy pedagogickej Gyulu Juhásza začala plniť svoje poslanie, výchovu slovenských učiteľov druhého stupňa základných škôl. Okolo katedry sa postupne rozprúdil i slovenský kultúrny život. Usporadúvali besedy, rôzne stretnutia. V 70. rokoch založili aj Slovenský klub, ktorý sa od roku 1993 volá Spolok segedínskych Slovákov. Vtedy registroval Súd Čongrádskej župy spolok ako verejnoprospešnú organizáciu. Od roku 1984 sídli v Segedíne Slovenská redakcia MTV a od roku 1987 Slovenská redakcia Maďarského rozhlasu. V roku 2011 tieto inštitúcie zlúčili, a tak v rámci MTVA je v meste slovenská redakcia. Okrem katedry sa aj členovia redakcií vždy zapájali do organizovania slovenských kultúrnych podujatí a postupne sa stali členmi spolku. Aj prvé voľby do miestneho slovenského poslaneckého zboru v roku 1995 zorganizovali členovia spolku.

V roku 1995 bola založená Segedínska slovenská samospráva, ktorá je voleným orgánom a dodnes pri komunálnych voľbách všetci obyvatelia mesta môžu hlasovať aj na tento poslanecký zbor. Samospráva príkladne spolupracuje so Spolkom segedínskych Slovákov.

V súčasnosti je v spolku 80 registrovaných členov. V našom prípade to neznamená výlučne len Slovákov. Zvyčajne sú tu totiž miešané manželstvá, a tak spravidla je len jeden člen manželského páru Slovak, ale v spolku sú celé rodiny. Verím, že kvôli populárnym programom spolku, ktorý má predovšetkým združovať v meste žijúcich Slovákov, usporadúvať pre nich kultúrne podujatia, sprostredkovať slovenskú národnostnú kultúru a kultúru našej materskej krajiny. Práve maďarskí členovia nás iniciovali k tomu, aby sme svoju činnosť zviditeľnili aj v meste v kruhu väčšinového národa. Pravidelne usporadúvame vlastivedné tábory na Slovensku, v zime spojené s lyžiarskym kurzom, pozývame slovenské divadelné súbory, či už ochotníkov, alebo profesionálov. Usporadúvame besedy so spisovateľmi, básnikmi, autormi rôznych publikácií. Každý druhý rok organizujeme Deň slovenskej kultúry v Segedíne, kde za slávnostných okolností odovzdávame cenu Segedínskej slovenskej samosprávy „Za segedínskych Slovákov“. V miestnom evanjelickom kostole sa v tento významný deň snažíme vždy zorganizovať i slovenské evanjelické bohoslužby. V novembri pravidelne usporadúvame spolu so Slovenským divadlom Vertigo pri Celoštátnej slovenskej samospráve a Slovenským filmovým ústavom takzvaný Týždeň slovenskej kinematografie, kde premietame slovenské dokumentárne a hrané filmy v pôvodnom jazyku, ktoré pre maďarskú verejnosť i simultánne prekladáme. Pokúsili sme sa aj o výučbu slovenského jazyka vo forme nedeľnej školy, v ktorej sa učia nielen deti, ale i dospelí a nielen Slováci, ale vďaka univerzite i záujemcovia o slovenskú kultúru. Najhlavnejšie je hľadám to, že vďaka týmto programom a členom spolku tunajší Slováci môžu cítiť spolupatričnosť a táto spoločnosť napomáha svojim členom, aby si zachovali svoje spomienky z detstva. Na akciách sa členovia i iní záujemcovia môžu stretnúť s rodákmi, čo ich vždy veľmi teší.

No a čo si dať v reštauráciách, keď neexistuje v našom meste segedínsky guláš? Každopádne dobrú rybaciú polievku. Ja by som vám radil takzvanú „batőžkovú rybaciú polievku“ – „battyus halászlé“. No a ak nemáte radi ryby, tak si zapamätajte, že aj keď ten segedínsky neexistuje, máme webovú stránku www.segedinskislovaci.hu, kde nájdete všetky naše kontakty. Ak nám zavoláte, poradíme a veríme, že vás nesklameme!

Slováci na Malte

Radka Rusňáková

Malta – malý čarovný ostrov

Malta je malý čarovný ostrov, kde naozaj nie je problém stretnúť krajanov. Hlavne v lete, keďže je to obľúbená destinácia na dovolenky. Na Malte sa slovenské zvyky veľmi neudržiavali. Slováci sem chodia hlavne za prácou. Nájdete tu našincov, lekárov, ktorí sa s rodinami presťahovali pred 20 rokmi na Maltu, ale aj mladých ľudí, ktorí hlavne v lete počas sezóny zavítajú na ostrov kvôli letným brigádám. Keďže turizmus je jedným z hlavných finančných zdrojov, počas sezóny si našinci nájdu prácu v hoteloch či reštauráciách bez väčších problémov. Tí, ktorí tu žijú už viac rokov, sa vzájomne stretávajú. Organizujú spoločné výlety – v lete sú to celodenné výlety loďou okolo Malty, spojené s plávaním na širom mori, či v jaskyniach. V zime sú to turistické prechádzky. Zvyky ako také sa veľmi nepraktizovali, a aj práve preto sme pred dvoma rokmi založili oficiálny spolok Česi a Slováci na Malte (neoficiálne sa krajanovia stretávajú dlhé roky), aby sme priniesli trošku našej

kultúry aj na ostrov. Zvyšuje sa počet našich mamičiek, ktoré sa na Malte vydali, a preto by sme radi deťom priniesli naše zvyky aj sem. Máme v pláne založiť súbor s ľudovými tancami, nedeľnú školu slovenského jazyka a, samozrejme, upevniť tradície počas Vianoc, či Veľkej noci, ktoré sú na ostrove iné.

Slováci v Nemecku

Veronika Gbúriková

Činnosť Slovensko-nemeckého kultúrneho klubu Mníchov, založeného v roku 1974

Slovensko-nemecký kultúrny klub Mníchov pokračuje v tradícii, ktorú si v roku 1974 dali za úlohu zakladajúci členovia, tu žijúci Slováci – propagovať v Nemecku slovenskú kultúru, slovenský jazyk a zvyšovať slovenské povedomie. Šírime tieto myšlienky nielen medzi našimi krajanmi, ale aj medzi našimi priateľmi, ktorí tu žijú a sú príslušníkmi iných národov. Slovensko sa snažíme propagovať ako krajinu s bohatou kultúrou a tradíciami.

Našou snahou je pozývať zo Slovenska do Mníchova výnimočných slovenských umelcov, známych, ale aj menej známych, a ponúknuť našim krajanom obohatenie slovenskou kultúrou. Teší nás, že aj za hranicami Slovenska majú záujem o aktuálne spoločensko-kultúrne dianie, ktoré im chceme priblížiť našimi podujatiami a priamym kontaktom s umelcami. Pravidelne

Deti na detských dielňach s autorkou Veronikou Gbúrikovou

organizujeme hudobné podujatia, vždy s obmenou, aby sme pokryli rôzne hudobné smery a aby sme potešili všetky tu žijúce generácie. Organizujeme rôzne diskusie na aktuálne a historické témy a tiež si pozývame referentov zo Slovenska. Témami boli dosiaľ napríklad slovenská migrácia do Nemecka, spomienka na Nežnú revolúciu moderovaná Štefanom Hríbom; z praktických tém sme na venovali napríklad otázke dvojitého občianstva. Tieto podujatia organizujeme v rámci nášho cyklu Politicko-kultúrna jar a jeseň v Mníchove a je o ne stále veľký záujem.

Medzi naše nasledujúce plánované podujatia patria napríklad slovenské filmové dni, po úspechu v roku 2014 ďalšie divadelné predstavenie, alebo večer so svetoznámu slovenskou fotografkou Milotou Havránkovou.

Aby sa slovenská verejnosť dozvedela o našom živote a o našej práci tu v Nemecku, predstavujeme na Slovensku v Mníchove žijúcich umelcov pôvodom zo Slovenska. V roku 2015 sme v Turčianskej galérii predstavili tvorbu rodáka z Ružomberka Jána Mráza, ktorý žije a pôsobí v Mníchove už od roku 1968 a spoluzakladal náš klub. V roku 2016 v Martine vystavoval ďalší člen nášho klubu Martin Oscitý, rodák z Bratislavy.

Slovensko-nemecký kultúrny klub sa aktívne venuje aj práci so slovenskými deťmi a mládežou žijúcou v Mníchove.

Pre našich najmladších organizujeme stretnutia mamičiek a detí, kde sa už tí najmenší aktívne stretávajú so slovenským jazykom, učia sa slovenské riekanky, básničky a pesničky. Pre predškolákov a školákov organizujeme pravidelné týždenné kurzy slovenčiny, vlastivedy a prírodovedy, kde sa deti učia nielen komunikovať po slovensky, ale aj čítať a písať. Súčasťou vyučovania sú aj reálie Slovenska a jeho história. Na slovenských ľudových dielňach majú deti možnosť vyskúšať si rôzne slovenské remeslá a zoznámiť sa so slovenským folklórom. Pani učiteľky s deťmi spievajú, tancujú a nacvičujú divadlo. Veľmi obľúbené sú aj kurzy maľovania. Pre slovenské rodiny organizujeme spoločné výlety do prírody, zoo, navštevujeme divadlá a zámky. Školský rok ukončujeme už tradične spoločnou slovenskou víkendovou stanovačkou. Cez prázdniny sa deti v sprievode našich pedagógov zúčastňujú na detských letných táboroch na Slovensku, ktoré organizuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Raz ročne organizujeme medzinárodné stretnutie detí.

Veľkej obľube sa tešia aj kurzy slovenčiny pre dospelých, ktoré sú určené pre zahraničných partnerov Slovákov žijúcich v Mníchove.

Slovensko-nemecký kultúrny klub organizuje svoje aktivity v spolupráci so Slovenskou katolíckou farnosťou v Mníchove.

Jarmila Buchová,
šéfredaktorka Ceruzky vo svete

ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier

ISEIA – (International **S**lovak **E**ducational **I**nstitution and **A**ssociation)

Združenie ISEIA sídli v Luxemburgu a združuje slovenské vzdelávacie centrá z krajín západnej Európy a zo zámoria, ktoré vyučujú slovenské deti formou víkendových škôl. Do vzájomnej spolupráce sú zapojené centrá zo západnej Európy: z Nemecka, Anglicka, Írska, Islandu, Francúzska, Talianska, Belgicka, Luxemburska, Švajčiarska, Švédska, ale aj centrá zo zámoria: z Austrálie, Argentíny, USA a Kanady.

Detské ľudové dielne organizujeme ako celodennú aktivitu raz mesačne v sobotu. Deti sa hrajú na slovenských keramikárov, košíkárov, drotárov, kuchárov či výšivkárov. Okrem remesiel spoznávajú aj slovenské ľudové piesne, rozprávky a rôzne ľudové zvyky typické pre jednotlivé ročné obdobia. Dielne organizujeme v priestoroch Slovenskej katolíckej farnosti.

Poeticko-hudobný večer 27. 6. 2015 pod názvom „S láskou o láske“ s Adrienou Bartošovou, Štefanom Bučkom a Jurajom Burianom. Zľava do prava: Mons. Rudolf Maslák, Adriena Bartošová, Štefan Bučko, Veronika Lombardini (bývalá generálna konzulka SR v Mníchove), Viera Horch (predsedníčka SNKK Mníchov), Zuzana Miškolciová (vicekonzulka SR v Mníchove), Juraj Burian

Zakladajúcimi členmi združenia sú členovia Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie pri Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí sa stretli dňa 29. 10. 2014 v Bratislave na I. zasadnutí tejto komisie. Výsledkom tohto stretnutia bolo okrem iného založenie združenia ISEIA, ktoré koordinuje spoluprácu medzi jednotlivými centrami zameranými na vzdelávanie detí Slovákov žijúcich v zahraničí v ich materinskej reči. V súčasnosti je v sieti ISEIA registrovaných 24 slovenských vzdelávacích centier a klubov v západnej Európe a zámorí (www.iseia.eu/zoznam-centier).

ISEIA realizuje niekoľko spoločných projektov, ako napr. Ahoj, kamarát, Zápisník cestovateľov, Kráľ/Kráľovná knižnice, Slovensko včera a dnes. Okrem toho, že tieto projekty sú nesmiernym prínosom pre jednotlivé deti, ktoré sa projektov zúčastňujú, je aj veľkým vkladom pri udržiavaní národného povedomia a uchovávaní jazykovej a kultúrnej identity detí, ktoré majú slovenských rodičov, alebo ich predkov. Práca združenia je tým pomyselným mostom, ktorý deti stále spája s krajinou ich predkov. Najvýznamnejším

a najväčším projektom združenia ISEIA je spoločný online časopis pre deti *Ceruzky vo svete* (www.ceruzkyvosvete.iseia.eu/).

Tento online časopis je jedinečný projekt, ktorého cieľom je budovanie a rozvíjanie slovenskosti v srdiečkach malých zahraničných Slovákov. Je spoločným výtvorom malých i veľkých záujemcov o náš materinský jazyk: do časopisu prispievajú učiteľky slovenčiny spolu s deťmi zo slovenských víkendových škôl vo svete. Prvé číslo časopisu vyšlo v januári 2015. Každým číslom sa časopis postupne rozrastá nielen čo do počtu strán, ale aj o nové vzdelávacie centrá, ktoré sa zapájajú do jeho tvorby.

Časopis prezentuje deťom hravou formou slovenčinu – slovenský jazyk, realie Slovenska a slovenskú kultúru. Deti v ňom nájdu tajničky, hádanky, riekanky, príbehy i básničky. Sprievodcom časopisu je ceruzka Zuzka.

Časopis je koncepcne rozdelený do dvoch tematických častí.

Tematická časť je rozdelená do niekoľkých rubrik, ktoré sa venujú vlastivede, prírodovede a reáliám o Slovensku. Dobre etablovanou rubrikou je *Knižka Anežka*, ktorá za pomoci pani psychologičky radí deťom, ako sa vyrovnáť s rôznymi životnými situáciami, ako je povedzme oslava v zahraničí bez dedka a babky, rozprávanie po slovensky na verejnosti. Pekným zážitkovým spestrením sú aj cestovatelia Janka a Maťko – báby v slovenských krojoch, ktoré cestujú a navštevujú deti v ich slovenských „školách“. Boli už na Islande, v Írsku, Nemecku a Anglicku. Pridanou hodnotou časopisu sú aj zvukové pohľadnice Rádia Slovensko International RTVS s reportážami zo škôl, ktoré si deti vedia vypočuť priamo v časopise.

Cieľom druhej časti „Kalendár akcií“ je prezentovať aktivity jednotlivých centier, podeliť sa, motivovať a inšpirovať deti a učiteľky iných vzdelávacích centier k podobným aktivitám. Reportážne skratky či výstižné glosy sú vždy doplnené plejádou rozmanitých fotografií a prác detí.

Časopis je dostupný vo forme PDF na internetovej stránke časopisu: <http://ceruzkyvosvete.iseia.eu/home>, na stránkach Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj na facebookovej stránke Slovenčina vo svete. (www.facebook.com/search/top/?q=slovencina%20vo%20svete)

Okrem detí môžu s časopisom spolupracovať aj učitelia, rodičia a všetci ostatní, ktorým záleží na rozvoji osobnosti slovenských detí vo svete.

Do čítania, milí naši malí aj veľkí krajanovia!

Martin Valovec,

predseda Slovenského spolku e. V. Gomaringen

Gomaringenstr. 6

72147 Nehren

Telefon +49 7473 920620

e-mail: slovensky-spolok@t-online.de

Slovenský spolok e. V. Gomaringen v Nemecku

Slovenský spolok v Nemecku, v Gomaringene, je založený 21. mája roku 1995 pri športovom stredisku v dedinke Horb v Baden-Württenbergu. Odvtedy až dodnes zoskupuje Slovákov zo štátov bývalej Juhoslávie, ale i zo Slovenska, a má za cieľ organizovať rôzne aktivity, najmä vytvoriť adekvátne podmienky na stretnutie Slovákov, ktorí sa budú môcť navzájom kamarátiť a svojim deťom vštepiť lásku k slovenskej kultúre, jazyku a tradíciám.

Dnes spolok úspešne pôsobí pod vedením 19-členného predsedníctva na čele s predsedom Martinom Valovcom a podpredsedom Jánom Turčanom. Voľby na tieto funkcie sa konajú každé dva roky na ročnom zasadnutí, a vtedy sú prítomní všetci členovia spolku.

Zakladanie Slovenského spolku roku 1995

Zasadnutie predsedníctva spolku

K pravidelným akciám spolku patria dve zábavy, ktoré sa organizujú každoročne na jar a v jeseň. Tieto zábavy spravidla navštívia tunajší Slováci a mnoho iných hostí rôznych nacionalít, tiež priatelia zo Slovenska, ale aj vý-

Obsluha a kuchári našich špecialít

Šafárikovci z Nového Sadu nám na oslavách 20. výročia prezentovali krásny folklórno-spevácky program

znamní predstavitelia politického a kultúrneho života mesta Gomaringen, Generálneho konzulátu Srbska zo Stuttgartu a predstavitelia iných folklórnych súborov z okolia. Na našich zábavách nás hudobne zabávajú slovenské kapely, ktoré si zavoláme zo Srbska a zakaždým z niektorej inej slovenskej osady z Vojvodiny a ponúkame aj slovenské špeciality.

V máji 2015 Slovenský spolok v Gomaringene oslávil 20. výročie od založenia. Na oslavách sme usporiadali výstavu panelových fotografií autora Michala Madackého z produkcie Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov a galakonzert folklórneho súboru SKC P. J. Šafárika z Nového Sadu, zo Srbska. Tento spolok sme si vybrali jednak preto, že je jeden z najreprezentatívnejších slovenských spolkov v Srbsku, a jednak preto, že má členov z celej Vojvodiny, na čo sa naši členovia nesmierne tešili, lebo stretli svojich bývalých spoluobčanov.

Juraj Bartoš

Slovenský spolok v nemeckom Gomaringene

V nemeckom mestečku Gomaringen, v spolkovom štáte Baden Würtemberg, asi desať kilometrov vzdialenom od obvodného, zároveň univerzitného mesta Tübingen, žije asi 8500 obyvateľov. Medzi nimi aj hŕstka Slovákov, ktorí sa tam dostali pred viacerými desaťročiami z niekdajšej Juho-slávie, respektíve z dnešného Srbska, hľadajúc a nachádzajúc pracovnú príležitosť. V Gomaringene pôsobí takmer 50 športových, kultúrnych a iných klubov, spolkov a združení. Jedným z nich je Slovenský spolok Gomaringen, založený roku 1995. Mali sme príležitosť stretnúť sa s jeho členmi a ich priateľmi dvakrát: roku 2001 a r. 2015 – pri oslavách 20. výročia založenia. Západné slnko nijako neobralo o južanský temperament, o privetivosť a pohostin-

Oslavy 25. výročia založenia Slovenského spolku Gomaringen; vpredu: predseda spolku Martin Válovec (sprava), podpredseda Janko Turčan a predsedníčka SKC Pavla Jozefa Šafárika Katarína Mosnáková-Baglašová, v úzadí časť novosadských šafárikovcov

Kuchárky a kuchári (máj 2015)

nosť našich Slovákov žijúcich a zarábajúcich v Nemecku. Mnohí z nich sa mienia vrátiť, len čo sa dopracujú po dôchodok. Iní, najmä druhá a tretia generácia, teda mladší ľudia, ktorí sa tam narodili, už pociťujú Nemecko ako svoju vlasť, akokoľvek sa im srdce zovrie, keď občas navštívia svoje rodisko či rodný kraj svojich rodičov...

Slovenský spolok Gomaringen je naskutku uznávaný aj v širšom okolí, hovorí jeho predseda od založenia až podnes, kovačický rodák Martin Válovec (1956) a spresňuje náplň činnosti: „Naším cieľom je predovšetkým organizovať stretnutia vojvodinských Slovákov, zoskupiť raz za čas našich ľudí a urobiť pre naše deti chvíľku života, v ktorej pociatia, že sú Slováci. To môžu len tu, keď znie slovenská hudba, keď sa spievajú slovenské piesne a znie slovenská reč. Na iný spôsob sa to tu urobiť ani nedá, lebo slovenské školy nemáme. Neboli by udržateľné, keďže sú naši ľudia rozptýlení po celom Nemecku. Môžem povedať, že sa za tieto dve desaťročia na našich stretnutiach mnohí zoznámili, spriatelili i zalúbili, a podaktorí aj uzavreli manželstvá. Osobitne nás teší, že teraz je tu už viacej mladých ako pred desiatimi-päťnástimi rokmi, keď medzi nás neprichádzali, neidentifikovali sa ako Slováci.

*Informatik, cestovateľ i umývač riadov:
Ján Petráš*

Tak isto sme radi, že medzi nás chodia nielen tu žijúci Slováci, ale aj Nemci, Rusíni, Srbi i ľudia zo Slovenska...”

Pri oslavách 20. výročia založenia Slovenského spolku v máji 2015 prvý raz medzi hosťmi boli aj podnikatelia Švábi, teraz občania Gomaringenu. Neutajovali svoje nadšenie, že prišli a úprimne sa priznali, že sa medzi svojimi hosťmi cítia proste ako medzi rodnými. Spolok dobre spolupracuje so zastupiteľskými úradmi Gomaringenu a so starostom Martinom Schmiderom, ktorý je spravidla prítomný na slovenských zábavách a tiež sa priznáva, že ho Slováci nadchýňajú. V Gomaringene sa viackrát v roku zídu členovia zo všetkých tamojších

občianskych organizácií, spolkov a klubov, aby spolu upratali a upravili svoje mesto a jeho okolie. Ani jedna akcia sa neobíde bez Slovákov, ktorí sa zúčastňujú aj na všetkých mestských oslavách, pričom zabezpečujú účastníkov v programoch, pravdaže, najčastejšie z Vojvodiny.

Slovenský spolok Gomaringen sa financuje z členských príspevkov, obhospodaruje predseda Válovec a dodáva: „Počas každého nášho podujatia robíme domáce klobásky a ‘lepníky’. Naši hostia si ich veľmi obľúbili, a tak z predaja týchto špecialít zaokrúvame veľkú časť našich nákladov. Klobásky vyrábame sami: mäso je síce tunajšie, ale papriku si prinášame z Vojvodiny; sú kombináciou kovačického, petrovského, hložianskeho a titelského receptu. Inak spolok má svoj 17-členný výbor, ktorý sa stretáva podľa potreby, obyčajne pred podujatím, ktoré organizujeme alebo sa doň zapájame. Na schôdzach si presne určíme úlohy a každý sa ich usiluje splniť na sto percent, takže fungujeme veľmi dobre.” Skromný človek a zrejme i dobrý hospodár je Martin Válovec. Od neho nebudete počuť sebachválu ani kritické slová na adresu spolkárov; spravidla uvažuje pozitívne a vždy radšej pochváli iných:

„Naozaj ma veľmi teší, že nám z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (v Bratislave) na oslavy prišiel podpredseda pán Peter Prochávka. Bol príjemne

prekvapený z toho, čo tu videl a zažil. Povedal, že aj v budúcnosti môžeme rátať s pomocou úradu. My sme za prvých dvadsať rokov ani zo strany nemeckej, ani slovenskej a ani srbskej nedostali žiadnu pomoc, ani sme si nič nežiadali, a predsa sme sa dostali k tomuto, čo máme, a na čo som veľmi hrdý. Finančná podpora, ktorú nám roku 2015 poskytol ÚSZZ je prvá hmotná pomoc, ktorú sme dostali. Ďakujem úradu, ale aj niekdajšej riaditeľke Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov Miline Sklabinskej a jej bývalej spolupracovníčke Kataríne Mosnákovej, že nás upozornili na možnosť získania prostriedkov z ÚSZZ, keď tu medzi nami predstavili vzácnu publikáciu *Slováci v Srbsku z aspektu kultúry*."

*Rastú deti, rastú... Maximilián Folťan (zľava)
a Saša Válovec (máj 2015)*

V spolku uvažovali aj o možnosti organizovaného vyučovania pre slovenské deti, lenže: „Máme dobrú spoluprácu s konzulátom Republiky Srbska v Stuttgarte. Povedali nám, že máme nárok na slovenského učiteľa, ale sa ukázalo, že nie je nadostač detí, t. j., že o takúto edukáciu nemajú všetci rodičia záujem. Obávajú sa, že deti budú príliš zaťažené, keďže by museli cestovať na miesto, ktoré by sme určili. Mohli by ich dovážať v sobotu, keď jedine rodičia majú čas, takže to zatiaľ nejde.“

Generálny konzul Srbskej republiky v Stuttgarte Božidar Vučurović hovorí, že v Nemecku žije približne 400 000 občanov pôvodom zo Srbska, z čoho asi štvrtina v Baden-Württenbergu. Najviac je Srbov a sú tu aj Rómovia, Albánci, Maďari, Slováci, Rumuni... Takže tento spolkový štát tak trochu pripomína Vojvodinu. O Slovákoch sa náš konzul vyjadruje vyberanými slovami:

„Vždy, keď ma pozvú, rád odchádzam na ich stretnutia. Slovenské spoločenstvo v oblasti Baden-Württenbergu si osobitne vážim. Kedykoľvek je v Srbsku ťažko, ako keď u nás roku 2014 boli veľké záplavy, Slováci sa prví vzchopia a pomôžu. Okrem toho osobitným dojmom na mňa pôsobí skutočnosť, že si veľmi dobre zachovávajú jazyk. Riadne sa zúčastňujú i na podujatiach, ktoré organizuje náš konzulát pri príležitosti Dňa štátnosti Srbska a prídu aj na Dni srbského filmu a iné kultúrne programy.“

Čo človek – to príbeh

Z rozhovorov so Slovákami, s ktorými sme sa stretli pri oslavách 20. výročia založenia Slovenského spolku v Gomaringene v máji 2015, by naskutku mohla vziť celá kniha. Ľudia sú mimoriadne komunikatívni a otvorení, bez okolkov hovoria aj o najcitlivejších veciach. V pokračovaní sa sústreďujeme iba na niektoré, aj to riadne zhustené rozhovory.

Selenčan Juraj Valent (1953) sa v Nemecku ocitol čírou náhodou. Odpracoval si poctive 42 rokov v Mercedeske a s manželkou Annou sú už na dôchodku. Obe ich dve dcéry sa vydali za Nemcov, avšak Juraj s potešením konštatuje: „Máme tri vnúčence, vedia aj po slovensky. Vnučka Hana bola už viackrát v Selenči, naučila sa. Je zaujímavé, ako. Raz som tak pozoroval, ako sa deti hrajú: ona drží v ruke jablko a selenčské deti sa pýtajú, ako sa to volá. Hana hovorí: ‘Apfel.’ Oni jej na to: ‘Jablko, ja-bl-ko...’ Došlo mi zájsť sa od smiechu a zároveň mi bolo teplo pri srdci.“

Roku 1970 prišli z Pivnice do Nemecka Anna Žihlavská s manželom Štefanom. Zakotvili v Siendelfingene. A potomstvo...? „Máme dvoch synov, starší sa narodil v Pivnici a je už viac ako 20 rokov v Kalifornii, mladší sa narodil v Nemecku, žije v Stuttgarte s manželkou, Polkou, a tromi deťmi, ktoré po slovensky nevedia. Už ani môj syn nevie... Ale s tým v Amerike sa ešte po slovensky rozprávame... Taký nám je život...“

Spoločnosť na slovenskej zábave: Zuzana Žihlavská (zľava), Anna Benšová, Boris Baďura a ďalší

Dovidenia, Slováci! Bolo nám s vami fajn; radi k vám prideme zase: spolkári Slovenského spolku Gomaringen vyprevádzajú výpravu z Vojvodiny (10. 5. 2015)

Jánošíčan Pavel Zríni (1943) s manželkou Máriou, rodenou Bohušovou (v Petrovci), žije v Leubachu pri Stuttgarte od roku 1968. Vyučený sústružník sa vo svetoznámej Mercedeske dopracoval na vysoký post. Už je tomu osem rokov, čo je z neho penzista. Človek mieni, osud zmení; hľa, ako napríklad: „Keď sme s manželkou prišli sem, povedali sme si, že tu zostaneme, kým deti nebudú musieť ísť do školy, že si dovedy doma postavíme dom a vrátíme sa. Deti dávno povyrástli, syn žije v Guatemale, je ženatý, má tiež dve deti, po španielsky hovorí plynule a so slovenčinou sa trápi. Dcéra pracuje vo Švajčiarsku, cestuje po svete, hovorí šesť jazykov a slovenský ovláda perfektne.“ Aj ohľadne identity sa Pavel vyjadril plasticky: „Mám nemecké občianstvo, ale sa cítim ako Slovák a čím som starší, tým viacej. Kým som bol mladý, odchádzal som do Jánošíka na zopár dní. Teraz tam zostávam aj celé dva mesiace... Nevraciame sa, lebo zdravotníctvo je v Nemecku na vysokej úrovni. Tu nám nepovedia, že už sme starí a teda 'odpísaní'. Starajú sa o nás rovnako ako o mladých ľudí.“ Niekdajší výborný brankár, keď hrajú výbery či mančafy z Nemecka a Srbska, nemá dilemu: „Niečo ma samé ťahá fandiť Srbsku.“

Michal Turčan (1959) prišiel do Nemecka zo Starej Pazovy roku 1992, keď vo vtedajšej Juhoslávii zúrila vojna. Ako vyučený elektrikár obkladá kuchyne a kúpeľne keramickými dlaždicami. „Kto chcel robiť, mohol prísť a robotu si

Roku 2001 hostkou Slovenského spolku Gomaringen bola ministerka spravodlivosti Nemeckej spolkovkej republiky Herta Deäublerová-Gmelinová (v strede, s okuliarmi).

Na snímke sú aj: Martin Válovec (sprava), Nevenka Válovcová so synom Sašom, Martinova matka, Miro Foltán, Martin Foltán, Robert Foltán so synovcom Maximiliánom

našiel poľahky. Neskôr sa to skomplikovalo. Už je tu veľa cudzincov a ešte stále za robotou prichádzajú noví. Mal som veľkú vôľu a plán, že si tu za tri mesiace trochu zarobím... Zdá sa, že už tu predsa aj zostanem. Doma sa rozprávame po slovensky aj s deťmi, ale všade inde, na ulici, v robote, samozrejme, hovoríme po nemecky.“ Michalov syn Rastislav Turčan na otázku, či sa cíti ako Slovák, alebo ako Nemec, odpovedá: „Cítim sa aj tak, aj tak... Keď sa v Nemecku s niekým zoznámim, každý sa ma spýta, skadiaľ som. Hneď ich zaujme moje meno a naše priezvisko vyslovujú – Turkan. Mne to neprekáža.“

Ján Petráš (1955) sa narodil v Padine a vyrastal u matky v Jánošíku. Keď mal 16 rokov, odišiel za otcom, ktorý od roku 1968 žil a pracoval v Gomarigene ako jeden z prvých našich gastarbeiterov. Ako si zvykal...? „V továrni som sa najprv dohovárал rukami-nohami, a tak mi otec raz vraví: ‘Budeme sa aj doma rozprávať len po nemecky.’ Na začiatku bolo ťažko, ale zvládol som to.“ Hoci sa čoskoro vyučil za strojného zámočníka, pri robote sa vraj nudil, nuž sa dovzdelaľ: získal diplom strojného technika. A rodina? „Manželka je Nemka. Máme dve deti, ale po slovensky som ich nenaučil. Slovenský spolok

Dorfest 2001; kuchári a čašníci: Miro Foltan (zľava), Štefan Mudroch, Janko Marček, Martin Foltan, Janko Turčan, bývalá spolkárka Anna

vtedy ešte neexistoval, kontaktovali sme len s niekoľkými slovenskými rodinami, s otcom som sa už stretával len raz-dvakrát v týždni..." Ján Petráš má firmu: robí v nej sám, ako poradca pre počítače a programovanie. Ako nemecký občan v Gomaringene je definitívne doma, do Vojvodiny sa trvale nevráti, avšak patrí k najusilovnejším členom Slovenského spolku. Prečo? „Keď tu počujem slovenčinu, keď vidím, ako mládež tancuje, keď počujem slovenskú pieseň... zahrajú mi žilky a pocítim zimomriavky..."

V šesťdesiatych rokoch 20. storočia zo Starej Pazovy do Nemecka odišli Martin a Zuzana Foltanovci. Ako sa v socialistickej Juhoslávii hovorilo, „žalúdkom za chlebom“. Žiaľ, Martin zjari 2016 umrel a je pochovaný v rodisku. V Gomaringene zostali obaja synovia: Miroslav a Robert. Tam sa narodili, založili si rodiny a dobre sa uplatnili aj na profesionálnom poli. Mladší, Robert, na otázku, kde sa cíti doma, odpovedá: „Tam, kde je moja rodina, moje deti a moja žena, kde je môj dom. Teraz žijeme tu, v Nemecku. Vôbec neuvažujem o tom, aby sme odišli žiť do Srbska. Máme 12-ročnú dcéru a 10-ročného syna; ja s nimi vždy hovorím po slovensky. Sofia rozumie, Jano trochu menej, ale keď prídeme do Pazovy, nestratia sa, vedia sa dohodnúť s tamojšími deťmi.“ Robert Foltan prevzal štafetový kolík od otca:

riadne sa zapája do činnosti Slovenského spolku: „Moji rodičia sú spoluzakladateľmi. Jadro spolku činí 15 – 20 ľudí, ktorí s ním vyrástli. Spája nás kamarátstvo a potreba rozprávať sa po slovensky. Je nás tu zo všetkých strán, ale nie je dôležité, kto odkiaľ prišiel. Lebo máme len jedni druhých a nikoho iného.“ Robert pracuje v banke, študoval popri zamestnaní, a tak postupoval na pracovisku čoraz vyššie. Podčiarkuje, že pokiaľ ide o vzťah k práci, v Nemecku je mimoriadne svedomitý: „Môj vedúci, ktorý ma zaradil na post, mi dôveruje a ja sa jeho dôveru usilujem maximálne opodstatniť predovšetkým zodpovedným vzťahom k samej práci, k zákazníkom a k nadriadeným.“

Podpredseda spolku Janko Turčan a jeho manželka sa tiež narodili v Starej Pazove. Prišli do Nemecka nájsť prácu a tam aj zostali. Ich synovia, Zlatko (28) a Darko (25), sa narodili v Stuttgarte, kde i teraz žijú a pracujú. Vychodili nemecké školy, slovenčinu sa v nich neučili, avšak po slovensky predsa vedia obstojne a sú na to hrdí: „Staráme sa o náš jazyk a našu slovenskú kultúru koľko len môžeme. To sú naše hodnoty.“ Darko pracuje v podniku na opravy áut; jeho doménou je mechanika a elektronika vozidiel. Zlatko sa ako mechanik v priemysle zamestnal vo firme Mercedes. Hoci už robí vedúceho osemdesiatim ľuďom, stále sa odborne zdokonaľuje. Porovnávajúc vzťah k práci a zamestnaniu v dvoch krajinách bratia Turčanovci vravia: „Keď robotník má lepšie pracovné podmienky, viac zo seba vydá. V Nemecku je predovšetkým lepšia organizácia pracovného procesu.“ Do Starej Pazovy bratia Turčanovci odchádzajú pravidelne počas dovolenky a cítia sa v nej ako doma.

Rodičia Denisa Baďuru (1983) sú z Pivnice a Ivana Benšová (1987) je Hložančanka. On sa narodil v Ulme, kam jeho otec, stolár, prišiel pred štyrmi desaťročiami. Vyučil sa remeslu a ukončil štúdium informatiky. Ona po úspešne ukončenom masterovom štúdiu v Bratislave odišla za ním do predmestia Stuttgartu a podobrala sa na doktorandské štúdium na Univerzite v Heidelbergu, v odbore molekulárnej biológie a technológie. Denis má aj srbský pas, nuž ako sa vlastne cíti? „Ja som nastopercent... ja som... Srb, ktorý hovorí po slovensky; čiže... som Slováč, evanjelik. Mojim rodičom záležalo na tom, aby ma naučili po slovensky, s nimi sa doma nikdy nerozprávame po nemecky.“ Aké plány má tento krásny pár? Ivana: „Je tu super život, dá sa tu dobre študovať a dobre zarobiť ale – nemožno žiť tak ako doma.“ Denis: „Mňa viacej láka Vojvodina než ju. Pravdaže, neodišiel by som bez konkrétnej idey, bez odpovede na otázku, čo by som tam robil.“ Obaja teda dôkladne zvažujú možnosť života v Srbsku, lebo, ako vravia: „Keď to dáme na váhu,

viacej nám vyhovuje mentalita ľudí doma než tu. Tunajší ľudia majú plné hlavy roboty a len roboty a nemajú času na spoločenský a súkromný život.“

Keď z rodnej Padiny odišiel do Gomaringenu, Janko Tomášik (1972) mal dvadsať rokov: „Najťažšie bolo to, že my prišelci sme neovládali nemecký jazyk. Nemci sú však ľudia trpezliví a cieľavedomí, ochotne nám pomáhali, chceli nás naučiť – a tak nás aj naučili. Všetci sme sa nazdávali, že sa čím skorej vrátíme späť, a keď dozrelo rozhodnutie, že predsa zostaneme tu, bolo nám ťažko, že sme opustili rodinu a kamarátov...“ Aj Janko patrí k najaktívnejším spolkárom. Prízvukuje, že na pôde Slovenského spolku sa gomaringenský Slováci stretávajú každú sobotu a cítia, aspoň tých zopár hodín, kým sú spolu, tak, ako kedysi doma. S manželkou Zuzanou majú syna Jána. Vyrástol, vyučil sa tesárskemu remeslu a po slovensky tiež hovorí. Má stabilné zamestnanie: pracuje ako tesár so stavbármi, takže sa v rodine Tomášikovej o možnosti návratu do rodného kraja neuvažuje. Na otázku, komu držia palce, keď oproti sebe nastupujú nemeckí a srbskí športovci, hlava rodiny odpovie: „Pekne nás prijali, žijeme tu, dobre sa cítime, ale vždy sme nadŕžali Srbsku.“

Je toto len malý výstrih z príbehov ľudí, ktorí opustili ohniská predkov s pôvodnou myšlienkou hmotne sa zabezpečiť a vrátiť sa do rodiska, ibaže ich životný koráb, vôľou osudu, v ďalekom Nemecku zakotvil trvale. Malé svedectvo o ich potomkoch, ktorí ďaleko od rodného kraja, v okolí, ktorému je slovenská reč úplne cudzia, už nadobúdajú novú identitu. O to je vzácnejšie ich nesporné úsilie o zachovanie lásky k vlastnému rodisku či k rodnému kraju svojich rodičov. Svoju lásku k materinskému jazyku, zvykom a obyčajom starostlivo zavlažujú, ako najvzácnejšiu bylinku, pri svojich pravidelných slovenských zábavách. Keď v Hale športu a kultúry v Gomaringene, v máji a októbri, znejú slovenské piesne a prúdi materinská slovenská reč.

Slováci v Poľsku

Milica Majeriková-Molitoris

Spolok Slovákov v Poľsku – strešná organizácia slovenskej komunity

Slováci v Poľsku sú komunitou, ktorá žije azda najbližšie k svojej domovskej krajine. Táto skutočnosť vyplýva z toho, že na rozdiel od väčšiny spoločenstiev Slovákov žijúcich v zahraničí, nevznikla masovou migráciou obyvateľstva, ale ako dôsledok územných zmien po skončení prvej svetovej vojny, keď 28. júla 1920 rozhodnutím Veľvyslaneckej rady mierovej konferencie v Paríži pripadlo 27 obcí severného Spiša a hornej Oravy, obývaných z veľkej časti slovenským obyvateľstvom, Poľsku. Išlo o spišské obce: Čierna Hora, Durštín, Fridman s osadou Falštín, Jurgov, Kacvín, Krempachy, Lapšanka, Nedeca, Nižné Lapše, Nová Belá, Repiská, Tribš, Vyšné Lapše a oravské obce: Bukovina-Podskalie, Harkabúz, Chyžné, Jablonka, Nižná Lipnica, Nižná Zubrica, Orávka, Pekelník, Podvľk, Srnie, Vyšná Lipnica, Vyšná Zubrica, Suchá Hora a Hladovka (posledné dve menované boli v roku 1924 vrátené vtedajšiemu Československu). Tu žijúci Slováci boli v tomto období poľskou stra-

Folklórny súbor Hajduky z Vyšných Lápt

Folklórny súbor Spit z Novej Belej

nou považovaní za „neuvedomelých Poliakov“. Nemali tak možnosť národnostne sa rozvíjať a akékoľvek proslovenské prejavy boli perzekvované, pričom mali neraz pre ich nositeľov tragickú dohru. Situácia sa zmenila až v roku 1939, keď boli vyššie spomínané obce pripojené k prvej Slovenskej republike. Po skončení vojny, v máji 1945, však boli opäťovne včlenené do Poľska, ktorého súčasťou sú dodnes. Práve autochtónni obyvatelia týchto obcí položili po skončení druhej svetovej vojny, keď to umožnila spoločensko-politická situácia, základy slovenského národného života v Poľsku.

Na základe ustanovení Dodatkového protokolu československo-poľskej Zmluvy o priateľstve a vzájomnej pomoci z marca 1947 bolo v spišských a oravských obciach sčasti obnovené slovenské školstvo a založená prvá spolková organizácia *Spolok Čechov a Slovákov* (1949 – 1957). Na jej fungovanie neskôr kontinuálne nadviazali: *Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov* (1957 – 1960), *Kultúrna Československá spoločnosť v Poľsku* (1961 – 1967), *Kultúrna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku* (1967 – 1985), *Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku* (1985 – 1996) a *Spolok Slovákov v Poľsku* (ďalej SSP), ktorý bol zaregistrovaný 6. marca 1996, pričom funguje ako jediná strešná organizácia slovenskej komunity v Poľsku dodnes. Základnou organizačnou jednotkou SSP sú miestne skupiny, ktoré boli založené v obciach, kde žijú Slováci. V súčasnosti ich je celkovo 33, z toho 16 na Spiši, 15 na Orave, 1 na Sliezsku v Mikołowe a 1 v Malopoľsku v Krakove, kde sa nachádza aj sídlo ústredných orgánov.

Predseda SSP Jozef Čongva

Predsedom SSP je univerzitný profesor Jozef Čongva, podpredsedami Ján Bašisty, Jozef Majerčák a Dominik Surma. V krakovskej budove sa nachádza tlačiareň a vydavateľstvo, ktorých založenie a rozvoj je nerozlučne späté s menom generálneho tajomníka SSP Ľudomíra Molitorisa. Založením tlačiarne a vydavateľstva nadobudla krajská organizácia určité ekonomické zázemie a zároveň sa stala šíriteľom nielen slovenskej, ale aj poľskej literatúry v Poľsku. V jej edícii vyšli diela viacerých slovenských autorov v slovenskom jazyku, napríklad Júliusa Balca, Pavla Országha-Hviezdoslava, Jozefa Leikerta, i v poľskom jazyku, napríklad Antona Hykischa, Ivana Bukovčana, Pavla Vilikovského, Vlastimila Kovalčíka, Jána Majerníka, Pavla Országha Hviezdoslava, *Antológia slovenskej poézie*, *Antológia slovenskej prózy*, čím sa slovenská literatúra stáva známejšou taktiež v poľskom prostredí. Okrem toho je v súčasnosti vydavateľstvo Spolku Slovákov v Poľsku jedným z najväčších vydavateľov mladej poľskej poézie a spoluorganizátorom tzv. poetickej električky, počas ktorej je v uliciach Krakova prezentovaná poézia poľských i slovenských autorov. Za vyše dvadsaťročné obdobie existencie tlačiarne a vydavateľstva prešlo jej bránami viac ako osemsto knižných publikácií, ale taktiež letákov, pohľadníc, či drobných tlačiarenských výrobkov rôzneho charakteru.

Založenie tlačiarne a vydavateľstva umožnilo spolku vydávať vo vlastnej réžii kultúrno-spoločenský krajský mesačník *Život*, ktorý vychádza už od

*Zakladateľ a prvý
šéfredaktor časopisu Život
Adam Chalupca*

roku 1957, pričom jeho založenie je späté s menom dlhoročného šéfredaktora a predsedu *Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov* Adama Chalupca. V súčasnosti je *Život* plnofarebným štyridsaťštyristranovým časopisom, ktorý sa zaoberá predovšetkým krajskou problematikou. Je tlačený v náklade 2 100 výtlačkov. Prevažujú v ňom reportáže zo života Slovákov žijúcich v Poľsku a obcí nimi obývaných. Objavujú sa tiež historické a náučné články, správy zo Slovenska, súťaže, rozprávky a iné zaujímavosti pre deti a mládež. Redakcia *Života* sídli v Krakove, pričom okrem šéfredaktorky Agáty Jendžeččíkovej sa na tvorbe časopisu podie-

ľajú ešte traja redaktori: Milica Majeriková-Molitoris, Dorota Mošová a Marián Smondek, ako aj dopisovatelia z jednotlivých miestnych skupín. Život tým, že je prakticky jediným slovenským periodikom v Poľsku, mal i má nezastupiteľnú úlohu pri zachovávaní a šírení slovenského jazyka a slovenského národného povedomia medzi Slováckmi v Poľsku. Svojich odberateľov má však aj medzi krajanmi, ktorí sa vysťahovali na Slovensko alebo do iných európskych krajín i USA a Kanady. Ďalšou periodickou publikáciou vydávanou v rézii SSP v slovenskom i poľskom jazyku je *Almanach Slováci v Poľsku*, ktorý mapuje históriu i súčasné aktivity slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku. Jeho založenie inicioval generálny tajomník SSP Ľubomír Molitoris. V súčasnosti je vydávaný pod redakciou historičky Milice Majerikovej-Molitoris, pričom do roku 2015 vyšlo už celkovo šesťnásť čísel. Modernou formou mediálnej prezentácie SSP je internetová stránka www.tsp.org.pl a facebooková skupina *Slováci v Poľsku*.

*Generálny tajomník SSP a zakladateľ
tlačiarne a vydavateľstva SSP
Ľubomír Molitoris*

V priestoroch budovy SSP v Krakove sa nachádza tiež *Galéria slovenského umenia*, kde sa uskutočňujú výstavy slovenských umelcov alebo poľských umelcov viažucich sa k Slovensku. V rámci Trienále grafiky tu vystavovali významní slovenskí grafici ako Vladimír Gažovič, Róbert Jančovič, Dušan Kallay, Peter Kocák, či Albín Brunovský. Svoje najnovšie obrazy v galérii prezentovali tiež krajanovia zo Spiša a Oravy, ako napríklad rodáčka z Hornej Zubrice Lýdia Mšalová, rodák z Jablonky František Kolkovič, či rodáčky z Krempách Mária Petrášková-Wnęková a Weronika Surmová, ale aj krajanovia z iných štátov ako napríklad Zuzana Holubeková a Pavel Čáni zo Srbska. Každoročne v júni sú v galérii prezentované najlepšie umelecké výtvy detí zo spišských a oravských škôl v Poľsku, ktoré posielajú do súťaže venovanej významnému slovenskému umelcovi, rodákovi z Čiernej Hory zo Spiša, Ludwikovi Korkošovi. Okrem vernisáží slúži galéria na prezentácie a stretnutia s autormi vydaných publikácií, či autormi zo Slovenska, a vytvára tak jedno z kultúrnych centier Krakova.

Ďalšie slovenské inštitúcie sú lokalizované priamo na území Spiša a Oravy. Na Spiši sa nachádza *Centrum slovenskej kultúry v Novej Belej* pod správou

Mažoretková skupina Magnesík z Podvľku

podpredsedu SSP Jozefa Majerčaka. V budove je k dispozícii veľká sála na kultúrne podujatia, konferenčná miestnosť s audiovizuálnym vybavením, slovenská klubovňa so slovenskou knižnicou, výstavná sála s artefaktmi regionálnej kultúry, kaviareň, ubytovacie a stravovacie kapacity. Konajú sa tu väčšie spolkové podujatia ako celoštátny zjazd SSP, či porada Života, ale aj vystúpenia slovenských umeleckých zoskupení, vernisáže a výstavy, obľákové stretnutia, výučba hry na nástrojoch a podobne. Slovenská klubovňa pod vedením Paulíny Zarembčanovej je počas týždňa prístupná deťom a mládeži, ktorá tu má k dispozícii slovenské knihy, časopisy, počítače, či rôzne hry. V spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR sa v *Centre slovenskej kultúry* uskutočňujú školenia učiteľov slovenského jazyka z Poľska a Ukrajiny. V budove má svoj priestor tiež slovenský folklórny súbor *Spiš* pod vedením Jozefa Majerčaka i detský folklórny súbor *Malí Belania* pod vedením Dominiky Majerčakovej. Pri miestnej skupine SSP v Novej Belej funguje aj *Dychovka kanonika Františka Móša* pod vedením Jozefa Cervása.

Obdobné, väčšie centrum slovenskej kultúry plánuje SSP vybudovať aj pre Slovákov na Orave v Jablonke. Túto myšlienku podporili svojho času slovenský i poľský prezident počas stretnutia v Jablonke v roku 2009, kde prisľúbili a následne poskytli finančné prostriedky na nákup pozemku.

Menšie slovenské domy SSP, tzv. klubovne, sa nachádzajú ešte v Kacvine pod správou Daniely Radeckej a Jozefíny Kromkovej, vo Vyšných Lapšoch

Na hodine slovenčiny v základnej škole v Kacvine

pod správou Doroty Mošovej a v Podvlku pod správou Boženy Bryjovej. Tieto domy sú dôležitými strediskami, ktoré sa výraznou mierou podieľajú na udržiavaní a rozvoji slovenského národného povedomia v Poľsku. Okrem krajských stretnutí sa tu uskutočňujú rôzne kultúrno-spoločenské podujatia, pracovné dielne, či nácviky slovenských umeleckých zoskupení. Pri *Slovenskom dome v Kacvine* funguje dychovka pod vedením Stanislava Wojtaszka. Oblúbeným podujatím je oblátkové stretnutie, Deň detí, Deň matiek a ďalšie. Dňa 9. júla 2016 odhalil SSP na Slovenskom dome v Kacvine pamätnú tabuľu kacvínskemu rodákovi, významnému slovenskému hudobnému kritikovi, pedagógovi, prvému rektorovi Vysokej školy múzických umení v Bratislave, riaditeľovi Slovenskej filharmónie a zbormajstrovi Spevákkeho zboru slovenských učiteľov prof. Jánovi Strelcovi. Pri *Slovenskom dome vo Vyšných Lapšoch* funguje folklórny súbor *Hajduky* pod vedením Doroty Mošovej a ľudová hudba Gryglakovcov. Počas roka sa tu uskutočňuje populárna Nedela s hajdukmi, súťaž v prednese slovenskej poézie a prózy, či výučba slovenského jazyka. Pri *Slovenskom dome v Podvlku* funguje dychovka pod vedením Luciána Bryju, mažoretkové súbory *Magnes* a *Magnesik* pod vedením Anny Zborekovej, ľudová hudba Krištofa Pieronka a divadielko *Ondrejko*. Konajú sa tu tiež rôzne pracovné dielne. V ostatných obciach sa krajania stretávajú zvyčajne v prenajatých miestnostiach alebo v súkromných domoch. Medzi najaktívnejšie z týchto miestnych skupín patrí miestna

Prezentácia vydavateľskej činnosti SSP na Slovensku

skupina v Krempachoch, ktorá každoročne organizuje krajské novoročné stretnutie, ondrejské večierky pre deti a mládež, pečenie medovníkov pre osamelých krajanov, či poznávacie výlety na Slovensko a v spolupráci s ústredným výborom SSP aj ďalšie masovejšie akcie. V obci funguje folklórny súbor *Zelený javor* a spevácka skupina *Dolina*, ktoré prezentujú aj tradičný slovenský folklór. Slovenské piesne majú vo svojom repertoári tiež ľudové kapely či dychovky z Jurgova, Nižných Lápš, Krempách i Malej Lipnice. Medzi najobľúbenejšie podujatia miestnych skupín patria novoročné oblátkové stretnutia, ktoré si organizujú jednotlivé miestne skupiny vo vlastnej réžii. Pri tejto príležitosti si krajanovia starým zvykom „lámania oblátok“ poprajú všetko dobré do ďalších dní nového roku. V klubovniach vo Vyšných Laposoch, Krempachoch, Kacvine, Nedeci, Podvľku a Jablonke sa nachádzajú tiež slovenské knižnice.

V spolupráci s miestnymi skupinami SSP každoročne organizuje viacero kultúrnych podujatí. Na prelome januára a februára sa od roku 1994 koná v Krempachoch súťažná prehliadka slovenských folklórnych súborov, spevákov, rozprávačov, kapiel a inštrumentalistov zo spišských a oravských obcí, ktoré po druhej svetovej vojne pripadli Poľsku, pod názvom *Fašiangy* –

Slovenská dychovka z Kacvína

Ostatki. Ďalším reprezentatívnym kultúrnym podujatím organizovaným zvyčajne začiatkom leta sú *Dni slovenskej kultúry v Malopoľsku*, ktoré sa konajú od roku 1993 s cieľom propagovať a prezentovať slovenskú kultúru v Poľsku. Toto podujatie prebieha zároveň na viacerých miestach, a to v Krakove, na Spiši a na Orave. Trvá niekoľko dní, počas ktorých sa konajú vernisáže slovenských umelcov, výstava Farebný svet spišských a oravských detí, vystúpenia slovenských folklórnych súborov, ľudových kapiel, dychoviek, recitátorov, divadiel a podobne. Keďže medzi Slovákami v Poľsku má dlhodobú tradíciu dychová hudba, SSP organizuje od roku 1981 vždy v inej spišskej alebo oravskej obci *Prehliadku krajanských dychoviek*.

Spolok Slovákov v Poľsku sa aktívne angažuje aj v oblasti vzdelávania v slovenskom jazyku, ktoré momentálne prebieha na siedmich základných školách v Jurgove, Kacvíne, Krempachoch, Novej Belej, Nedeci, Podvľku a vo Vyšných Lapšoch, v troch gymnáziách v Krempachoch, Nižných Lapšoch a Podvľku i v lýceu v Jablonke. Pre žiakov učiacich sa slovenský jazyk organizuje SSP v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí poznávacie výlety na Slovensko, letné jazykové tábory na Slovensku, školy v prírode na Slovensku, Krajanskú univerzitu na Slovensku a podobne. Redakcia časopisu *Život* pripravuje vedomostnú súťaž *Poznaj Slovensko – vlast' svojich predkov*, *Výtvarnú súťaž Ludwika Korkoša*, recitačnú *Súťaž v prednese slovenskej poézie a prózy Františka Kolkoviča* a v spolupráci s konzulátom v Krakove prebieha

Vedomostná súťaž o Slovensku

v časopise *Život* každý mesiac *Veľká rodinná súťaž o Slovensku a Slovákoch*. V sídle SSP v Krakove sa každoročne uskutočňujú tiež dvojsemestrálne kurzy slovenského jazyka, ktoré sa stretávajú s pomerne veľkým záujmom poľskej verejnosti.

Slovenský jazyk možno počuť aj v kostoloch v Jablonke, Nedeci, Kacvíne, Jurgove, Vyšných Lapšoch, Novej Belej a Krempachoch.

V posledných rokoch sa *Spolok Slovákov v Poľsku* zameriava aj na výskum a propagáciu dejín Slovenska a Slovákov v Poľsku, prostredníctvom realizácie rôznych výskumných, kultúrnych a popularizačných projektov. V rámci toho vydáva už spomínanú populárno-vedeckú recenzovanú ročenku *Almanach Slováci v Poľsku*, monografie obcí obývaných Slovákami a iné populárno-vedecké publikácie s daným zameraním. V spolupráci so slovenskými i poľskými subjektmi organizuje i vedecké konferencie a realizuje projekty s cezhraničným zameraním, akým bolo napríklad vydanie štvorjazyčného turistického sprievodcu po slovenskej i poľskej časti Zamaguria.

Slováci v Rumunsku

Bianca Unc

Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

V medzivojnovom období v Rumunsku fungujú desiatky spolkov a združení, ktorých úlohou je udržiavať a rozvíjať národné povedomie Slovákov a Čechov žijúcich v Rumunsku. Po r. 1945 však nastáva takmer polstoročie úplného ticha v oblasti fungovania spolkov a združení. Po páde totalitného režimu sa opäť naskytla príležitosť myslieť a konať v prospech našich komunít a takto vzniká Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku (ďalej DZSČR).

DZSČR je strešnou organizáciou príslušníkov slovenskej a českej národnostnej menšiny žijúcich v Rumunsku. Vznikol „ako dobrovoľná, demokratická organizácia združujúca rumunských občanov slovenskej a českej národnosti“ (čl. 2 Stanov DZSČR z r. 1990). Bol založený na zakladajúcom zhromaždení 4. januára 1990 v Nadlaku a stáva sa právny subjektom na základe rozhodnutia Súdu v Arade č. 769 z 27. februára 1990.A

Slovenskí tanečníci z Rumunska na Dolnozemskej jarmoku v Bratislave roku 2011

Záber z Medzinárodnej konferencie 210 rokov spolužitia Slovákov a Rumunov roku 2013 v Nadlaku

Stanovy DZSČR z r. 1990 uvádzajú v článku 3, že poslaním Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku bude od samého začiatku „napomáhať slovenskej a českej menšine, plne sa podieľať na procese obnovy slobodného Rumunska a v bratskej jednote s rumunským ľudom a ostatnými národnosťami aktívne prispieť k rozkvetu našej spoločnej vlasti; reprezentovať tieto dve národnosti a v medziach Ústavy a zákonov hájiť ich národnú identitu, záujmy a demokratické práva; zasadzovať sa za priateľstvo a spoluprácu medzi všetkými národnosťami, rozhodne odsudzovať nacionalizmus a šovinizmus.“

Počas svojej 25-ročnej existencie DZSČR organizuje najrozmanitejšie kultúrne činnosti, zasadzuje sa o rozvoj národnostného školstva s vyučovacím jazykom slovenským a českým, reprezentuje tieto dve národnosti a háji ich práva na miestnej, regionálnej či celoštátnej úrovni prostredníctvom svojich volených a menovaných zástupcov v štruktúrach štátnej správy, verejnej správy a samosprávy. Taktiež spolupracuje aj s materskými krajinami – Slovenskou republikou a Českou republikou s cieľom uskutočniť svoje ciele.

V súčasnosti má vyše šesťdesiat miestnych organizácií zoskupených do štyroch oblastí: Slovenská bihorská oblasť (župy Bihor, Sălaj a Satu Mare), Aradská oblasť (župa Arad a odľahlé miestne organizácie), Banátska oblasť (župa Timiș) a Česká južnobanátska oblasť (župy Caraș Severin a Mehedinți). Najviac miestnych organizácií DZSČR sa nachádza v Slovenskej bihorskej oblasti.

Z umeleckého programu počas medzinárodnej konferencie v Nadlaku roku 2013

DZSČR vykonáva svoju činnosť vo viacerých oblastiach a spolupracuje s početnými subjektmi z Rumunska a zo zahraničia. V rámci zahraničnej činnosti má významné zastúpenie komplexná spolupráca so slovenskými komunitami na Dolnej zemi.

Keď ide o kultúrne aktivity, podporuje najrozmanitejšie formy kultúrno-osvetovej práce ako: činnosť folklórnych súborov, organizovanie folklórnych festivalov, prehliadok a rôznych kultúrnych podujatí, ktorých poslaním je revitalizovať jednotlivé oblasti kultúrnych tradícií, ale aj divadelná ochotnícka činnosť, ktorá má dlhodobú tradíciu (napr. prvé divadelné predstavenie v Nadlaku bolo v roku 1899), vydavateľská činnosť atď. Spomedzi kultúrnych podujatí spomenieme aspoň Prehliadku sólistov slovenskej ľudovej piesne *Cez Nadlak je...*, Medzinárodný mládežnícky folklórny festival v Čerpotoku, Detský folklórny festival v Gemelčíčke, ale každoročne sa uskutočňujú aj desiatky miestnych a regionálnych kultúrnych podujatí.

Významnú úlohu zohráva aj vydávanie vlastného kultúrno-spoločenského mesačníka *Naše snahy*, časopisu *Naše Snahy Plus*, ale aj podpora vydávania početných knižných titulov pôvodnej tvorby, monografií a diel týkajúcich sa našich komunít.

DZSČR podporuje taktiež aj vzdelávacie aktivity našich národností formou zabezpečovania učebných pomôcok pre školy, organizovaním mimoškolských činností pre žiakov a študentov (súťaže, letné školy, tvorivé

Výstava Slováci v Rumunsku zaujala pozornosť

dielne, výmenné pobyty atď.), organizovaním doškolovacích kurzov pre učiteľov atď. Pri podpore vzdelávacích aktivít DZSČR spolupracuje so školami, na ktorých prebieha vyučovanie v slovenskom jazyku alebo vyučovanie slovenského jazyka.

Dôležitou oblasťou činnosti je aj spolupráca s jednotlivými cirkvami, najmä s evanjelickou a. v. cirkvou a rímskokatolíckou cirkvou, ale aj s inými.

S cieľom zastupovať záujmy našich národností má veľký význam aj zastúpenie v štruktúrach miestnej a regionálnej samosprávy, ale aj v štátnej správe. DZSČR má pravidelne svojich zástupcov v mestských a obecných zastupiteľstvách, má poslancu v Parlamente Rumunska, má svojich zástupcov v niektorých orgánoch ústrednej štátnej správy, ale aj v štruktúrach župnej správy.

Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku je združením občanov patriacich k slovenskej a českej národnosti v Rumunsku, ktorí na základe slobodnej vôle a dobrovoľne vstúpili do našej organizácie. Demokraticky zvolené štruktúry DZSČR sa snažia aj naďalej zastupovať záujmy našich Slovákov a Čechov ako rovnocenných občanov našich miest a obcí, Rumunska či Európskej únie, pretože posunúť životnú úroveň a dobro, ale aj slovenskosť našich Slovákov v Rumunsku je možné len spoločne, bez roztrieštenosti, osobných ambícií, pretože len v jednote je sila a len pestovanie pozitívnych hodnôt v malých národnostných komunitách dokáže zabezpečiť ich ďalšie udržanie a rozvoj.

Ivan Miroslav Ambruš

Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku

V sedemdesiatych rokoch minulého storočia začínajú pomerne intenzívne fungovať pri miestnych knižniciach literárne krúžky. Boli často poplatné dobe a neraz zanikli. Pri Mestskej knižnici v Nadlaku sa však v r. 1976 zrodil trocha iný literárny krúžok, pretože sa tu stretávali nadšenci literatúry, ktorí hovorili o slovenskom a rumunskom literárnom fenoméne, ale súčasne aj rozoberali vlastnú tvorbu, pretože väčšina účastníkov týchto stretnutí aj tvorila. Tento krúžok neskôr dostal meno Literárny krúžok Ivana Krasku.

Hoci literárny krúžok nemal právnu subjektivitu, fungoval podľa určitých stanovených pravidiel. V priebehu času sa krúžok premenúva na spolok Ivana Krasku, pretože jeho členovia uverejňovali svoju tvorbu časopisecky a knižne a niektorí z nich sa stali aj členmi Zväzu rumunských spisovateľov. Postupne, ale systematicky sa však za takmer dve desaťročia existencie tohto záujmového združenia položili solídne základy vzniku Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku (ďalej KVSİK).

Pri určitom jubileu KVSİK jej predseda Ivan Ambruš napísal: „Nepoznám magické slová, ktoré by mohli premeniť predsavzatia na činy. Ale poznám a poznal som magických ľudí, ktorí vedeli vymyslieť a potom zhmotniť mnohé dávne sny na realie, ktoré v tom čase, ale aj teraz, s odstupom času, sa zdajú byť skoro neuskutočniteľné.“ Mal rozhodne na zreteli ľudí, ktorí z nevinného literárneho krúžku fungujúceho pri knižnici provinciálneho mestečka vyprofilovali to, čo je známe ako nadlacksý literárny fenomén. A títo ľudia na čele s Ondrejom Štefankom rozhodli v septembri 1994 založiť Kultúrnu a vedeckú spoločnosť Ivana Krasku, ktorá sa stala právnym subjektom rozhodnutím Súdu v Arade 17. novembra 1994.

Prvotný cieľ spoločnosti bol zameraný na pestovanie slovenskej literárnej tvorby v Rumunsku, na podporu umeleckého prekladu z tvorby spisovateľov zo Slovenska, ale aj z celej Dolnej zeme. Postupne sa činnosť spoločnosti rozšírila aj na vedeckovýskumnú a vydavateľskú činnosť. Pri spoločnosti vzniklo aj Vydavateľstvo Ivana Krasku.

KVSİK postupne začína organizovať sympóziá, promócie kníh, tvorivé tábory pre spisovateľov, výtvarníkov a interpretačných umelcov, podnecuje a podporuje rôzne výskumné programy v oblasti dejín, bibliografie, etno-

*Najnovšie číslo spoločného časopisu
Slovákov z Maďarska, Rumunska
a Srbska*

grafie, jazykovedy, podporuje vydanie základných vedeckých prác o živote a kultúre Slovákov v Rumunsku atď.

V priebehu rokov spoločnosť zorganizovala viacero výstav spojených s niekdajšími tradičnými remeslami (hrnčiarstvo, farbiarstvo, spracovanie konopí) atď.

Mimoriadne dôležitou je vydateľská činnosť, pretože vo Vydavateľstve Ivana Krasku vyšlo niekoľko stoviek knižných vydání pôvodnej tvorby, prekladov, vedeckých prác, zborníkov z konferencií atď.

Treba spomenúť aj implikovanie KVSÍK do spoločných dolnozemských projektov. Práve KVSÍK gestorsky zabezpečuje od r. 1996 vydávanie obnoveného spoločného časopisu *Dolnozemský Slovák*.

Významnou zložkou je aj spolupráca s podobne profilovanými subjektmi z Dolnej zeme (Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, Slovenské vydavateľské centrum), ale aj s ústavmi Slovenskej akadémie vied, s vysokoškolskými pracoviskami atď. V tomto kontexte je možné spomenúť každoročné marcové medzinárodné konferencie k rôznym aspektom života slovenských dolnozemských komunít, ktoré si vyslúžili veľmi dobré renomé v odborných kruhoch na Dolnej zemi, ale aj v materskej krajine.

KVSÍK počas svojej vyše dvadsaťročnej existencie plní svoje poslanie a predsavzatia, ktoré si vytýčila pri založení. Pri realizácii svojich aktivít spolupracuje s viacerými subjektmi z Rumunska, Maďarska, Srbska, Chorvátska a Slovenskej republiky.

Bianca Unc
Pavel Hlásnik

Cena Samuela Tešedíka

V slovenskom zahraničí sa najčastejšie stretáme s praxou, že druhá alebo tretia generácia stráca svoj materinský jazyk, ďalšia zrejme stráca už aj slovenské povedomie, alebo ak aj ešte nejaké jestvuje, ono je veľmi chabé. V prípade slovenských dolnozemských komunít sa situácia javí inak. Aj po viac ako štvrttisíc-ročí žitia a bytia v tomto geografickom priestore slovenské komunity v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku žijú komplexným slovenským životom, ktorý si v priebehu času vytvorili ako vzácny drahokam. V rámci neho výchova a vzdelávanie v materčine mala, má a keď Boh dá aj bude mať pevné miesto v živote komunity.

Napriek stáročnému odlúčeniu slovenských komunít od materskej vlasti, najmä na Dolnej zemi (Chorvátsko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko), slovenské školstvo má vybudovaný inštitucionálny systém vzdelávania, ale aj rôzne formy noninštitucionálneho slovenského jazykového vzdelávania. Slovenské komunity v iných krajinách Európy, ale aj v zámorí, majú iné formy a spôsoby vzdelávania v materinskom jazyku pre svoje mladé generácie.

Práve v tom sú slovenské školy na Dolnej zemi jedinečné, v tom sú tieto inštitúcie jedinečnými zjavmi. Bez ich existencie by sme v súčasnosti určite veľmi ťažko hovorili o aktívnom slovenskom živote na Dolnej zemi.

Je zrejmé, že vo väčšine prípadov si prisťahovalci do tej-ktorej lokality ihneď privádzali so sebou aj učiteľa a farára a aj napriek nemalým hospodárskym problémom, ktorým museli neodkladne čeliť, sa venovali aj vzdelávaniu svojich dietok. Nie je teda náhodné, že aj keď ešte nehovoríme v tom čase o povinnej školskej dochádzke, v našich slovenských dolnozemských lokalitách už v tom čase negramotnosť bola podstatne nižšia ako – moderne povedané – celoštátny priemer.

Naše slovenské školy sú dodnes jedinečné, lebo ako národnostné vzdelávacie inštitúcie majú omnoho širšie spektrum činností, ktoré dôstojne a so samozrejmosťou vykonávajú po celé desaťročia a storočia. Národnostná škola často supluje aj rôzne iné inštitúcie, ktorými menšina v porovnaní s majoritným národom nedisponuje.

V uvedenom kontexte rozhodnutie učiteľa pôsobiaceho na národnostnej škole venovať značnú časť svojho aktívneho života alebo aj celý aktívny život práve

Posudzovacia komisia v pracovnej atmosfére

vzdelávaní a výchove mladých generácií v slovenskom jazyku predpokladá veľkú obetavosť. Neraz sa stáva, že naši krajanskí učitelia pôsobia v pomerne zložitej situácii, ktorá úzko súvisí s pomermi v domovskom štáte a v tej-ktorej slovenskej komunite v zahraničí. Aj napriek tomu títo zanietenci dokážu robiť zázraky a udržať slovenský jazyk a slovenské povedomie živé u našich najmladších.

Majúc na zreteli uvedenú skutočnosť, organizácie dolnozemských Slovákov zvažovali už dlhšie obdobie, ako nájsť adekvátnu formu odmeňovania tých najaktívnejších pedagógov slovenskej diaspóry. Súc si vedomí toho, že slovenský zahraničný svet disponuje veľkým počtom zaujímavých osobností v radoch pedagógov, ktorí si zaslúžia byť povšimnutí a morálne ocenení za nevyčísliteľný objem práce, ktorý vynaložia na oltár slovenskosti, a to často aj na úkor svojej rodiny a vlastnej osoby, ale aj za dlhoročnú či celoživotnú nezištnú prácu na roli národa dedičnej, Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku, Asociácia slovenských pedagógov v Srbsku a Čabianska organizácia Slovákov sa rozhodli zriadiť počnúc rokom 2012 Cenu Samuela Tešedíka, ktorou by odmenili aspoň symbolicky tých jednotlivcov z radov slovenských pedagógov v zahraničí, ktorí svojou činnosťou výrazne a dlhodobo prispeli k rozvoju slovenského národnostného školstva v zahraničí. Na základe dohody o spolupráci medzi uvedenými organizáciami dolnozemských Slovákov podpísanej 18. februára 2012 v Nadlaku sa Cena Samuela Tešedíka fakticky stáva spoločným dolnozemským projektom. Cena sa udeľuje v spolupráci so Svetovým združením Slovákov v zahraničí.

Ocenenie sa udeľuje každoročne pri príležitosti Svetového dňa učiteľov (World Teachers Day) – 5. októbra, ktorý bol vyhlásený UNESCO-m v roku 1994 ako pripomienka Charty učiteľov – Odporúčania o postavení učiteľov, podpísanej v tento deň v roku 1966.

Každý rok sa udeľujú spravidla tri ceny a (od r. 2015) tri pamätné listy na návrh právnických subjektov Slovákov žijúcich v zahraničí so sídlom mimo územia Slovenskej republiky alebo organizácií so sídlom v Slovenskej republike, ktoré majú vo svojom predmete činnosti problematiku Slovákov žijúcich v zahraničí.

Cenu je možné získať v jednej zo štyroch oblastí, podľa štatútu schváleného zriaďovateľmi, a to:

- za vynikajúcu pedagogickú, organizátorskú, riadiacu alebo vedeckú prácu v oblasti slovenského národnostného školstva v zahraničí;
- za didakticko-metodickú prácu vykonávanú v prospech vzdelávania v slovenskom jazyku v zahraničí;
- za mimoriadnu voľnočasovú činnosť vyvíjanú pre deti a mládež v slovenských komunitách v zahraničí;
- za celoživotné dielo, ktorým sa vytvoril významný príspevok trvalej hodnoty pre rozvoj slovenskej vzdelanosti v zahraničí.

Pamätný list sa udeľuje za mimoriadne úspechy dosiahnuté v oblasti školstva a vzdelávania, za prínos a tvorivosť v oblasti výchovno-vzdelávacej práce s deťmi a mládežou v komunitách zahraničných Slovákov, za vzornú reprezentáciu školy v súťažiach národnostných škôl v domovských krajinách alebo v zahraničí, za celoživotný prínos v oblasti výchovy a vzdelávania pri príležitosti životného jubilea.

O udelení ceny rozhoduje sedemčlenná medzinárodná porota menovaná zriaďovateľmi a sú v nej zastúpení jednak predstavitelia zriaďovateľov, ale aj odborníci pre problematiku školstva a vzdelávania z Dolnej zeme a z materskej krajiny.

Doterajšími laureátmi Ceny Samuela Tešedíka sú:

- za vynikajúcu pedagogickú, organizátorskú a riadiacu prácu v oblasti slovenského národnostného školstva v zahraničí: **Zuzana Medvedová** z Maďarska (2012), **Edita Pečeňová** z Maďarska (2013), **Dagmar Hupková** zo Slovenska (2014);

- za didakticko-metodickú prácu vykonávanú v prospech vzdelávania v slovenskom jazyku v zahraničí: **Rudolf Jaroš** z Rumunska (2012), **Pavel Bujtár** z Rumunska, **Pavel Tomáš** zo Srbska (2014);

- za mimoriadnu voľnočasovú činnosť vyvíjanú pre deti a mládež v slovenských komunitách v zahraničí: **Anna Kapusniaková** z Rumunska (2015);

Laureáti Ceny Samuela Tešedíka roku 2014

– za celoživotné dielo, ktorým sa vytvoril významný príspevok trvalej hodnoty pre rozvoj slovenskej vzdelanosti v zahraničí: **Viera Boldocká** zo Srbska, **Anita Murgašová** zo Slovenska (2012), **Ján Kaňa** zo Srbska, **Olga Suchánská** z Rumunska (2013), **Libuša Pestiová** z Maďarska (2014), **Judita Kaszalová Szabadová** z Maďarska (2015), **Ján Kopčok** zo Srbska (2015).

Pamätné listy Samuela Tešedíka získali:

– za prínos a tvorivosť v oblasti výchovno-vzdelávacej práce s deťmi a mládežou v komunitách zahraničných Slovákov: **Andrej Kuric** z Chorvátska (2015), **Martin Listmajer** zo Srbska (2015);

– za celoživotný prínos v oblasti výchovy a vzdelávania pri príležitosti životného jubilea: **Anna Karolína Dováľová** z Rumunska (2015).

Veríme, že aj takto prispievame hlavne k morálnemu oceneniu obrovskej obetavej práce učiteľov pôsobiach na slovenských školách v zahraničí v prospech udržania a rozvoja slovenskosti v radoch mladých generácií našich príslušníkov. V októbri 2016 v Békešskej Čabe naplnení emóciami, ale aj patričnou dolnozemsťou hrdosťou rozšírime kruh laureátov a odovzdáme po piatykrát toto ocenenie.

Prajeme si, aby sme spoločne boli účastní na ocenení ďalších vynikajúcich pedagogických osobností, ktoré svoj aktívny život zasvätili vzdelávaniu v materinskom jazyku na slovenských národnostných školách.

Pavel Hlásnik

Cena Ondreja Štefanka

Ondrej Štefanko (Temešvár, 18. 3. 1949 – Nadlak, 20. 2. 2008) bol zakladajúcim a dlhoročným predsedom Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, zakladateľom Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku, prvým podpredsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí, šéfredaktorom viacerých slovenských časopisov a významný spisovateľ, básnik, esejista, kultúrny dejateľ. Bol stmelujúcou a mnohokrát aj smerodajnou osobnosťou slovenskej Dolnej zeme a – v určitých momentoch – aj celého slovenského zahraničia.

Ondrej Štefanko nás v roku 2008 náhle a nečakane navždy opustil. Pevný pilier slovenského dolnozemského sveta sa pominul, ale už cestou z jeho pohrebu Anka Ištvánová, riaditeľka Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe, Pavel Hlásnik, prvý podpredseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku (DZSČR) a prvá podpredsedníčka Svetového združenia Slovákov v zahraničí Bianca Unc, generálna tajomníčka DZSČR, Ivan Miroslav Ambruš, predseda Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku v Nadlaku (KVSÍK), Mária Katarína Hrkľová, predsedníčka Dotyku ľudskosti – Touch of Humanity, o. z. začínajú uvažovať nad myšlienkou, akým spôsobom vzdať hold a uctiť si pamiatku jedného z najväčších z generácie dolnozorcov, z rodu zakladateľov nového života Slovákov v Rumunsku z konca druhého a prvých rokov tretieho tisícročia.

Imperatívom Štefankovho života bola práca. Pestoval kult práce, práce na poli literárnom a práce pre svoju národnosť a širší slovenský zahraničný svet. Tieto dva hlavné aspekty Štefankovho života inšpirovali uvažovanie jeho spolupracovníkov a priateľov vytvoriť priestor, aby sa Štefanko odkaz stal živým odkazom do budúcnosti, a hľadali formu, ako oceniť najlepších literátov, spolkových činiteľov, veľké osobnosti slovenského zahraničia, ktoré niesli a nesú slovenskosť v srdci a pretavujú ju v činy.

Z predstavy sa stávala realita a skupina priaznivcov a blízkych spolupracovníkov sa rozhodla na jeho pamiatku založiť Cenu Ondreja Štefanka, ktorá sa od roku 2009 udeľuje každoročne dvom žijúcim osobnostiam slovenského zahraničného sveta, respektíve občanom Slovenskej republiky, ktorí svojou činnosťou výrazne a dlhodobo prispeli k rozvoju slovenského zahraničného sveta.

Záber z otvorenia Medzinárodnej konferencie v Nadlaku v roku 2016

Cenu udeľuje Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku v spolupráci so Svetovým združením Slovákov v zahraničí každoročne v marci v dvoch nosných oblastiach Štefankovho pôsobenia, a to: v literatúre a v organizovanej spoločkovej života zahraničných Slovákov.

O udelení ceny na základe Štatútu Ceny Ondreja Štefanka rozhoduje sedemčlenná medzinárodná porota, ktorej členmi sú zástupcovia zriaďovateľa, dcéra Ondreja Štefanka, ale aj predstavitelia slovenských komunít v Maďarsku a Srbsku, Svetového združenia Slovákov v zahraničí a odborníci zo Slovenska.

Doterajšími laureátmi Ceny Ondreja Štefanka sú:

za príspevok k rozvoju a propagácii slovenskej literatúry tvorenej v slovenskom zahraničnom svete: Víťazoslav Hronec zo Srbska (2009), Ivan Miroslav Ambruž z Rumunska (2010), Viera Benková zo Srbska (2011), Juraj Antal Dolnozemský z Maďarska (2012), Peter Andruška zo Slovenska, Michal Harpán zo Srbska (2013), Michal Babiak zo Slovenska (2014), Samuel Boldocký zo Srbska (2015) a Ján Botík zo Slovenska (2016); *za príspevok k rozvoju, organizovaniu a diverzifikovaniu kultúrneho života a spoločkovej činnosti v slovenskom zahraničnom svete:* Anna Ištvánová z Maďarska (2009), Mária Katarína Hrkľová zo Slovenska (2010), Etelka Rybová z Maďarska (2011), Imrich Kružliak z Nemecka (2012), Pavel Hlásnik z Rumunska (2013), Nina Holá z USA, Katarína Melegová-Melichová zo Srbska (2014), Anna Divičanová z Maďarska (2015) a Samuel Vrbovský zo Srbska (2016).

Slováci v Srbsku

Milina Sklabinská

270-ročná púť vojvodinských Slovákov

„To je prostý pátos znovuzrodenia. Ľudia padali ako muchy, ale znovu vstávali a stavali nové domy, nové dediny, novú krajinu. Vždy znovu a znovu. Vytrvalosť, stálosť, samozrejmosť a všadeprítomnosť tejto sily, to je základná odpoveď na základnú otázku. To je – ak chcete – poézia našich dejín. Z krvi a potu, z utrpenia a práce sa rodila civilizácia na tomto kúsku zeme...“

Vladimír Mináč (*Dúchanie do pahrieb*, 1970)

Historické fakty a vývoj komunity

Príbeh dolnozemských Slovákov sa začína v prvej polovici 18. storočia, keď v hojnom počte opúšťajú v niekoľkých vlnách severnejšie slovenské stolice a postupujú na juh, osídľujúc pritom územia spustošené Turkami počas ich ústupu z Uhorska. Sťahovanie Slovákov prebiehalo zhruba v troch časových etapách, a to v rokoch 1690 – 1710, 1711 – 1740 a 1740 – 1790. Ďalšie migrácie kontinuálne pokračovali aj v 19. storočí. Do najjužnejších oblastí vtedajšieho Uhorska – do Báčky, Banátu a Srijemu – sa Slováci sťahujú v tretej vlně. Prvý doklad je z roku 1745, keď slobodník Matej Čáni privádza stodvadsaťosem slovenských rodín do Petrovca na vtedajšie futocké panstvo. Slováci sa do ďalších osád sťahujú buď priamo zo slovenských stolíc alebo aj sekundárne a terciárne z uhorských stolíc alebo z novozaložených dolnozemských osád, a to predovšetkým pre nepriaznivé životné alebo spoločenské podmienky.

V novom domove si Slováci zakladajú vlastné dediny alebo sa sťahujú do obcí, kde už žijú Srbi, Nemci, Maďari, Rumuni a iné národnosti. Vo všetkých migračných vlnách prichádzajú na spustošené územie, ktoré bolo treba kultivovať niekoľkými generáciami. Príťahovalecké komunity boli etnicky značne heterogénne, preto sa v prvom rade orientovali na zachovávanie vlastných tradícií a spoločenských noriem, ktoré si priniesli z predchádzajúceho domova.

Do prednej steny veže kysáckeho evanjelického kostola bola zabudovaná najstaršia slovenská vojvodinská epigrafická pamiatka. Evanjelický kostol sa začal stavať v Kysáci roku 1795. (Fotoarchív ÚKVS)

Okrem určitého percenta Slovákov, ktorí boli rímskokatolíckeho viero-
vyznania, vyše deväťdesiat percent prisťahovalcov malo evanjelické viero-
vyznanie. Išlo o protestantov, ktorí sa priklonili k učeniu Martina Luthera,
a tak ich pri sťahovaní sprevádzala predovšetkým Biblia, písaná archaickou
biblickou češtinou, ako aj mravné zásady, ktoré tento smer v kresťanstve
reprezentoval. Ich oporným bodom bol duchovný život, ktorý posilňovali
kňazi a učitelia. V každej z osád sa veľmi rýchlo pristúpilo k stavaniu modli-
tebníc a škôl a najmä kostolov, keď bol v roku 1781 vydaný Tolerančný pa-
tent, ktorý zaručoval náboženskú slobodu. Súčasťou duchovného života
bolo v tom čase aj zachovávanie materinského jazyka, rodinných a cirkevných
tradícií a všeobecný kultúrny rast slovenskej komunity.

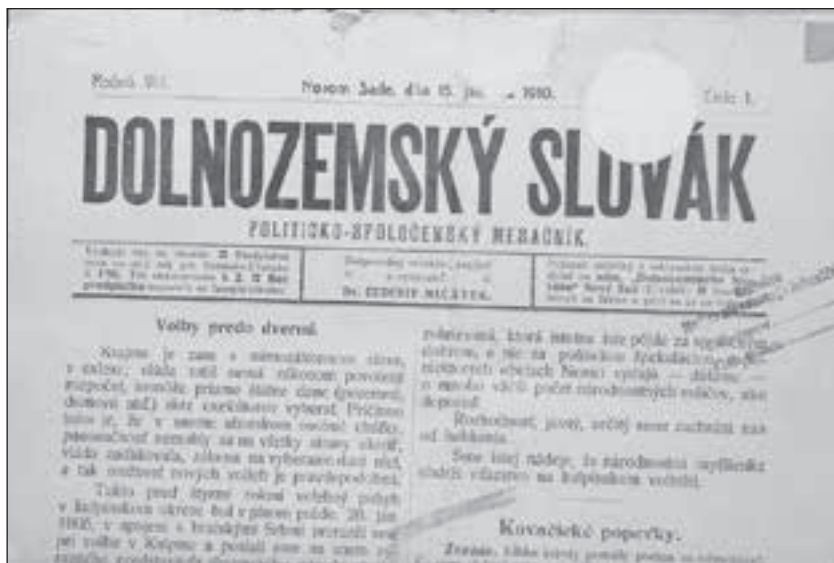
Toto obdobie však bolo aj obdobím osvietenstva na Slovensku, keď sa
viedenský panovnícky dvor a najmä Jozef II. zasadzujú za lepšie postavenie
obyvateľstva a vyššiu vzdelanosť a kultúru. Nositeľmi týchto snažení sú aj
mnohé osobnosti slovenskej inteligencie, ktoré pôsobia v novoosídlených
mestách a dedinách a veľmi dobre spolupracujú so Srbmi. Prví štyria riadite-

Ateliér Cyrila Kutlíka v roku 1898 (Z archívu Ivy Paštrnákovéj)

lia prvého srbského gymnázia v Srijemských Karlovciach boli Slováci (Ján Gros, Andrej Volný, Karol Rummy a Pavel Magda) a v roku 1791 sa stal prvým riaditeľom novozaloženého srbského gymnázia v Novom Sade významný slovenský slavista Pavel Jozef Šafárik. V tridsiatych rokoch 19. storočia v Hložanoch založili P. J. Šafárik, Juraj Rohoň a Michal Godra učennú spoločnosť *Societas Slavica* a v šesťdesiatych rokoch 19. storočia Jozef Podhradský vydáva v Novom Sade dva časopisy pre deti a mládež – *Zorničku* a *Slávika*. Je to aj obdobie rozvoja knižnej kultúry, o čom svedčí prvá kniha vydaná po slovensky na Dolnej zemi v roku 1888 v Nemeckej Palanke – *Báč-srijemski Slováci*. Slováci pôsobili aj v hlavnom meste Srbska, a tak synovec P. J. Šafárika Dr. Janko Šafárik bol jedným zo zakladateľov Národného múzea v Belehrade. V roku 1895 prvú umeleckú kresliarsku školu založil v Belehrade Slovák Cyril Kutlík, pred ním tu však pôsobil aj popredný slovenský výtvarník Jozef Božatech Klemens.

V polovici 19. storočia začínajú organizovane na poli kultúry pôsobiť aj Slováci, potomkovia prvých osadníkov v slovenskom vojvodinskom prostredí. Prvú knižnicu si založili v Petrovci v roku 1845 a tu bola aj v roku 1866 premiéra prvého divadelného predstavenia. Slováci sa združujú v cirkevných

Titulná strana Dolnozemskeho Slováka z roku 1910

a hospodárskych krúžkoch, aby si ekonomicky pomohli, kultúrne a duchovne sa povzniesli, ale najmä aby si upevnili slovenské povedomie. Už v roku 1891 v Petrovci založili Petrovský spevokol, ktorý bol formálne registrovaný roku 1901 a ktorý mal okrem spevu zastrešovať aj ďalšie umelecké činnosti. V podobnej forme začiatkom 20. storočia potom vznikajú ďalšie spolky, najmä čítacie, v ktorých sa vyvíja kultúrna činnosť, zahŕňajúca rôzne segmenty kultúry a umenia. Zároveň v Novom Sade v roku 1902 začína vychádzať prvý ústredný informátor o národnom, spoločenskom, politickom a kultúrnom živote Slovákov vo Vojvodine – časopis Dolnozemský Slovák.

Po skončení prvej svetovej vojny sa Slováci z južných oblastí ocitajú v novom štátnom zriadení. Rozpadom Rakúsko-Uhorska a vznikom Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, neskôr Kráľovstva juhoslovanskeho, sa dostávajú do novej zlomovej pozície, keď sú odlúčení od svojho materského štátu. To sa odrážalo vo zvýšenej aktivite v hospodárskych, politických, spoločenských a kultúrnych procesoch a výsledkom bolo budovanie inštitucionálnych základov slovenskej menšiny. Už roku 1919 vzniká v Petrovci Slovenské gymnázium, ako aj tlačiareň Kultúra, v ktorej sa tlačia slovenské učebnice a knihy. V tom istom roku sa prvýkrát uskutočňujú Slovenské ná-

rodné slávnosti, na ktorých Slováci prezentujú svoju kultúru. Zakladajú sa ďalšie spolky a divadelné skupiny. So sídlom v Novom Sade a neskôr aj v Belehrade pôsobí od roku 1919 Československá beseda Šafárik s cieľom chrániť práva Slovákov a Čechov pred vrchnosťami. O rok neskôr vzniká aj Združenie československých žien, ktoré rozvíjali bohatú činnosť na zveľadenie postavenia žien. V roku 1920 v Petrovci začínajú vychádzať noviny Národná jednota, tiež aj početné časopisy literárneho, kultúrneho a humoristického zamerania (Frčka, Hévis, Snahy, Svit a ďalšie). V roku 1921 sa osamostatňuje Slovenská evanjelická a. v. cirkev v Juhoslávii a v roku 1932 vzniká Matica slovenská v Juhoslávii ako ústredná kultúrna a ľudovovýchovná ustanovizeň.

*Ochotníci prvého divadelného predstavenia v Starej Pazove v roku 1903
(Foto z archívu ÚKVS)*

V tomto medzivojnovom období sú vojvodinskí Slováci nositeľmi hmotných, ako aj duchovných slovenských kultúrnych tradícií, ktoré vidno na každom kroku. Jednak ide o artefakty stelesnené v ľudovom staviteľstve a v bývaní, v ľudových remeslách, v ľudovom umení či v ľudovom kroji, ako aj o tradície späté s nehmotnou kultúrou, akými sú jazyk a jeho nárečia, obyčaje, zvyky, obradné cykly, ľudové rozprávanie, spevy, legendy a pod. Tie sa prenášajú z pokolenia na pokolenie, z generácie na generáciu, a to v relatívne kompaktnej societe. Počas druhej svetovej vojny došlo k ďalšej kultúrnej stagnácii. Nastáva boj o holý život a základnú existenciu. Navyše, v rokoch 1946 – 1948, v akcii „Mať volá“ sa na Slovensko vysťahovala veľká časť tunajšej slovenskej inteligencie, ktorá bola zároveň v najväčšej miere nositeľom kultúrnych aktivít slovenskej komunity.

Po druhej svetovej vojne prichádza k zlučovaniu dovtedy samostatne pôsobiacich slovenských spolkov a združení. Je to na druhej strane obdobie, keď sa utvárajú vhodné podmienky tak na celomenšinové, ako aj na užšie lokálne pôsobenie. Svedčí o tom vydanie prvého čísla týždenníka Hlas ľudu (1944) v Petrovci, ktorý bol pokračovateľom Národnej jednoty, resp. Sloven-

*Detská svadba v Dobanovciach v roku 1938
(Foto z archívu rodiny Čapeľovej z Dobanoviec)*

skej jednoty na novom ideologickom zázemí, ďalej zriadenie Národopisnej zbierky v Petrovci (1949), v Novom Sade zriadenie vysielania v slovenskom jazyku v Rádiu Nový Sad (1949), slovakistiky na Filozofickej fakulte (1961), slovenského programu v TV Nový Sad (1975), Galérie Zuzky Medvedovej v Petrovci (1989) a mnohých iných. Osobitné miesto tu má aj *Galéria ľudových maliarov* založená v Kovačici roku 1955, ktorá z lokálneho rázu časom nadobudla omnoho širší význam pod názvom *Galéria insitného umenia*. Ide o mimoriadne produktívne obdobie, ktorého výsledky vidno najmä na každoročných prehliadkach a festivaloch venovaných hudbe, výtvarníctvu, literatúre, divadelníctvu, tancu a pod. Toto je obdobie aj bohatej vydavateľskej činnosti. Časopis pre deti *Zorníčka* vychádza od roku 1939, zo začiatku pod názvom *Slniečko*. V roku 1949 tlačou začína vychádzať mesačník pre literatúru a kultúru *Nový život*, od roku 1970 vychádza časopis pre mládež *Vzlet*, zároveň však vydavateľskú činnosť naplno reprezentujú diela popredných literárnych osobností a na tisíce vydaných titulov rôznorodých literárnych žánrov. Možno povedať, že v období od konca druhej svetovej vojny až po občiansku vojnu v Srbsku v deväťdesiatych rokoch dosahuje národnostný život najvyššie štandardy v takmer všetkých odvetviach umenia a kultúry. V tom čase bola slovenská menšina aj najpočetnejšia. Mimoriadne výsledky

*Tanečná skupina z Báčskej Palanky na Slovenských národných slávnostiach
(Foto z archívu Vladimíra Kováča)*

v elitnej, ako aj masovej kultúre boli dosiahnuté predovšetkým vďaka húževnatosti, koncentrovanosti a vysokej uvedomelosti jej osobností, ale aj širokých vrstiev.

Deväťdesiate roky 20. stor. priniesli devalváciu celkového kultúrneho života a nastolili mnohé subkultúrne modely. Postupne ako silnel nacionalizmus vyvolaný nesvármí medzi etnikami, silnelo aj etnické sebavedomie a národnostné cítenie menšín. V tomto období sa obnovuje činnosť Matice slovenskej v Juhoslávii (1990) spolu so svojimi miestnymi odbormi (1991) a od roku 1992 sa konajú obnovené *Slovenské národné slávnosti*. Napriek ťažkostiam oslavujú Slováci dôstojne svoje významné jubileum – *250 rokov života Slovákov vo Vojvodine*. Pod záštitou Spolku slovenských slovakistov sa koná medzinárodné sympóziu v Novom Sade a v Petrovci. Následky vojnových deväťdesiatych rokov 20. storočia sú pre celú krajinu a jej občanov ďalekosiahle. Slovenská komunita ich pocítila najmä v odchode inteligencie a veľkého počtu vzdelaných ľudí na Slovensko a do zahraničia vôbec.

V roku 2000 sa v Srbsku uskutočnili demokratické zmeny, ktoré umožnili nové menšinové aktivity. Mimoriadne citlivú otázku vyriešili zriadením kultúrnej autonómie pre takmer dvadsať národnostných spoločenstiev, ktoré žili v prvej dekáde 21. storočia najprv v ZR Juhoslávii, neskôr v štátnom

Publikáciu Slováci v Srbsku z aspektu kultúry, ktorá predstavuje všetky prostredia, v ktorých Slováci mali alebo majú organizované formy kultúrneho života, publikoval v rokoch 2012 a 2013 Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov

Aradáč, Ašaňa, Báčska Palanka, Báčsky Petrovec, Bajša, Begeč, Belehrad, Biele Blato, Bingul'a, Boľovce, Čelarevo, Dobanovce, Erdevík, Hajdušica, Hložany, Jánošík, Kovačica, Kulpín, Kysáč, Laliť, Ľuba, Lug, Nový Sad, Ostojićevo, Padina, Pivnica, Savino Selo, Selenča, Silbaš, Slankamenské Vinohrady, Srijemska Mitrovica, Stará Pazova, Šíd, Višnjićevo, Vojlovica a Zreňanin.

zväzku Srbska a Čiernej Hory a následne v Republike Srbsko. Tak bol vydaný Zákon o ochrane práv a slobôd národnostných menšín (2002), na ktorého základe bola založená aj Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny (2003) a následne upravený aj celý korpus kultúrnej infraštruktúry Slovákov žijúcich v Srbsku. V roku 2002 sa konalo sčítanie obyvateľstva. Podľa jeho výsledkov tu žilo 59 021 Slovákov, z toho vo Vojvodine 56 637. V roku 2009 sa prvýkrát konali voľby do slovenského parlamentu – Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny a vtedy sa do osobitného voličského zoznamu zapísalo vyše 32 000 Slovákov. Podľa sčítania z roku 2012 v Srbsku žije 52 750 Slovákov. Organizované formy kultúrneho a spoločenského života mali a majú v prostrediach:

Aktuálny stav

Kultúrny reťazec patrí k jednému z najzložitejších, lebo spolu s radom profesionálnych ustanovizní tvorí aj rad ochotníckych kultúrno-umeleckých spolkov, združení a organizácií. Kultúrne aktivity od roku 2008 profesionálne zastrešuje Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov a jednotlivé oblasti kultúry majú aj svoje strešné ustanovizne (Galéria Zuzky Medved'ovej, Slovenské vojvodinské múzeum, Slovenské vojvodinské divadlo, Slovenské vydavateľské centrum...). Zároveň tu pôsobí 25 kultúrno-umeleckých spolkov a združe-

ni¹, vyše desať ochotníckych divadelných scén, tiež rad špecializovaných organizácií. V oblasti kultúry pôsobí aj viac než 30 miestnych odborov Matice slovenskej, rovnako tak početné aktivity rozvíja ústredie Matice slovenskej v Srbsku so sídlom v Báčskom Petrovci. Mimoriadnu aktivitu na poli zachovania ľudovej kultúry zaznamenáva aj 22 spolkov slovenských žien, ktoré sú združené v Asociácii slovenských združení žien². V oblasti hudby dnes pôsobí sedem speváckych zborov, ktoré sa každoročne stretávajú na Koncerte slovenských zborov vo Vojvodine, zatiaľ čo sa mladí virtuózi verejnosti predstavujú na podujatí *Jarné nôty*. Mladí folkloristi prichádzajú na svoje na Detskom folklórnom festivale *Zlatá brána* a tí dospelí na Folklórnom festivale *Tancuj, tancuj...* Literáti sa už vyše pol storočia stretávajú na *Literárnom snemovaní*, v rámci ktorého sa udeľuje aj cena renomovaného časopisu pre kultúru a literatúru pod názvom *Nový život*. Výtvarníci usporadúvajú výtvarnícke snemovania a *Bienále výtvarných umelcov*, zatiaľ čo divadelníci svoju novú produkciu majú príležitosť predstaviť na Prehliadke slovenského ochotníckeho divadla v Srbsku *Divadelný vavrín*. Novú tvorbu dolnozemsých autorov podporuje

¹ Dom kultúry 3. októbra, Kovačica; Dom kultúry Michala Babinku, Padina; Kultúrno-informačné stredisko Kysáč; Kultúrno-osvetový spolok Jednota, Hložany; Kultúrno-osvetový spolok Mladost', Aradáč; Kultúrno-umelecké stredisko Zvolen, Kulpín; Kultúrno-umelecký spolok Bratstvo, Hajdušica; Kultúrno-umelecký spolok Jánošík, Jánošík; Kultúrno-umelecký spolok Mladost', Lug; Kultúrno-umelecký spolok Petrovská družina, Báčsky Petrovec; Kultúrno-umelecký spolok Silbaš, Silbaš; Kultúrno-umelecký spolok Sládkovič, Boľovce; Kultúrno-umelecký spolok Štefánik, Lalič; Kultúrno-umelecký spolok Vinohrady, Slankamenské Vinohrady; Slovenské kultúrne centrum P. J. Šafárika, Nový Sad; Slovenský dom, Báčska Palanka; Slovenský kultúrno-osvetový spolok Šafárik, Dobanovce; Slovenský kultúrno-osvetový spolok Detvan, Vojlovica-Pančevo; Slovenský kultúrno-osvetový spolok Jednota, Šíd; Slovenský kultúrno-osvetový spolok, Erdevík; Slovenský kultúrno-umelecký spolok hrdinu Janka Čmelíka, Stará Pazova; Slovenský kultúrno-umelecký spolok Pivnica, Pivnica; Slovenský kultúrno-umelecký spolok Štefánik, Binguľa a Slovenský umelecký súbor Krajana – Vojvodina.

² Spolok žien Ruža v Aradáči, Spolok žien pri MOMS Báčska Palanka, Spolok petrovských žien, Aktív žien KUS Šafárik v Dobanovciach, Spolok žien Slovenka v Hložanoch, Združenie žien Jánošíčanka, Spolok slovenských žien v Kovačici, Spolok slovenských žien v Kysáči, Združenie slovenských žien v Laliti, Slovenský spolok žien Ľuba, Spolok žien Padina, Ženská odbočka SKUS-u Detvan, Spolok žien Pivnica, Et-nosekcia pri MOMS Selenča, Združenie žien Dúha, Selenča, Aktív žien Silbaš, Spolok žien Anna Slankamenské Vinohrady, Spolok kulpínskych žien a Združenie pazovských žien pri Spolku hrdinu Janka Čmelíka.

*Záber z Folklórneho festivalu Tancuj, tancuj... z roku 2013 v Hložanoch
(Foto Igor Bovdiš)*

festival DIDA (Divadelné inscenácie dolnozemsých autorov), avšak divadelníci, ale aj iní umelci z radov vojvodinských Slovákov sa zúčastňujú prehliadok a súťaží na všetkých úrovniach Srbska a neraz sa ovcia prvými oceneniami. Lokálne samosprávy rovnako podporujú kultúrne aktivity svojich občanov. Robia to rôznymi spôsobmi, avšak výrazne k tomu prispievajú turistické organizácie či miestne mládežnícke organizácie. V dnešnej dobe nájdeme rôzne záujmové združenia a spolky, ktoré sa venujú jednotlivým oblastiam kultúry a podstatne zvyšujú kvalitu celkovej umeleckej tvorby. V novšej dobe sledujeme vznik tzv. etnodomov, ktoré má už takmer každé slovenské prostredie. Ide prevažne o súkromné zbierky slovenskej ľudovej kultúry, ktoré ich majitelia sprístupňujú verejnosti.

FF *Tancuj, tancuj...* patrí k 11 celomenšinovým podujatiam, ktoré NRSNM vyhlásila za podujatia osobitného významu pre Slovákov žijúcich v Srbsku.

V roku 2009 Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku vyhlásila *Slovenské národné slávnosti* za sviatok všetkých Slovákov žijúcich v Srbsku. Konajú sa každoročne v prvý augustový víkend v Báčskom Petrovci.

V dnešnej dobe majú Slováci v Srbsku 29 kostolov patriacich slovenskej evanjelickej cirkvi, 2 kostoly rímskokatolíckej cirkvi, v ktorých prebiehajú omše po slovensky, svoje kostoly a modlitebne má aj baptistická a metodistická cirkev, tiež sú v slovenskom prostredí prítomné aj iné náboženské de-

Záber zo Slovenských národných slávností

nominácie. Mnohé z kostolov vyhlásené sú za objekty – architektonické pamiatky a chránené sú štátom. V Republike Srbsko v súlade so *Zákonom o cirkvách a náboženských spoločenstvách* (2006) sa za tradičné cirkvi považujú Srbská pravoslávna cirkev, Rímskokatolícka cirkev, Slovenská evanjelická a. v. cirkev, Reformovaná kresťanská cirkev a Evanjelická metodistická cirkev a. v. Tradičnými náboženskými spoločenstvami sú Islamské a Židovské.

Slováci žijúci v Srbsku majú možnosť absolvovať vzdelávací proces v slovenskom jazyku v dvanástich územných celkoch: Báčsky Petrovec, Kovačica, Báč, Báčska Palanka, Stará Pazova, Šíd, Beočin, Plandište, Alibunar, Odžaci, Nový Sad, Zreňanin, Pančevo, Surčin a Inđija. Sieť výchovných a vzdelávacích ustanovizní v slovenskom jazyku na nižšej a strednej úrovni vzdelávania tvorí 11 predškolských ustanovizní, predškolské ustanovizne v rámci troch základných škôl, sedemnášť základných škôl, dve gymnáziá – Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci a Gymnázium Mihajla Pupina v Kovačici a jedna trieda v Strednej zdravotníckej škole v Novom Sade. Okrem uvedeného existuje aj vyučovanie jazyka s prvkami národnej kultúry. Vyučovanie v slovenčine sa uskutočňuje aj na troch vysokých školách. Slovenský jazyk a literatúru je možné vyštudovať na Oddelení slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade, ale aj na Filologickej fakulte Univerzity v Belehrade.

V Srbsku existujú významné ľudské kapacity potrebné pre uskutočňovanie vyučovania v spisovnej slovenčine na všetkých úrovniach vzdelávania. V pred-

Evanjelický kostol v Kovačici (Foto Michal Madacký)

školských ustanovizniach pracuje 75 vychovávateľov. Na základných školách pracuje 366 učiteľov a na stredných 36. Na Filozofickej fakulte v Novom Sade pracuje 12 učiteľov a na Vysokej odbornej škole pre vychovávateľov v Novom Sade dvaja. Vzdelávanie v jazykoch národnostných menšín v Srbsku je regulované viacerými odvetvovými zákonmi. Podľa platnej legislatívy je štát povinný zabezpečiť vzdelávanie v jazykoch národnostných menšín, ak o to požiada 15 žiakov v škole (resp. menej v špecifických situáciách a so súhlasom rezortného ministra).

O vedeckovýskumnej činnosti vojvodinských Slovákov možno hovoriť predovšetkým v kontexte rozvoja štúdia slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte v Novom Sade. Slovakistická vojvodinská spo-

ločnosť, združenie, ktoré pokračuje v činnosti Spolku vojvodinských slovakistov, aj dnes za hlavnú činnosť má vydávanie *Zborníka Spolku vojvodinských slovakistov*, v ktorom sú publikované vedecké práce týkajúce sa jazyka a kultúry Slovákov. Odborné texty sú publikované aj v mesačníku pre literatúru a kultúru *Nový život*. Mesačník je nositeľom viacerých cien, a to Radu bratstva a jednoty so strieborným vencom (1981), Medaily Andreja Hlinku (1992) a Ceny Literárneho informačného centra z Bratislavy (1999).

Sieť médií, ktoré pripravujú program v slovenskom jazyku, tvoria pokračajnské médiá – Rádiatelevízia Vojvodiny, ako verejný servis občanov AP Vojvodiny, a Novinovo-vydavateľská ustanovizeň Hlas ľudu. V Rádiu a televízii existujú osobitné slovenské redakcie s dlhou tradíciou a vlastnou produkciou. NVU Hlas ľudu okrem týždenníka Hlas ľudu vydáva aj časopis pre deti *Zornička* a mládežnícky časopis *Vzlet*. Program po slovensky vyrábajú a vysielajú aj lokálne rozhlasové stanice: Rádio Báčka, Rádio Petrovec, Rádio Kovačica, Rádio Kysáč, Rádio Stará Pazova, Rádio Báčka Topola a Rádio Šíd, tiež lokálne televízne stanice: TV Kovačica, TV Pančevo, TV Petrovec a TV Stará

Pazova. Svoje obsahy na internete ponúkajú mnohé médiá: www.hl.rs, www.kulpin.net, www.slovackizavod.org.rs a iné.

Záverom

Komunita Slovákov žijúcich v Srbsku je aj v dnešnej dobe mimoriadne čínorodá. Napriek tomu, že ju poznačil odchod mnohých jej príslušníkov do zahraničia, vytrvalo odoláva nástrahám asimilácie a rovnako ako v minulosti aj dnes neustále nachádza nové zdroje a novú silu zrealizovať vysoko nastavené štandardy zachovania a rozvoja slovenského života.

Mimoriadne dôležitou vzpruhou k takejto aktivite je sústavná podpora tak finančná, ako aj odborná, ktorú Slovákom v Srbsku poskytuje Slovenská republika. Vďaka tejto podpore boli zrealizované nespočetné projekty a programy, ktoré prispeli k zachovaniu slovenskej identity na týchto priestoroch, k ochrane kultúrneho dedičstva a k jeho rozvoju. Osobitné miesto v tom má podpora Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý udeľuje prostriedky prostredníctvom grantového systému na oblasť kultúry, vzdelávania, vedy a výskumu, médií, ochrany slovenského jazyka či kultúrneho dedičstva vôbec.

Vďaka aktivite, ktorú títo Slováci rozvíjajú vo všetkých oblastiach verejného a spoločenského života, poznajú dnes Slovákov v Srbsku ako vyspelú menšinu, ktorá si hlboko váži svoje korene, zachováva si svoje tradície a suverénne rozvíja svoje schopnosti a tvorivosť. Zároveň sa Slováci dnes pokladajú za plne integrovanú menšinu, ktorá svojimi osobitosťami a špecifikami vo významnej miere dotvára kultúrnu mozaiku Srbska.

*Autorka je doktorandkou na Katedre estetiky
Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.
Prítomná práca vznikla ako súčasť doktorandského štúdia.*

Použitá literatúra

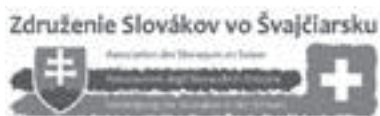
- KOLEKTÍV AUTOROV: *Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku 2003 – 2013*. Nový Sad: Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny. 494 s. ISBN: 978-86-86263-11-7.
- MINÁČ, V.: *Dúchanie do pahrieb*. Bratislava: SMENA 1970. 128 s.
- SKLABINSKÁ, M. – MOSNÁKOVÁ, K.: *Slováci v Srbsku z aspektu kultúry* – druhé doplnené vydanie. Nový Sad: Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov 2013. 408 s. ISBN: 978-86-87947-11-5.
-

Slováci vo Švajčiarsku

Eva Solmošiová

Združenie Slovákov vo Švajčiarsku (ZSvŠ)

Združenie bolo založené v roku 1969 v Zürichu pod názvom Združenie priateľov Slovenska. V roku 1986 sa premenovalo na Združenie Slovákov vo Švajčiarsku.

Je to národno-kultúrna, spoločenská a nezárobková organizácia Slovákov a ich priateľov vo Švajčiarsku. Má svojho predsedu a výbor. Cieľom je združovať osoby slovenskej národnosti, udržiavať a oživovať u nich národné povedomie, jazyk, kultúru a tradície. Propagácia slovenskej kultúry a umenia, ako aj spolupráca s organizáciami s podobným zameraním dopĺňajú zoznam aktivít spolku. Členom združenia sa môže stať každý, kto sa stotožňuje s jeho základnými ustanoveniami a cieľmi.

Spomienka na slávnosť 45. výročia ZSvŠ

Detský karneval

História združenia je naplnená nespočtým množstvom aktivít politického, kultúrneho a spoločenského charakteru. Od svojho vzniku až podnes pripravovalo a pripravuje pre svojich členov a priaznivcov rôzne akadémie, kultúrno-spoločenské i zábavné stretnutia, vedecko-náučné semináre, prednášky, filmové večery, výstavy slovenského umenia a propaguje vystúpenia slovenských umelcov vo Švajčiarsku.

Od r. 1985 do r. 2011 združenie udeľovalo na Deň slovenskej štátnosti Zlaté pero Združenia Slovákov vo Švajčiarsku osobe, ktorá sa zaslúžila písaným slovom o to, aby svet spoznal Slovákov a prispela tým významným spôsobom k upevňovaniu národného povedomia Slovákov v zahraničí.

Združenie bolo v roku 1970 zakladajúcim členom Svetového kongresu Slovákov, bolo vyznamenané Pamätnou medailou Štefana Moyses Matice slovenskej a tiež Pamätnou zlatou medailou sv. Cyrila a Metoda Matice slovenskej.

Nová generácia Slovákov prichádzajúcich do Švajčiarska (po roku 2000) priniesla so sebou aj nového slovenského ducha. Časom sa začala aktívnejšie zaujímať o spolkovú činnosť, prevzala iniciatívu do svojich rúk a činnosť združenia prispôsobila súčasnej, „pretechnizovanej“ dobe. Na svojej webovej stránke zverejňuje informácie o svojich podujatiach.

Slovenská škola a škôlka v Zürichu

Nepretržite od roku 1969 združenie vydáva svoj spolkový bulletin Slovenské zvesti (už 48. ročník), ktorým informuje krajanov o svojej činnosti, podujatiach či o životných cestách našich ľudí vo Švajčiarsku, ako aj o daniach na Slovensku.

Medzi naše najvýznamnejšie podujatia v ostatnom období nepochybne patrilo stretnutie krajanov s prezidentom SR Ivanom Gašparovičom počas jeho oficiálnej návštevy vo Švajčiarsku, ktoré sa uskutočnilo 9. septembra 2012.

V novembri 2014 sme si slávnostnou akadémiou pripomenuli 45 rokov činnosti ZSvŠ. Obe tieto stretnutia v nás zanechali nezabudnuteľné spomienky.

Každoročne organizujeme *Fašiangovú sobotu* s karnevalom pre deti a tanečnou zábavou pre dospelých s vystúpením folklórneho súboru zo Slovenska. Tým si pripomínáme kultúrne tradície našich predkov, spoznávame doteraz nepoznané...

Medzinárodný deň detí oslavujú naši malí i veľkí športovci a ich rodičia na športovom odpoľudní, kde si všetci môžu vyskúšať rôzne športové náradia i nevšedné disciplíny, na záver si všetci spolu zasúťažajú.

Dlhoročná tradícia stretnutí krajanov vo frankofónnej oblasti – v prírode na chate pri Lausanne je dôkazom živého záujmu krajanov o udržiavanie a upevňovanie priateľských vzťahov v slovenskej komunite.

Osobitne dôležitou súčasťou ZSvŠ je naša Slovenská škola a škôlka Zürich, ktorá ponúka našim najmenším možnosť spoznávať svet i domovinu

Odovzdávanie Zlatého pera profesorovi Vnukovi

svojich rodičov hravou formou v slovenčine. Nových slovenských škôlkarov a školákov pribúda aj v iných regiónoch, preto plánujeme otvoriť nové triedy aj v Berne.

Kontakt:

Združenie Slovákov vo Švajčiarsku

Vereinigung der Slowaken in der Schweiz CH

8000 Zürich, Schweiz

Tel.: +41 (0)76 768 26 07

zsvs@zdruzenie.ch

www.slovenskezvisti.ch, www.slovenskaskola.ch

Slováci vo Švédsku

Dušan Daučík,
čestný predseda
Švédsko-Slovenského spolku

Slováci vo Švédsku voľakedy a dnes

Je všeobecne známe, že všade na svete nájdete Slováka. Či je to v pralese Južnej Ameriky, alebo kdesi na Kamčatke, ale celkom iste aj v Škandinávii, vo Švédsku. Je to vlastne veľmi vzácny objav, hoci naše gény sú známe vraj už viac ako 8 000 rokov pod Tatrami, ale tu v tejto krajine sme boli objavení až od roku 1993, keď sa Slovensko osamostatnilo. Dovtedy sme boli Česi! Bez ohľadu na to, či to bol futbal alebo hokej, ale mužstvo bolo české. No a my, ktorí sme privandrovali v 68., boli sme z Československa, ale všeobecne nazývaní „Tjecker“ Česi.

Potom prišla nová fáza. Objav. Slováci, ale s tým nacionalistom Mečiarom, ktorý ich odtrhol od Československa. Nuž od českých korún, českých Píšťan a neviem čo českého, sme si aj my, čo sme si mysleli, že sme predsa len asi Slováci, vytvorili spolok v decembri 1992. Bola to asi zase len naša separatistická odvaha, že sme nezávisle od československého spolku urobili slovenský. Bola to úžasná eufória, ľudia sa schádzali, Matica na Slovensku nám pomáhala... A my? My sme si plným dúškom užívali všetku slovenskú kultúru, ktorú nám vo forme súborov, hercov i spevákov Slovensko pomohlo sprostredkovať. Dnes to znie ako sen, ale Lúčnica, Slovenské dni, konečne aj s vejúcou vlajkou v sprievode švédskej na Skansen v Štokholme – a to po dvakrát boli úžasné zážitky! Všetko sa „mrvílo“ v tomto úžasnom parku v krojoch, v slovenskom duchu. Stánky, hudba, tanec! Podujatí bolo veľmi veľa. Ba dokonca slávny Sládek, alebo Satinský a Lasica prišli zo dvakrát. Boli sme trochu mladší, nadšení. Slovensko bolo vtedy štedré. Robili sme zbierky na pomoc iným na Slovensku a keď bolo treba, aj inde. Sme na to ešte pyšní, ale čas vygumuje veľa. Veď vlastnime asi kus opony v Národnom divadle v Bratislave pomocou zbierky, alebo nespočetné individuálne projekty. A medzi ne patrí aj zbierka pre našich bratov v bývalej Juhoslávii, pre ich Slovenský dom, keď všemocná Ahlbrightová sa podieľala na rozhodnutí ich bombardovať. Táto vyhlásila, že Slovensko je čierna diera Európy!

Teda zbierky a humanitárna pomoc patria vôbec k tradícii nášho spolku. Špeciálne treba spomenúť pravidelnú zbierku na pomoc Slovensku. Trvá 23 rokov! Viac alebo menej. Zo začiatku to boli veľmi intenzívne zásielky kamiónov so zdravotníckym materiálom do rôznych nemocníc, zariadení pre dlhodobých chorých. Invalidné vozíčky, chodúľky, toaletné sedačky, barly, postele, hydraulické postele a pod. Napríklad len v roku 1996 odišlo 9 transportov! Zohnať, naložiť, vypraviť. „Ani sám,“ dnes Aurel spomína, „dodnes nechápem, ako sme to mohli všetko stihnúť a vládnuť!“ Neskôr na Slovensku vznikla Humanitárna rada, ktorá si materiál rozdeľovala sama. Na túto činnosť máme Aurela Reháka, ktorý

*Slovenský časopis
v Švédsku*

obetave činnosť vedie. Členovia často za veľmi nepriaznivého počasia pomáhali nakladať ťažko získané spomínané materiály z tunajších skladov a obmien nemocníc, na kamióny zo Slovenska. Neľahká práca a za obetavosť okrem Aurela si mnohí zaslúžia veľkú vďaku! Spolok obdržal ďakovné uznania, chválu, ale hlavne vďaku od osôb, ktoré tento materiál môžu užívať a im pomohol.

Za tento čas bolo vypravených 83 !!! kamiónov a keby sa postavili za sebou, bolo by to 1411 metrov! (24 el. inv. vozíkov, obyčajné inv. vozíčky, 5400 ks, chodúľky-rolátory 5700 ks, barly 12 035 ks, hydraulické elektrické postele 652 ks, mechanické postele 595 ks, zdviháky 220 ks, sprchovacie stoličky 802 ks, toaletné stoličky 746 ks, sprchovacie postele 13 ks. Celková veľmi redukovane odhadnutá cena materiálu asi za 30 miliónov SEK, teda asi viac ako 3 000 000 EUR!!! Posledný transport odišiel 14. februára 2016. Slováci Slovákom! Ako Aurel povedal: „Najlepší pocit na transporte je, keď je posledné zakývanie šoférovi s dobrým pocitom!“ Tento malý spolok! Aj takí sú Slováci, tam niekde vo Švédsku...

Dnes? Žiaľ, starneme, mladá generácia má iné starosti. O históriu sa veľmi málo, ak vôbec, zaujíma. Zrejme Slovensko sa tiež iným smerom vyvíja, mladí v škole zrejme veľa času histórii nevenujú, aspoň nie tej, že sú Slováci v zahraničí, prečo odišli, čo robia a už vôbec nie, že aj Slovensku sú užitoční. Prevažná časť emigrácie do Švédska prišla okolo roku 1968 – za okupácie ruských a ich komunistických spojencov našej starej vlasti. Každá emigrácia je ťažká. Tá naša o to ťažšia, že našu mladosť poznačila mnohými rodinnými tragédiami a mnohí svojich blízkych viac v živote už nestretli! Ľudská pamäť je krátka, mnohí na tieto časy zabudli, alebo chceli zabudnúť. A také je dnešné Slovensko.

Slováci na Ukrajine

Ivan Latko,
predseda Užhorodského spolku Slovákov

Slováci na Ukrajine a Užhorodský spolok Slovákov

Ivan Latko

Dnešná Zakarpatská oblasť Ukrajiny má zhruba 1 milión 200 tisíc obyvateľov. Tu žijú a pracujú v mieri, bez problémov, ľudia rôznych národností, a to Ukrajinci, Maďari, Rumuni, Rómovia, Rusi, Slováci, Nemci a ďalšie národnosti.

Pri poslednom sčítaní obyvateľstva v roku 2002 sa na Ukrajine hlásilo k slovenskej národnosti približne 7-tisíc obyvateľov. Podľa našich odhadov žije v krajine asi 13 –15 tisíc Slovákov.

Teraz na Ukrajine, hlavne v Zakarpatskej oblasti, funguje niekoľko slovenských spolkov a najznámejšie sú Krajský slovenský spolok Ľ. Štúra, Matica Slovenská na Zakarpatsku, Krajský spolok slovenskej inteligencie a ďalšie... Užhorodský spolok Slovákov funguje od roku 1996, a čo je zaujímavé, celkove má iný smer svojej činnosti ako iné spomínané slovenské organizácie, ktoré viac organizujú folklórne sviatky/veselice, študijné pobyty slovenských detí na Slovensku, konferencie a iné.

Užhorodský spolok Slovákov (USS) je kultúrno-spoločenská dobročinná organizácia, ktorá si dala za cieľ propagovať slovenskú kultúru, tradície, jazyk v našom regióne, a taktiež dobročinne pomáhať starším slovenským spoluobčanom-dôchodcom, ktorí žijú v zakarpatskej oblasti a v jej samotnom centre. Organizácia existuje od septembra 1992 (bola to prvá slovenská organizácia, ktorá bola na Ukrajine právne zaregistrovaná), vtedy sa nazývala Matica slovenská a pod novým názvom Užhorodský spolok Slovákov pracuje od januára 1996.

USS počas svojej existencie sa podarilo mnoho toho splniť zo svojich cieľov v šírení slovenskej kultúry a v slovenských kultúrnych zámeroch. Boli

uskutočnené výstavy výtvarných prác umelcov Jordána a Mikity v Békešskej Čabe, Nyiregyháze a Užhorode. Umelec László Lonovitch z Békešskej Čaby vystavoval svoje diela v Užhorode. V spolupráci s Technickou univerzitou (Fakulta umení) v Košiciach, a za pomoci Slovenského konzulátu v Užhorode boli organizované výstavy o známom architektovi Ľudovítovi Oelschlägerovi (časť budov projektoval pre Užhorod, Mukačevo, Vinohradovo), v Užhorode, Mukačeve, Košiciach a ďalších mestách.

USS sa stal členom niekoľkých medzinárodných organizácií, napr.: Federalistickej organizácie európskych menšín vo Francúzsku (Le Camnet), Federalistickej únie európskych menšín s centrom v meste Flensburg (Nemecko), ktoré nám posielajú aj svoje vydania, spolupracujeme so Zväzom lužických Srbov Domovina (Nemecko) s Chorvátskym kultúrnym spolkom v meste Hradišci (Rakúsko), Zväzom Poliakov v Česku (Český Těšín), Československým zahraničným ústavom v Prahe a Slovensko-českým klubom v Prahe, ktorý vydáva svoj časopis Slovenské dotyky, v ktorom sa objavujú aj publikácie o činnosti USS a o živote Slovákov žijúcich v našom regióne. Výsledkom uvedených priateľských kontaktov sú pozvania a účasť predstaviteľov USS na fórach a konferenciách, ktoré sa uskutočňujú v Českom Těšíne, Prahe, Hradišci, Bautzene (Nemecko), Prešove (Slovensko).

Spolok Slovákov v Užhorode nadviazal priateľské kontakty s niektorými redakciami v SR, napríklad Michalovčan, SME, v ČR-Podkarpatská Rus (ČASOPIS spoločnosti priateľov Podkarpatskej Rusi), Slovenské dotyky, na Ukrajine – Užhorod, Evropa-centr, Sribna Zemľa, kde boli uverejnené publikácie a správy o aktivitách spolku. O činnosti a aktivitách USS, o živote a problémoch Slovákov v regióne boli odovysielané rozhovory s predsedom spolku v rádiu – Slovensko, v zakarpatskej televízii Tisa... Užhorodský spolok Slovákov v spolupráci so Slovenským konzulátom v Užhorode organizoval

*Užhorodský
Náš kultúrno-historický kalendár
z roku 2016*

Vedenie Užhorodského spolku Slovákov z roku 2015

pre aktivistov spolku, krajanov a študentov-slovakistov z Užhorodskej štátnej univerzity – Týždeň slovenského filmu v hoteli Užhorod, ktorý mal obrovský úspech.

Slovenský spolok spolu s oblastným spolkom ochrany pamiatok vytvorili zaujímavé videofilmy *Slováci na Zakarpatsku*, kde sa hovorí o spôsobe života a zvykoch v rôznych slovenských lokalitách oblasti a tiež film *A zbral knihu Zapovitu* – o kultúrnych pamiatkach židovskej menšiny.

Slovenský spolok sa najviac zaoberá publikačnou činnosťou. Od roku 1996 vydávame ročenku *Náš kultúrno-historický kalendár*, kde informujeme o aktivitách spolku, o kultúre, tradíciách Slovákov v regióne, tiež boli vydané publikácie – *Stopami slovenských buditeľov*, *Koledy na Zakarpatí*, *Lastovička*, *Milan Rastislav Štefánik*. Veľký úspech majú reedície – publikácie, ktoré propagujú prvú ČSR, kam patrila Podkarpatská Rus, dnešná Zakarpatská oblasť Ukrajiny. A to sú: *Podkarpatská Rus*, 1922, *Podkarpatská Rus*, 1919 – 1936, *Podkarpatská Rus*, 1936, *Technická práca na Podkarpatskej Rusi*, 1933, *Mukačevský hrad*, 1929, *Užhorod*, 1935, *Chust*, 1933, *Zveme Vás na Chustsko*, 1936, *Mukačevo*, 1935, Jaroslav Dostal *Podkarpatská Rus*, 1936 (turizmus), a mnoho ďalších.

Spolku sa podarilo 15. 11. 2013 odhaliť bronzovú tabuľu na počesť veľkého Slováka M. R. Štefánika vo Veľkom Bereznom, za účasti zástupcov vlády Slovenskej republiky, krajanov a vládnych štruktúr Ukrajiny. Predtým USS v spolupráci s Klubom T. G. Masaryka v Užhorode, krajským spolkom na ochranu pamiatok odhalili bustu T. G. Masaryku v Užhorode (rok 2002. 28. 3), a tiež tabule – v Rachove (28.10. 2010), vo Veľkom Bereznom (19. 5. 2011)... Teraz Užhorodský spolok Slovákov pracuje na realizácii ďalších projektov – otvorení tabule na počesť M. R. Štefánika a T. G. Masaryka – zakladateľov prvej Československej republiky, v obci Perečín (už máme povolenie od miestnej vlády), a tabule na počesť J. A. Komenského v Mukačeve.

Ako vidno, Slovenský spolok v Užhorode môže bez problémov pracovať, propagovať slovenský smer vďaka tomu, že máme demokratický ukrajinský štát. Za totality slovenská menšina nemala možnosť hlásiť sa k svojim koreňom, vôbec sa tu neuznávala existencia slovenskej menšiny... Od čias nezávislosti Ukrajiny všetky národnostné menšiny majú možnosť založiť svoje spolky, otvárať školy, mať rozhlasové a televízne vysielanie a slobodne sa rozprávať vo svojom jazyku a propagovať svoju kultúru... Na druhej strane musíme konštatovať, bohužiaľ, že ukrajinský štát prakticky nepodporuje finančne aktivity spolkov, v našom prípade našu organizáciu. Počas fungovania organizácie nikdy sme nedostali od štátnych orgánov ani minimálnu finančnú podporu na vydavateľskú či propagačnú činnosť. Je to škoda. Vieme, že naopak, ukrajinská menšina od slovenského štátu takú podporu dostáva, napríklad na vydanie časopisu Dukla, novín – Nove žitia, a na ďalšie aktivity Ukrajincov na Slovensku. Preto prosíme kompetentné orgány Slovenskej republiky nejako reagovať na túto vec, aby ukrajinský štát zmenil svoju politiku (finančnú), voči menšinám... Dúfame, že po nových voľbách na Ukrajině situácia sa môže zmeniť k lepšiemu.

V politickom smere Slováci na Ukrajině nie sú aktívni... Napríklad maďarská menšina v Zakarpatskej oblasti má dve politické strany... Problém je v tom, že zatiaľ nemáme žiadnu politickú stranu, ktorá by bola slovenská, alebo ochotná hájiť záujmy slovenskej menšiny. Dúfame, už nastal ten čas, aby taká strana v tomto štáte vznikla... Pravdaže, to záleží na samých Slovákoch a slovenských spolkoch, ktoré pôsobia na Ukrajině.

O aktivitách Užhorodského spolku Slovákov viac sa možno dozvedieť z webových stránok – www.uzhss.sk, www.facebook.com/uzhss

Slováci v USA

Milan Čuba

Slovenská liga v Amerike – strešná organizácia Slovákov v USA

Na začiatku 20. storočia pôsobilo v USA niekoľko slovenských spolkov, organizácií, vychádzali viaceré slovenské noviny. Vtedy sa medzi tamajšími predstaviteľmi slovenskej inteligencie, ktorú reprezentovali aj také mená ako Peter V. Rovnianek, Štefan Furdek, Albert Mamatey, Ignác Gessay, Gustáv Maršal-Petrovský, Anton Bielek, začala kryštalizovať myšlienka o potrebe vzniku jednotnej strešnej organizácie amerických Slovákov. Organizácia mala reprezentovať amerických Slovákov a zabezpečiť účinnejšiu podporu národovcov na Slovensku, ktorí v Uhorsku čelili národnostnému útlaku. Iniciatíva k založeniu takejto organizácie bola formulovaná na zasadnutí Združenia slovenských novinárov v Amerike, ktoré sa konalo 4. apríla 1907 v Pittsburgu.

Túžba po založení strešnej organizácie sa im splnila 30. mája 1907, keď založili Slovenskú ligu v Amerike. Bolo to v Clevelande, keď sa na Národnom kongrese stretlo okolo 10 000 delegátov podporných organizácií, americko-slovenskej tlače a jednotlivcov. Slovenská liga bola vytvorená ako centrum združujúce viaceré už existujúce krajanské spolky. Jej prvoradým cieľom bolo reprezentovať amerických Slovákov a podporovať emancipačné snahy Slovákov vo vtedajšom Uhorsku. Prvým predsedom sa stal Štefan Furdek.

Už v prvom období svojej činnosti liga vyvinula pozoruhodnú činnosť. Okrem početných prednášok a protestných zhromaždení, na ktorých podporovali emancipačné snahy slovenského národa, zorganizovala aj zbierku na národné ciele. V priebehu ďalších desaťročí, počas ktorých žezlo vedenia ligy postupne preberali Peter Rovnianek, Albert Mamatey, Ivan Bielek, Jozef Hušek, Peter Hletko a iní, sa otázka samourčenia slovenského národa stala ústrednou.

V roku 1914 Slovenská liga pod vedením Ivana Daxnera vypracovala *Memorandum o krivdách a požiadavkách slovenských* – politický program, ktorý vyjadroval základné požiadavky slovenského národa. Po vypuknutí

Organizačný výbor festivalu slovenského dedičstva v NY 2015 – sedia zľava: Ján A. Holý, W. Nina Holá, John G. Duch a Jozef Korčák; stoja: Ružena Kováčová, Anna Korčáková, Henrieta Daitová, Renáta Vasilová, Jane Konzelmannová; stoja v druhom rade: Gabriel Kováč, Stanislav Krčmár, Vasil Hlinka, Eva Lysáková, Mária Krutka a Štefan Zluky. (Na snímke chýbajú: Ján Lysák, Karol Vida, Jozef a Mária Jurašiovci, Jozef Rusinák a Zuzana Krčmárová.)

prvej svetovej vojny sa začalo diskutovať aj o optimálnom štátoprávnom postavení Slovákov. Postupne prevládla idea zjednotenia českého a slovenského národa s dôsledným rešpektovaním vzájomnej národnej nezávislosti. Tieto myšlienky obsahovala aj dohoda, ktorú 22. októbra 1915 uzavreli v Clevelande predstavitelia SLA a České národné združenie.

Do dejín sa tento dokument dostal pod názvom *Clevelandská dohoda* podpísaná medzi predstaviteľmi amerických Slovákov a Čechov. Dohoda celkom jednoznačne deklarovala zámer vytvoriť spoločný česko-slovenský štát, a to na federatívnom základe. O dva roky nasledovala *Pittsburská dohoda*, ktorú signoval aj T. G. Masaryk. Ide o dokumenty s kľúčovou dôležitosťou pre záchranu Slovákov spod odnárodňovacieho tlaku Uhorska a pre vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov. V ďalších rokoch Slovenská liga v Amerike vybojovala nespočetné množstvo zápasov za slobodnú a demokratickú Slovensko, ale aj za zachovanie slovenského povedomia v USA.

Americko-slovenské spolky zastúpené Slovenskou ligou v Amerike podporili v r. 1970 vznik Svetového kongresu Slovákov v New Yorku. Jeho prvým predsedom bol Štefan Roman a ústredie sídlilo v Toronte. Programom SKS bolo uplatnenie samourčovacieho práva Slovákov a požiadavka slovenskej

FESTIVAL COMMITTEE		
CHAIRPERSONS		
Nina Holy, CFE		John G. Duch, Esq.
TREASURER		
Rozena Kovac		
RECORDING SECRETARY		
Honrieta Duit		
EXHIBITS CHAIRMAN		
Stan Kremer		
CONCESSIONS CHAIRPERSON		
Susan Kremer		
REFRESHMENT CHAIRPERSON		
Karel Vida		
AD JOURNAL & PUBLICITY CHAIRPERSON		
John A. Holy		
RELIGIOUS COORDINATORS		
Anna Kovcak, Chairperson		
Maria & Josef Jurasi		
PARADE OF FASHION		
Renata Vasileva		
ENTERTAINMENT CO-ORDINATOR		
Jane Komelmann		
HERITAGE & INFORMATION		
Stephen Zuky		
SOCCER TOURNAMENT		
Josef Kovcak		
Gabriel Kovac		
Josef Kusanak		
COMMITTEE ASSISTANTS		
Thomas Duch, Esq.		
Jan & Eva Lysak		
Vasil Hlinka		

Festivalový výbor podľa rozdelenia úloh

štátnosti. Vo svojom programe pokračoval až do vzniku Slovenskej republiky v r. 1993.

V roku 2007 Slovenská liga oslavovala sté výročie svojej existencie. Pri tejto príležitosti delegáciu ligy prijal 24. mája prezident SR Ivan Gašparovič. Okrem iných v delegácii boli predseda ligy Daniel F. Tanzone, generálna tajomníčka Nina Holá, Ján Holý, doživotný čestný generálny tajomník ligy, a i. Podiel amerických Slovákov v zápase za národné oslobodenie a vznik suverénnej slovenskej štátnosti ocenila na svojej májovej schôdzi aj Národná rada SR vo vyhlásení k storočnici založenia Slovenskej ligy v Amerike.

Slovenská liga v Amerike stále pripieva na zachovávanie a rozvoj kultúrneho dedičstva Slovákov doma i vo svete. Symbolicky sa jej členovia vyzbierali na bustu Štefana Furdeka rovnako ako kedysi na celú budovu,

kam bola skulptúra umiestnená, nazývanú práve preto Liga pasáž.

Dnes má Slovenská liga okolo 300 000 členov a 20 miestnych zborov v rôznych štátoch Ameriky. I keď je centrom slovenských organizácií a spolkov, má aj individuálnych členov.

Slovák v Amerike

– najstaršie slovenské periodikum v Amerike

Noviny Slovák v Amerike vznikli v počiatkoch organizovaného slovenského života v Amerike. Prvé číslo vyšlo na štyroch stranách 21. decembra 1898 v Plymouth, Pa. a od svojho založenia pomáhali budovať slovenský život v Amerike. V tom čase vo viacerých oblastiach už existovali slovenské spolky a slovenské farnosti. V týchto enklávach si slovenskí prisťahovalci

vytvárali vlastné kultúrne a národné prostredie, ale s rastúcim počtom slovenských prisťahovalcov vznikala snaha vytvoriť organizácie a časopisy, ktoré by spájali Slovákov z rôznych oblastí Ameriky do národného celku. Tak vznikli fraternalistické organizácie – Národný slovenský spolok, Prvá katolícka slovenská jednota a neskoršie Slovenský katolícky sokol, Živena, Prvá katolícka slovenská ženská jednota a ďalšie. Súčasne vodcovia slovenských spolkov, farností a fraternalistických organizácií sa snažili vytvoriť celonárodnú reprezentáciu, ktorej hlavným poslaním malo byť zjednotenie organizovaných Slovákov v Amerike, aby mohli jednotne a účinne bojovať proti silnejúcej maďarizácii na Slovensku a proti národnostnému útlaku. Toto úsilie bolo korunované úspechom v roku 1907 založením Slovenskej ligy v Amerike a v roku 1911 vznikom Združenia slovenských katolíkov.

Počiatky Slováka v Amerike

Noviny Slováka v Amerike (SvA) boli od svojho vzniku spoločníkom v tomto úsilí. Podporovali snahy po zjednotení Slovákov v Amerike a podporovali boj proti národnostnému útlaku v Uhorsku. Ich začiatok bol skromný. Prvé číslo vyšlo len na štyroch stranách vo východoslovenskom nárečí vo vtedy malom baníckom mestečku Plymouth v Pensylvánii. Rozmery novín boli podobne dnešným rozmerom SvA, avšak trochu menšie.

Na začiatku redakcia nemala jasné predstavy o spisovnej slovenčine. V prvých číslach sa miešajú pojmy Slováka, Slovak, Szlovjak a Slovjak. V prvom čísle na redakčnej strane pod kresbou amerického orla a americkej zástavy sa píše: „Slovak v Amerike vychadzi každú sobotu rano a šetke zpravy mušu buc do pjatku rana prislane. Zpravy odeslane do uverejňena mušu byc dopisovateľovim menom podpisane, inakše dopisy mesca v tychto novinkoch nenajdu. Spolkovo schudze (mitingy) a zabavi (balli) zadarmo budu uverejnene. Predplatná cena na celý rok je 1.00 \$.“

V úvodnom článku sa o. i. tiež píše: „Cieľ novinkoch tychto budze: krajanoch na dobrou cestu privodzic, v zlým jich napominac a rodno bratersku lasku medzi nimi rozšiřovac.“ Úvodník nezabudol ani na národné povedomie prisťahovalcov a nabádal ich: „Otvorce oči vaše zo spanku a tmi a nasledujce narodi tejto zemi, lebo potupa na menach vašich naznačena budze... Staňce na nohy vaše, lebo vaš drahý čas v nečistoce trovice a preto zdvihnice hlasy sve a popatrece do tvári žemi tejto šemelyma očami.“ Už v prvom čísle bolo niekoľko oznámení o spolkových schôdzach a aj oficiálne oznámenie o za-

kladajúcej konvencii Slovenského národného spolku, ktorá sa konala 15. januára 1890. V drobných správach zo sveta je aj takáto kuriozita: „Z Pittsburgu še daz 50 židzi vyscehovali do Palestiny. Idu do svojich predkov domu a tam še chceju usadomic.“ V prvom čísle boli uverejnené aj malé inzercie a žartovný stĺpec *Švavor Racík*. V druhom čísle J. A. Yambara nabáda čitateľov už v spisovnej slovenčine k bratskej láske a vzájomnosti a žiada ich, aby sa vzdelávali v spisovnej slovenčine. Zdôrazňoval tiež, že Slováci v Amerike majú pomáhať starej vlasti a majú mať svojich vlastných slovenských kňazov. SvA bol piatym slovenským periodikom v Amerike. Už 21. októbra 1886 vyšli v Pittsburghu Amerikanszko Slovenske Noviny, ktoré založili Ján Slovenský a Július Wulf. O necelé dva roky títo vydavatelia spolu s Eduardom Schwartzom a J. Markovičom založili (v máji 1888) časopis *Nová vlast*.

1. februára 1989 maďarónsky aktivista Jozef Kossalko založil promaďarsky orientovaný časopis *Zástava*, ktorý bol tiež redigovaný vo východoslovenskom nárečí. Tento časopis vychádzal tiež v Plymouth, Pa. Ako aj SvA, ktorý so *Zástavou* viedol ostré novinárske polemiky o národnej orientácii amerických Slovákov.

Nasledujúcim novým slovenským periodikom v Amerike boli Katolícke noviny, ktoré založil národne orientovaný slovenský kňaz Ignác Jaškovič. Tento kňaz bol aj zakladateľom prvej slovenskej farnosti v Amerike, farnosti sv. Jozefa v meste Hazleton, Pa., ktoré bolo strediskom uhoľnej oblasti vo východnej Pensylvánii.

Krátka história SvA

Po deviatich číslach, ktoré vyšli v Plymouth, Pa., sa SvA presťahovali do Phoenixville, Pa. Ich majiteľ A. S. Ambrose noviny predal slovenskému obchodníkovi Jánovi Gosztonyimu, ktorý pochádzal z Prešova. Ambrose však ostal redaktorom aj naďalej. Vo Phoenixville začali SvA tlačiť vo veľkom novinovom formáte, ktorý si SvA zachovali vyše sto rokov, až do roku 1990.

Po ďalšom roku sa redaktorom SvA stal František Pucher Čiernovodský, ktorý prišiel do Ameriky zo Sv. Jura. Ako slovenský „Zapadniar“ neovládal východoslovenské nárečie, a preto chcel vydávať SvA v spisovnej slovenčine. Pre tieto a iné spory Gozstoni predal SvA sádzačovi Jánovi Spevákovi, ktorý redakciu premiestnil do New Yorku. Tam SvA vychádzali od roku 1891 až do r. 1951, ale už stále v slovenčine. V New Yorku sa novinám darilo veľmi dobre. Pod vedením schopného redaktora Gustáva Maršalla Petrovského získali

mnoho nových predplatiteľov a rozšírili si aj sieť prispievateľov a inzerantov. Švagrovia Racík a Rík tiež priťahovali nových predplatiteľov svojou žartovnou rubrikou, v ktorej vtipne diskutovali o vtedajších národných témach a osobnostiach.

Evanjelický farár C. L. Orbach, ktorý patrili medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenského života v Amerike, sa stal redaktorom SvA v roku 1899. Po smrti J. Speváka Rev. Orbach sa stal aj ich majiteľom.

V priebehu prvej svetovej vojny sa SvA stali denníkom. Burcovali národné povedomie a viedli boj proti Maďarom. Podporovali česko-slovenský odboj a milióndolárovú zbierku. Po skončení vojny SvA vychádzali každý druhý deň. V tridsiatych rokoch minulého storočia postihla hospodárska kríza aj SvA a v r. 1935 im hrozil zánik. V júni prestali vychádzať, ale už od 8. augusta 1935 začali vychádzať dvakrát týždenne. Od r. 1924 do r. 1951 bol s viacerými dlhšími prerušeniami redaktorom kontroverzný Ján Scíranka, ktorý bol aj väznený za podvody s pozemkami. Pod jeho vedením SvA upadali. Ešte pred začiatkom 2. svetovej vojny sa SvA stali týždenníkom.

V roku 1951 prevzal vydávanie SvA prominentný slovenský kňaz Rev. Ján Lach, ktorý ich premiestnil do Chicaga. Redaktorom sa stal spisovateľ a básnik Ján Okál, ktorý podstatne zvýšil ich úroveň.

Koncom roku 1958 Rev. Lach odovzdal vydávanie novín redaktorovi Jednoty Filipovi Hrobákovi a ich redaktorom sa stal schopný novinár Dr. Jozef Paučo, ktorý ich redigoval až do svojej smrti v roku 1975. Niekoľko mesiacov pred svojou smrťou Dr. Paučo odovzdal vlastníctvo SvA Michalovi Krajsovi a jeho otcovi Jozefovi Krajsovi, ktorý bol redaktorom Jednoty. Noví majitelia zmenili SvA na mesačník a redaktorkou sa stala Dragica Paučová.

SvA sa dostali do novej krízy na jar 1989, keď J. Krajša oznámil, že od konca roka prestane vydávať SvA. V priebehu roka napriek viacerým pokusom sa nenašiel nový vydavateľ. Až v decembri 1989 Ján Holý vytvoril vyda-

Funkcionári Slovenskej ligy

vateľskú skupinu a sám sa stal redaktorom. Sídлом redakcie sa stal Passaic, N.J. Pod vedením J. Holého SvA vychádzali až do decembra 2008. Od januára 2009 sú vydavateľmi bratia Milan a Jaroslav Čuba a sídlom redakcie je Linden, N.J.

V rokoch 1918 – 1951 sa okrem už vyššie spomenutých vystriedali v redakcii viacerí významní redaktori. Niektorí z nich boli prominentnými činiteľmi v slovenskom živote. Medzi najvýznamnejších patria Anton Bielek, Albert Tholt Veľkoštiavnický, Karol Štiasny a Eduard Kováč. Od roku 1951 boli v redakcii SvA vplyvné osobnosti (Okál, Paučo, Holý), ktorí zastávali významné funkcie v Slovenskej lige a v exilových organizáciách. Pod ich vedením sa SvA stali jedným z najvplyvnejších slovenských periodík nielen v Amerike, ale aj v celej slovenskej diaspóre.

Slovák v Amerike dnes

Dnes je šéfredaktorom Štefan Dlugolinský. Noviny prinášajú informácie o politickom, spoločenskom a kultúrnom živote na Slovensku, ale aj významné udalosti z Európy a zo sveta. V rubrike *Z nášho života* čitateľom približujú aktuálne diania týkajúce sa amerických, resp. zahraničných Slovákov, potom rozoberajú otázky ekonomiky, imigračných tém, ponúkajú aj zaujímavé príspevky z dejín a portréty slovenských osobností v minulosti a predstavujú slovenské mestá a turisticky lákavé destinácie Slovenska.

Po takmer 130 rokoch života SvA, najstaršieho slovenského periodika v Amerike, tieto noviny ostávajú aj naďalej významným činiteľom v našom národnom živote v Amerike. Ak boli v minulosti bojovníkom proti národnému útlaku a za samostatnosť Slovenska, dnes sú bojovníkom hlavne za zachovanie slovenského života v Amerike.

Alexandra Lane

Slovenská komunita v Severnej Karolíne

Naša slovenská komunita vznikla ako súčasť Českej a Slovenskej školy v Severnej Karolíne. Škola bola založená v septembri 2015 v Durhame a jej zakladateľkou je Marta McCabe, PhD., ktorá sa venuje otázke zachovania rodného jazyka a kultúry prisťahovalcov do USA. Priestory pre fungovanie školy ponúkla Moravská cirkev prameniaca z reformačného hnutia husitov.

Výučba prebieha raz týždenne, dopoludnia deti a popoludní dospelí. Našou filozofiou je nielen sa učiť jazyk, ale aj zábavnou formou priblížiť bohatstvo kultúry, histórie a geografie Slovenska. V rámci výučby deti aj dospelí čítajú, učia sa básničky, riekanky a pesničky a vyrábajú tradičné umelecké predmety, ako napríklad vianočné ozdoby a veľkonočné kraslice.

Každý semester ukončíme besiedkou, kde deti predstavia kúsok z toho, čo sa naučili. Pred Vianocami sme sa zúčastnili Európskeho vianočného trhu, kde sme predávali kapustnicu, paprikáš, halušky a guláš a tým získali fondy,

ktoré prispeli na prevádzku školy. Na záver jarného semestra sme pre deti pripravili oslavu Dňa detí, kde sa deti aj dospelí mohli zapojiť do hier a súťaží, s ktorými sme vyrástli. Táto škola sa stala miestom, kde sa krajanovia stretávajú, vytvárajú nové priateľstvá, delia sa o skúsenosti života v USA a zároveň odovzdávajú svoje kultúrne dedičstvo mladším generáciám.

Joseph Janek

História detroitských Slovákov z druhej polovice 20. storočia

„Národ bez znalosti svojej minulosti nemá ani budúcnosť, ani minulosť, aká ona v skutočnosti bola, lebo história sa dá prekrúcať, ale sama sa nikdy nemení.“

Zlaté jubileum existencie slovenskej katolíckej osady v Detroite, Sv. Cyrila a Metoda, si detroitskí Slováci pripomínali v roku 1972. Ešte dva roky predtým sa delegácia z Detroitu (Janko Beliansky, Dr. Jozef Mikula, Martin Kamenský, Anna Kamenská, Jožko Fecík, Jozef Ferkovič, Jozef Kristofík, Laco Šándor, Vinco a Otília Krajčovicovci a Jozef Janek) zúčastnila zakladajúceho Kongresu Slovákov v slobodnom svete, ktorý sa konal 19. – 21. júna 1970 v New Yorku.

Roku 1975 bol 14. marec najvýznamnejší deň osláv slovenskej nezávislosti. Tento sviatok sme si pripomenuli počas SLOVAK HERITAGE WEEKEND v dňoch od 22. – 23. marca 1975 vo Wayne state Univerzity. V prvý deň podujatia bola prednáška predsedov bratských slovenských združení s dôrazom na budúcnosť slovenského života v Amerike. Premietali sa slovenské filmy a na pódiu vystupovali slovenské folklórne súbory Šarišan, Rozmarín zo susedného

14. marec v Detroite

Delegáti Svetového kongresu Slovákov

kanadského Windsoru a iné. Počas týchto dní boli vystavené pre verejnosť slovenské knihy, časopisy a fotografie. Účastníci tohto podujatia si mohli kúpiť aj rôzne pamiatkové predmety, knihy a chutné slovenské jedlá.

V druhý deň podujatia sa začala oslava slovenskej štátnosti. Anglickým slávnostným rečníkom bol dobre známy profesor Dr. Fred E. Dohrs, prednosta katedry „department of Geography na Detroitskej univerzite WSU“ a plnil aj povinnosť komentátora televíznej stanice WWJ (TV 4) v Detroit. Dr. Dohrs je autorom viacerých kníh a publikácií. Je uznanou autoritou keď ide o stredoeurópske a východoeurópske otázky.

V novembri roku 1975 futbalové mužstvo AC-Slovakia z Detroitu usporiadalo prezentačný banket a zábavu na počesť Rev. Juraja Kadleca, známeho futbalistu z Trnavy, ktorý v 50. rokoch ušiel do Ríma, aby tam mohol študovať teológiu. Neskôr bol farárom v slovenskej osade vo Windsore Ontario a zároveň aj trénerom AC Slovakia. Na bankete do tanca hrala slovenská skupina pod vedením Andyho Galla. Ikona slovenského futbalu Rev. Juraj Kadlec žije teraz v Kanade v domove pre katolíckych kňazov.

V septembri roku 1982 slovenská osada Sv. Cyrila a Metoda oslavovala strieborné výročie vysviacky za kňaza administrátora osady Rev. Elemira (Ela) Mikuša. Bol to horlivý a obetavý kňaz, národovec a poradca. Po odchode Otca Jozefa Nosála z našej osady Rev. Elo Mikuš bol vymenovaný kardiná-

Futbalisti AC-Slovakia

lom Jánom Deardenom za nového administrátora slovenskej osady Sv. Cyrila a Metoda v Detroite. Rev. Elemir Jozef Mikuš je teraz na zaslúženom odpočinku na Záhorí v rodnej dedine Oreské.

Pod vedením Fatra Mikuša aj v spolku ružencovom (Svate Baby) boli aktívni. Usporiadali už tradičné trhy ručných prác a slovenských koláčov a peniaze, ktoré sa dostali, boli investované do fondu nového terajšieho kostola, ktorý bol dokončený roku 1988 pod vedením Otca Ela Mikuša.

Slováci v Detroite už roku 1948 oslavovali sviatok slovenskej štátnosti, a to sa stalo už tradíciou až podnes bez prerušenia.

Uvedieme aspoň niektorých významnejších rečníkov, ktorí sa podieľali na oslavách 14. marca, a ktorí svojimi prednáškami a počas totality povzbudzovali ľud do krajšej budúcnosti ubiedeného slovenského národa, ktorý nemal nádej v blízkej budúcnosti ani na lepší život. Z množstva takýchto úžasných jednotlivcov boli to napríklad: kongresman Thadeus Machrowicz v roku 1955, profesor University Notre Dame v štáte Indiana, Rev. Dr. Jozef Papin v roku 1956, Viktor Freudenfels roku 1957, prof. Michal Svonavec v roku 1961, v roku 1962 nám rečnil luteránsky farár národovec Rudolf Flachbarth, duchovný správca Evanjelickej cirkvi sv. Trojice z Windsoru Ontario, Kanada, advokát Teodor Macejko v roku 1969, Jozef Trubinský, slovenský národovec z Clevelandu v roku 1970, novinár a slovenský buditeľ Janko Beliansky v roku 1971. V roku 1975 to bol americký historik Fred E. Dohrs a hlavný

*Slovenský festival
– kráľovná krásy*

tajomník katolíckeho sokola Tibor T. Kovalovský, ktorý bol aj rečníkom roku 1979. V roku 1977 prednášal hosť z Austrálie, univerzitný profesor Fero Vnuk spolu s opätom rev. Teodorikom Zúbekom. V roku 1978 slovensky básnik národovec rev. Rudolf Dilong, v roku 1980 sudca okresu Wayne Michigan, syn slovenských emigrantov z východného Slovenska Judge Jan H. Hauser. V roku 1982 to bol slovenský básnik Janko Okál. V roku 1985 Jožko Kristofík, predseda Prvej slovenskej katolíckej jednoty, r. 1983 prednášal profesor Ľudo Gorek. Pán farár rev. Elemír Mikuš povzbudzoval ľud slovami v roku 1984. A v roku 1974 to bol svetoznámy diplomat a filo-

zof prof. Dr. Jozef A. Mikuš, ktorý stále hovoril: „Chcem zomrieť na svojej Oravienke“ – a tak sa i stalo. Naposledy bol prednášajúcim mladý Ing. Jožko Kováč. To boli oslavy už po 65-krát, v roku 2013, a to ešte nie je koniec. Lebo ľud tak potupený vo svojej vlastnej zemi za oceánom hrdo zdvihol hlavu. Tam hlasno hovorí ten, čo tam bol nemý. V čom videl hanbu tu, tam vidí slávu. Sám seba spoznal v krajoch Kolumbie a zistil, že až teraz žije.

Slováci vo Veľkej Británii

Juliana Sersenová

Slovenské divadlo v Londýne

Počet Slovákov žijúcich vo Veľkej Británii je v roku 2016 odhadovaný na štyridsaťtisíc. Nie je nezvyčajné, že pri takom počte možno medzi kultúrnymi spolkami krajanov nájsť aj divadelnú skupinu. *Slovenské divadlo v Londýne* sa formovalo od roku 2009 popri združeníach ako napr. folklórne súbory *Morena* (2001), *Karpaty* (2003), detský folklórny súbor *Sovička* (2014) a vzdelávacia spoločnosť *Slovenská víkendová škola* (2007). Pod dramaturgickým a režijným vedením Juliany Sersenovej (nar. r. 1981) skúšali a hrali slovenskí ochotníci počas prvých piatich rokov v priestoroch *Slovenskej katolíckej misie v Londýne*, zahraničnej farnosti fungujúcej samostatne od r. 2007. Možno konštatovať, že podobne ako novodobé európske divadlo aj slovenské londýnske divadlo sa zrodilo a charakteristicky profilovalo v chrámovom prostredí. Od svojich počiatkov až po súčasnosť si divadlo zachovalo isté špecifické črty – inscenuje výlučne vlastné, autorsky pripravené texty, ďalej zapája do hereckých rolí krajanov, väčšinou mladého veku, nezávisle od ich predchádzajúcich hereckých skúseností, a tiež funguje na dobrovoľnej báze. Podobne divadlo plní od začiatku činnosti určité kľúčové funkcie; krajanom v cudzom prostredí umožňuje rýchlo a účinne sa umelecky aktivizovať, hercom aj divákovi pomáha upevňovať svoju národno-kultúrnu identitu, budovať inšpiratívne priateľstvá a svojim členom uľahčuje proces bezpečného zabývania sa v novej krajine. V rozpäť rokoch 2008 – 2016 pripravilo *Slovenské divadlo v Londýne* deväť predstavení rozličného trvania, zrealizovalo dvadsaťsedem repríz a hralo na dvadsiatich rôznych miestach. Podľa obsahu možno identifikovať dve obdobia divadla: v období od apríla 2009 do júna 2014 sa tvorba divadla venovala náboženským a historickým témam (s výnimkou *Anna's Story*) upevňujúc divácku základňu v *Slovenskej katolíckej misii*. Posledné predstavenie, *Migrantská rapsódia*, bolo skúšané od jesene 2014 mimo priestorov misie a predstavenia sa realizovali na úplne nových miestach. Vďaka úmyselne zvolenej všeobecnej téme zo súčasnosti bola hra ponúkaná ši-

rokému spektru slovenských aj zahraničných divákov. Existencia divadla sa dostala do širšieho povedomia Slovákov, žijúcich v Británii a všimli si ju aj slovenské divadelné kruhy. Po mnohých formálnych pomenovaniach divadelnej skupiny sa s hrou *Migrantská rapsódia* začal používať názov *Slovenské komunitné divadlo v Londýne*, finálne zredukovaný na *Slovenské divadlo v Londýne* na jeseň roku 2016, v súvislosti s prípravou nového predstavenia.

Prehľad predstavení v rokoch 2009 – 2016

Šabat, aký sme nečakali (apríl 2009, 30 min.)

Dramatická meditácia na motívy pašijovej hry približovala dusnú atmosféru Bielej soboty. Siedmi herci a herečky, reprezentujúci Ježišových priateľov, zatvorení v jednej miestnosti, jeden po druhom vyplávajú svoje sklamanie a bolesť z toho, že Učiteľ, do ktorého vkladali všetku nádej, je mŕtvy. Spomienky ich retrospektívne vedú na Kalváriu a šabatové stretnutie sa končí trpkým povzdychom „*Takýto šabat sme nečakali*“.

Anna's Story (august 2009, 45 min.)

Skutočný príbeh mladej učiteľky z Moravy, ktorá sa so zlomeným srdcom po rozchode vracia z Londýna domov, predstavili traja herci. Dramatický stret hodnôt nahráva domácomu prostrediu, v ktorom hlavná hrdinka znova nachádza pokoj duše.

Odhalenie nádeje (január 2010, 45 min.)

Tradičná vianočná jasličková hra, sprevádzaná povznášajúcim spevom anjelov, s počtom deväť hercov. Príbeh betlehemskeho páru tu spestrujú ďalšie dva židovské páry s ich osobnými trampotami, ktoré odľahčí až svetlo vianočnej noci.

Next Stop: Holy Spirit (máj 2010, 50 min.)

Biblické deje zmŕtvychvstania situované do prostredia londýnskeho metra. Mária Magdaléna spieva ako pouličná muzikantka v metre, učenici cestujú do Emauz na District line a noviny promptne zverejňujú konšpiráciu, že Ježišovo telo bolo ukradnuté. S pomocou niekoľkých stoličiek a chrámového prostredia táto hra preniesla dávne deje do atmosféry dôverne známej každému Londýňčanovi. Hry sa zúčastnilo desať hercov.

A Sabbath As We Have Never Expected it (apríl 2011, 35 min.)

Hra opakovala predlohu z r. 2009 (*Šabat, aký sme nečakali*), s pridanými piesňami, viachlasmi a pohybovou postavou Bolesti. Sedem hercov čelilo

Šabat, aký sme nečakali, 2011, St. Vincent's Centre, Londýn (Prvá scéna)

výzve hrať aj v angličtine a úspešne predstavilo tvorbu slovenskej mládeže piatim anglickým farnostiam v Londýne.

Svetlo sveta (december 2012, 30 min.)

Séria vianočných skečov so šašom, ktorý sa pokúša lapiť svetelný bod, a s dospelým Ježišom spomínajúcim na svoje detstvo. Zúčastnilo sa na nej desať hercov a diváci boli odmenení predvianočnou kapustnicou.

Mučeníci Slova I (jún 2013, 120 min.)

Veľkolepé a výpravné predstavenie o misii sv. Cyrila a Metoda, v ktorom dôveryhodne ožili všetky postavy rannej stredovekej slovenskej histórie. Prvá časť končí smrťou Konštantína Cyrila v Ríme. Čerpajúc z najnovších historických štúdií, hra si vzala za cieľ predstaviť presné motivácie konania jednotlivých postáv národných dejín. Jedenásť hercov hralo spolu tridsať postáv.

Mučeníci Slova I + II (marec 2014, 150 min.)

Predstavenie bolo doplnené o druhú časť, ktorá odhalila divákovi dianie na Veľkej Morave v období po Konštantínovej smrti. Dramatický osud Metoda zakončil a pád Veľkej Moravy predznamenal pôsobivý pohrebný sprievod.

Migrantská rapsódia / Migrants' Rhapsody (máj 2015, 45 min, plná verzia apríl 2016, 70 min.)

Živé a pulzujúce predstavenie o radoostiach, no hlavne nevyslovených trápeniach slovenských migrantov. Motivácie ich príchodu do Británie, ich anglickú rutinu aj rozhodovanie sa o ďalšom živote rozprávajú piesne, pohybové

Mučeníci Slova I, *Our Lady of la Sallete Catholic Church, Londýn 2013*
(Prvý raz v slovenskej škole)

scény aj drobné zápletky, zakončené alegorickou svadbou migrantov a slečny Velkej Británie. V slovenskom aj v anglickom jazyku hralo šesť hercov.

Migrantská rapsódia, 2016, *John Bosco College Hall, Londýn (Oxford Street)*

Jozefína Kovalčíková,
umelecký vedúci/manager
tel: +44/0/7843496427
e-mail: jozefina@karpatyonline.com
webová stránka: www.karpatyonline.com

Folklórny súbor Karpaty v Londýne

Folklórny súbor Karpaty vznikol vo februári roku 2003 v Londýne. Vytvorila ho malá skupina nadšencov folklóru.

Cieľom folklórneho súboru Karpaty je reprezentovať Slovensko v zahraničí prostredníctvom pôvodnej ľudovej hudby a tanca a zachovať slovenské kultúrne dedičstvo pre budúce generácie.

Názov súboru bol ovplyvnený jeho zostavou, ktorej členovia pochádzajú z „karpatských“ krajín Poľska, Rumunska, Čiech a, samozrejme, väčšinu tvoria Slováci. Aj napriek tejto národnostnej rôznorodosti v repertoári FS Karpaty

Spoločná fotografia

prevládajú ukážky slovenského ľudového folklóru z jednotlivých regiónov Slovenska či už v podobe originálnych krojov, spevu alebo tanca.

FS Karpaty funguje pod umeleckým vedením Jozefíny Kovalčíkovej, ktorá dlhé roky tancovala na Slovensku v prešovskom folklórnom súbore Dubrava. FS Karpaty sa delí na tanečnú, hudobnú a spevácku zložku. Počet členov sa počas rokov vždy pohybuje od 5 do 25. Prevažná väčšina členov má za sebou dlhoročné pôsobenie vo folklórnych skupinách alebo folklórnych súboroch, ako napríklad Šarišan, Dúbrava, Zemplín, Lúčnica a v mnohých ďalších. V Karpatoch sú aj začiatočníci, ktorých do súboru priviedla zvedavosť, priatelia a poznanie za folklórom.

FS Karpaty má za sebou mnoho vystúpení prevažne vo Veľkej Británii, ale vystupoval aj v Čechách, na Slovensku a v Taliansku.

Repertoár Karpat je veľmi pestrý. Nájdete v ňom spevácke a hudobné výstupy, dievčenské koleso z Telgártu, párovy tanec z Telgártu, Flaškový, Krucenu z Raslavič, Karicku z Parchovian, čardáš zo Zemplína, či svadobnú odobierku nevesty z východného Slovenska.

Aktivity súboru môžeme rozdeliť do 7 kategórií:

1. Festivity a vystúpenia vo Veľkej Británii – Thames Festival a Earl's Court Festivity v Londýne, Plavba po Temži, Festival kultúr strednej a východnej Európy v Blackpool atď.

2. Krajské podujatia – Olympiáda – samostatné vystúpenie súboru a spoločné s populárnou skupinou Vidiek, Slovenská a Česká ambasáda, České aerolinie, CASIW-Newport (Wales), CS Párty, komunitné podujatia pre Velehrad (Oslavy Sv. Václava, Svätotajské slávnosti), BCSC (Garden Party), SKVB (Slovenský bál) atď.

3. Festivity a vystúpenia v zahraničí – Praha – Srdce národov, Podpoľianske slávnosti v Detve, Slovenský bál v Bologni, Celoslovenské poľovnícke slávnosti, Dni sv. Huberta vo Sv. Antone.

4. Charitatívna činnosť – koncerty pre školy a postihnuté deti – Joy of sound festival, „International days“ v školách atď.

5. Nedelňa tanečná škola – Rytmicko-tanečná príprava a slovenské ľudové tance z rôznych regiónov.

6. Tematické folklórne zábavy – Slovenské večery, Katarínska zábava, Fašiangová zábava a Majáles. Súčasťou večerov sú folklórne vystúpenia, tanečné školy, ľudové hry, ale aj slovenské tradičné jedlá, prezentácie ľudovo-umeleckých výrobkov a pod.

7. Televízna produkcia – The Battle of the brides – SKY TV (2012), Dancing cheek to cheek: An Intimate history of British dance – BBC4 (2014).

Krajania na Slovensku

Ján Varšo,

predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

O Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) pôsobí od 1. januára 2006 na základe zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov. Jeho základným poslaním je plniť úlohy pri **podpore národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí**

v rámci školstva, vedy a výskumu, kultúry,

informovanosti a médií. ÚSZZ, ako orgán štátnej správy Slovenskej republiky, sa podieľa na naplňovaní článku 7a Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou. Strategické ciele a úlohy ÚSZZ definuje Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 571/2015 z 21. 10. 2015. Pri plnení ústavou a zákonom daných pôsobností vo vzťahu ku krajanom ÚSZZ spolupracuje s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy, najmä Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvom kultúry SR, Ministerstvom vnútra SR a inštitúciami vrátane cirkví a orgánov samosprávy. Zástupcovia krajan-ských spolkov a inštitúcií na stálej konferencii „Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí“ na jeseň každý párny rok hodnotia efektivitu plnenia štátnej politiky vo vzťahu ku krajanom a vytyčujú priority na nasledujúce dva roky.

Ján Varšo

Zákonodarca poskytuje ÚŠZZ na realizáciu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom dva hlavné nástroje – **vydávanie osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí a dotačný systém na podporu krajaňských projektov** pri posilňovaní národného povedomia a kultúrnej identity krajanov. V procese rozhodovania o krajaňských otázkach ÚŠZZ postupuje v zmysle zákonov Slovenskej republiky a tiež uplatňuje zásadu rovnakého zaobchádzania s krajaňskými subjektmi, ale aj špecifického územného prístupu v súlade s potrebami Slovákov žijúcich v zahraničí v jednotlivých štátoch. Prioritou však ostáva zachovanie a rozvíjanie slovenskej identity, kultúry, jazyka a kultúrneho dedičstva v týchto štátoch. Tomuto účelu je usporiadaná tiež organizačná štruktúra úradu, na čele ktorého sú predseda a podpredseda menovaní vládou Slovenskej republiky a agendu spracovávajú tri odbory – Odbor osvedčení a právny/osobný úrad, Odbor strategicko-politický a Odbor teritoriálny a ekonomicko-dotačný.

V oblasti **vydávania osvedčení** Slováka žijúceho v zahraničí, z ktorých pre držiteľa vyplývajú isté pobytové a pracovnoprávne výhody ustanovené osobitnými zákonmi, registrujeme v ostatnom období výrazne zvýšený záujem najmä od Slovákov žijúcich v srbskej Vojvodine. V roku 2015 prijal úrad 1445 žiadostí o vydanie osvedčenia a vydal 1116 osvedčení a masový počet prijatých žiadostí pretrvával aj v roku 2016.

V rámci dotačného systému ÚŠZZ v roku 2015 podporil v oblasti **vzdelávania, vedy a výskumu** 152 projektov v 22 krajinách sveta vo výške 234 333,00 € s výrazným podielom na letné tábory detí krajanov na Slovensku. V oblasti **ľudovej, umeleckej a duchovnej kultúry** úrad v roku 2015 podporil 293 projektov v sume 486 078,60 €. **Informovanosť**, ktorá zohráva dôležitú úlohu pri zveľaďovaní slovenského jazyka vzhľadom na jej masový dosah medzi krajanmi, úrad v roku 2015 podporil 95 projektov v 17 štátoch 111 355,00 eurami. V oblasti **médií** bolo v roku 2015 podporených 21 žiadostí v celkovej sume 28 870,00 €. V roku 2015 organizoval úrad v odbornej súčinnosti s Katedrou žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave Letnú školu žurnalistiky pre 13 redaktorov krajaňských médií.

Okrem krajaňských aktivít v zahraničí podpora smerovala aj na propagáciu kultúry Slovákov žijúcich v zahraničí **na podujatiach organizovaných na Slovensku** (*Divadelná prehliadka – Palárikova Raková, Pamätný deň zahraničných Slovákov, Krajaňská nedeľa a Krajaňský dvor v Detve, Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti v Duločiaci*). V roku 2016 si ÚŠZZ pripomína desať rokov svojej činnosti. Tomuto jubileu bol venovaný aj program v rámci Pamätného dňa zahraničných Slovákov 5. júla 2016 v Brati-

slave pod záštitou predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie. Pamätný deň zahraničných Slovákov je sviatkom vyše milióna Slovákov a ich potomkov, ktorí žijú a pôsobia mimo svojej vlasti, kam odchádzali v rôznych historických etapách vystahovalectva alebo emigrácie. V súlade s vyhlásením Národnej rady Slovenskej republiky z roku 1999 úrad svojou činnosťou potvrdzuje, že Slovensko a Slovenská republika vždy považovali a považujú aktivity Slovákov v zahraničí na národnom poli za integrálnu národnú súčasť, ich život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a ich kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva. Slovenská republika si je vedomá toho, že Slováci vo svete sú spoločnými duchovnými nositeľmi slovenskej štátnosti a oceňuje ich prínos ako integrujúceho činiteľa a mostu preklenujúceho hranice medzi materskou krajinou ich predkov a ich novou vlasťou.

Viac informácií o činnosti ÚSZZ a o programoch určených krajanom na portáli www.uszz.sk.

Zuzana Pavelcová

Krajanské múzeum Matice slovenskej

Hlavné pracovisko Matice slovenskej pre styk a spoluprácu so zahraničnými Slovákmi, slovenskými a slovanskými maticami dostalo názov *Krajanské múzeum Matice slovenskej*. Jeho funkciu spočiatku plnil zahraničný odbor *Slovenskej ligy* pôsobiaci v Bratislave. Po skončení 2. svetovej vojny sa *Slovenská liga* zlúčila s MS a vytvorila nové pracovisko – *Zahraničný odbor MS* – zaoberajúci sa problematikou zahraničných Slovákov. V roku 1953 sa odbor premenoval na *Krajanský odbor*, ktorého kompetencie od roku 1983 prevzal *Československý ústav zahraničný* v Prahe. Do štruktúry MS sa v roku 1968 včlenil *Ústav pre zahraničných Slovákov*. Keď sa v roku 1994 ústav zatvoril, v Bratislave vzniklo *Krajanské múzeum Matice slovenskej*, na ktorého čelo sa postavil prvý riaditeľ KM MS Claude Baláž.

Počas roku 2011 bolo KM MS presídlené z Bratislavy do Martina. Dnes pracovisko plní svoje úlohy na viacerých úsekoch, a to najmä na poli jazykových, kultúrnych a duchovných stykov, vedy, výskumu a spracovávanía dokumentácie (fondov KM MS). V druhej polovici roku 2011 medzi svoje činnosti zaradilo aj sprístupňovanie a lektorovanie stálej expozície venovanej životu a dielu J. C. Hronského.

Dnes KM MS sídli v Dome J. C. Hronského, na adrese Hviezdoslavova 5, 036 01, Martin. Do Martina sa previezli i jeho početné fondy, ktoré tvoria rozsiahle zbierky kníh, periodík, archívnych dokumentov, audiovizuálneho a trojrozmerného materiálu. KM MS fondy celoročne sprístupňuje verejnosti a ponúka konzultačné služby.

Aktivity KM MS zasahujú do rôznych oblastí. Jednu z najdôležitejších činností Krajanského múzea predstavuje styková činnosť s krajanmi. Pracovníci KM MS orientujú svoje aktivity počas roka tak, aby dochádzalo k prehľbovaniu slovenskej kultúry a rozvoju vedy v štátoch Európy i zámoria. Tomuto účelu slúži aktívna účasť na vedeckých konferenciách či fórach (slovenských i zahraničných) a návštevy slovenských kultúrnych podujatí za našimi hranicami. V priebehu roka vychádzajú z KM MS viaceré výzvy na rozličnú spoluprácu, ktoré sú adresované nielen jednotlivcom, spolkom, slovenským maticiam v zahraničí, ale i krajanským redakciám celého sveta. Vďaka nim dokáže KM MS šíriť dôležité informácie.

S krajanskými organizáciami, spolkami či slovenskými a slovanskými maticami spolupracujeme najmä vďaka elektronickej pošte a početným osobným stretnutiam, ktoré sa realizujú nielen na Slovensku, v sídle KM MS, ale i v zahraničí. Tak sa pripravuje pôda na užšiu spoluprácu pre vedecké aktivity i pre rozvoj slovenskej kultúry a jazyka za našimi hranicami.

Na poli vedy a výskumu nás azda najviac reprezentuje ročenka *Slováci v zahraničí*, ktorú sme v roku 2015 zostavili z príspevkov autorov celého sveta. Za pomoci novovymenovanej redakčnej rady vznikol 32. ročník zborníka *Slováci v zahraničí*, do ktorého prispeli krajanovia z Chorvátska, Rumunska, Maďarska, Poľska, Srbska, USA a Austrálie. Postupne sme publikovali kratšie informačné a populárno-náučné články v mnohých krajanských periodikách takmer celého slovenského sveta (USA, Kanada, Francúzsko, Maďarsko, Poľsko, Česko, Rumunsko, Srbsko, Chorvátsko, Švajčiarsko, Švédsko). Niektoré naše články vyšli i na Slovensku, v celoslovenskej a regionálnej tlači. Články a informácie z matičného a krajanského života posielame i na rozličné webportály, najčastejšie na náš matičný portál www.matica.sk, ale i na mnohé krajanské webstránky do celého sveta.

Ďalšou oblasťou našich aktivít je starostlivosť o fondy KM MS. Hmotné dedičstvo – fondy KM MS sú v Martine výskumníkom kedykoľvek k dispozícii a naozaj je po čom siahnuť, je z čoho vyberať. S potešením môžeme konštatovať, že archívne materiály ostali zachované takmer zo všetkých väčších krajín celého sveta. V archíve KM MS máme momentálne viac ako 600 škatúl naplnených archívnymi materiálmi, ktoré odrážajú dejiny Slovákov žijúcich po celom svete. Fond ponúka osobné dokumenty mnohých osobností, nájdeme tu materiály k dejinám Slovákov žijúcich v zahraničí či výtlačky krajanských časopisov. Vo fonde sa sporadicky nájdú aj hmotné veci ako napr. opasok J. Čajaka, agitačný gombík z obdobia pred voľbami Roosevelta, Hronského perá, medailón či trikolóra básnického výboru Č. N. S.

Z Argentíny vo fonde nájdeme materiály F. Hoffmanna, materiály k J. C. Hronskému (jeho život v Argentíne) a najrôznejšie materiály týkajúce sa argentínskych Slovákov. **Austrálsky** fond ponúka archívne dokumenty k p. Vrtielkovi, k Zahraničnej Matici slovenskej, k Slovenskému klubu v Austrálii, ku klubom Slovákov v Austrálii, k stavbe slov. domu, či k III. celoaustrálskemu zjazdu Slovákov v Austrálii. Tento rok nám od neznámeho darcu do fondu pribudli najmä výstrižky z austrálskych časopisov s príspevkami p. J. Vrtielku a p. J. Kazoka, spolu s ich osobnou korešpondenciou. Niekoľko škatúl vo fonde obsahuje aj materiál Slovákov žijúcich v **Belgicku, Brazílii a Bulharsku**. Množstvo materiálu nájdeme v archíve pri záložke **Československo**.

Obsah škatúl tvoria najmä dokumenty ku krajauským vzťahom bývalého Československa so slovenským svetom. Sú tu korešpondencie, príhovory, materiály zaoberajúce sa otázkou spolkov, cirkví, vystaĥovalectva, či zmluvy o rozličnej spolupráci.

Fond obsahujúci dokumenty z **Francúzska** ponúka archívnu pozostalosť p. Baláža, listiny k protifašistickému odboju vo Francúzsku a mnohé materiály k slovenskému vystaĥovalectvu do Francúzska. Nedávno sa náš fond rozrástol o archívne dokumenty zaoberajúce sa dejinami slovenského súboru Dolina vo Francúzsku a pozostalosťou po manželoch Tabačikovcoch, ktorí súbor Dolina dlhé roky viedli. Vo fonde sa nachádzajú fotografie, pozvánky z podujatí, korešpondencia, zborníky slov. ľud. piesní s textami, ďakovné listy, notesy s osobnými poznámkami či adresárom a CD s hudbou súboru.

V archíve nájdeme aj fond z **Ghany**. **Chorvátsky** fond reprezentuje najmä časopis Nový život a škatuľa s fondom M. Czoczekovej- Eichardtovej. Avšak najvhodnejšie chorvátsky fond dopĺňajú materiály zaradené pod bývalú **Juhosláviu**. Bádania zaoberajúci sa dejinami rodu Čajakovcov u nás nájdú ich kompletný rodinný archív, spolu s materiálom k A. M. Čajakovej, či Jánovi Čajakovi ml. Sú v ňom rozličné písomnosti, list. materiál, korešpondencia, mnohé fotky, literárne pokusy, rukopisy a trojrozmerný materiál. Škatule plné všakovakého materiálu prislúchajú aj osobnostiam ako napr. Samuelovi Čelovskému, manželom Lehotským, Ľudovítovi Mičátkovi, Podhradskému, Jánovi Jančovicovi, Štefanovi Majerovi (Báč. Petrovec), Michalovi Benkovi, Jozefovi Maliakovi, J. Čečetkovi, Pavlovi Vrbovskému. Nájdeme tu i dokumenty k národopisnému výskumu p. Botíkovej a p. Brtáňa. V ostatných škatuliach sú rukopisy o ľud. zvykoch, odznaky, pamätné zástavy, spisy o poľnohospodárstve v Aradáči, Banáte, spisy o staviteľstve, dokumenty o juhoslov. protifašistickom odboji, fotokópie z Petrovskej matriky od roku 1818 do roku 1861, dejiny Kovačickej sedliackej banky, kúpno-predajné zmluvy Slovákov v Chorvátsku, výtvarné umenie z Kovačice a škatule plné materiálu o Jánovi Dendúrovi (z Báčskeho Petrovca).

Kanadský fond reprezentujú archívne dokumenty rozličného charakteru ako napr. drobná tlač, časopis Hlas ľudu, korešpondencie 1930 – 49, dokumenty k divadlu Dolina, Slovak Ville, športu, umeniu, folklóru, cirkvi, politickým stranám a rozličným spolkom. Nájdeme tu aj memoáre M. Kijovského a materiály k časopisu Slovenský kanadský sokol.

Fond s tematikou Slovákov žijúcich v **Maďarsku** je veľmi rozsiahly a naozaj pestrý. Zahŕňa nielen korešpondenciu, telegrafy, knihy, rozličné spisy, fotky k osobnostiam (Michal Francisci, Ján Gerči, Ján, Juraj a Ondrej Korbe-

lovci, Ondrej Kulík, Ľ. J. Hrdlička, Ján Sekerka), ale i materiály k dejinám Slovákov, žijúcich v Maďarsku, ako napr. správy uhor. kráľovstva o vysťahovalectve, dejiny osídľovania Dolnej zeme, testamenty (Békeš. Čaba, Sarvaš, Slovenský Komlós), materiály k obchodu, financiám, školstvu, hospodárstvu, urbáru a antifašistickému odboju, doplnené o najrôznejšie dokumenty o aktivitách Slovákov v Maďarsku (*Pamätná kniha Slovákov, Medzinárodné sympóziu emigrantov*, mnohé dokumenty k presídleniu...).

Výskum univerzity v Bremene, dokumenty k Altöttingu, či výtlačky časopisu *Krajanské pozdravy* nájdeme v škatuliach s názvom **Nemecko**. Tento rok (2016) sa vďaka pánovi Bujalkovi nemecký fond rozrástol najmä o takmer kompletne výtlačky časopisu *Krajanské pozdravy* od roku 1990 do roku 2010 a o výber výtlačkov z časopisov *Mladý Slovák* a *Horizont*. Niekoľko dokumentov máme aj z **Poľska, Rakúska, Ruska, Švajčiarska, Talianska** a **Veľkej Británie**. Početnejšie fondy nájdeme pod značkou **Rumunsko**. Mnoho archívnych dokumentov zaznamenáva najmä dejiny presídlenia Slovákov do Rumunska (Slováci v Bukovine, Nadlacká kronika, dejiny nadlackých Slovákov, Bukovinskí Slováci), ba nájdeme tu aj dokumenty týkajúce sa rumunských Slovákov, ako napr.: p. P. P. Dovala, pána L. Kissa, M. Kolimára s množstvom fotodokumentácie. **Španielsky** fond predstavuje najmä osobnú pozostalosť pána Vladimíra Horvátha a **švédsky** fond primárne ponúka materiály k p. Júliusovi Ďatelinkovi.

Posledným, veľmi početným fondom je fond z **USA**. Stále zastúpenie v KM MS majú fondy osobností pôsobiacich v USA, ale aj mnohé iné dokumenty týkajúce sa života Slovákov v Amerike (pohľadnice, fotografie, výstrižky z časopisov, správy, ilustrácie, spomienky, rukopisy, prednášky). Najviac materiálu KM MS vlastní k Jánovi Bradáčovi, Konštantínovi Čulenovi, Milošovi Gosirovskému a J. Tieň-Zvonárovi. Takmer 30 škatúl je plných materiálu viažucemu sa k spolkom Slovákom v USA. Veľa archívnych dokumentov tu nájdeme aj k dejinám slovenského vysťahovalectva do USA (štatistiky vysťahovalectva, preprava emigrantov loďami, osobné spomienky, hymna amerických Slovákov,...) a niekoľko škatúl ukrýva aj výber materiálov z Náprstkového múzea USA.

Okrem iného sú bádateľom k dispozícii archívne dokumenty, ktoré sú uložené priamo v Dome J. C. Hronského. Sú to najmä slovenské knihy a časopisy zo zahraničia.

Počas roku 2015 sme v oblasti archívnej činnosti, akvizície fondov a rozvoja knižnice KM MS, výpožičiek a konzultačných služieb naďalej pokračovali v preregistrovaní fondov KM. Momentálne máme na pôžičky pripravených

68 825 kníh a časopisov. V roku 2015 nám pribudlo 974 akvizícií. Knižnicu sme druhotne pretriedli a kvôli šetreniu priestorových kapacít sme z nej odstránili multiplikáty. V roku 2015 sme do KM prijali štedré knižné dary najmä od Spolku Slovákov v Poľsku, od Matice slovenskej v Srbsku, od Matice slovenskej v Lipovľanoch, od p. Vrtielku z Austrálie, od p. Daučíka zo Švédska, od p. Manákovvej z Francúzska, od p. Bujalku z Nemecka a od Slovenskej národnej knižnice. Medzi najväčší unikát môžeme zaradiť knihy od Švajčiara Urs. H. Kellera, s ktorým sme dohodli prevoz vzácných publikácií po jeho otcovi – veľvyslancovi vo Švajčiarsku. Do KM daroval štyri veľmi vzácne knihy. Sú to: stará česká modlitebná kniha, Budapešť, 1886, otec pána Kellera ju kúpil 7. 8. 1972 v Kovačici od pána Martina Jonáša, slávneho insitného maliara; Slovenská biblia z roku 1912, kúpená od istého pána Jonáša, 5. 6. 1971; Nový zákon, David Gessner, Zürich (Švajčiarsko), 1778 (dátum a miesto nákupu neznáme); Oficio Divino, Todos los Dias di Fiesta y de Precept latina y Castellano, Laplace, Sanchez y Cie, Paríž 1843 (dátum a miesto nákupu neznáme). Všetky knihy KM darovalo A MS, ktorý disponuje lepšími podmienkami na ich uchovanie.

Keďže knižný fond uložený v Dome Jozefa Cígera Hronského sa nám postupne podarilo takmer celý vytriediť a zaregistrovať, začali sme v priebehu roka spracovávať archív. Archívny fond je rozdelený na dve časti: jedna časť (približne 600 škatúl) je uložená v depozite Archívu MS, druhá časť je uložená v Dome Jozefa Cígera Hronského. Časť uložená v A MS je triedená obsahovo, v druhej časti fondov prebieha ešte len prvotné triedenie.

Dodnes sme z fondu uloženého v A MS detailne a úplne presne popísali 200 škatúl. Ich inventár opisuje každú jednotlivinu, ktorá sa v škatuliach nachádza.

KM MS pracuje aj na neustálej registrácii audiovizuálneho materiálu i fotografií. Fotografie, ktoré KM tento rok spracovávalo, sa dotýkali najmä oblasti krajanských stykov v období Československa. Zatriedili sme ich približne 1000. Všetko, čo v KM MS bolo pretriedené, je popísané, uložené a pripravené na bádanie i výpožičky.

V oblasti stykovej činnosti s krajanmi a iných príbuzných činností sme v roku 2015 rozvíjali kontakty najmä pomocou elektronickej pošty. Počas roka krajanom zasielame informácie z matičného diania, vyzývame ich k rozličnej spolupráci (zborník Slováci v zahraničí, časopis Slovensko, súťaž *Prečo mám rád slovenčinu...*) a zodpovedáme im na rozličné otázky. Naďalej naše komunikačné databázy rozširujeme a aktualizujeme. Naším krajanom zasielame SNN, časopis Slovensko a zborník *Slováci v zahraničí*. Styk s krajan-

mi udržujeme i naďalej pomocou našej webstránky a v neposlednom rade sa o našej činnosti dozvedajú krajanovia aj vďaka krajanským periodikám, ktoré publikujú naše články.

Už začiatkom roka sme krajanov informovali o možnosti podania rozličných projektov – od menších projektov na Žilinský samosprávny kraj, cez väčšie projekty na FPÚ, až po veľké projekty na získanie dotácií z EÚ. Vypracovali sme manuál a informovali ich, ako je možné získavať dotácie. KM sa im ponúklo aj ako partner i možný žiadateľ.

Spoločne so slovenskou víkendovou školou vo Francúzsku a v Írsku sme vypracovali veľký makrogrant na podporu výučby slovenského jazyka pre krajanov v západnej Európe. Je spojený s mnohými školiacimi aktivitami na Slovensku a s radom intelektuálnych výstupov. Výsledky podpory, či nepodpory projektu sa dozvieme počas roku 2016.

Tento rok sme sa na niektorých krajanov obrátili s požiadavkou, či by sme s nimi mohli pripraviť rozhovory do SNN, vďaka čomu boli ich snahy a aktivity prezentované aj na stránkach slovenských periodík.

Tiež sme boli úspešní vo vybavovaní sponzorských kníh a didaktických materiálov pre slovenskú školu v kanadskom Calgary, pre knižnicu v Novej Belej (Poľsko) a pre Slovákov v Rumunsku a Maďarsku. Pre Calgary sa KM podarilo sponzorsky vybaviť viac ako 600 kníh, učebníc, šlabikárov a did. materiálov, ktorých prevoz do Calgary zabezpečilo MZV SR. Štedrými darcami boli: MS, slovenské školy i jednotlivci. Ďalších viac ako 130 jednotlivín bolo darovaných do slovenskej knižnice v Novej Belej, v Poľsku. KM darovalo ďalšiu časť knižnice slovenskej a svetovej beletrie od Eleonóry Kránerovej, ktorej pozostalosť spravuje p. Anna Vagovská Slovákom v Maďarsku (časť z nej bola odovzdaná Slovákom v Rumunsku). Pri rokovaní RSŽZ pri MS Matice venovala pracovné listy venované J. C. Hronskému predsedníčke Spolku francúzsko-slovenského priateľstva, p. Edite Manákovej, ktorá ich daruje krajanom pri príležitosti Mikulášskeho posedenia vo Francúzsku. Tiež sme výber pracovných listov z produkcie MS zaslali organizácii Petit Slavik vo Francúzsku. Do chorvátskych Lipovčan sme zaslali Národný kalendár na rok 2016 a stolový kalendár Ľ. Štúra.

Ešte začiatkom roku sme boli oslovení matičiarmi zo Štúra a Petržalky, aby sme podporili výzvu *Rozširujeme slovenskosť medzi Slovákami v Maďarsku!*. KM k výzve napísalo sprievodný list a adresovalo ju Domom Matice slovenskej, MO MS, ZO MS a VO MS. Na podporu tejto výzvy sme spustili fórum na webstránke MS. Na výzvu reagovali viaceré MO MS, a tak podujatie *Spoločnými chodníkmi v znamení prehlbovania priateľstva* v Mlynkoch (Ma-

darsko) podporil aj MO MS zo ŽSK – MO MS Sučany, ktorý krajanom za Mati-cu slovenskú odovzdal zásielku kníh.

V roku 2015 sme sa podieľali aj na realizácii Matičných národných sláv-ností 2015. Organizovali i spoluorganizovali sme v dome Hronského viacero podujatí: prezentáciu kníh z cyklu *Autori jednej knihy*, Matičné Vianoce a umožnili sme vykonávať prednášky Českému spolku vo výstavnej miest-nosti nášho sídla.

Tiež sme sa aktívne zúčastňovali viacerých podujatí: XVIII. roč. festivalu Aničky Jurkovičovej v Novom Meste nad Váhom, XXIII. ročníka festivalu tra-dičnej ľudovej kultúry celoštátnej postupovej súťaže sólistov tanečníkov v ľudovom tanci s medzinárodnou účasťou v obci Dlhé Klčovo, osláv 200. výročia Dr. Ľudovíta Markušovského v Štrbe, slávnostného oceňovania v rámci súťaže *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko...* v No-vých Zámkoch.

Na zahraničných služobných cestách v Poľsku, v Rijeke a v Lipovľanoch sme v mene Spolku francúzsko-slovenského priateľstva odovzdali pamätné medaily súborom: FS Hajduky (Poľsko), FS Spiš (Poľsko), ľudovej kapele Krištofa Pironka (Poľsko), FSS Slovenska z Rijeky (Chorvátsko), tamburášske-mu orchestru Zametski koren (Chorvátsko), FS Bystričan (Slovensko), SZ Lira z Lipovljan (Chorvátsko). Do Chorvátska sme udelili aj Cenu Matice sloven-skej – bronzovú medailu MS pre MO MS Rijeka.

Okrajovú časť našej práce tvorí aj sprístupňovanie a lektorovanie stálej expozi-cie venovanej životu a dielu Hronského. Počas roku 2015 nás navštívilo 3181 hostí. Expozícia je zatriktívnená o niekoľko prezentácií s didaktickými úlohami, o bese-du, film a pracovné listy, vďaka čomu sa k nám školy rady vracajú.

Na poli spolupráce s organizáciami a záujmovými útvarmi sme najinten-zívnejšie spolupracovali s *Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí*. Počas roku 2016 sme spoločne zorganizovali pre krajskú mládež Medzinárodný letný tábor MS. Celoročne sme spolupracovali s českým spolkom, bulhar-ským spolkom, maďarským spolkom a fotoklubom.

V šk. roku 2015/2016 KM spolupracovalo s MK, MŠ, ŠPÚ a Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra v Bratislave na súťaži *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko...* Matica slovenská a jej Krajské múzeum sa spolu s ÚŠZZ podieľali na organizácii IV. kategórie súťaže – ktorá registruje a posudzuje práce zahraničných Slovákov. Tento rok do tejto kategórie prišlo presne 138 prác z pera najmladších i takmer dospelých krajanov.

V roku 2015 KM MS sfunkčnilo Radu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorá je najvyšším poradným orgánom MS v oblasti krajskej problematiky.

Spoločné zasadanie bolo naplánované 11. 11. 2015. Zúčastnilo sa ho pätnásť zahraničných delegátov z ôsmich štátov Európy (Chorvátsko, Švédsko, Maďarsko, Francúzsko, Srbsko, Rumunsko, Česko, Poľsko). Mandát v RSŽZ pri MS bude mať aj Kanada, Čierna Hora a Ukrajina (ktoré s MS spolupracovali diaľkovo). Novozvolení členovia RSŽZ pri MS na svojom zasadnutí prijali viaceré závery, ktoré tvoria platformu odporúčaní v krajskej problematike pre vedenie MS.

Informácie o tom, čo sa u nás chystá, čo sa odohralo, ale i o fondoch KM MS, výpožičných službách a edičnej činnosti nájdete na matičnej webovej stránke www.matica.sk, pod lištou *Vedecké pracoviská – Krajské múzeum*.

V aktuálnych oznamoch sa dozviete i o matičných plánoch a podujatiach na rok 2016.

Katarína Mosnáková-Baglašová

Krajské kultúrne podujatia na Slovensku

Krajská kultúra, ako osobitný celok celoslovenskej kultúry, v poslednej dobe, zdá sa, získava čoraz väčšiu pozornosť a významné miesto v rámci rôznych kultúrnych podujatí na Slovensku. Pričína sa o to najmä strešná inštitúcia Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ale i mnohé iné organizácie, dokonca aj jednotlivci, ktorí si uvedomujú dôležitosť podpory, zachovávaní a prezentácie krajskej kultúry a ktorým záleží na tom, aby sme o sebe získali čoraz viac informácií a aby sme aj zďaleka stále zostali blízki. K tomu prispievajú i slovenské médiá, najmä verejnoprávny Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS) s jej vysielačmi okruhmi Rádio Slovensko, Rádio Slovakia International, Rádio Regina, ako aj s televíznym programom STV2, týždenníky Slovenka, Literárny týždenník či Slovenské národné noviny.

V neposlednom rade, aby sme viac vedeli sami o sebe – Slováci o Slovákoch, existuje rad podujatí, ktoré každoročne privítajú zahraničných Slovákov zblízka i zďaleka a pripomenú, že aj za hranicami Slovenska sa stále zachovávajú slovenské tradície a pulzuje nová slovenská kultúra. Niektoré z nich majú svetový význam, ako napríklad *Pamätný deň zahraničných Slovákov*. Niektoré sa môžu pochváliť skutočne úctyhodným vekom organizovania, akou je i *Krajská nedeľa v Detve*, iné sú zasa novšieho dátumu, alebo sa konajú iba jednorazovo, ako sú napríklad početné umelecké výstavy, literárne stretnutia, divadelné predstavenia a pod. Každopádne všetky tieto formy prispievajú k šíreniu dobrého mena zahraničných Slovákov a k prezentácii krajského sveta tam, kde sa ten svet vlastne aj začal.

Pre krajanov sú tie podujatia rovnako veľmi vzácne, lebo upevňujú ich národné čítanie, myslenie a identitu a sú živým ohnivom tých jedinečných slovensko-slovenských vzťahov.

V tejto ročenke si posvietime na niektoré krajské podujatia, ktoré sa na Slovensku konali v roku 2016:

Pamätný deň zahraničných Slovákov v Bratislave

Pamätný deň zahraničných Slovákov sa na Slovensku oslavuje každoročne 5. júla, počnúc rokom 1993. V roku 2016, keď Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí oslávil 10. výročie svojej existencie, sa pamätný deň zaznamenal až tromi programami.

V doobedňajších hodinách boli slávnostne položené kvety k základnému kameňu slovenského vystahovalectva v Sade Janka Kráľa. Tento kameň z neopracovaného červeného mramoru z Tardošovského lomu v roku 2000 darovali Slováci z Maďarska ako symbolický základ budovania potenciálneho Múzea slovenského vystahovalectva. Pri ňom hovoril predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Ján Varšo, ktorý okrem iného povedal, že Slováci v zahraničí oduševnení láskou k vlasti svojich predkov či k svojej niekdajšej domovine vytvárajú svoje malé, ale nepochybne obdivuhodné dejiny zahraničných Slovákov. *Preto im vzdávame vďaku i obdiv, sú nedeliteľnou súčasťou nášho slovenského sveta*, povedal J. Varšo. Peknému počtu prítomných sa prihovril i predseda Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí Vladimír Skalský. Program spestrili členovia Komorného zboru Viliama Figuša Bystrého z Padiny prednesom slovenskej hymny a skladieb *Hojže Bože* a *Keď sa Slovák preč do sveta uberal*.

Poobede oslavy pokračovali vernisážou fotografií pod názvom *Krajanské foto-dotyky*, ktorú pripravil Ľudovít Pomichal, ktorý využil okrem vlastnej

*Pamätný deň Slovákov v Bratislave v parku Janka Kráľa
(Foto Katarína Mosnáková-Baglašová)*

Záber z otvorenia výstavy Krajanské foto-dotyky

tvorby aj fotozábery krajanských fotografov. Tu sa zároveň vyzdvihlo jubileum Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a vo svojom príhovore im gratuloval Vladimír Valentík, kultúrny dejateľ z radov vojvodinských Slovákov. Slávnostný tón podujatiu dalo vokálne trio z Mlynkov a huslistka Ivana Jašová.

Do tretice na Hlavnom námestí odznel pútavý a bohato navštvienený program *Zelená ratolesť – Slovenské pozdravy spoza hraníc*, ktorý stvárnil umelci z Maďarska, Rumunska, Rakúska, Kanady a zo Srbska. Scenár a réžiu programu mal na starosti Michal Babiak. V programe spievalo Pilíšske trio z Mlynkov, tiež sólista Jozef Ivaška z Rakúska, zatancovali dva folklórne súbory z Kanady: Folklórny súbor Východná Slovák Dancers z Toronta a Folklórny súbor Slovak Domovina Dancers z Windsoru a predstavil sa aj Folklórny súbor Sálašan z rumunského Nadlaku. Z vojvodinských Slovákov vystupovali: Komorný zbor Viliama Figuša Bystrého z Padiny, huslistka Ivana Jašová, ktorá je v súčasnej dobe členkou nórskeho symfonického orchestra Stavanger, sólistka Slovenka Benková-Martinková z Báčskeho Petrovca, študent vokálnej interpretácie Andrej Kaňa a klavirista Marek Stupavský, ktorí súčasne študujú v Bratislave, a pohybové divadlo VHV zo Starej Pazovy. Na záver programu odznela pieseň *Najkrajší kút v šírom svete je moja rodná zem*, ktorá nenechala ľahostajných početných prítomných v bratislavskom Starom meste. Vďační Slováci vyprevadili krajanov veľkým a dlhým potleskom.

Pamätný deň zahraničných Slovákov sa konal v organizácii ÚSZZ a pod záštitou Predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie.

Som milióny Slovákov vo svete. Som slovenský národ, ktorý nežije na Slovensku. Som milióny tých, ktorí sa vo svete stratili, ale ešte viacej tých, ktorí nezabudli, odkiaľ prišli. Som milióny tých, ktorí Slovensko každý deň nevidia, ale každú noc snívajú. Som milióny tých, ktorí v dni bežné posvätné pracujú vo svete, ale vo chvíľach sviatočných prichádzajú domov, na Slovensko. Som milióny tých, ktorí vás, tento ľud na Slovensku, stále nesieme v srdci a vy o tom možno ani nevíete.

Michal Babiak

Krajanská nedeľa a Krajanský dvor na Detve

Krajanská nedeľa, ako jeden z programov Slávností pod Poľanou v Detve, sa organizuje už 43 rokov. Doposiaľ vystúpil na nej skutočne veľký počet folklórnych súborov, spevákov, muzikantov, tanečníkov z rôznych kútov sveta, ktorí mali česť spolupracovať s početnými známymi slovenskými režisérmi, choreografmi a tanečnými pedagógmi. Oblúbenou témou pri tomto programe je téma vysťahovalectva v rôznych

*Nové logo podujatia autora
Ivana Baglaša*

Krajanská nedeľa, záber z programu (Foto Ľudo Pomichal)

Krajanský dvor (Foto Ľudo Pomichal)

formách a predvedeniach. Tá sa zopakovala aj v roku 2016, ibaže v užšom aspekte, a to ako sťahovanie Slovákov do zámoria. Z dôvodu umeleckého stvárnenia programu *Keď išiel tatko do sveta* režisér programu Vlastimíl Fabišík do Krajanskej nedele 2016 zaradil: Folklórny súbor Nádeje z Paríža, Folklórny súbor Limbora z Prahy, Folklórny súbor Morena z Londýna, Folklórny súbor Šarišan zo Sterling Heights, Michigan, Folklórny súbor Východná Slovákov Dancers z Toronta a Folklórny súbor Slovak Domovina Dancers z Windsor, z Kanady, Spevácku skupinu Dolina z francúzskeho mesta Montpellier, Dixieland Gustava Broma, orchester Českého rozhlasu a Ľudovú hudbu Šarišan z Prešova.

V poradí 43. Krajanská nedeľa sa konala 10. júla na detvianskom amfiteátri v rámci 51. Slávností pod Poľanou. Garantom uvedenia bol Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a záštitu nad programom prevzal šéf rezortu zahraničia Miroslav Lajčák.

Jedným zo sprievodných podujatí Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve je *Krajanský dvor*, ktorý od roku 2014 organizuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V roku 2016 sa konal po tretíkrát a početným návštevníkom v dňoch 8. – 10. júla ponúkol množstvo tradičných špecialít, starodávne remeslá, ľudovomelecke výrobky a bohatý program na javisku.

Na stánkoch svoju prácu a zručnosti predstavili spolky, organizácie a jednotlivci Slovákov z Dolnej zeme (Maďarsko, Rumunsko, Srbsko a Chorvátsko), ako aj Slováci z Poľska a Francúzska. Šikovným kuchárkam a remeselníkom, ako aj početným návštevníkom atmosféru spríjemnil viachodinný program, v ktorom sa striedali spev, tanec, slovo, hudba, pestrosť krojov.

Krajanov navštívili a ich ponuky odsledovali a ochutnali aj niekoľkí predstavitelia spoločenského a politického života Slovenska, medzi nimi pán Ivan Gašparovič, exprezident Slovenskej republiky, a pán Lukáš Parizek, štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR.

Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti v Dulovciach

Jubilejný 20. ročník Južnoslovenských detských a mládežníckych folklórnych slávností v Dulovciach sa konal v dňoch 1. a 2. júla 2016 v miestnom amfiteátri. Dvojdňový pestrý program ponúkol vystúpenia s viac ako 200 mladými folkloristami z dvanástich súborov a z piatich krajín sveta.

V programe pod režisérskou taktovkou Martina Urbana vystúpili: DFS Lúčík, Dulovce, DFS Rosnička, Hurbanovo, DFS Matičiarik, Banská Bystrica, DFS Čechinka, Bratislava, DFS Dunajíček, Komárno, Slovenský kultúrno-umelecký spolok Ivana Brníka Slováka, Jelisavec, Chorvátsko, Mládežnícky folklórny spolok Sálašan, Nadlak, Rumunsko, DFS Limborka, Praha, Česká republika, Folklórny súbor Domovina, Windsor, Kanada, Detský folklórny súbor Holubička z Padiny a Orchestrík Základnej školy Jána Kollára zo Selenče zo Srbska.

Zahraniční Slováci na Helpe

V nedeľu 26. júna na 51. ročníku Horehronských dní spevu a tanca v Helpe odznel krajaňský koncert pod názvom *Poslali ma naši k vašim*, ktorý stvárnil členovia Folklórneho súboru *Vreteno* z Kysáča, účastníci VII. ročníka *Letnej školy choreografie ľudového tanca* a speváčka a moderátorka programu Katarína Mosnáková-Baglašová.

Záber z folklórneho vystúpenia

Bol to zároveň aj rozlúčkový deň pre frekventantov *Letnej školy choreografie*, ktorí na Horehroní pobudli 10 dní s cieľom získať nové vedomosti a zručnosti v oblasti horehronských ľudových tancov, hudby a piesní. Odborným garantom seminára bol doc. Ján Blaho, pedagóg VŠMU v Bratislave, a lektorom bol Martin Urban, choreograf a tanečný pedagóg.

Krajania z Česka, Poľska, Ukrajny, Maďarska, Rumunska a Srbska absolvovali tance z Čierneho Balogu, ženské tance z Polomky, Heľpy, Šumiaca a Telgártu, mužské cifrovania z Pohorelej a čardáše z Telgártu. Okrem toho mali možnosť oboznámiť sa s regiónom Horehronia, jeho kultúrou, históriou a súčasnosťou.

Letnú školu organizuje Centrum ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave. Cieľom tohto projektu je, aby krajania získali vedomosti a praktické zručnosti z oblasti tancov z rôznych regiónov Slovenska a aby ich následne odovzdávali doma, vo folklórnych súboroch, v ktorých pôsobia.

Kongres slovenských spisovateľov

V dňoch 22. – 23. septembra 2016 sa v Trenčianskych Tepliciach konal Kongres slovenských spisovateľov. Organizoval ho Spolok slovenských spisovateľov (SSS), SC PEN, Klub nezávislých spisovateľov, Klub literatúry faktu a ďalšie inštitúcie pri príležitosti 80. výročia pamätného turčianskoteplického Kongresu slovenských spisovateľov, vedeckých pracovníkov a publicistov, ktorý sa uskutočnil v roku 1936 a priniesol veľký ohlas v kultúre a spoločenskom živote na Slovensku. Vyzdvihol to vo svojom príhovore aj predseda SSS Miroslav Bielik, ktorý ešte pred oficiálnym otvorením kongresu, 21. septembra, vítal účastníkov na pôde parlamentu Slovenskej republiky spolu predsedom Národnej rady SR Andrejom Dankom.

Nový kongres mal medzinárodnú účasť a privítal spisovateľov a publicistov z 12 európskych krajín. Zo zahraničných slovenských literátov boli prítomní: Miroslaw Molitoris a Milica Majerikova Molitoris z Poľska, Sandra Kraljová-Vukšićová z Chorvátska a početná delegácia zo Srbska v zastúpení: literárny vedec a kritik Michal Harpáň, spisovatelia Viera Benková, Miroslav Demák, Martin Prebudila, prekladateľka Zdenka Valentová- Beličová, riaditeľ Slovenského vydavateľského centra Vladimír Valentík a riaditeľ Slovenského vojvodinského múzea Pavel Čáni. O postavení slovenských spisovateľov v zahraničí hovoril predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí Vladimír Skalský.

*Účastníci kongresu v Národnej rade v Bratislave spolu s predsedom Andrejom Dankom
21. septembra 2016*

V spoločnom Vyhlásení účastníci okrem iného konštatovali, že kongres priniesol podnetné retrospektívy, prieniky, odkazy a nové výzvy odvíjajúce sa od prvého kongresu v roku 1936, poukázal na sociálny aspekt postavenia spisovateľa v dnešnej spoločnosti – vzhľadom na to, že výsledky tvorivého literárneho procesu sa nedoceňujú najmä v porovnaní s inými umeleckými žánrami, tobôž v medzinárodných reláciách; analyticky, s tvorivým zaujatím nastolil problémy vzťahu literatúra a čitateľ, prispel k hlbšiemu poznaniu národných literatúr v európskom kontexte, upevneniu i rozšíreniu kontaktov medzi spisovateľmi a ich organizáciami v medzinárodnom meradle a k prehĺbeniu spolupráce medzi autormi literárnych diel a prekladateľmi, ale aj medzi autormi, vydavateľmi a knižnou distribúciou. Mnohé z týchto konštatovaní sú spoločné pre spisovateľov nielen na Slovensku, ale aj v zúčastnených krajinách.

Význam a dôležitosť Kongresu podčiarkla skutočnosť, že sa uskutočnil v čase predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie a pod záštitou premiéra SR Roberta Fica.

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí

V dňoch 28. – 29. októbra 2016 sa v Bratislave konala Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí s tematickým okruhom:

Zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a potreba jeho novelizácie v kontexte doterajších skúseností a novej Koncepcie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020.

Desať rokov Zákona 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí a pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: podpora a uchovávanie národného povedomia, jazykovej a kultúrnej identity krajanov v slovenskom svete vo svetle doterajších skúseností Slovákov žijúcich v zahraničí.

Je to jedno z najvýznamnejších podujatí v oblasti štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí, ktoré organizuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí každé dva roky.

Zuzana Onuferová

Slovenská agentúra pre cestovný ruch

Dovolenka na Slovensku – dobrý nápad

Slovensko má bohatú históriu, ktorú dokumentuje viac ako 180 hradov po celej krajine. Na Oravskom hrade môžete prehliadku spojiť s plavbou na plti po rieke Orava, na majestátnom Trenčianskom hrade nájdete studňu lásky. Medzi najromantickejšie hrady Európy patrí Bojnický zámok s populárnym medzinárodným festivalom strašidiel alebo nočnými prehliadkami počas leta. Na Spišskom hrade, zapísanom v zozname UNESCO, spoznáte, ako vyzerala stredoveká kuchyňa a čo sa v nej varilo. Najmä v lete sa takmer každý víkend na hradoch konajú zaujímavé podujatia, ukážky stredovekého života, remesiel, rytierske hry či rôzne zvyklosti regiónov.

Na Slovensku máme viac ako tisícdevsto minerálnych prameňov. Mnohé sa využívajú na liečenie v kúpeľoch, tie termálne aj na celoročné kúpanie v aquaparkoch. Nájdete ich v Bešeňovej, Oraviciach, Vyhníach, Senci či na Zemplínskej Širave. Popradský AquaCity sa pýši titulom Najlepšie ekologické stredisko na svete. Deti sa vyšantia na toboganoch a v detských bazénoch, v Poprade a Liptovskom Mikuláši aj so slanou vodou. Ak potrebujete posilniť

Spišský hrad

*Na Slovensku je mnoho minerálnych prameňov, ktoré sa využívajú na liečenie v kúpeľoch, tie termálne aj na kúpanie v aquaparkoch, ako je to v Bešeňovej
(Zdroj Foto Grafon)*

svoje zdravie, vyberte si napríklad termálne kúpalisko Podhájska. Slovenské „Mŕtve more“ uzdravilo už tisíce ľudí. Zdravotné účinky liečivých vôd môžete vyskúšať vo viac ako 20 špičkových liečebných kúpeľoch.

Ak ste fanúšikom turistiky a cykloturistiky, vyberte sa na Slovensku do prírody. Čaká na vás viac ako 14 000 kilometrov značených turistických aj cyklistických trás rôznej náročnosti. Pri túrach alebo prechádzaní lesmi môžete zazrieť viacero divoko žijúcich zvierat, ako srny, jelene, vlky, medvede, kamzíky. Panenskú prírodu objavíte v mnohých slovenských regiónoch ako Liptov, Vysoké Tatry, Orava, Pieniny či Slovenský raj. Vo Vysokých Tatrách vás prekvapia okrem skialpinistických a vysokohorských trás aj bezbariérové chodníky. Ocenila ich aj anglická kráľovná Alžbeta II.

Na Slovensku si na svoje prídu aj milovníci dobrého vína a kvalitnej gastronómie. Slovenskí vinári patria k svetovej špičke a ich vína môžete ochutnať na niektorej z ôsmich vínnych ciest. Slovenská gastronómia využíva tradičnú kuchyňu a umne sa inšpiruje najnovšími trendmi. Nájdete v nej typické halušky s bryndzou, ale aj vynikajúcu divinu. Na jeseň si môžete dopriať gurmánske husacie a kačacie hody či ochutnať zabíjačkové špeciality. Nevynechajte ani miestne dobroty ako bratislavské rožky, skalický trdelník, škvarkové pagáče či celú škálu syrov a zážitok je dokonalý.

Vitajte na Slovensku. V bezpečnej krajine v srdci Európy.

Viac tipov na dovolenku na Slovensku nájdete na www.slovakia.travel

Krajanská téma

Vladimír Skalský

predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí

Slovenčina ako kľúč k identite Slovákov v ČR

Úvod

Po rozdelení Česko-Slovenska vznikli dve významné vzájomné menšiny – slovenská v Česku a česká na Slovensku. Slovenská minorita v Česku sa svojou početnosťou stala najväčšou menšinou v ČR a súčasne najväčšou zahraničnou slovenskou komunitou v zahraničí. Deklarovanou početnosťou ju prekonáva komunita Slovákov v USA, avšak ľudí ovládajúcich slovenský jazyk je v USA iba jej časť. Najväčšou komunitou používateľov slovenského jazyka v zahraničí je tak slovenská menšina v ČR, ktorá má dnes 350–400 tisíc príslušníkov (www.uszz.sk/sk/pocty-a-odhady). Každopádne sa ponúka porovnanie týchto dvoch komunit. Čo ich spája, sú fakty, že nemajú slovenské školstvo a sú rozptýlené, žijú v diaspóre. Súčasne ich však výrazne odlišujú iné charakteristiky. Po prvé je to jazyková a kultúrna blízkosť, kvôli ktorej sú používateľmi slovenského jazyka prinajmenšom pasívne, ale často na rôznej úrovni i pasívne, aj ďalší obyvatelia ČR z majoritnej spoločnosti a ostatných minorít, keďže väčšinou majú pôvod na Slovensku aj príslušníci rómskej, maďarskej, ukrajinskej a rusínskej menšiny v ČR. Ďalším rozdielom je, že diaspórny spôsob existencie slovenskej minority v ČR je v niektorých regiónoch vysokou koncentráciou narušený. Napríklad v prípade Prahy, kde žije cca 100 tisíc príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny, môžeme hovoriť o istej enkláve. Tento charakter podporuje vysoká miera inštitucionalizácie a ďalej ho podporia významné projekty, ako zriadenie Slovenského domu v Prahe a na to naviazané rozsiahle aktivity. Rozdielom je aj legislatívny rámec, v ktorom slovenská menšina v ČR žije a ktorý vo svojom súhrne prakticky znamená, že slovenčina je de facto druhým úradným jazykom (v Českej republike neexistuje zákon o štátnom či úradnom jazyku, naopak

Charta regionálnych či menšinových jazykov a asi 80 zákonných noriem kladie slovenčinu na roveň češtiny (Skalský, 2005, s. 6 – 7). Asi najpodstatnejším rozdielom je, že v Česku nedochádza zatiaľ k masívnej strate jazykových kompetencií minority, hoci s ohľadom na prevahu zmiešaných manželstiev sa to dá v horizonte druhej až tretej generácie očakávať. Tento úbytok je na druhej strane neustále kompenzovaný prílevom obyvateľstva zo Slovenska, vrátane príchodu slovenských študentov, ktorých je v súčasnosti v ČR viac než v čase spoločného česko-slovenského štátu.

Demografia

Hoci sme už uviedli, že používateľov slovenského jazyka je viac, v plnej šírke ho využívajú najmä príslušníci slovenskej národnostnej menšiny. Pristavme sa pri demografii tejto minority.

Viac než 300 tisíc bývalých česko-slovenských občanov slovenskej národnosti žijúcich na území Českej republiky sa po rozdelení ČSFR k 1. januáru 1993 ocitlo v pozícii najväčšej národnostnej menšiny v Česku. Podobne sa sformovala česká menšina na Slovensku, v čase rozdelenia tvorená viac než 60 tisíc obyvateľmi Slovenskej republiky, hlásiacimi sa k českej národnosti. Údaje vychádzajú zo sčítania ľudu, domov a bytov v roku 1991, v rámci ktorého sa v ČR prihlásilo k slovenskej národnosti 315 tisíc obyvateľov (www.czso.cz), v SR k českej 65 tisíc respondentov.

Ďalšími procesmi, najmä migráciou zo SR do ČR za prácou a štúdiom, natalitou, mortalitou a v menšej miere aj prirodzenou asimiláciou sa počet členov slovenskej národnostnej menšiny v ČR vyvíjal. V súčasnosti pracujú kompetentné orgány s kvalifikovanými odhadmi v rozmedzí 350 až 400 tisíc príslušníkov (napr. aktuálne dokumenty Rady vlády pre národnostné menšiny alebo dôvodová správa k ratifikácii Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov hovoria o 350 tisíc členoch slovenskej národnostnej menšiny v ČR). Tento počet sa pomerne výrazne líši od výsledkov sčítania ľudu, domov a bytov v roku 2001, a to z viacerých príčin.

Mnohí respondenti mali – skôr neoprávnené – obavy uvádzať tzv. citlivé údaje. V prípade národnosti a náboženského vyznania išlo dokonca o takzvané nepovinné údaje, čo médiá veľmi zdôrazňovali. Slováci žijúci v ČR ako cudzinci sa zjavne vo veľkej časti prípadov na českom území nesčítali. Často dali prednosť sčítaniu na Slovensku. Dôvodom bolo určite aj to, že nezanedbateľná časť z nich žije v ČR, najmä v Prahe, v pololegálne prenajatých bytoch (buď

ide o obecné byty, alebo majitelia nepriznávajú z prenájmu dane, prípadne počet hlásených osôb nezodpovedá počtu osôb, ktoré v byte skutočne žijú). V takýchto bytoch sa obávali sčítať, prípadne im to zakazovali prenajímatelia.

Z iných národností, než je česká (prípadne moravská alebo sliezka), sa však napriek tomu výrazne najviac obyvateľov ČR prihlásilo k slovenskej. Bolo ich 193 190 (z toho 94 744 mužov a 98 446 žien). Ďalších 2 783 ľudí sa prihlásilo k českej i slovenskej národnosti (z toho 1 483 mužov a 1 300 žien). Ide zrejme prevažne o deti zo zmiešaných česko-slovenských rodín, ale aj iných ľudí, ktorí chcú deklarovať takúto dvojité identitu. Vyskytli sa ešte aj iné kombinácie: moravská a slovenská či slovenská a rómska národnosť... Podstatným údajom však je, že takmer 173 tisíc respondentov neuviedlo žiadnu národnosť. Pretože išlo o nepovinný údaj, neznamená to, že by sa nehlásili k žiadnej národnosti (hoci aj takí ľudia nepochybne existujú), ale iba to, že svoju identitu nechceli deklarovať. To robia predovšetkým ľudia s inou, než väčšinovou národnosťou, takže veľkú časť z týchto respondentov tvoria nepochybne príslušníci národnostných menšín, medzi nimi zrejme často aj Slováci.

Uskutočnilo sa aj zisťovanie materinského jazyka. Slovenský uviedlo 208 723 respondentov, český a slovenský ďalších 14 109. O deklarovanom slovenskom pôvode môžeme teda hovoriť prinajmenšom v prípade 223 tisíc obyvateľov ČR, ktorí sa prihlásili k slovenskému, alebo aj slovenskému materinskému jazyku.

Istý pokles počtu obyvateľov slovenskej národnosti (do 20 %), ktorí žijú trvalo (ako občania ČR) v Českej republike, však sčítanie ukázalo. Do istej miery ide o pokračovanie trendu, ktorý sa prejavil už medzi sčítaniami v rokoch 1980 a 1991: vtedy počet občanov, deklarujúcich slovenskú národnosť, poklesol z 359 na 315 tisíc. Tento počet dosiahol v roku 1980 svoje maximum, najväčší nárast sa uskutočnil medzi rokmi 1930 a 1950 (najmä v povojnovom období) – zo 44 na 258 tisíc. Hlavným dôvodom reálneho poklesu početnosti slovenskej menšiny, ktorý iba málo súvisí s výsledkami ostatného sčítania, je fakt, že Slováci v ČR väčšinou uzatvárajú zmiešané manželstvá s českými partnermi a ich deti sa vo väčšine prípadov hlásia iba k českej národnosti.

Veľmi zaujímavým fenoménom sú výsledky týkajúce sa občanov SR dlhodobo žijúcich v ČR. Tých sa sčítalo absurdne málo – 24 201. Dôvody, prečo sa spravidla zrejme sčítali na Slovensku, som už spomenul. Aj tak občania SR predstavujú i podľa sčítania najväčšiu skupinu cudzincov, nasledovaní 21 tisícmi Ukrajincov, 18 tisícmi Vietnamcov, 13 tisícmi Poliakov, ôsmimi tisícmi Rusov a tromi tisícmi Nemcov i Bulharov. Podľa evidencií však v ČR pracuje 60-80 tisíc občanov SR a ďalších 10 tisíc ich študuje na českých vysokých školách.

Dvojité občianstvo ČR a SR zistilo sčítanie u 11 705 obyvateľov ČR. Skutočnosť je tiež vyššia, pretože existuje veľký počet ľudí, ktorí o tom, že majú de facto dvojité občianstvo, ani nevedia, ďalší to z rôznych dôvodov neuviedli.

Ďalšie sčítanie sa uskutočnilo v roku 2011 a jeho analýza dodnes nie je dokončená. Každopádne prinieslo ešte väčšie otázky. Národnosť je na rozdiel od štátnej príslušnosti pociťovou voľbou každého človeka, otázkou jeho základnej identity. Túto dobrovoľnú otázku nevyplnilo pred desiatimi rokmi 173 tisíc ľudí, teraz už 2,74 milióna obyvateľov. Pochopiteľne, častejšie nevyplnia žiadnu národnosť tí, ktorí ju majú odlišnú od majoritnej. Samozrejme, relevanciu dať to zásadne spochybňuje – veď všetci príslušníci národnostných menšín by do tejto čiernej zóny hravo vošli a sčítať sme teda mohli ľubovoľne malú časť z nich. Treba tiež dodať, že predbežné výsledky sú podľa trvalého bydliska či registrovaného pobytu u cudzincov, nie podľa obvyklého bydliska, je preto veľkou otázkou, koľko z cudzincov sa do týchto počtov premietlo. Takisto zatiaľ nie sú spracované viacnásobné národnosti, čo prinesie ďalší nárast počtu príslušníkov národnostných menšín.

Každopádne najviac ľudí sa prihlásilo, samozrejme, k českej národnosti (6 732 104), veľmi výrazne pribudlo Moravanov (522 474), za Slezanov sa prihlásilo 12 231 ľudí, čo boli zrejme často aj Poliaci. Z národnostných menšín je aj v tomto sčítaní jasne najsilnejšou slovenská (149 140) pred poľskou (39 269) a nemeckou (18 772). Mimochodom, podľa sčítania žije najväčší percentuálny podiel Slovákov v Karlovarskom a Moravskosliezskom kraji, nasleduje Praha, najmenej ich žije na Vysočine. K rómskej národnosti sa prihlásilo 5 199 obyvateľov, avšak v tomto prípade urobil Český štatistický úrad jedinu výnimku a uverejnil aj výsledok v kombináciách s inými národnosťami, čím číslo okamžite poskočilo na 13 150. V porovnaní s kvalifikovaným odhadom na úrovni minimálne 200 tisíc je to, samozrejme, smiešne číslo. Napokon aj kvalifikovaný odhad počtu príslušníkov slovenskej menšiny, s ktorým pracuje aj česká vláda, je na úrovni 350-400 tisíc.

Legislatívny rámec

Slovenská národnostná menšina a používanie slovenčiny ako takej sa pohybujú v právnom rámci, danom niekoľkými druhmi dokumentov. Medzi významné medzinárodné dokumenty patria Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín, novo ratifikovaná Európska charta regionálnych či

menšinových jazykov, ako aj bilaterálna Zmluva medzi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci. Samozrejme, základnú úpravu ochrany práv príslušníkov národnostných menšín obsahuje už Ústava ČR a Listina základných práv a slobôd. Konkrétna úprava je obsiahnutá najmä v zákone č. 273/2001 Sb. o právach príslušníkov národnostných menšín; dotačnú politiku (prostredníctvom ministerstiev kultúry a školstva) a ďalšie konkrétna upravujú podzákonné normy.

Z druhej strany upravuje vzťah Slovenskej republiky k tejto menšine Zákon 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí, na základe ktorého bol k 1. 1. 2006 zriadený aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí s vlastnou dotačnou politikou.

Pre slovenskú menšinu boli dôležité aj zmeny v zákonoch o občianstve, ktoré umožnili veľkej časti príslušníkov tejto komunity dvojité občianstvo.

Na týchto i ďalších zmenách sa zástupcovia menšiny veľmi aktívne podieľali, predovšetkým prostredníctvom svojich zástupcov v Rade vlády pre národnostné menšiny a v poradných zborech MK ČR a MŠMT ČR, prípadne vo vzťahu k Slovensku prostredníctvom Svetového združenia Slovákov v zahraničí, ale aj inak.

Od vstupu oboch krajín do Európskej únie určujú značnú časť vzťahov ČR a SR, dôležitých pre túto menšinu, európske normy.

Keďže ide o najnovšiu zmenu právneho rámca a súčasne dosť komplikovaný dokument, zaslúži si ratifikácia Európskej charty regionálnych či menšinových jazykov samostatnú poznámku. K dodržiavaniu základných ustanovení ochrany sa ČR zaviazala v prípade slovenčiny, poľštiny, nemčiny a rómčiny, avšak podrobnú ochranu (podľa článku III charty) bude štát poskytovať iba poľskému a slovenskému jazyku. Poľština bude chránená na základe väčšieho počtu ustanovení, avšak len na území okresov Frýdek-Místek a Karviná, slovenčina v menšom počte bodov (37 oproti 42), avšak na celom území štátu. Európska charta regionálnych či menšinových jazykov je zložitý dokument s dikciou nie celkom obvyklou v našom právnom systéme, jej ratifikácia umožňuje nesmierne veľa variácií a jednotlivé ustanovenia majú všeobecnejší charakter. Treba povedať, že text ratifikácie možno hodnotiť skôr ako minimalistický, snažiaci sa pokiaľ možno neprijímať nové záväzky, ale iba zhrnúť už zaistenú realizáciu. Výnimku tvoria niektoré opatrenia týkajúce sa napríklad dvojazyčných česko-poľských označení. Čiastočne sa to môže napraviť aj po ratifikácii v procese konkrétnej implementácie. Rada sa totiž bude znovu zaoberať napríklad aj návrhom autora tohto textu zriadiť nový grantový program (či aspoň okruh v rámci už existujúceho programu

s príslušným navýšením záväzného ukazovateľa) na podporu ochrany regionálnych či menšinových jazykov. Ratifikácia charty neprináša nijakú revolúciu v konkrétnych možnostiach používať slovenčinu, a to najmä preto, že tento jazyk má už dnes de facto postavenie druhého úradného jazyka ČR – väčšina zákonných a podzákonných noriem hovorí o českom a slovenskom jazyku a kladie ich na roveň (Skalský, Slovenské dotyky 7/2005, s.). Predstavuje však garanciu, že tento stav nebude zmenený na základe nejakého výkvyu politickej vôle. Okrem toho prináša isté posilnenie možností, ktoré napríklad v oblasti školstva zatiaľ nedokážu Slováci v Česku celkom naplňať. Charta napríklad garantuje podporu predškolských zariadení a základných škôl so slovenským vyučovacím jazykom. V prípade stredných škôl sa podarilo presadiť aspoň do dôvodovej správy prísľub, že ak by sa objavila reálna požiadavka na vytvorenie takej školy, príslušný bod by bolo možné v súlade so školským zákonom ratifikovať dodatočne.

Inštitucionalizácia

Za počiatok modernej histórie slovenských spolkov v ČR sa dá považovať založenie Miestneho odboru Matice slovenskej v Prahe na Valnom zhromaždení 11. februára 1969. Dôvod tohto pohľadu spočíva v tom, že na rozdiel od všetkých predchádzajúcich spolkov Miestny odbor Matice slovenskej v Prahe sa v pretransformovanej podobe, ako Klub slovenskej kultúry, zachoval dodnes. Na druhej strane nemožno zabúdať na slávnú a dlhú históriu, písanú vysokoškolským spolkom Detvan, založeným už v roku 1882, ale aj medzivojnovými akademickými zoskupeniami Dav a Tatran a ďalšími – nielen študentskými – spolkami. Dokonca ani Miestny odbor Matice slovenskej v Prahe nevznikol v roku 1969 po prvý raz. Jeden zlikvidovala okupácia v roku 1939, druhý, založený v roku 1950, zanikol po necelom roku spolu s 54 miestnymi odbormi v českom pohraničí. A napokon – hoci ide o aktivity trochu odlišného charakteru – od roku 1947 pôsobí slovenská Evanjelická cirkev augsburského vyznania v ČR a od roku 1956 pôsobila slovenská základná škola v Karvinej, bohužiaľ jediná, a aj tá už zanikla.

Bol to kvas roku 1968, ktorý vyvolal nový pohyb v slovenskej komunite v Prahe. Jeho prvým produktom bol vznik Slovenského akademického klubu. Keď Slovenský akademický klub dostal po nástupe normalizácie inštrukciu, aby vylúčil svojho predsedu, Vojtecha Čelka, nastal zlomový moment. Klub sa dobrovoľne rozpustil.

Federalizácia ČSSR, hoci nemohla mať v režime, opierajúcom sa o „demokratický centralizmus“, priveľa vnútorného obsahu, predsa len mala niektoré praktické dôsledky. Napríklad sformovanie novej štruktúry štátnych orgánov v Prahe znamenalo, že zo Slovenska prišlo do hlavného mesta množstvo nových pracovníkov a s nimi aj ich rodiny. Práve táto nová vlna, ktorá posilnila asi dvadsaťtisícovú slovenskú komunitu v Prahe, priniesla rozhodujúci impulz k založeniu Miestneho odboru Matice slovenskej.

S existenciou Miestneho odboru Matice slovenskej boli spojené problémy právneho rázu. Tie spočívali v dileme, či možno v Prahe, hlavnom meste ČSSR, akceptovať zákon Slovenskej národnej rady o Matici slovenskej. Novelizáciou tohto zákona v roku 1973 sa vôbec zrušila možnosť zakladať miestne odbory. A tak došlo k zmene právnej formy. Rada Národného výboru hl. m. Prahy rozhodla 4. januára 1977 o zriadení Klubu slovenskej kultúry (KSK) a o jeho začlenení do Pražského kultúrneho strediska.

Ďalším prelomovým momentom a splnením sna mnohých pražských Slovákov bolo zriadenie Domu slovenskej kultúry (DSK) ako príspevkovej organizácie mesta. Na dome číslo 4 na Purkyňovej ulici sa objavila pamätná tabuľa, oznamujúca, že bola 7. novembra 1985 otvorená pre verejnosť ako Dom slovenskej kultúry. Historická pravda je taká, že dom bol otvorený o šesť dní neskôr, 13. novembra, čo sa už na bronzovej tabuli nedalo opraviť.

Aj začiatky slovenských folklórnych súborov sa datujú do roku 1969 a spájajú sa práve s členmi Slovenského akademického klubu, študujúcimi na Vysokej škole ekonomickej v Prahe. Od roku 1983 existoval slovenský krúžok pri folklórnom súbore Zdeňka Nejedlého na tejto škole. Od roku 1987 pôsobil folklórny súbor Limbora pri Dome slovenskej kultúry. V roku 1993 sa osamostatnil ako Slovenské folklórne združenie Limbora. Dnes sa slovenskému folklóru venuje viac než desať súborov, z ktorých prinajmenšom tri sa deklarujú ako vyložené slovenské – Limbora a Šarvanci v Prahe a Púčik v Brne. Prevažne slovenský je už dnes aj FS Poľana v Brne.

V súvislosti s rozdelením Česko-Slovenska vzniklo, prevažne na prelome rokov 1992 a 1993, v Českej republike niekoľko nových slovenských aktivít. Súčasne k 31. decembru 1993 zanikol Dom slovenskej kultúry a uvoľnil tak miesto Slovenskému inštitútu v Prahe, oficiálnej reprezentačnej inštitúcii SR.

Slovenskú minoritu v ČR reprezentuje pomerne výrazne diferencované spektrum občianskych iniciatív, prevažne občianskych združení. Postupne sa sformovali tri hlavné prúdy, reprezentované združeniami Klub slovenskej kultúry (KSK), ktorého činnosť sa však v ostatných rokoch utlmila, Obec Slovákov v ČR (OS v ČR) a Slovensko-český klub (SČK). Najstarší je Klub sloven-

skej kultúry, ktorý sa zameriava na oblasť kultúrnej výmeny. Obec Slovákov v ČR a Slovensko-český klub vznikli až v súvislosti s rozdelením ČSFR. Oba spolky majú svoje regionálne štruktúry – v prípade OS v ČR ide o regionálne obce v pätnástich mestách, v prípade SČK ide o regionálne Slovensko-české kluby, Kluby Slovenských dotykov, ale aj kolektívnych členov ako Spoločnosť priateľov Slovenska v Kroměříži (celkovo 8). Okrem kultúrnej oblasti prezentujú aj istý širší spoločenský program, v prípade OS v ČR zameraný na vybudovanie klasických menšinových štruktúr a využitie menšinových práv, v prípade SČK orientovaný na zvyšovanie úrovne česko-slovenských vzťahov. Treba však dodať, že ide iba o veľmi približné charakterizácie, programy všetkých troch prúdov sa často prekrývajú.

V ČR pôsobí celý rad ďalších užšie zameraných, prípadne veľmi malých slovenských aktivít. Na jednotlivé druhy umeleckého prejavu sa zameriavajú spisovateľská organizácia Slovenský literárny klub v ČR, divadelnícke združenia ČeskoSlovenská Scéna a Spoločnosť priateľov slovenského divadla a celý rad už zmieňovaných folklórnych súborov, pestujúcich slovenský folklór. Ďalšími aktivitami sú Spoločnosť M. R. Štefánika, Spoločnosť Jána Kollára, Historická skupina priamych účastníkov Slovenského národného povstania bez právnej subjektivity, Slovak World Network a ďalšie aktivity, ako aj dnes už málo aktívne spolky Demokratická aliancia Slovákov a Zväz Slovákov v ČR či študentský spolok Detvan.

V ČR pôsobia aj slovenské cirkvi, ktoré prispievajú tiež aj k udržiavaniu slovenskej identity. Napríklad v Prahe pôsobia dve rímsko-katolícke farnosti, jedna grécko-katolícka a tiež slovenské zbory Evanjelickej a. v. cirkvi v ČR.

O určitú koordinačnú úlohu sa nie príliš úspešne pokúšajú Slovenské fórum a Fórum slovenských aktivít.

Médiá

Je logické, že medzi najdôležitejšie aktivity tejto komunity sa čoskoro zaradili mediálne projekty. Tie zohrávajú nezastupiteľnú rolu pri organizácii krajskej komunity a jej činnosti, ako aj pri informovaní českých Slovákov, ale i širšej českej verejnosti. Jedine v nich mohla nastať tiež seba-reflexia slovenskej komunity v ČR, diskusia v jej vnútri, ale aj s českou spoločnosťou, so Slovákami na Slovensku a tiež po celom svete.

V Českej republike, menovite v Prahe, sa mohlo nadväzovať na dlhú a slávnu históriu slovenských médií. Spomenúť vari stačí niekoľko príkladov.

Za zmienku určite stoja literárne almanachy a ďalšie vydavateľské počiny slovenského študentského spolku Detvan, ktorý v Prahe fungoval v rokoch 1882 – 1948, a to už preto, že v ňom pôsobili osobnosti celonárodného významu ako Martin Kukučín, Ladislav Nádaši Jégé, Jaroslav Vlček, Dušan Makovický, Vavro Šrobár, Milan Rastislav Štefánik a ďalší. Nemenej slávnou kapitolou je mesačník pre umenie *Elán*, vydávaný od roku 1930 v Prahe. Až v roku 1938 bolo jeho vydávanie presunuté do Bratislavy, avšak i potom časopis udržiaval kontinuitu česko-slovenských vzťahov. *Elán* redigoval ďalší v Prahe žijúci slovenský spisovateľ Ján Smrek. Vydávalo ho nakladateľstvo Leopolda Mazáča, známe aj edíciou Mazáčova slovenská knižnica (1927-39), ktorá objavila nejedného popredného slovenského autora, vrátane napríklad Pavla Országha Hviezdoslava. Existujú aj kontroverznejšie príklady. Napríklad mladý slovenský komunista Viliam Široký začal v roku 1936 v Prahe vydávať týždenník *Slovenské zvesti*. Samozrejme, najmä v neskoršom období pôsobilo v ČR obrovské množstvo slovenských novinárov v česko-slovenských médiách, vrátane Československej televízie a Československého rozhlasu.

Osou mediálnej scény Slovákov v ČR sú spoločenské mesačníky. Hneď v roku 1993 začali v ČR vychádzať dva – *Džavot*, ktorý sa od roku 1994 premenoval na *Korene*, a *Slovenské listy*. V roku 1996 odišla po spore o spôsob prezentácie vtedajšej reality na Slovensku redakcia *Koreňov* od ich vydavateľa, Obce Slovákov v ČR, a začala pod vydavateľskou kuratelou Slovensko-českého klubu vydávať časopis *Klub Korene*, od roku 1997 pod názvom *Slovenské dotyky*. Vláda ČR sa rozhodla aj napriek tlaku zo Slovenska podporiť aj tento časopis. V ostatných rokoch došlo k prerušeniu a obnoveniu vydávania *Listov*. Tento časopis vzhľadom na vydavateľské problémy v roku 2005 niekoľko mesiacov nevychádzal a v roku 2006 mal pozmenenú periodicitu. Tieto problémy vznikli podľa nálezov príslušných orgánov ešte do roku 2004. Klub sa tiež rozišiel so spoluvydavateľom, Demokratickou alianciou Slovákov. Takisto prišlo k ďalším turbulenciám okolo vydávania časopisu *Korene*. Nejaký čas vydávala teda regionálna Obec Slovákov v Prahe v spore so strešnou Obcou Slovákov v ČR časopis *Slovenské Korene*, od roku 2013 vychádzajú znovu *Korene*, vydávané strešnou organizáciou.

Dnes teda opäť vychádzajú tri mesačníky. Najvyšší náklad (cca 8000 kusov) i rozsah z nich má podľa údajov poskytovaných štátnym orgánom časopis *Slovenské dotyky*, ktorý vychádza s prílohami *Literárne dotyky* a *Dotyky so slovenčinou*. Ako jediný si aj po úsporných opatreniach zachoval profesionálnu distribúciu. Vydáva ho Slovensko-český klub. Obec Slovákov v ČR

vydáva Korene s detskou prílohou Koráliky. Klub slovenskej kultúry vydáva časopis Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť (predtým aj Slovenské listy a Listy s vročením). Všetky tri mesačníky možno označiť za kultúrno-spoločenské magazíny. Napriek tomu má každý z nich svoj osobitý charakter. Slovenské dotyky kladú veľký dôraz na mapovanie všetkých aspektov česko-slovenských vzťahov a predstavovanie osobností, vrátane výnimočnej komunity významných českých Slovákov. Listy Slovákov a Čechov sa venujú viac dlhším analytickým materiálom politického a ekonomického charakteru. Korene sú zo všetkých troch najtypickejším krajským periodikom, najviac spätým s dianím okolo svojho vydavateľa a vnútri tohto občianskeho združenia.

Mesačníkmi spektrum tlačených periodík Slovákov v ČR nekončí. S veľkými vydavateľskými problémami sa od samého začiatku, teda od roku 1994, potýkal literárny štvrťročník Slovenské rozhľady. Ten už v roku 1995 de facto zanikol, keď vláda ČR zastavila na základe finančnej kontroly jeho vydávanie. Odtedy došlo k niekoľkým pokusom obnoviť jeho vydávanie. V roku 1994 vychádzal z dielne rovnakého vydavateľa pre internú potrebu ešte skromný Bulletin Zväzu Slovákov.

Od roku 2004 však vychádza iný literárny štvrťročník. Slovenský literárny klub v ČR v spolupráci so Slovensko-českým klubom a PEN-klubmi v oboch krajinách vydáva česko-slovenskú revue Zrkadlenie-Zrcadlení. Vyvolal veľkú odozvu a vedenie Literárneho informačného centra v Bratislave ho označilo za „(paradoxne) obsahovo najpestrejší a výtvarne najpútavejší slovenský literárny časopis vôbec“. Časopis však v rokoch 2012-13 vychádza len ako almanach pre neudelenú dotáciu zo strany Ministerstva kultúry ČR.

V roku 2002 sa okolo divadelnej Česko Slovenskej Scény a jej Café Teatru Černá labuť sformoval dvojazyčný dvojmesačník Ilustrovaný žurnál Černá labuť, dnes vychádzajúci v skromnejšej podobe už zmieňovaného Programového žurnálu Černá labuť. Venuje sa divadlu, ale aj výtvarnému umeniu a čiastočne literatúre. Na jeho vydávaní sa podieľali producenti celého divadelného projektu, predovšetkým Art City a dve slovenské občianske združenia – Slovensko-český klub a ČeskoSlovenská scéna.

Určitú rolu zohrával i česko-slovenský týždenník Mosty vydávaný rovnomeným občianskym združením s redakciami v Bratislave a Brne. Aj niektoré české periodiká venujú slovenskej problematike mimoriadnu pozornosť, napríklad Hospodářské noviny vydávajú pravidelnú slovenskú stránku.

Už od apríla 1993 funguje Vysielanie pre slovenských spoluobčanov Českého rozhlasu. Skladá sa z rozsiahlejšieho magazínu, vysielaného raz

týždenne, a z častejších krátkych spravodajských relácií. K obsahu tohto vysielania neexistujú v prostredí slovenskej menšiny v ČR výraznejšie výhrady. Požiadavky sa sústreďujú naopak na zvýšenie rozsahu, lepšie vysielacie časy a napríklad na vytvorenie slovenských literárnych programov.

V Ethno rádiu existuje od roku 2011 relácia „Rozumiete správne po slovensky?“, realizovaná Slovensko-českým klubom. Pripravuje sa vysielanie podobne zameraného CSW rádia.

Omnoho horšia je situácia v oblasti televízie. V Českej televízii doposiaľ k zriadeniu periodickej relácie, venovanej slovenskej menšine či česko-slovenským vzťahom, nedošlo. To opakovane kritizovali viaceré organizácie českých Slovákov. Ide o širší problém, podobnú reláciu totiž nemá žiadna menšina, po určitých pokusoch už ani rómska. A tak sa ku kritike pridala i Rada vlády ČR pre národnostné menšiny ako celok.

Slovensko-český klub prevádzkoval od októbra 2001 internetový denník krajanov Český a slovenský svet (svet.czsk.net), určený Čechom a Slovákom po celom svete, vrátane slovenskej minority v ČR a českej na Slovensku. V roku 2005 sa v rámci tohto projektu zriadilo aj Slovenské internetové rádio Slovenský svet, ktoré však v roku 2006 nezískalo podporu MK ČR a muselo pozastaviť vysielanie. Následne sa celý projekt v roku 2007 zlúčil s internetovým portálom Svetového združenia Slovákov v zahraničí www.slovacivosvete.sk.

Slováci v ČR vydávajú okrem periodických aj celý rad neperiodických, knižných publikácií. Tie pochádzajú z dielne jednotlivých slovenských organizácií, alebo vznikajú aj nezávisle od nich, zásluhou známych slovenských tvorcov.

Pokiaľ ide o knižnú tvorbu z dielne slovenských spolkov, jej objem postupne narastá, rovnako ako záujem, ktorý tieto vydateľské počiny vyvolávajú. Výrazne najvýznamnejšími vydateľmi sú Slovensko-český klub a Slovenský literárny klub v ČR, po istý čas v minulosti aj Zväz Slovákov v ČR.

Kultúrna činnosť

Pokiaľ ide o slovenské kultúrne a spoločenské akcie, vládne v Českej republike silná regionálna nevyváženosť: s obvykle viac než dvadsiatimi podujatiami mesačne v Prahe kontrastuje takmer absencia slovenskej kultúry v mnohých iných mestách, vrátane krajských. Inštitúcie slovenskej menšiny v ČR spolupracujú pri organizovaní veľkej časti slovenských kultúrnych

podujatí na českom území. Z tých, ktoré organizujú alebo významne spoluorganizujú, patria medzi najvýznamnejšie: cyklus festivalov Dni slovenskej kultúry po Českej republike. Organizuje ich Slovensko-český klub v jednotlivých mestách a mestských častiach v spolupráci s miestnymi radnicami a kultúrnymi ustanovizňami. Výpočet kultúrnych aktivít presahuje účel tohto príspevku. Každopádne SČK organizuje aj celý rad medzinárodných aktivít, napríklad komplexný program venovaný národnostným menšinám v strednej Európe „Visegrad-Terra Interculturalis“, kde sa riešia aj otázky slovakistiky.

Školstvo

Naopak dlhodobo najväčšou bolesťou českých Slovákov je školstvo. V päťdesiatych rokoch sa predovšetkým v súvislosti s rozvojom baníctva v ostravsko-karvinskom revíri prisťahovalo na severnú Moravu veľa slovenských rodín. Mnohé deti mali problémy so zvládnutím češtiny. A tak prišlo v roku 1956 niekoľko nadšencov spojených podporúčikom základnej vojenskej služby Štefanom Urbašikom s myšlienkou založiť v Karvinej základnú školu s vyučovacím jazykom slovenským. Záujem žiakov kulminoval okolo roku 1970, keď existovali v tomto severomoravskom meste dokonca dve slovenské základné školy. Objavili sa pokusy založiť základné školy aj v Havířove, Ostrave a Prahe. V Karvinej a Prahe sa pokúšali aj o založenie gymnázií. Všetky tieto snahy však narazili na malý záujem. V súčasnosti už neexistuje žiadna slovenská škola. Plánuje sa otvorenie slovenskej materskej školy (pripravujú Evanjelická cirkev a. v. v ČR a Slovensko-český klub).

Naopak existuje rozvinutá univerzitná slovakistika, v Prahe i Brne. Súčasne sa problematike slovenčiny venujú aj na bohemistických pracoviskách, predovšetkým v Olomouci.

Pripravuje sa projekt novej vysokej školy, Česko-slovenského inštitútu, ktorý pod záštitou prezidentov ČR a SR, Miloša Zemana a Ivana Gašparoviča chce priniesť v Prahe i Bratislave nové areálové štúdiá, slovakistiku, ale i bohemistiku na Slovensku.

Záver

Slovenská jazyková minorita v ČR je veľmi sebavedomá, aktívna a životaschopná, hoci z dlhodobejšieho hľadiska je jej existencia ovplyvňovaná po-

merne rýchlou prirodzenou asimiláciou, danou predovšetkým prevahou zmiešaných manželstiev. Táto asimilácia je z veľkej časti neutralizovaná migračnými pohybmi zo Slovenska. Z hľadiska početnosti sú českí Slováci výrazne najväčšou národnostnou minoritou v ČR a po USA druhou najväčšou slovenskou komunitou v zahraničí. Komunita používateľov slovenčiny je však najväčšia, navyše posilnená aj Čechmi a príslušníkmi iných menšín. Výrazným špecifikom prostredia je vzájomná zrozumiteľnosť češtiny a slovenčiny, hoci jej úroveň sa postupne znižuje. S tým do istej miery súvisí aj nezáujem o menšinové školstvo, ktorý je v prípade takej početnej minority unikátny.

Na záver a na začiatok...

Vážení čitatelia,

práve ste dočítali prvé číslo Slovenského svetového kalendára, ročenky o nás zahraničných Slovákov. Cieľom tohto projektu je prispieť k prezentácii dejín, kultúry a všeobecne života krajanov roztrúsených v rôznych kútoch sveta, podporiť vzájomnú spoluprácu, nadviazať kontakty a v neposlednom rade aj vytvoriť platformu, ktorá predstavuje príklady dobrej praxe v zachovávaní, rozvoji a zveľaďovaní slovenského jazyka, slovenských tradícií, identity a integrity našich komunít.

Budúcnosť tohto projektu závisí od nás samých. Od našej dobrej vôle, ochote a snahe dávať vedieť o sebe nielen v rámci svojho spoločenstva a svojho štátu, ale aj v širšom svetovom kontexte a najmä na Slovensku, v našej pravlasti. Z toho dôvodu redakcia Slovenského svetového kalendára plánuje spustiť webovú stránku, ktorá bude v prvom rade v digitálnej forme dokumentovať obsahy každého ročníka kalendára, ale aj vytvorí možnosť na prezentáciu ďalších krajauských aktivít, ktoré sa konajú počas celého roka, ako aj možnosť na výmenu názorov, skúseností a praktických znalostí prostredníctvom elektronického fóra. Všetko to v záujme vzájomnej podpory a šírenia dobrého mena zahraničných Slovákov.

Prvý ročník kalendára sme venovali predovšetkým mapovaniu krajauských spolkov, združení a organizácií. Už teraz môžeme povedať, že by sme v nasledujúcom čísle chceli upriamiť pozornosť na významné osobnosti z dejín a súčasného života našich komunít, ktoré sa významne pričínili o rozvoj spoločenského a kultúrneho života Slovákov v zahraničí. Preto vás vyzývame, aby ste nám Vaše príspevky zasielali najneskôr do 15. augusta 2017 na adresu svetovokalendar@gmail.com. Radi uvítame aj články o významných jubileách na rok 2018, ako aj informácie a fotografie z iných oblastí života Vašej komunity, ktoré posvietia na čulú činnosť slovenských krajauských organizácií. V budúcich ročníkoch by sme si priali obzvláštniť kalendárium našej ročenky tematickými fotografiami a najbližšie by to mohli byť ukážky sakrálnej architektúry, resp. kostoly, ktoré vo väčšine prípadov boli a zostali našou významnou oporou a miestom chrániacim našu národnosť a nábožnosť. Najlepších dvanásť záberov slovenských kostolov v zahraničí, ktoré nám zašlete na uvedenú adresu, zverejníme so stručným popisom pri jednotlivých mesiacoch kalendária na rok 2018.

Starajme sa teda o našu identitu a nech nám diaľka nie je prekážkou, aby sme si boli stále blízki.

Na ďalšiu spoluprácu sa teší a s krajanským pozdravom zostáva

Katarína Mosnáková-Baglašová,
zástupkyňa šéfredaktora SSK

Obsah

Vladimír Valentík: Slováci vo svete na jednom mieste	3
KALENDÁRIUM	4
Kalendár na rok 2017	17
Ondrej Štefanko (1949 – 2008): Naše dejiny	18
Ján Varšo: Slovenskému svetovému kalendáru na rok 2017	19
Vladimír Skalský: Tretina slovenského národa (alebo pár slov do prvého Slovenského svetového kalendára)	21
SLOVÁCI VO SVETE	
Slováci v Argentíne	
Ján Botík: Slováci v argentínskom Chacu	23
Slováci v Austrálii	
Marta Kapustová: Dejiny Slovákov vo Victorii, v Austrálii a Združenie austrálskych Slovákov vo Victorii	28
Elena Lomenová: Slovenská spoločenská a kultúrna asociácia Ľudovíta Štúra inc. Melbourne	34
Slováci na Cypre	
Katarína Mosnáková-Baglašová: Zväz priateľstva Cyprus – Slovensko vchádza do tretej dekády pôsobenia	48
Slováci v Česku	
Monika Necpálová: Od Slovenského domu ku Karlovej univerzite	51
Slováci v Čiernej Hore	
Michal Spevák: Etnická skupina Slovákov v Čiernej Hore včera, dnes a zajtra	62

Slováci vo Francúzsku

- Daniel Compagnon: Spolok rodákov Českých krajín a Slovenska
a ich priateľov vo Francúzsku (A.O.T.S.) 70
- Lukáš Hreha: Slovenský folklórny súbor z Dijonu 74

Slováci v Chorvátsku

- Boženka Dasovićová: Slováci v Iloku 76
- Sandra Kráľová-Vukšićová: Slovenské kultúrne centrum
Našice – najmladšia slovenská organizácia v Chorvátsku 87
- Miroslava Gržiničová: Slováci v Rijeke
a Prímorsko-goranskom kraji 95

Slováci v Kanade

- Dušan Toth: Slováci v Kanade 100
- Mária Vrabčeková: Slovenské začiatky v Britskej Kolumbii 105
- Mária Vrabčeková: Začiatky slovenskej farnosti
v New Westminsteri 109
- rozhovor s Jozefom Starostom: Slovo z Britskej Kolumbie 114
- Irena Timková: Domovina má dva domovy 126

Slováci v Maďarsku

- Alžbeta Hollerová-Račková: Vziať svoj osud do vlastných rúk
(O Slovákoch v Maďarsku a ich samospráve) 128
- Anna Kováčová: Pôsobnosť Výskumného ústavu
Slovákov v Maďarsku 133
- Hajnalka Krajčiová: Slováci v Békešskej Čabe a ich inštitúcie
(K 20., a nie 42. resp. 25. výročiu) 148
- Ján Benčík: Spolok segedínskych Slovákov dvadsaťročný 152

Slováci na Malte

- Radka Rusňáková: Malta – malý čarovný ostrov 156

Slováci v Nemecku

- Veronika Gbúriková: Činnosť Slovensko-nemeckého kultúrneho
klubu Mníchov, založeného v roku 1974 158
- Jarmila Buchová: ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia
slovenských vzdelávacích centier 160
-

Martin Valovec: Slovenský spolok e. V. Gomaringen v Nemecku	163
Juraj Bartoš: Slovenský spolok v nemeckom Gomaringene	166

Slováci v Poľsku

Milica Majeriková-Molitoris: Spolok Slovákov v Poľsku – strešná organizácia slovenskej komunity	176
--	-----

Slováci v Rumunsku

Bianca Unc: Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku ...	185
Ivan Miroslav Ambruš: Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku	189
Bianca Unc, Pavel Hlásnik: Cena Samuela Tešedíka	191
Pavel Hlásnik: Cena Ondreja Štefanka	195

Slováci v Srbsku

Milina Sklabinská: 270-ročná púť vojvodinských Slovákov	197
--	-----

Slováci vo Švajčiarsku

Eva Solmošiová: Združenie Slovákov vo Švajčiarsku (ZSvŠ)	210
---	-----

Slováci vo Švédsku

Dušan Daučík: Slováci vo Švédsku voľakedy a dnes	214
--	-----

Slováci na Ukrajine

Ivan Latko: Slováci na Ukrajine a Užhorodský spolok Slovákov ..	216
---	-----

Slováci v USA

Milan Čuba: Slovenská liga v Amerike – strešná organizácia Slovákov v USA	220
Alexandra Lane: Slovenská komunita v Severnej Karolíne	227
Jozeph Janek: História detroitských Slovákov z druhej polovice 20. storočia	229

Slováci vo Veľkej Británii

Juliana Sersenová: Slovenské divadlo v Londýne	233
Jozefína Kovalčíková: Folklórny súbor Karpaty v Londýne	237

KRAJANIA NA SLOVENSKU

Ján Varšo: O Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí	239
Zuzana Pavelcová: Krajanské múzeum Matice slovenskej	242
Katarína Mosnáková-Baglašová: Krajanské kultúrne podujatia na Slovensku	250
Zuzana Onuferová: Dovolenka na Slovensku – dobrý nápad	259

KRAJANSKÁ TÉMA

Vladimír Skalský: Slovenčina ako kľúč k identite Slovákov v ČR ..	261
Katarína Mosnáková-Baglašová: Na záver a na začiatok...	274

S finančnou podporou

**Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

Slovenský SVETOVÝ KALENDÁR

Ročník 1

Zakladateľ a šéfredaktor: Vladimír Valentík

Zástupkyňa šéfredaktora: Katarína Mosnáková-Baglašová

Na obálke: Natália Gáboríková (Folklórny súbor *Podpoľanec* z Detvy)

Fotografoval: Peter Fehér

Prepress: Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec, Srbsko

Kontakt e-mail: svetovyykalendar@gmail.com

Vydali:

Slovenský kultúrny klub v Srbsku

Centrum – slovenská kultúrna koordinácia,

Báčsky Petrovec, Srbsko

Vytlačila: tlačiareň HL PRINT, Báčsky Petrovec,
Srbsko roku 2016

ISSN 2466-510X

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

323,15(=162.4)(497.11)

SLOVENSKÝ svetový kalendár / zakladateľ a šéfredaktor
Vladimír Valentík. – Roč. 1 (2017) – . – Bački Petrovac :
Slovenský kultúrny klub : Centrum – slovenská kultúrna
koordinácia, 2016 – . – Ilustr. ; 21 cm

Godišnje.

ISSN 2466-510X = Slovenský svetový kalendár

COBISS.SR-ID 309006343

ISSN 2466-510X